KEMAL BEYDİLLİ

OSMANLI'DA İMAMLAR

ve

Bir İmamın Günlüğü

OSMANLI'DA İMAMLAR

ve

Bir İmamın Günlüğü

Kemal Beydilli

OSMANLI'DA İMAMLAR

Editör
Mesut ÇELİK - İsmail GENÇ

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Epub
Ahmet KAHRAMANOĞLU

Dijital ISBN
978-605-5129-40-8

Yayın Numarası
86

Basım Yılı
Ekim 2013

Yitik Hazine Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1
34696 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78

www.hazineyayinlari.com – www.yitikhazine.com
hazine@hazineyayinlari.com
facebook.com/kitapkaynagi

Ön Söz

Osmanlı’da İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü adıyla takdim etmekte olduğumuz bu çalışma, iki kısımdan meydana gelmektedir. Çalışmanın imamlar ağırlıklı olarak işlenmiş bulunan birinci kısmı, konu hakkında genel bir değerlendirme girişimi olup imamlar dışında hatib, müezzin gibi camiilerdeki diğer *cihet* sahiblerini de ele almaktadır. Burada, konu ile ilgili arşivlerimizde mevcud çok sayıdaki belgeden ve bu belgelere dayanarak yapılan geniş örneklemelerden hareketle ilk defa genel bir tablonun çıkartılması amaçlanmaktadır. İmparatorluk dönemindeki bu tablo, geçmişin muhasebesiyle artık hayatî bir zaruret haline gelen Cumhuriyet devrindeki kaçınılmaz ve köklü değişimin sebeplerini gözler önüne sermesi bakımından ayrı bir önem arz etmektedir. Kitabın sonuna bu konu ile ilgili seçilmiş arşiv belgelerinden oluşan bir bölüm ilave edilmiş bulunmaktadır.

Çalışmanın ikinci kısmını teşkil eden ve yazarının *Cerîde* olarak andığı *Günlük*, yazma olarak *Süleymaniye Kütüphanesi Zühtü Bey kitapları nr. 453* kaydı altında mahfuz olup şimdiye kadar dikkati çekmemiş ve dolayısıyla da herhangi bir yerde kaynak olarak kullanılmamıştır. Bu kısmın ilk bölümünde yer alan, Soğanağa Mahallesi ve burada oturanlar, camiin imam, müezzin ve kayyum gibi hizmetlileri ve bunların aileleri hakkındaki tesbitler, *Cerîde*’de verilmekte olan bilgilerden hareketle yapılmış ve arşiv belgeleriyle takviye edilmiştir. *Cerîde*’de yer alan bilgilerin kaynak değeri ve kullanılabilirliği ise ayrıca sorgulanmıştır. İkinci bölüm, gerekli düzeltme ve açıklamalara dipnotlarında yer verilmek kaydıyla *Cerîde* metninin kendisine ayrılmıştır.

İmamlarla ilgili olarak birinci elden kaynaklardan hareketle yaptığımız bu öncü ve genel mahiyetteki değerlendirmenin daha geniş ve derin araştırmalara ilham vermesini temenni ederek, yayımladığımız *Cerîde*'ye katkıda bulunmasını, özgün bir eser olan *Cerîde*'nin ise bu değerlendirmenin muhtemel zafiyetini tahfif etmesini dilemekteyim.

Çalışma esnasında yardımlarını gördüğüm yakın mesâî arkadaşlarımdan Feridun Emecen ve Mehmet İpşirli'ye; *Süleymaniye Kütüphânesi*'nin yardımsever müdürü Nevzat Kaya'ya ve *Başbakanlık Osmanlı Arşivi* yöneticileri ve özellikle yüzlerce belgeyi araştırıcının kullanımına özveriyle sunan arşivimizin değerli mensuplarına, bu çalışmanın basımını üstlenen Yitik Hazine Yayınları'nın çalışanlarına teşekkür ederim.

Kemal BEYDİLLİ

BİRİNCİ KISIM

I. Osmanlı Döneminde İmamlar

1. Genel Giriş

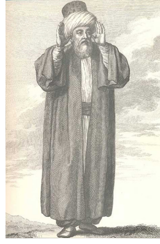
Osmanlı Devleti'nde imamlar, Müslüman topluma hizmet veren kadrolar içinde en geniş yeri işgal eder ve hizmet sahaları itibariyle de çeşitlilik gösterir. Toplum örgütlenmesi içinde mahalle imamları ayrı bir konuma sahip olmakla beraber, sivil ve askerî kesimlerde hizmet vermek üzere özel ve resmî kimlikleri içinde de geniş bir kitle oluştururlar. Resmî kimlikleri içinde imamlar, padişah beratı ile hizmete alınmaları itibariyle Osmanlı devlet sistemi içindeki tabiri ile *askerî*den sayılmaktaydılar. Bilindiği üzere *ehl-i berât* olmak *reâyâ*yı *askerî*den ayıran en önemli özellik idi. Berat ile atanan imam, müezzin ve bir caminin hatibi vazîfe süreleri müddetince, raiyyet rüsûmu ve avârızdan muaf tutulmuşlardır. *"E'imme ve huteba muktedâ-yı nâs oldukları i'tibârıyla rusûm-ı ra'iyyet ve bilâ-emr-i şerîf tekâlif-i şakka mutâlebesiyle ta'addi olunmak hilâf-ı kanûndur."* hükmü bu durumu teyid eden bir örnektir.[1] XVI. yüzyıldaki uygulamalarda bazı yerlerde müezzin *resm-i raiyyet*'e tâbi görünmekle beraber, genelde müezzin, hâfız, mu'arif ve kayyum gibi din hizmetlileri aynı muafiyetten istifade ile avârızdan hariç tutulmuşlardır. Bunlar, vazîfeleri sona erdiğinde tekrar raiyyet olur ve raiyyet rüsûmu öderlerdi.[2]

İmamlar; *halife*, *fakih* veya *molla* sıfatlarıyla anılır[3] ve hizmet verdikleri mescid ve camilerin sair görevlileri için de geçerli olduğu gibi genelde bu kurumların vakıflarından maaş *(vazîfe)* alırlardı. Dolayısıyla vakıflar, bu gibi görevlilere geniş bir iş sahası yaratan kurumlar olarak öne

çıkmaktadır.[4] İmamlar içinde timar sahibi olanlara da rastlanabilmekte; bazılarına bir takım bağ, bahçe, mezra ve tarlalardan gelen gelirler tahsis edilebilmekte ve aşağıda belirtileceği gibi sair değişik kalemlerden de maaşlarının karşılanması söz konusu olabilmekteydi. Tayinleri genelde vakıf mütevellisinin veya nazırının teklifi ve bazen mahal kadısı başta olmak üzere örnekleyeceğimiz çeşitli merciilerin arzı ile gerçekleşmekle beraber, özellikle mahalle veya köy imamlarının, ahalinin kabul edebileceği bir şahıs olması öngörülürdü. Kasımpaşa'da Sururî Mahallesi'ndeki aynı isimli mescidde günde 6 akçe ile imam olan Salih b. Süleyman'ın imameti kendi rızasıyla aynı mahalleden Mehmed'e devr etmek *(ferâğ ve kasr-ı yed)* istediğinde, adayın her vechle imamete kadir olması yanında mahallelinin de rızası ve onayının alınmış olduğunun ve kendisine berat verilmesinin semtin bağlı olduğu Galata kadısı tarafından arz edilmesi, bu tür uygulamaya bir örnektir.[5] Yine Ayasofya Camii civarında İshak Paşa Mahallesi ahalisi 41 mühürlü olarak verdikleri arzuhalde, Hafız Halil'in vefatı ile uhdesinde olan imamet ve hitabet cihetlerinin, *ulûm-ı Arabiyyeye vâkıf, hüsn-i ahlâk ile mevsûf ve herkesin kendisinden hoşnûd* olduğu büyük oğlu Nazif'e tevcihini istirham etmekteydiler. Nazif'in, Ahırkapı'da İshak Paşa Mescidi vakfından imamet için günde 9 akçe ve hitabet için I. Mahmud kütüphanesi vakfından günde 10 akçe vazîfe ile tayininin gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır.[6]

Ahalinin onayı ile beratsız olarak imamet hizmetinde bulunanlar da söz konusu olabilmektedir. Bunlara 16. yüzyılda *namazcı* denilmekte olduğu ve resmen *imam* unvanıyla anılmadıkları bilinmektedir.[7] Bu tür imamlara, özellikle kırsal kesimde XIX. yüzyılda da rastlanmaktadır: Nitekim Trabzon'a bağlı Yoros nahiyesi Livari köyünde beratsız ve *hasbî* olarak imam ve hatiblik yapmakta olan Ahmed b. Ömer, *tekâlif-i şakka mutalebesiyle ta'addi* edilmekte olduğuna dair şikâyetini dile getirdiğinde, *e'imme ve huteba muktedâ-yı nâs* olarak kabul edilmelerinden ötürü emr-i

şerîf isdarıyla muafiyyetini tescil ettirmiştir.[8] Yine Muş kazasına bağlı Musyan köyü camii imamı Hüseyin'in bu şekilde hizmet vermekte ve vergi mutalebesiyle rencide edilmektedir. Beşiktaş Sarayı bahçesinde rençber olarak çalışan oğlunun vasıtasıyla imamet ve hitabet cihetlerinin kendisine tevcihi için berat taleb etmekte ve vergiden muafiyyetini dilemektedir (1844).[9]

Müezzin

Asrın sonlarında bu gibi imamların askerlik hizmetine celbleri ile ilgili meselelerine aşağıda ayrıca değinilecektir. Cihetlerin beratsız ifası genelde kabul görmediği ve bir resmiyyet arzetmediği gibi, beratların saltanat tebeddülünde tecdidi ve kaybedilmesi halinde de muhakkak surette bir yenisinin çıkartılması icab etmekteydi. İsdar edilen beratların ise altı ay içinde alınması gerekmekteydi.[10] Tecdid sebebiyle iade edilen beratlardan arşivlerimizde çok sayıda bulmak ve bu türdeki örneklemeleri mebzulen yapmak mümkündür. Mesela, Manisa'da Kara Yunus Mahallesi'ndeki mescidde günde 5 akçe ile imam olan Mustafa, atîk beratını İstanbul'a getirterek, bu beratı mucebince bir yenisini almıştır.[11] Reisülküttab Abdullah Efendi'nin Üsküdar'da Kapuağası Çeşmesi kurbundaki mescidinde, evkafından günde 2 akçe ile salâ müezzini olan Lutfullah İsmail'in beratı zayiinden ötürü yenilenmiştir.[12] Kayseri'nin Talas köyünde Şah Alioğlu Camii'nde günde 1 akçe ile imam olan Ahmed b. Abdullah'a zayiinden dolayı yeni bir berat verilmiştir.[13] Evkaf-ı Hümayun'a mülhak sadr-ı esbak Elhâc Mehmed İzzet Paşa vakfından günde 30 akçe vazîfe ve senede 18 kuruş *Ramazaniyye* ile vaiz ve *ders-i âmm-ı Risâle-i Birgivî*

cihetlerine mutasarrıf olan Mehmed b. Mustafa'nın, beratını kaybettiği vakıf mütevellisi tarafından duyurulduğunda, kendisine bir yenisi verilmiştir.[14] Bu tür işlemlerde *atîk berât zuhûr ederse i'tibâr* edilmemesi kaydı düşülmektedir.

Vakıfların zamanla yalnızca kâğıd üzerinde görünür olması ve gerçek gelirlerini kaybetmeleri neticesinde *vazîfe*lerin maddi yükünün karşılanması için başka kaynaklar aranmaya başlanmış ve giderek merkezî idarenin bunlara değişik kaynaklardan (çeşitli gümrük, mukataa, cizye gelirleri, rusûm ve vergiler, Selâtin vakıfları, Haremeyn hazinesi, Hazine-i amire, Evkaf-ı hümayun Nezareti) maaş tahsisi zarureti hâsıl olmuştur. İmam atamalarında genelde bu hizmeti yerine getirmek için yeterli donanımda, dolayısıyla dinî bilgilerle mücehhez ve iyi ahlak sahibi olmak şartları aranmakta, ancak eğitim durumları için belirli bir kural her zaman için söz konusu olmamaktaydı. Dolayısıyla imamlık, özellikle küçük yerleşim birimlerinde ve kırsal kesimde babadan oğula veya aile bireylerinden teklif edilen birine geçebilmekte; büyük yerleşim birimlerinde bu atamalar yanında, ortaya çıkan diğer adaylar arasında cereyan eden imtihanlar amir bir rol oynayabilmekte ve mevrus adaya göre dinî bilgilerde daha üstün donanımda olanların tercih edilmesi söz konusu olabilmekteydi. Bursa'da Mecnun Dede Mescidi imamının vefatı üzerine yerine kardeşinin atanması ve bunun da vefatı akabinde imamlık hizmetinin diğer kardeşine tevcihi, ancak bu arada başka bir adayın ortaya çıkması ve uygulamaya itirazı üzerine yapılan imtihanda, *Kuran-ı Kerîm'den birer 'aşir ve Gürer'den bir mıkdâr ibâre* okutulması ve *tecvîd*den yapılan imtihanda bu adayın faikiyetinin görülmesi üzerine imam olarak tayininin tahakkuk etmiş olması (1711) bu tür uygulamalara örnek olarak gösterilebilir.[15]

2. Mahalle İmamları

Osmanlı şehir örgütlenmesi içinde mahallenin özel konumu, mahalle imamlığını önemli bir vazîfe olarak öne çıkarmıştır. Büyük yangınların yol

açtığı olağanüstü hallerde mesken sıkıntısına çözüm bulmak amacıyla *kefere* ile aynı evi paylaşmaya, *şi‘âr-ı İslâmiyye’den hâric ve şer‘-i şerîfe ve kanûn-i münîfe mugayır* olması gerekçesiyle getirilen yasaklamaların da işaret ettiği gibi,[16] aynı çatı altında olmamak kaydıyla veya XVI. yüzyıl örneklerinde olduğu gibi, henüz ayrı bir mahalle teşkil edecek kadar nüfûs etkinliği içinde bulunmama sebebiyle[17] gayrımüslim halkı da içine alabilmekle beraber, Müslüman mahallesi, genel olarak İslam ahali ağırlıklıydı. Mahalle, merkezde yer alan ve camiden ziyade bir mescid etrafında gelişir ve mescide minber ilavesi ile oluşan camiler zamanla yeni mahallelerin de doğuşuna yol açabilirdi.[18] Mescidin minber ilavesiyle cami haline getirilmesi genelde ahalinin ihtiyacı ve mahallenin belirli bir nüfusa ulaşması neticesi olarak gündeme gelmektedir. Minber vazetmek isteyen hayır sahibi, hatiblik cihetiyle ilgili ödemeleri de üstlenirdi. Bu konuda yapılan başvuru, mahal kadısının arzıyla bildirilir ve minber vaz‘ı *izn-i sultanî* ile gerçekleşirdi.[19]

Kanuni zamanında 219 Müslüman mahallesi olduğu bildirilen[20] İstanbul’da genelde her mahalle, bir mescid veya cami ile donatılmış bulunmaktaydı. Bir mahallede birden fazla cami olması sözkonusu olabildiğinden imamlarının sayısı mahalle sayısını aşabilirdi. Bu tür fazla camilere *mahallesiz* kaydıyla işaret edilmektedir. Nitekim XVI. yüzyılda Edirne’de 134 mahalle olmakla beraber 168 mihrab mevcuttur. Dolayısıyla bu sayı kadar imam, müezzin ve hatib bulunmakta ve mahallelerin ancak üçte ikisi kadarında yalnızca bir mescid, dolayısıyla imam ve müezzin yer almaktaydı.[21] Bir şehzâde tahtgâhı olması hasebiyle özel bir gelişme durumu arzetmiş olan mahallere örnek olarak Manisa’da XVI. yüzyılda 34 mahalle ve mescidi ve ayrıca 12 büyük camii bulunmaktaydı.[22] XVII. yüzyılda ise şehrin gösterdiği gelişme doğrultusunda oluşan yeni mahallelerin ilavesiyle mevcut mescidlerin sayısı 57 olarak

belirtilmektedir.[23] Kayseri'de 1500'de 35 mahalle ve mescid; Ankara'da 126 cami ve mescid;[24] Musul'da ise 20 Müslüman mahallesinde 22 mescid bulunmaktaydı.[25] Bununla beraber, bu tür büyük merkezlerin dışında kalan şehirlerdeki mahalle sayılarının -Diyarbakır, fethinden hemen sonra 1518'de 4, ancak 1540'da 28- daha az olduğu gözlenmektedir. Gayrımüslim mahalleleri genelde kilise ve sinagog çevresinde gelişmekte ve buralarda da imamların gördükleri vazîfelere benzer işler genelde ilgili cemaatin papası vasıtasıyla yerine getirilmekteydi.

Mahalle imamlarının vazîfeleri çeşitlilik arzetmektedir: Tanzimat devrine gelinceye kadar imam, devleti temsil etmek üzere mahallenin önde gelen sorumlusuydu. Vazîfelerinin ifası sırasında kadılar tarafından teftiş edilir; ahalinin imam hakkında vaki haklı şikâyetleri azillerine sebep olabilir ve cezalandırılmalarına yol açabilirdi. Dolayısıyla belirli bir murakabenin kaydı altında bulunurlardı. Manisa'da Yarhasanlar Mahallesi'ndeki Karaburç Mescidi imamı Ahmed b. Mahmud'un *bî-namâz* olduğu töhmeti ile bir kısım ahali tarafından istenmemesi üzerine, bizzat imamın, kendi hakkında tahkikat açılması talebiyle mahkemeye müracaat etmesi ve sair cemaatin şehadetiyle kendisini temize çıkartması[26] veya İstanbul'da Ördek Kassab Mahallesi ahalisinin mahalle imamı Elhâc Halil'in, *hal ve evza' ü etvârından hoşnûd* olmadıklarından, ahaliye *şetûm-ı galiza ile şetm* etmekte olduğu, kendisinden herkesin *müteneffir ve mütezarrır* olup *emn ü rahatlarının* kalmadığı şeklindeki şikâyetleri üzerine kadıya yapılan başvuru neticesinde, adı geçen imamın kendi rızası ile vazîfeden ayrılmasının temini ve *muhtar-ı cemaat* olan başka bir kişinin imam olarak atanması bu tür denetime birer örnektir.[27]

İmamlar kadıların yerine getirmesi gereken birçok işte onların doğal yardımcılarıydı. Mahallenin düzeni, asayiş ve inzibatının sağlanması; içki içilen yerlerin tesbiti ve fuhşiyat ile iştigal eden kadınların belirlenerek mahalleden sürülmeleri; mahallelinin gerekli İslâmî âdâb içinde yaşamlarını

sürdürmeleri ve dinî vecibelerini yerine getirmeleri imamlar tarafından gözlenir, özellikle vakit namazlarının ihmali ile ilgili olarak son zamanlarda sıkça isdar edilen fermanların tatbiki ve özellikle kadınların kılık-kıyafeti ile ilgili düzenlemelerin, *zinâ'-i ayn fesâdına* yol açan alışılmamış renkler ve yeni moda elbise kesimleri gibi hususlarda *kaffe-i ahvâl u etvâr-ı ibâdın hudûd-ı şer'iat-ı mutahharaya tatbîki emrine dikkat edilmesi*[28] gibi sair hükümet emirlerinin duyurulması[29] ve bunlara uygun davranılmasının temini, hatta kadınların camilere sokulmaması[30] gibi yasaklamaların uygulanması kendilerinden beklenirdi. 3 Kasım 1839'da Tanzimat Fermanı'nın okunuşu münasebetiyle sarayın *Gülhâne Meydânı*'nda tertiplenen büyük merasime, sair *hademe-i şeri'at ve meşâyih-i tarîkat* yanında, bu fermanın içeriğini mahalle halkına iletmeleri kendilerine havale edilen İstanbul'daki bütün hatib ve imamların da davetli olarak hazır bulundukları bilinmektedir.[31]

İmamların mahallelerinde oturanlar hakkında tam bir bilgi sahibi olmaları beklenirdi: *Her imâmın mahallesinde kaç hâne vardır ve sâhib-i mülk ve müste'cir, kibâr ve esnâf ve erâmil cümlesinin isimleri ve dirlikleri ve san'atları tasrihiyle* defterlerinin tanzimi,[32] mahallede oturanların kimliklerinin belirlenmesi, gelen yabancıların veya yeni taşınanların tesbiti ve kayıt altına alınması işleri; yeni gelenlerin kefalete rabtı, keza ya bu rabtın bizzat kendisi tarafından üstlenilmesi veya genel kefalete bağlanarak bu işlemin mahalleli adına yapılması, mahalle sakinlerinin ikamet mahal ve sürelerinin belirlenmesi, *mürûr tezkireleri*'nin elde edilmesi ile ilgili ilk işlem olmak üzere ikametgâh ve kimlik belgelerinin tanzimi,[33] imamlar tarafından görülür ve kefilsiz olanların mahallede barınmasının sorumluluğunu taşırdı. Hapis ve tevkifi icab eden kadınların imamların evinde mevkuf tutulmaları söz konusu olabilmektedir. Nitekim Belgrad'da imam Hüseyin'in hanesinde habsedilen bir kadın için günde bir ekmek ve geceleri mum verilmesi ve sair masrafının görülmesi için imama ayda 80

kuruş ödenmesi, bu tür uygulamalara bir örnektir.[34] *Bilâ vâris veya vâris-i ga'ib olarak vefât* edenlerin bildirilmesi,[35] ölüm ve defin, doğum kayıtları, nikah akdi gibi işlemler imamlar tarafından yürütülür, bazı beledî işlerin görülmesi, bu meyanda mahallenin temizliğine dikkat edilmesi ve çevre temizliğinin sağlanması,[36] yangına karşı evlerdeki ocakların iyice söndürülmesi ve temizlenmesinin temini,[37] keza vazîfeleri arasına sayılırdı.

İmam

Nikah ve cenaze işlerinden belirli bir ücret alınmakta olması sebebiyle, birden fazla cami ve mescidin bulunduğu mahallelerde imamlar arasında çekişmeler yaşanabilmekteydi. İstanbul'da Emîn Sinan Mahallesi imamı Hüseyin'in, nikah ve defin işlerine, aynı yerde bulunan ancak kendisine mahsus bir mahallesi bulunmayan Hamza Paşa Mescidi imamı Elhâc İsmail'in müdahale etmekte olduğu ve bu tür hizmetleri gördüğüne ve bunun önlenmesine dair İstanbul kadısına yaptığı şikayet (1743), aydınlatıcı bir örnektir.[38] Bunun önlenmesi amacıyla, bu tür işlerin taksim edilmesi ve bu gibi hizmetlerden elde edilen gelirlerin eşitce bölüşülmesi söz konusu olmakla beraber, hizmeti görenin elde ettiği geliri paylaşmaya yanaşmamasından ötürü aralarında kimi zaman bazı anlaşmazlıkların çıkabildiği gözlenmektedir.[39]

Muhtar ve mahallenin ileri gelenleri ile birlikte fırınlarda ekmeklerin kontrolü ve ihtikar ve sahtekarlıkların önlenmesi gibi işler yanında, yakın zamanlarda iâne ve kurban derilerinin makbuz karşılığında toplanması da

yine kendilerine havale edilmiş, 1908’den sonra yapılan seçimlerde, seçmen kütüklerinin hazırlanmasında vazîfe almışlardır.[40]

Mahallede cami;, vâkıf ve sair hayır sahiplerinin önemli maddî katkısıyla ayakta duran ve bütün mahallelinin de iştirakinin söz konusu olduğu *avârız vakfı*, bir nevi yardımlaşma kasası olarak imamın sorumluluğu altında muhafaza edilir ve burada toplanan para faizle işletilir ve hâsıl olan meblağ, mahalledeki hastalara, fakirlere, yardıma muhtaç evleneceklere, fakirlerin cenazelerinin kaldırılmasına, su yollarının onarımına, cami veya mescidin tamirine, köylerdeki avarız vakfı örneklerinde olduğu gibi kimi yerlerde imam başta olmak üzere buradaki hizmetlilerin maaşlarının ödenmesine,[41] yeni gelenlere yerleşme veya memleketlerine döneceklere yol parası verilmesine ve buna mümasil gerekli yerlere sarf edilirdi. Ancak bu paraların Mısır valisi Mehmed Ali Paşa’nın isyanında askerî harcamalar için zabtedildiği bildirilmektedir.[42]

İmamlar resmî soruşturmaların ve hazırlanan resmî belgelerin imza ve mühür sahibleri arasındadır: Mahalle adına verilen arzuhallerde ve mahalleli arasındaki anlaşmazlıkların çözümünü tanzim eden belgelerde yer alır. Gayrımüslimlerin herhangi bir şekilde kilise ihdası, mevcutların tamiri ve bunun gerekli olup olmadığının tahkiki ve tamir akabinde *vaz‘ı kadîmi* dışında herhangi bir ilavenin söz konusu olmaması için kurulan teftiş heyetlerinin doğal üyesidir. Bunun gibi mesela, mukataaların tesbit edilen *muaccele*si dâhilinde tâliplerine usûlünce satılması işlemlerine nezaret eden şahitler heyeti *(şühûdü’l-hâl)* içinde bulunurlar.[43] Özellikle Tanzimat devrinde nüfûs, emlak ve vergi tahriri işlerinde ve kırsal kesimdeki ahaliye isabet edecek olan vergi dilimlerinin tesbitinde kendilerine de bir rol verilmiş olması[44] ve askere alınacakların kur‘a çekilişlerine nezaret etmeleri ve bununla ilgili olan işlemleri yürütmeleri[45] ve öğrenim gördükleri süre içinde askerlikten muaf tutulan gençlerin *(talebe-i ulûm)*[46]

eğitim durumlarının tesbitiyle gerçekten öğrenci olup olmadıklarının yoklanması amacıyla yapılan imtihanda, bu iş için oluşturulan *kur‘a meclisi*nin bir üyesi olarak yer almaları[47] önemlerini ayrıca arttırmaktaydı.

İmamların vazîfelerinin din işleri ile kısıtlı olmadığı ve genelde mahallenin yönetimiyle ilgili vazîfelerinin daha ağırlıklı olduğu ve köylerde ise ahali üzerinde etkili olmasından ötürü köy hayatının önde gelen simaları ve dolayısıyla idaresinin nüfuzlu şahsiyetleri arasında yer aldığı görülmektedir. Trabzon'daki *sıbyan mektepleri*nin durumunun *suret-i matlûbe*de olup olmadığının tahkiki ve çocukların okula devam etmeleri ve okulu ihmal ile herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına nezaret etmek üzere köylere müfettiş yollanması düşünüldüğünde, köylerdeki okullara nezaret işinin imamlar ve ihtiyar heyeti tarafından yapılmakta olduğunun belirtilmesi (1869),[48] son zamanlarda böyle bir vazîfenin de kendilerine havale edilmiş olduğuna işaret etmektedir.

İmamların yönetim ağırlıklı konumu Tanzimat devrine kadar değişmeden kalmıştır. II. Mahmud devrinde kurulmaya başlanan muhtarlık teşkilatı, imamların yönetici kimliklerini giderek artan bir hızla ikinci plana atmıştır. Vakanüvis Lütfi'deki kayda nazaran, 1828-29 Rus Harbi sebebiyle İstanbul'da erkek nüfusun tesbiti ve sicile kaydı icabettiğinden, bu hususta *imamların musâmaha edememesi içün* her mahalleye ahalinin önde gelenlerinden *evvel ve sânî* olmak üzere ikişer muhtar tayin edilmesine karar verilmiştir.[49] Anadolu'da muhtarlığın ilk ihdas edildiği yer olan Kastamonu'da bu kuruluş ayânların nüfuzunun kısıtlanmasında bir araç olarak düşünülmüş olmakla beraber[50], yaygınlaşması imamların aleyhine bir netice vermiştir. Bununla beraber bu gelişmeyi, modern şehir hizmetlerinin ve çağdaş mahallî idare düzenlemelerinin kaçınılmaz bir sonucu olarak görmek gerekmektedir. Dolayısıyla bu gelişmeyi, halkı *imamların zülmünden ve istibdadından kurtarmak*[51] haksız töhmetiyle yorumlamaya da imkân olmadığı açıktır.[52] Taşrada muhtarlıkların

ayânların keyfi idarelerine karşı bir tedbir olarak ve nihayet ayânlık idaresinin yerine kaim olmak üzere kurulduğu ve imamların mahalle halkına ve muhtarlara kefil olmalarının (...*Bir mahalle ahâlîleri birbirlerine ve muhtârlar mahalleleri ahâlîlerine ve imâmlar dahi topuna kefîl olarak...*)[53] sağlanmasıyla da bunların itibarlarının korunmuş olduğu ayrıca gözlenmektedir. Bu gelişme doğrultusunda mahalle imamlarına da muhtarlar gibi Darbhane-i amire'de hakkedilen resmî mühürler hazırlanmıştır.

Son zamanlarda nüfus kayıtlarının tutulması ve mahalledeki ölümlerin kanunun öngördüğü zaman içinde bildirilmesi kaydıyla *ilmühaber*ler vermekle yetkili olmaları çeşitli meselelerin oluşmasına yol açmıştır. Her türlü ilmühaberin tanziminde 5 kuruş *ücret-i tahtimiyye* alınması gerektiği halde fazla para taleb edilmesi ile ilgili şikayetler yanında bu gibi vefiyyatın kanunun öngördüğü süre içinde ihbar edilmemesinden ötürü haklarında pek çok davalar açılmış ve para cezaları verilmiştir. Ancak imamların yapmakta olduğu yönetim ile ilgili işlerin muhtarlara devredilmeye başlandığı, en nihayet nikah işlerinin de ellerinden alındığı ve aşağıda değinileceği üzere giderek imparatorluğun son senelerindeki şikayetleri doğrultusunda yalnızca *gassallık* hizmeti ile yetinmek mecburiyetinde kaldıkları ve üstelik geçim sıkıntısı içine de girmiş oldukları tesbit edilmektedir.

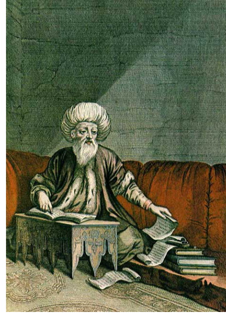
3. Askerî İmamlar

Resmî konumlu imamlar arasında orduda hizmet görmekte olanların önemli bir yer işgal ettikleri açıktır: Eski askerî sistem dâhilinde özellikle Yeniçeri Ortaları'nda, Nizâm-ı cedîd ile kurulan talimli asker ocaklarında, serhadlerdeki müstahkem mevkiilerde, askerî teknik sınıflar içinde (top ve humbarahanelerde), askerî eğitim müesseselerinde (deniz ve kara mühendishanelerinde) donanma ve Tersane'de ve nihayet yeni kurulan askerî hastahanelerde (Maltepe Hastahanesi, h. 1243) dinî hizmetlerin imamlar eliyle gerçekleştirildikleri ve bunların padişah beratı ile tayin

edildikleri ve muayyen maaşlara bağlanmış oldukları bilinmektedir. III. Selim devri *Nizâm-ı cedîd* uygulamaları içinde yeni ihdas edilen askerî kuruluşlardan olan Levent Çiftliği'nde, askerlerin dinî eğitimi için imam kadrolarına yer verilmiştir. Nizâm-ı cedîd askerinin her bölüğüne, askerlere beş vakit namaz kıldırmak ve *ta'lîm-i aka'id-i diniyye lâzıme-i guzzât-ı İslâm olmağla* bunlara *Birgivî Risâlesi*'ni okutmak üzere tayin edilen imamlara günde 80 akçe yevmiyye tahsis edilmiş bulunuyordu.[54] Yine III. Selim devrinde imamet ve hitabet cihetlerinin nâ-ehle tevcih olunmaması için bir nizamname yürürlüğe konulmuştur (1798).[55] III. Selim'in, *imâmet ve hitâbet bundan sonra kimsenin ref'inden ve kasr-ı yedinden ahâr kimseye verilmesin ve verildiği vakit de müstehakkına verile* hattı bu düzenlemenin ana kurallarını belirten bir beyandır.[56] Ancak bu uygulamada ve genelde ilmiyye sınıfında yapılmak istenen islahatta ulemanın genel direnişleri sebebiyle başarılı olunamadığı belirtilmektedir.[57]

Yeniçeri Ocağı'nın ilgası akabinde (1826) kurulan yeni ordu teşkilatında (*Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye*), mansure alayları ve taburları içinde imamlara özel bir önem verilmiştir. Bu ise, II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nın ilgasında ve yeni askerî düzenlemelerde kendi tarafında saf tutmaları için gerekli tedbirleri ustalıkla almış olduğu ulemanın tatmin edilmesi kaygusunu da taşıyan ve siyasî incelik içeren bir iş olarak görünmektedir. Mazulleri dâhil olmak üzere bütün yüksek ulemanın biraz zorlanmış olarak olsa dahi Sultanahmet Meydanı'ndaki o kritik günde (15 Haziran 1826) Sancak-ı şerîf altında toplanması ve yeniçerilerin imhasını sağlayacak çatışmalara cevaz vermeleri, teşebbüsün başarı ile sonuçlanmasının başlıca etkenleri arasında olduğuna şüphe yoktur. Bu gelişmede mahalle imamlarına da büyük işler düşmüştür: Ocağın ilgasına ve yeni bir askerî teşkilatın kurulduğuna dair ferman suretleri halka duyurulmak üzere mahalle imamlarına dağıtılmış,[58] gizlenen yeniçerilerin ihbarı ve yardımda bulunanların cezalandırılacaklarının ilanı,[59] herkesin

elinde bulundurduğu esame varakalarının senede tebdili için ilgililere teslim etmesi gerektiği[60] ve Bektaşi tekkelerinin kapatılmasından sonra hazırlanan, ahalinin *lâzime-i diyânete i'tinâ ve ihyâ-yı sünen-i seniyyeye ikdâm-ı gayret* içinde bulunmasına dair olan fermanlar yine mahalle imamları tarafından halka duyurulmuştur.[61] Yine aynı hadise akabinde asayişin temini babında yatsıdan sonra sokaklarda gezinilmemesine dair olan fermanın tamimi imamlara havale edilmiş olduğu gibi, mahalle bekçileri de imamların ve ahalinin tekeffülüne alınmıştır.[62] Hadise günü yanlarına mahalle ihtiyarlarını ve medrese talebelerini de katarak halkı kendi önderliğinde toplayan ve gazaya gider gibi *tekbir* getirerek padişahın emrine uymak üzere Atmeydanı'na doğru sevkeden imamların katkıları[63], II. Mahmud'un *ehl-i ırzın kendi kazanlarını evlerinin önüne koymaları* özlemini nihayet gerçekleştirmiş ve halkın geniş katılımı böylece sağlanmıştı. Yoğun halk kitlelerini harekete geçirmede etkili olan imamlara aynı şekilde imparatorluğun sair yerlerinde de bu mesele ile ilgili olarak büyük bir görev düştüğünü söylemek yanlış olmaz.[64]

İmam Efendi

II. Mahmud'un dinî çevrelerin desteğini sağlamak amacıyla aldığı tedbirler arasında 1824'de çocukların dinî eğitimlerine itina gösterilmesi ve işe verilme gerekçesiyle bu eğitimden kaçınılmasını önlemeye matuf girişimleri, imamlara bu anlamda önemli vazîfeler yüklemiştir. Küçük çocukların aileleri tarafından okul yerine işe verilmeleri söz konusu olursa

bu durum mahalle imamları tarafından izlenecek ve kadılara ihbar edilecekti.[65]

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışına takaddüm eden günlerde her biri 150 kişiden oluşmak üzere 51 *Orta* halinde kurulan Eşkinci Ocağı'nın beher bölüğüne, İstanbul kadısı marifetiyle imtihana tâbi tutularak birer imam tayin edilmesine ve bunlara maaş olarak İstanbul gümrüğünden günde 120 akçe tahsisine karar verilmiştir (29 Mayıs 1826). Bunlar, eratın vakit namazlarını kıldırma dışında, dinî eğitimle de meşgul olacaklardı. Hizmet süreleri beş sene olarak belirlenmiş olup bu süre sonunda çeşitli yerlere kadı olarak tayinleri mümkün olabilecekti.[66]

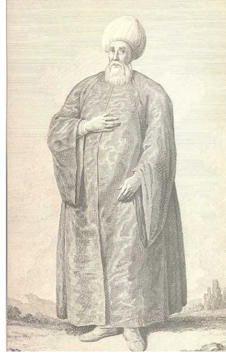
Yeniçeri Ocağı'nın ilgası üzerine 17 Haziran'da kurulduğu ilan edilen *Asakir-i Mansûre-i Muhammediyye* teşkilatıyla askerî yenilenmeye, *Eşkinci* tatbikatına yeni bir şekil verilerek başlandı. Bu kuruluşta da ulemanın etkisi ağırlıklı olarak devam etti ve yeni askerî teşkilatın din hizmetlerini ellerinde tutmayı başardılar. Özellikle en az 15 yaşında olmak kaydıyla acemi kışlalarında eğitilmek üzere askerliğe kabul edilen gençlerin dinî eğitimlerinin sağlanmasında bu tür imamlardan önemli işler beklenmekteydi: Her gün sabahları *birer növbet Kur'an-ı Kerîm ve avâma lâzım olacak mesâ'il-i diniyye ve ilm-i hâllerini ve resm-i hat ve kabiliyetlerine göre ulûm-ı sâ'ireyi ta'lîm ve evkat-ı hamseyi cemâ'atla edâ eylemelerine azîm ihtimâm eylemek* kanunnâmenin öngördüğü vazîfeleri arasındadır.[67] Yeni ordu bölüklerine yüz kişiye birer tane olmak üzere imam tayini ve vazîfelerinin belirlenmesine uygulamanın hemen akabinde girişilmiş (7 Temmuz 1826) ve askerin günlük ibadeti ve dinî eğitimleri kendilerine tevdi edilmiştir. Aynı şekilde yeni ihdas edilen *Mu'allem Bostaniyân-ı Hassa Ocağı*'nın 1512 nefer olarak tesbit edilen mevcuduna 24 Aralık 1826 tarihli nizamnamesine göre 12 imam tayin edilmiştir.[68]

İstanbul'da imam adaylarının tesbiti İstanbul kadısına; taşralarda ise yerel ulemanın dayanışmasını celbetmek amacı ile mahal kadılarına bırakıldı.

Askerlerin eğitiminde yardımcı olabileceği düşüncesiyle dinî meselelerde bir el kitabı olan ve İmamzade Esad Efendi tarafından şerh edilen *Dürr-i Yektâ* adlı eser çok sayıda basılarak dağıtıldı.[69] Askerî imamlar için önceleri ayda 30 kuruşluk bir maaş öngörülmüş olup bu paranın geçinmek için yetersizliği ve *hâl ve haysiyetlerine nazaran kifayetsiz olduğu* kısa zamanda ortaya çıktığından, 1826 Ağustos'unda *kisve-i behâ* adı altında 30 kuruş daha zam yapılarak maaşları 60 kuruşa çıkartılmıştır.[70] Bu imamların talebeden ve fukaradan olmaları, elbise parasını maaş olarak kullanmaları ve kendilerinin askerî imamlar olduklarını fark ettirecek surette elbiseler tedarik edemedikleri müşahade edildiğinden, asker ve zabitlere her sene Rûz-ı Hızır'da birer takım elbise verilmesinin öngörüldüğü gibi imamların da *mahzûn olmamaları içün* bu uygulama içine alınmasına ve kıyafetlerinin devlet tarafından sağlanmasına karar verilmiştir. Tahsis edilen giyeceklerinin dökümü; *birer adet dayanacak renkte mollâ kavuğu ve birer destâr ve boy cepkâni biçiminde çaprastsız birer adet çuka entâri ve Magnisa ve bunun emsâli alacadan birer yelek ve çuka sıkma ve ikişer adet gömlek ve gömlek işi ve kırmızı serhâdli ayakkabı ve Kasım'da birer adet kırmızı çizme ve beher sene ve eskidikce bolca yenlü yağmurluklar ve birer münâsib zâbit kılıcı ve çanta ve matara ve üç senede bir defa Çerkesî biçiminde darca ve dâhil olduğu tertîbin elbiseleri rengince çukadan birer ferâce* şeklindedir.[71] Kavuklarının üzerine şürefadan olanların yeşil, olmayanların ise beyaz veya siyah bez sarmak hususu kendi ihtiyarlarına bırakılmıştır.[72] Bu arada yeni askerî kıyafetlerde kullanılmaya başlanılan ay-yıldızların sair halk tarafından da istimali ve bazı kayık ve sair mahallere konulması yasaklanmış ve bu hususta isdar edilen emirname mahalle imamları vasıtasıyla halka duyurulmuştur.[73]

Teşebbüsün başarı kazanması kısa bir zaman sonra yeni askerî teşkilatın mevcudunun arttırılmasını gerektirmiş, bu ise imam sayısının da arttırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu gelişme doğrultusunda İstanbul dışındaki

Mansure alay ve taburlarına ilk birkaç sene içinde 167 imam tayin edilmiştir.[74] Ordudaki imamların okur-yazar olmayanları eğitmesi de beklenmiş olmakla beraber, bunda pek başarılı olamadıkları anlaşılmaktadır. Okur-yazar olmayan subayların yükselebilmeleri için imamlar tarafından eğitilmesi gündeme geldiğinde (1838), bizzat imamlardan pek çoğunun okur-yazar olmadıkları ortaya çıkmış ve böyle bir uygulamanın mümkün olamıyacağı görülmüştür.[75] Yapılan inceleme ise orduda imam olarak hizmet görmek üzere vasıfsız kişilerin vazife aldıklarını ortaya çıkartmıştır. Askerî imamların sayılarının azaltılarak daha yüksek bir maaşa bağlanması ve mesleğin câzip hale getirilerek vasıflı kişilerin imam olmasının sağlanması çözüm olarak düşünülmüştür. Bu münasebetle görüşünü açıklayan II. Mahmud'un tesbiti; *alây ve taburlarda bulunan imâmlar hem lüzumundan ziyâde ve hem de ekserîsi ceheleden ve ehl ü erbâb olmadıkları* doğrultusunda idi.[76]

Molla

Mevcud kadı kadrolarının normal kadılara tahsisi gerektiği sebebiyle, askerî imamların hizmet süreleri hitamında başlangıçta öngörüldüğü gibi kadı olarak kazalara tayinlerinin mümkün olamayacağı da anlaşılmıştır.[77] Bu gelişmede, sivil kadılık kadrolarındaki darlık ve bunların askerî imamlara tahsis edilmesinin şeyhülislamlıkça mahzurlu görülmesi yanında, her bir taburda vazîfe gören 4 ve beher alayda mevcud 16 imamdan çoğunun *askerîden ve ceheleden olmaları, edâ-yı salâta dâ'ir mesâ'il-i*

dîniyyeyi bile bilmedikleri[78] gerçeğinin de etken olduğu anlaşılmaktadır. Böylece Kasım 1838'de askerî imam sayısının azaltılmasına teşebbüs edilmiş, alaylardaki imam sayısı 5 kişiye indirilmiş ve içlerinde âlim ve fazıl olan birisinin 500 kuruş aylık ile başimam olarak atanmasına ve diğer 4 imama ise ayda 160 kuruş verilmesine karar verilmiştir.[79]

Başimama, *alay hocası* denilmesi teklif edilmiş olmakla beraber, bu ifade uygun görülmemiştir. Bunların hepsinin askerî elbise giymelerine, hizmetleri hitamında yapılan imtihanlarda başarılı olmaları halinde başimamların müderris, tabur imamlarının ise kadı olarak atanabilecekleri hususuna yer verilmişse de bunun da tatbiki, boş kadroların ancak sivillere yetmekte olmasından ötürü zor ve hatta asker kökenli olarak ilmiyye sınıfına geçmeleri ve müderrislik ve kadılık gibi makamlara yükselmeleriyle, bunlara *hocalık hakkı* sebebiyle askerler tarafından itibar edileceği ve *efrâd-ı askeriyyenin taraf-ı sâ'ire erbâbı ile ihtilâtı mahzûrdan sâlim olamıyacağı* kaygusuyla sakıncalı görülmüştür.[80] Bunda, yakın dönemlerdeki asker-ulema ittifakının sebeb olduğu olayların, isyanların, hal ve iclâsların hâlâ yaşamakta olan kötü hatırasının etkili olduğuna şüphe yoktur. Bu düzenleme ise, giderek *yeniçerilerden sonra sıranın kendilerine gelmekte olduğundan kuşkulanan*[81] ulemanın nüfuzunun kırılması şeklinde yorumlandığından, siyasî iktidar ile özellikle alt kesimdeki ilmiyye mensupları arasında güvensizlik baş göstermesine yol açmıştır.

Topçu ve arabacı sınıflarının ilavesiyle yeniden örgütlenen piyadelerin 100 kişilik 8 bölükten oluşan her yeni taburuna yalnızca 4 imam tayininin kararlaştırılması ile bu sınıflardaki imam sayısı da yarıya indirilmiştir (1827).[82] 1828'de süvari birliklerinin teşkilatlandırılmasında 400 askerden oluşan her müfrezeye bir imam tahsis edilmiştir.[83] Piyade ve süvari birliklerindeki imam sayıları daha sonraki yıllarda azalma göstererek, 1838'de her tabura birer imama kadar gerilemiştir. Ordunun teknik sınıflarındaki imam sayıları ise daha az tutulmuştur: Mevcudu 3600 olan

topçulara 4 imam, 2000 kişiyi bulan arabacılara ise 2 imam düşmekteydi. Tanzimat'tan sonra başimamlar *alay imamı* olarak anılmaya başlanmış ve alaylardaki günlük işlerin düzenli olarak yürütülmesine nezaret etmek üzere oluşturulan *alay meclisleri*nin doğal üyeleri arasında yer almışlardır (1848).[84] Ayrıca, askere alınacakların kur'a çekilişleri ve askerlikten muaf olacakların belirlenmesi amacıyla yapılan yoklamada, bu iş için oluşturulan meclislerin bir üyesi olarak hazır bulunmuşlardır.[85]

Askerlerin *umûr-i diniyye ve i'tikadiyye* hususlarında aydınlatılması ve *vecibe-i itâ'at ve fezâ'il-i cihâdı ta'lîm ve tefhîm* eylemeleri için alaylara ulemadan birisinin *alay müftüsü* unvanıyla *hatib* olarak tayin edilmesine karar verilmiş ve uygulamaya geçilmiş olmakla beraber, bunların rütbe ve benzeri mükafata gereği gibi nâil olamamalarından ötürü, daha sonraları açılan kadrolara *erbâb-ı fazl ü dânişten tâlibler zuhûr etmemiş* ve bu hususlarda liyakat kesb etmemiş olanların tayinleri söz konusu olmuş olduğundan, uygulamaya bir müddet sonra son verilmiştir. 1871'de bu hizmet yeniden canlandırılmış, mevcud alay imamları içinde imtihan neticesinde liyakat kesb edenler ve dışardan talib olanlar seçilerek, bunlara *İstanbul müderrisliği* unvanı tevcih edilmesi nihayet şeyhülislamın da onayı alınmış olarak takarrur etmiş ve bu unvanın tekrar kullanılmasına karar verilmiştir.[86]

Bu gelişmelerin de işaret ettiği gibi, 1835'de çıkan ve *kalemiyye*, *ilmiyye* ve *askeriyye* arasındaki rütbe eşitlenmesini öngören kanunun eski devirlerin aksine ulemanın statüsünde bir gerilemeyi yansıtmakta olduğu açıktır. Böylece bir seraskerin rütbesi sadrazam ve şeyhülislam ile eşitlenmiş, binbaşıya kadar olan bütün diğer askerî rütbeler ise en yüksek ulema rütbesiyle eşit hale getirilmiş, dolayısıyla askerî hiyerarşi dinî hiyerarşiden daha üstün bir duruma sokulmuştur.[87] Bu gelişme, ulemanın ne derecelerde vüzeraya tasaddur ve takaddüm ettiğini *Kemal Paşazade* örneğiyle de bildiğimiz eski dönem teşrifatının, dolayısıyla askeriyye karşısında ilmiyye

sınıfına gösterilen saygının ve protokolda ön sıralarda olma halinin artık mazide kaldığına işaret etmesi bakımından da anlamlıdır. XVI. yüzyıl vüzerasının idârî, ilmî ve askerî konulardaki üstün nitelik ve donanımlarına rağmen ulemaya göstermiş oldukları bu saygının giderek azalmasındaki en önemli etkenin, bizzat ulemanın daha sonraki dönemlerde içinde bulundukları devrin gelişmelerine yabancı, bilgisiz, ilkesiz ve her türlü sûiistimâle açık ilmî ve ahlâkî genel zafiyetinden kaynaklandığına şüphe yoktur.[88] İlmiyye rütbelerinin XIX. yüzyılda daha da ibtizale uğradığı, giderek değersizleşen ve gerçek olmayan *(i'tibârî)* ünvanlar haline dönüştüğü, bizzat kadıasker raddelerine kadar yükseldikten sonra tarîkini paşalıkla mülkiyyeye tahvil eden Cevdet Paşa tarafından ifade edilmiş bulunmaktadır.[89]

4. Eğitim durumları

İmamların eğitim durumlarına işaret eden kayıtlar, bunların genelde muntazam bir öğrenim görmüş oldukları izlenimini vermemektedir. Askerî imamlar örneğinde olduğu gibi içlerinde yeterli eğitime sahip olmayanların da mevcud olduğu ve dinî bilgiler dışında başka konular hakkında fazla bir vukufa sahip olmadıkları gözlenmektedir. Yüksek makam imamlarının ve özellikle selatin camii imamları ise bu yönde birer istisna teşkil ettiklerini söylemek mümkündür. Bununla beraber, devletin son dönemlerinde bazı zafiyet hallerinin bu kesim için de söz konusu olduğu gözlenmektedir:III. Selim devrinde Ramazan ayının girmesiyle birlikte tertiplenen huzur derslerinde hocaların ilmî seviyesi düşük konuşmalarından şikayet edilmekte olması ve hatta bunların padişah huzurunda kavgaya tutuşurcasına ellerindeki kitapları karşılıklı olarak birbirlerine atmaları gibi nâhoş sahneler[90] veya II. Mahmud'un, 1828-29 harbi esnasında Rus cephesinden gelen bir *meserret* mektubunu herkesin duyup sevinmesi için yüksek sesle okunmasını başimamı Zeynelabidin Efendi'den istediğinde, mektubun baş taraflarını okumaya girişen imamın gerisini

çıkartamadığından, bizzat padişahın ayağa kalkıp mektubu elinden alarak yüksek sesle okuduğuna dair kayıt,[91] bu yöndeki zafiyet hallerine işarettir. Huzur derslerinin seviyesizliği ile ilgili şikayetlerin ise Sultan Reşad devrinde de dile getirilmekte olduğu bilinmektedir.[92]

Bu durumun, genel bir şikayet konusu olarak özellikle 18. yüzyılın sonlarına doğru gözle görünür bir halde hüküm sürmekte olan yaygın cehaletin bir neticesi olduğunu düşünmek yanlış olmaz. III. Selim devri düşünür ve devlet adamlarından Behic Efendi'nin vurguladığı gibi, Anadolu ve özellikle Rumeli'de dinî bilgiler cihetiyle büyük bir cehalet hüküm sürmektedir ve *hemen Edirnekapu'dan başlamak kaydıyla* bu konuda çok ciddi tedbirlerin acilen alınması icab etmektedir.

Bu dönemde Anadolu ve Rumeli'deki camilerin cemaat kıtlığı yaşadıkları, medrese talebelerinin azaldığı, ibadet ve eğitime olan eğilimin zayıfladığı, ortalığı *ülema kılıklı cehelenin* doldurduğu ısrarla belirtilmektedir. Camie müdavemet ve ibadete riayet hususunda bu devirde çıkartılan ve ileride de çıkartılmasına devam edilecek olan fermanların yoğunluğu[93] bu kayıtlardaki gerçeklik payını teyid etmektedir. Cevdet Paşa'nın da hem bu devir için hem de kendi zamanıyla ilgili olarak aynı tarzda değerlendirmelerde bulunduğu bilinmektedir.[94]

Vazîfelerini iyi yapmaları için nahiye, köy ve cami imamlarının üç ayda bir kadılar tarafından teftiş edilmeleri, Müslüman halkın cehaletten kurtarılması için din kitaplarının matbaada basılarak dağıtılması, kadı ve naiblerin gönderilen fermanların dillerini anlamayacak bir hale geldikleri, oysa din adamlarının kendi sahalarında ve dünya ahvalinde kendilerini iyi yetiştirmiş olmalarının ve böylece bunların bulundukları yerlerde özellikle siyasi ve mülki meselelerin çözümünde görüşlerinden ve kendilerinden istifade edilen bir kesim haline gelmelerinin gerektiği önemle vurgulanmaktadır.[95] Medreselerde ve camilerde verilen derslerin kalitesinin yetersizliği, eskiden verilen derslerle kıyas edildiğinde, onların

yanında *çocuk oyunu* gibi kaldıkları hakkında, genel cahillik ve ilmî zafiyet noktalarını dile getiren bu gibi kayıtlar ayrıca aynı devrin düşünürlerinden Ömer Faik tarafından da acı bir şekilde dile getirilmiştir.[96] Ulemanın alt kesiminde geniş bir yer tutan imamların da bu olumsuz gelişmelerden ziyadesiyle etkilenmiş oldukları açıktır. Bununla beraber, hatiblerin ulema zümresi mensubu olarak addedilmelerinden ötürü, imamlar içinde aynı zamanda hitabet hizmetini de üstlenmiş olanların, hiç olmazsa dinî bilgiler açısından daha iyi bir eğitimden geçtiklerini ve yalnızca imamet hizmetini sürdürenlere kıyasen daha donanımlı olduklarını kabul etmek gerekmektedir. Nitekim hatiblerin tayinlerinin *izn-i sultânî* ile gerçekleşmekte olmaları *(hitâbet ciheti izn-i hümâyûna mütevakkıf mevâddan olmağın)* ve ancak böyle bir iznin akabinde kendilerine berat verilmesi ve hitabet cihetine de talib olan bir imam adayı için yapılan teklif ile ilgili işlemlerin, her iki cihet için ayrı ayrı tanzim edilen evrak üzerinde müstakilen tekemmül ettirilmesi ve her iki cihet için müşterek bir berat verilmekle beraber, hitabet için ayrı bir *izn-i sultânî*’ye ihtiyac duyulması, bunlara verilmek istenen özel konumun ifadesini taşımaktadır.[97] Bu telakki dâhilinde imamların ulemadan addedilmedikleri anlaşılmaktadır.

Müftü

İmamlık cihetinin babadan oğula devredilmesi şartının geçerliliği, bu iş için gerekli dinî eğitimin aile içinde alındığı ve imamların çocuklarını kendilerine halef olmak üzere yetiştirdikleri kanaatini uyandırmaktadır. Bu eğitimin kalitesini ölçmek mümkün olmamakla beraber, özellikle küçük yerleşim birimlerinde ve köylerde bunun kifayetsiz kaldığı ve zafiyet hali

arz ettiği ve genelde *âvama lâzım olacak mesâ'il-i diniyye ve ilm-i hâl* bilgi düzeyini pek aşmadığı anlaşılıyor. Bununla beraber imamların kendilerince oğullarının eğitimi ile yakından ilgilendikleri, İstanbul'da Soğanağa Camii imamı örneğinde olduğu gibi açıkca görülmektedir: Cami imamı Mehmed Efendi'nin oğullarından Nurbaba, Ağustos 1809'da ilk hatmine başlar ve Temmuz 1811'de itmam eder. Hatme önce yarım ve bir cüz halinde başlanır ve giderek cüz sayısı arttırılır. Bu sayı sonunda beş cüze kadar çıkar. Diğer oğlu Mehmed Emin ilk hatmine Ağustos 1808'de başlamış ve Haziran 1811'de 24. hatm-ı şerîfede hatmini itmam etmiştir. Bu münasebetle düzenlenen merasimde davetlilere hatmini 8 saatte dinletmiş, ertesi perşembe günü camide duası okunmuş ve ziyafet verilmiştir. Mehmed Emin, Mart 1812'de Soğanağa Mahallesi'ndeki Derviş Efendi evkafında 23 akçe ile cüzhânlık yapmaya başlamıştır.[98]

Soğanağa Camii imamı Mehmed Efendi gibi mahallesinde ve şehirde olup bitenleri kaydederek bir *cerîde* tutan ve dolayısıyla bir eser sahibi olan imamlara nadir de olsa raslanmaktadır.[99] Eyüp Camii ikinci imamı Hafız Mustafa, telif ederek takdim ettiği *El-âsârü'l-Mecidiyye fî'l-Menâkıbi'l-Hâlidiyye* ünvanlı kitabının basılması ricasıyla takdim ettiğinde, bu şeyhülislam tarafından incelenmiş ve basılmasını tavsiye etmiştir.[100] Trablusgarb nizamiyye askerî taburu imamı Mehmed Rıza da bir risale telif ederek takdim ettiğinde, eser yine şeyhülislam tarafından incelenmiş ve *fukaha beyninde muhtelifü'l-fihâ olan bey'-i bi'l-vefâ*[101] *ile mu'âmele-i şer'iyye mes'elesinde kütüb-ı mu'teberede mastûr ve mübeyyin olan ba'zı akvâli cem' ve tertîbden ibâret olduğu*na dair rapor vermiştir. Mehmed Rıza bu vesile ile alay imamlığına terfi ettirilmesini rica etmekle beraber, münhal yer olmadığından atama yapılamamış, ancak kendisine 2500 kuruş atiyye ihsan edilmiştir.[102]

Son zamanlarda askerî imamlar için muntazam bir eğitim görmüş olma şartının sıkı bir şekilde arandığı anlaşılmaktadır: 1281 (1864) tarihli olarak

neşr ve ilan edilen *E'imme Nizâmnâmesi,* tabur imamlarının alay imamı unvanıyla tayinlerini ve hitabete mezun olacakların yeterliliğinin yoklanmasını öngörmekteydi. Mesela, Bosna'da 1. nizamiye alayı 1. taburuna *alay imamı* ünvanıyla imam olarak tayin edilen Hacı Hasan Efendi'nin hitabete de mezuniyetini havi berat isdarı, Kadıasker Cevdet Efendi (Paşa) tarafından bu nizâmnâme uyarınca inha edilmiştir.[103] Keza, Mirliva İsmail Paşa livasının memuren Girit'te bulunan 2. alayının başimamı olmadığından, Kandiye'de sakin hutebadan Hasip Efendi talib olduğunda, bizzat İstanbul'a gelerek şeyhülislamlıkça yapılan imtihanda ehliyetini ispat etmiş ve 500 kuruş maaş, bir yem arpa ve saman; dört nefer tayin tahsisi ile alaya başimam olarak atanmıştır.[104] 23 RA. 1332 / 19 Şubat 1914 tarihli olarak Harbiyye nazırı Enver Paşa imzasıyla Şurâ-yı devlet'e havale edilen ve 4 CA. 1332 / 31 Mart 1914'de *mevki'-i mer'iyye vaz'ı ve nizâmât-ı devlete ilâvesi* Sultan Reşad'ın onayı ile yürürlüğe giren bir nizamname, tabur imamlarının Darülmuallimîn Rüşdiyye kısmı derecesinde tahsil görmüş olanlar içinden atanmasını ve bunların taburlarda ifa edeceği işleri tanzim etmekteydi. Buna göre; alay ve tabur imamları tabur mekteplerinin müdürü olarak kabul edilmektedir. Bunlar, kıtaları efradına Türkçe okuma-yazma, hesap ve aka'id-i diniyyeyi talim edeceklerdir. Bu vazîfenin ifası için Darülmuallimîn ibtidâîye kısmından mezun olanlar kadar bilgili olmaları şarttır. Mevcud imamlar içinde bu okulun programı dâhilinde yapılacak bir imtihan neticesinde bu şartı haiz olmayanlar bir sene için bu okula devam ettirilecek ve sene sonunda yapılacak imtihanda başarılı olarak şahadetname alanlar vazîfelerinde ibka ve başarısız olanlar emekliliklerini ahzetmişler ise emekli ve aksi takdirde ordudan ihrac edilecektir. Yeniden alınacak imamlarda, Darülmuallimîn rüşdiyye derecesinde tahsil görmüş olmaları şartı aranacaktır. İmtihanlar alay kumandanlarının nezaretinde olarak oluşturulacak üç kişilik bir heyet tarafından yapılacaktır. Medresetülvâizîn'den mezun olanlar eğitim yeterliliği sebebiyle bu uygulamanın dışında tutulmuşlardır.[105] Enver

Paşa’nın, ordunun etkin bir yapıya kavuşturulması ve gençleştirilmesi ile ilgili olarak giriştiği tensikat teşebbüsleri kapsamında yer alan bu uygulamanın da kısa bir zaman sonra çıkan büyük savaşın etkisiyle hayatiyyete geçirilemediğini söyleyebiliriz.

Mahalle imam ve hatiblerinin de eğitilmeleri için h. 1300/m. 1882-83 senesinde Menşe’-i e’imme ve hütebâ adıyla üç adet mektep açılmış olmakla beraber, bunların semereli olamadıkları görülmüştür. 1888 senesinde kabul edilen mahalle imamlarının eğitimleri ve tayinleri ile ilgili yeni nizâmnâme tatbikatından ötürü de bu mekteblerin kapatılması cihetine gidilmiştir.[106] 1913’te açılan Medresetü’l-e‘imme ve’l hüteba, imam ve hatibler yetiştirecek bir kurum olarak düşünülmüş; imam ve hatibler için Kur’ân nazariyatı ve tatbikatı, malumat-ı kanuniyye, ilm-i kelâm ahkamı, nikah ve talak, Arapça ve Türkçe hitabet nazariyyatı ve tatbikatı, ahkam-ı ibadet gibi dersler konulmuş; müezzinleri için bu gibi dersler dışında ezan ve ilahî nazariyyatı ve tatbikatı gibi derslere yer verilmiş olmakla beraber, bundan da beklenen fayda hâsıl olmamış ve Cihan Savaşı’nın patlaması üzerine uygulama tamamen kağıt üzerinde kalmıştır.[107]

Özellikle köylerde dinî eğitimin sağlanması için cami ve mescidlerin yanında her zaman mevcut olmadığı belirtilen birer de mektep açılması söz konusu olduğunda, hazırlanan Maarif Nizâmnâmesi’nde ilk tahsilin mahalli cemaatin ianesine tevdi edilmesine karar verilmiştir (1892). Ahalinin mektep hocası ve cami imamı için ayrı ayrı yardımda bulunmaması için (Buralardaki imamlara ahali tarafından ücret mukabili olmak üzere buğday, çavdar, arpa ve sair mahsulattan aynî yardım yapılmaktadır.) bu iki hizmetin birlikte yürütülmesinin uygun olacağı düşünülmüş, dolayısıyla buralarda hizmet verecek imamların eğitim işlerini de üstlenmeleri düşünülmüştür. Ancak, bu tür imamların genelde *câhil ve kahil* olmaları sebebiyle eğitim hizmetinde istihdamlarından herhangi bir fayda umulmadığının dile

getirilmekte olması, genel eğitim durumlarını son dönemlerde aydınlatan bir kayıt olarak önemlidir.[108]

5. Tayin ve azilleri

Vakfiyyesi olanlar, vakıf mütevellisinin ve/veya vakfa nezaret eden mahal kadısının teklif ve arzı ve nihayet şeyhülislamın *işareti* neticesinde isdar olunan berat ile vazîfelendirilmekteydiler. II. Mahmud devrinde özellikle dağılmış ve gelirleri kalmamış olanlar da dâhil olmak üzere pekçok vakfın bir nezaret altında birleştirilmelerinden sonra tayin teklifleri Evkaf-ı hümâyûn Nezâreti tarafından yapılmaya başlanmıştır.[109] Taşradan yapılan başvurular kadı ilamları ve her hangi bir cihet için başvuran adayın arzuhali ve varsa vakıf mütevellisinin arzı ile birlikte yapılırdı. Bu resmî işlem dışında bazı nâfiz ricalin, vilayetlerde valilerin, orduda ise kumandanların ve saraya yakın kimselerin tavassutları ayrıca bu gibi tayinlerde etkili olabilmektedir. Bahriye ve bahrî işlere ait müesseselerdeki (Tersane, boğaz kaleleri gibi) ve yerleşim birimlerinlerindeki (Çanakkale, Kasımpaşa gibi) tayinler genelde Kaptan Paşa tarafından teklif edilmekteydi.[110] Sivil ve askerî amirlerin kayırmaları, saraya mensubiyet, selatin camii hademesinden olma ve bizzat padişah vakıfları ve özellikle Haremeyn evkafına bağlı ibadetgâhlara ait cihetlerin sözkonusu olması korunma ve kayırılma babında ayrı bir muamelenin işaretlerini vermektedir.

9 Şubat 1870 tarihli Tevcihât-ı cihât Nizâmnâmesi çeşitli cihetlere yapılacak tayin usûllerini tanzim etmekte, bunların ehil olmak kaydıyla babadan oğula intikalini uygun görmekte, birden fazla olması halinde oğullarından hangisine geçeceğini veya akrabaların tercihi ile bir yabancıya hangi şartlarla tevcih edileceğini usûle bağlamakla beraber, bu noktada daha önceki uygulamalardan değişik bir husus içermez. Cihetlerin müşterek kullanılmasının giderek önlenmesine matuf bir tedbir olarak hisselerin, vefatlar halinde diğer hisse sahiplerinden müstehak olana tevcihi ile bu tür paylaşımlara vecihetlerin yetersiz gelirlerinin böylece bölüşümüyle kimseye

ekonomik bir fayda sağlayamama haline giderek bir son vermeyi amaçlar. Nizâmnâmenin önemli noktası, hitabet ve imamet gibi ehliyet ve istihkak gerektiren cihetleri için imtihan öngörmüş olmasıdır. Ancak bunun nasıl yapılacağı belirtilmemiştir.[111] 1874 senesinde ise yeni bir Tevcîhât-ı cihât Nizâmnâmesi'nin çıkartılmış olduğu bildirilmektedir.[112]

Mahalle imamlarının tayinlerinin belirli vasıf ve esaslara bağlanması için Evkaf-ı hümâyûn Nezâreti'nce teşkil edilen komisyon tarafından hazırlanan ve 10 C. 1305 / 23 Şubat 1888 tarihinde tasdike sunulan yeni bir Tevcîhât-ı cihât Nizâmnâmesi bu konuda tanzim edilenlerin en etraflısıdır. İmamların eğitimli ve iffet ve istikamet sahibi olmaları zaruretinin dile getirildiği bu nizâmnâmenin hazırlanmasında, özellikle imamet ve sair cihetlerin ehil olmayan kişiler eline geçmeleri ve hiç bir vasfı olmayanlar dâhil olmak üzere kasr-ı yed edilmesi gibi uygulamaların sakıncalarının giderilmesi amaçlanmaktaydı. Buna göre, uhdelerine imamet, hitabet ve müezzinlik cihetleri tevcih edilecek olanlar İstanbul'da Mahkeme Teftiş Heyeti huzurunda; taşralarda ise İdare Meclisleri'nde hakim, müftü, evkaf muhasebecisi ve mahalli ulemadan oluşacak bir heyet tarafından, fıkıh kitaplarının cihetlere müteallik meselelerinden, tecvîd ve kırâ'atden imtihana tâbi tutulacaklardır. İmtihanda başarılı olmalarından başka *salâh-ı hâl ile muttasıf* bulunduklarına dair verilen şahadetnâmeler muvacehesinde İstanbul'da Mahkeme-i Teftîş ve taşralarda İdare Meclisleri tarafından tahkik edildikten sonra tevcihleri cihetine gidilecektir. Kayyum, ferraş, âbkeşlik gibi bedenen çalışmayı icab ettirecek cihetlerin tevcihinde bu hususta da yeterlilik aranacaktır.

İmamlar, nikah işleri ve bunların ihbarında vazîfelerini ihmal ve kötüye kullanmaları, imamete yakışmayan davranış ve fiilleri işlemeleri halinde vazîfeden uzaklaştırılacaklardır. İki camide birden imamet ve müezzinlik gibi hizmetlerin ifası mümkün olmadığından bu gibi cihetlerin aynı şahısta

toplanmalarına izin verilmeyecektir. İki ayrı camiide hizmet görenler bunlardan birini tercih edecektir.[113]

Mahalle mescid ve camilerinde imamet ve hitabet gibi cihetlerin aynı şahıs tarafından yürütülmesi ise mümkündür. Birden fazla imam, hatib veya müezzin bulunan camilerde mahlul vukuunda tayinler kıdem esasına göre yapılacaktır. Nizâmnâme bütün cihetler için *kasr-ı yed* etme usûlüne prensip olarak bir son vermektedir. Ancak, babadan oğula, kardeşlere veya damada intikal edebilme uygulamasını haleflerde ehliyet ve liyakat şartı aranmak kaydıyla devam edilebileceğini kabul etmekteydi. Çok çocuğu olanların en büyüğünün ve dışarıdan yapılacak tayinlerde ölenin akrabasının öncelik hakkının bulunduğu ve yine ehil olma şartı esas olmak kaydıyla mümkün kılmaktadır. Cihât sahiplerinin askerlik yaşını aşmaları şartı muhafaza edilmiştir. Haremeyn-i şerîfeyn cihetlerindeki tayinlerin ise bunlara mahsus olan husûsi nizamnameleri dâhilinde yapılmaya devam edileceği vurgulanmıştır. Ayrıca 1874 senesinde çıkartıldığı bildirilen Tevcîhât-ı cihât Nizâmnâmesi ve Evkaf Nizâmnâmesi'nin bu yeni nizâmnâmeye aykırı olan maddeleri yürürlükten kaldırılmaktaydı.[114]

Mahalle imamlarının tayinleri hakkında son düzenleme, 23 Temmuz 1329 (5 Ağustos 1913) tarihli Tevcîhât-ı cihât Nizâmnâmesi'yle ve 4 Haziran 1323 (4 Haziran 1917) tarihli olarak çıkartılan Müftilerin Vezâ'ifine Dâir Nizâmnâme ile tekrar tesbit edilmiş ve imametin bu nizâmnâmeler mucebince teşekkül edecek bir hususi heyet tarafından icra edilecek imtihanda başarı kazanmış olanlara tevcih edilmesine karar verilmiştir. Yine buna göre bazı mahallelerde cami mevcud bulunmadığı halde mahalle imamı bulunabilecektir. Bir mahallede birden fazla camii ve imam bulunması halinde imamlara mahsus olan resmî mühür teamülen mahallenin imamı addedilen zâta teslim edilecektir. Resmî mührün ahalinin seçimi ve müdahalesiyle bir imamdan alınıp diğerine verilmesi mümkün olamayacaktır.[115] Köy ve mahallelerdeki imamların, sair papas ve

hahamlar gibi ihtiyar heyetlerinin doğal üyesi olduklarına dair duyulan tereddüd ise yapılan bir açıklama ile giderilmiştir.[116]

Sıkça çıkartılan bütün bu nizâmnâmeler, istenilen düzenlemelere arzu edildiği derecede erişilemediğinin ve kalıcı çözümler getirilemediğinin birer delili olsa gerektir. Nitekim bütün bu düzenlemelere rağmen köy ve taşralardaki mahalle imamlarının tayinleri hakkında bir *usûl ve kanûn* olmadığı ve her yerde başka başka uygulamalara tevessül edildiği ve istihdam edilen imamların bazı resmî muamelat icrasında yolsuzlukları görüldüğü ve bunlardan dolayı mesul ve muateb tutulamadıklarına ve imamların *tayin ve intihâbları hakkında bir usûl vaz‘ ü icâdı* doğrultusunda yapılan şikayetler devam etmektedir.[117] İmtihan keyfiyetinin köy ve mahalle imamlarına da şamil olup olmadığı sorun çıkarmış olduğundan, 21 Haziran 1914 tarihinde buna getirilen bir açıklamada bu tür imamların bu keyfiyet şumulü içinde olmadıkları duyurulmuş olmasından, imamların her yerde ve özellikle köylerde imtihandan geçirilerek tayinlerinin öngörüldüğü gibi pek de tatbiki mümkün bir usûl olmadığı anlaşılmaktadır.

Saltanat ve hilafetin ilga ve nihayet cumhuriyetin ilanı ile beraber tayin mekanizmasında da bazı değişikliklerin meydana geldiği anlaşılmaktadır: Bu anlamda köylerde imam, Teşkilât-ı cedîde ve Köy Kanunu’nun ilgili maddesi gereğince ahali tarafından seçilmekte ve hatiblerin tesbiti ise Tevcîhât-ı cihât Komisyonu’nca yapılmaktadır. İmamların seçimden sonra muhtar tarafından tanzim edilen ve ihtiyar heyeti azalarının da imzaladığı bir dilekçe kaymakamlığa iletilir ve adliyece sabıka kaydı tahkikinden sonra resmî tayin işleminin tamamlandığına ve tayinine dair adaya bir *buyruldu* verilirdi. Ancak köylerde imamet ve hitabet hizmetini görebilecek nitelikte kişilerin her zaman mevcud olmadığı, *bundan başka kimse bulunmadığı* ve mücavir yerlerden imam celb edildiği veya oralardaki camilere gidildiği yolundaki açıklamalardan anlaşılmaktadır. Bu tür seçimler köy ahalisi tarafından her zaman kabul edilir kişiler üzerinde tahakkuk etmemiş ve itirazlara sebebiyyet vermiştir. Nitekim Tirebolu kazasına bağlı Kuluncak

köyü[118] muhtar ve ihtiyar heyetinin tanzim ettiği ve ahaliden ileri gelenlerin de mühürledikleri bir dilekçe ile kaymakamlığa itirazda bulunulduğu görülmektedir. Dilekçede yer alan, imamet ve hitabet vazîfesini sürdüren Kara Mustafa oğlu Ali'nin vefatı üzerinden 4 sene geçtiği kaydı, muhakkak ki savaş sebebiyle yeni bir tayinin yapılamadığı gerçeğine ışık tutmaktadır. Ancak aynı köyden Haşim b. Mahmud'un, Teşkilât-ı cedîd ve Köy Kanunu'nun ilgili maddesi gereğince imam olarak seçilmesi zarureti hâsıl olmasına rağmen, bu zoraki adayın geçmişinin iyi olmadığı, dinî bilgiden yoksun ve hattâ okuryazarlığının da bulunmadığı gerekçesi ve ahalinin de kendisini kabul etmek istemediği beyanıyla değiştirilmesi arzedilmekteydi.[119] Yine Tirebolu'nun Tekye köyünde[120] imam olarak seçilen Hüseyin'in Tevcîhât-ı cihât Komisyonu reisi Müftü Ahmet Necmeddin Efendi tarafından imtihanı yapılmış ve kaymakam tarafından verilen bir *mürâsile-i şer'iyye* ile tayin işlemi tekemmül etmiştir (19 Aralık 1920). Ancak köyün ihtiyar heyeti, muhtar seçimi bahanesi ile mührünü elinden almak ve imameti bir başkasına vermek istediğinden aralarında geçimsizlik ve anlaşmazlık hali zuhur etmiş olduğunu bir dilekçe ile Giresun Evkaf Müdürlüğü'ne aksettirmektedir. İmparatorluğun son ve cumhuriyetin ilk senelerinde aynı yöre için söz konusu olan bu örneklemeler, savaş senelerindeki dağılma ve yeniden kurulma dönemlerinin toplumsal kargaşasının ve huzursuzluğunun işaretini taşımakta olduğuna şüphe yoktur.

Vazîfeden ayrılma ve gerektiğinde azilleriyle ilgili uygulamalar çeşitlilik arzetmektedir: Mescid ve cami cihetlerinin sahipleri, vefatları dışında hastalık ve ihtiyarlık gibi sebeblerden ötürü vazîfelerini başkalarına devr ve ferağ edebilmekte veya başka vazîfelere geçebilmekteydiler. Nitekim Asakir-i hassa 8. alay 2. tabur imamı Raşid Efendi, yaşlılığı ve *hizmete adem-i iktidârı* sebebiyle ve bilfiil imam olmasına rağmen tekrar yapılan imtihanda, *mesâ'il-i diniyyede ehliyyeti tebeyyün ettikden* sonra 250 kuruş maaş ile Maltepe hastahanesinde açık bulunan imamet hizmetine

kaydırılmış;[121] Mekteb-i harbiyye camii ikinci imamı Ahmed sar‘a illetine mübtela olduğundan almakta olduğu 100 kuruş maaşı ile emekli edilmiş;[122] Rumeli ordusu süvari 1. alayı imamı Babadağlı Receb illet-i cününa müptela olduğundan ayda 40 kuruş maaş ile emekliliğe sevkedilmiştir.[123] Rumeli ordusu muvazzaf süvari 1. alayındaki münhal binbaşılığa alay emini Mehmed Nuri'nin nasbı ile boşalan alay eminliğine aynı orduda piyade 1. alayı imamı Ali'nin tayin edilmesi ise,[124] başka bir vazîfeye kaydırılmanın örneğini vermektedir.

Vefat sebebiyle imamlık hizmetinin devredileceği kişilerin genelde kendi oğulları olması şartı aranmakta olmasından[125] ötürü vefat eden imamın bir oğlu olup olmadığı özellikle tahkik edilir *(bilâ veled vefti vâki‘ ise)* ve hizmetin varsa oğluna, hatta oğullarına, yoksa ehil olan bir başkasına tevcihine dikkat edilirdi. Mesela, *Kastomonu'da halife zaviyyesi vakfından olmak üzere vazîfe-i mu‘ayyene ile imâm olan esseyyid Şeyh Mehmed Efendi, bilâ veled-i zükûr fevt olup yeri hâlî ve hidmet-i lâzimesi mu‘attal kalmağla yerine isti‘dâd ve istihkakı lede'l-imtihân zâhir olan Mehmed Said b. Ebubekir*'[in]*her cihetle lâyık ve mahall ü müstahikk olduğundan* tayin edilmesi,[126] bu gibi işlemlerde sorgulanan ana ilkeleri ve aranan şartları gözler önüne serer.

Nizâmî ordunun kurulmasından sonra ayrıca bu gibi adayların askerlik yaşını aşmış olmaları şartı aranmaktaydı.[127] Mesela, Konya'da Saidili kazasına bağlı Kadın Hanı derbendi mahallatından Karahisarlı Mahallesi'nde yeni inşa edilen mescide minber ihdasıyla, Hafız Ömer b. Mehmed mahallelinin de onayı ile hatib olarak atandığında, askerlik yaşını[128] aşmış olduğu özellikle belirtilmekte olup kendisinin 26 yaşında olduğu anlaşılmaktadır.[129] Geride kalan çocukların küçük olmaları halinde, imamet hizmetini yerine getirebilecekleri yaşa gelene kadar uygun birinin vekaleten tayin edilmesi de söz konusu olabilmekteydi.[130] Ayrıca

hitabet hizmetinin de bu şekilde tevcihine dair çeşitli örnekler vermek mümkündür. Nitekim Evkaf-ı hümâyûn'a mülhak Harput kazasına bağlı Hasnik köyündeki camide hitabet cihetine mutasarrıf olan İbrahim vefat ettiğinde, *tahsîl-i ilim* ile meşgul olan oğlu Mehmed'in bu işi yapmaya yaşça küçük olmasından ötürü *kesb-i liyâkat* edinceye kadar hitabet hizmetinin aynı köy sakinlerinden ve imtihan neticesinde liyakati açığa çıkmış olan Ömer b. Mehmed Emin Efendi'ye *niyâbet suretiyle* tevcihine karar verilmiştir.[131] İstanbul'da Baruthane'deki camiide imamet ve hitabet cihetlerine mutasarrıf olan İbrahim'in vefatı üzerine, oğulları Mustafa ve Ahmed'in yaşlarının küçük olmalarından ötürü, cihetler, istihkak kesb edecekleri yaşa gelinceye kadar ve *bi'l-vekâle edâ-yı hidmet etmek üzere* Esseyyid Hüseyin'e tevcih edilmiş olması,[132] niyabetin birden fazla çocuk için de söz konusu olduğuna işaret etmektedir.

Müezzinlik hizmetleri de babadan oğula intikal edebilmektedir: Tersane zindanı dâhilinde vaki cami müezzini Hafız Celil vefat ettiğinde oğlu Mehmed Rıza müezzinliğin kendisine tevcihini niyaz etmiştir. Adayın *müezzinlik hizmetini edâya iktidârı* olduğunun tahkiki üzerine, Tersane İcare Sergisi'nden 5 kuruş aylık ve zindan fırınından günde bir çift ekmek tayiniyle atanmasına karar verilmiştir.[133]

Cihetlerin müşterek hisseler halinde paylaşılması yaygın bir uygulama olarak devam etmiştir. Bursa'da Alacamescid Mahallesi Hacı Hamza Mescidi'nde Elhâc Mustafa b. Elhâc Selim üçte iki hisse ile imamet cihetine mutasarrıf iken vefat ettiğinde, bu hissesi oğlu Mustafa Tahir'e tevcih edilmiştir (1821).[134] Keza, Edirne'de Mehmed Fehim ve Abdülcelil, Sarı Yakub Mahallesi vakfından günde 1 akçe ile imamet etmektedirler. Abdülcelil yarım akçelik hissesini Osman isminde bir başkasına devretmiştir (1764).[135] Niğde sancağında Nevşehir kazasına tabi Nar köyünde Hacı Bayram tarafından inşa edilen camiide, Mehmed ve Mustafa günde yarım akçelik hisselere, Osman b. Ömer ise geriye kalan

yarım akçelik hisseye sahib olmak üzere, 3 imam bulunmaktaydı. Daha sonra Mehmed yaşlılığını ileri sürerek yarım hissesini oğlu Ahmed'e devretmek istediğinde, atama daha önceleri vefat etmiş olan Ömer'den mahlul kalan yarım akçelik hisseyle birleştirilerek gerçekleştirilmiştir.[136] Cüz'î gelirleri içeren bu iş için mahallelinin kayırmasını içeren 14 mühürlü bir arzuhal ile başvurulmuştur. Günde yarım akçelik bir hissenin devredilmesi ve sahiplenebilinmesi için bu kadar uğraşılmasının, ancak belirtilen maaş dışında daha başka bazı gelirlerin ve ahaliden daha bazı sebeblenmelerin söz konusu olması halinde ekonomik bir mantığı ve anlamı olabileceği açıktır. Cihetlerin bu şekilde hisselere bölünmesi, zaten kifayetsiz olan maaşların daha da azalmasına yol açmaktaydı. Son zamanlarda imamların vazîfe sahalarını kısıtlayan düzenlemelerin neticesi olarak, tasarruf edilen cihetler dışında elde pek fazla gelir getiren başka işlerin de kalmamış olmasından ötürü, cihetlerin hisseler halinde tevcihi uygulamasına bir son verilmesine teşebbüs edildiğine yukarıda ayrıca işaret edilmiştir.

Bazı özel durumlarda muallimlik hizmeti görecek imamların olgun ve yaşlıca olmasının tercih edildiği anlaşılmaktadır. İstanbul'da Muslihiddin Mahallesi imamı Mehmed Arif inas rüşdiyesine tahvil edilmiş olan cıvardaki Yusuf Paşa mektebinin muallimliğine tayin edilmek için başvurmuş ve aranan şartları haiz bir gençtir. Ancak maarif meclisi, adayın bu hususa dair verdiği itiraz dilekçesindeki ifadesiyle, *başkaca bir kusur bulamayup, sakalında pek beyaz yok, daha kemâlice ve musinn ü ihtiyâr* birisinin atanmasının daha iyi olacağı kararı ile genç imamın başvurusunu geri çevirmişti.[137]

Vefat ve kendi istekleriyle ayrılma dışında vazîfeden el çektirilme sebeblerinin içinde ahlakî zafiyyet, imamet vazîfesinin yerine getirilmesindeki ihmal ve kusurları ve liyakatsiz olmaları sebebiyle halkın şikayeti ve çeşitli yolsuzluklar başta gelmektedir: İmamlar arasında kalpazanlık (Bendereğli [Karadeniz Ereğlisi] Sultan Selim Camii imamı

Elhâc Mustafa tam ayar altın sikkelerin kenarlarınıtırtıklıyor.)[138] veya hırsızlık yapanlara (Kırcalar köyü imamının çaldığı eşyalar, 1583), kadınlara sarkıntılık ve tecavüze yeltenenlere ve (Saka köyü imamının tecavüz teşebbüsü, 1582) saldırıya uğrayarak öldürülenlere (Teraş köyü imamı, 1582) rastlanabilmektedir.[139] İstanbul'da Gedikpaşa Camii imamı Abdulbaki, mahalle halkının şikayet ve azlini icab ettiren *sû-i ahvâlinin ihbârı* ve buna dair İstanbul kadısının ilamı üzerine azl edilmiştir.[140] Yine İstanbul'da Ahî Çelebi Camii'nde vaiz olan Şeyh İsmail b. Ömer, kendisini ölmüş olarak gösterip vaizliği üzerine geçirmiş olan Hüseyin'i şikayet etmekte, ber-hayat ve hitabet cihetinin uhdesinde olduğunu teyid ettirmektedir.[141] Samoka'da Şeyh Camii hatibi Abdullah b. Elhâc Mustafa *nâ-ehl ve ceheleden ve erbâb-ı istihkākdan* olmayıp vazîfesini layıkıyla yapmadığı gerekçesiyle Samoka kadısı Altıparmakzade İbrahim Efendi'nin ilamı üzerine azl edilmiş ve yerine bu vazîfeye talib olan Yusuf b. Derviş Mehmed atanmıştır.[142] Lofça kasabasına tabi Pelsinç köyünde dört beş senedir imamlık yapan Mehmed ile muhtarı Hızır askere gideceklerin kur'a ile tesbitinde asker adaylarını gizlemek ve hayatta olanları ölmüş gibi göstermek gibi suçları işlemelerinden ve yapılan tahkikatta 160 kadar nüfûsu gizlemiş oldukları meydana çıktığından 3 sene için sürgün cezası ile tecziye edilmişlerdir.[143] Keza, Aksaray'da Murat Paşa Mahallesi imamı Aziz Efendi emlak vergisi ile ilgili bir işlemden Maliye Nezareti beytülmali kassam kâtiblerinden Sadık Efendi ile 14 lira (1400 kuruş) ketm ve irtikab etmelerinden ötürü vazîfeden el çektirilmiştir.[144] Kıztaşı'nda Mustafa Bey Camii imamı Mehmed Kemaleddin Çırçır harîk iâne komisyonu heyeti ile birlikte 13683 kuruş dolandırmak suçuyla mahkemeye verilmiştir.[145] Feriköy Camii imamı Ebulhayr ve müezzini Ahmet Sezaî aralarındaki münaferet ve husumet sebebiyle vazîfelerini ifa etmediklerinden, imamet ve müezzinlik işlerinin mahalle bekçisi ve arabacı gibi esnaf tarafından yerine

getirilmekte olduğu Pangaltı umûr-ı inzibâtiyye memuru Mirliva Mehmed Paşa tarafından tezkire ile bildirilmiş ve haklarında soruşturma açılmıştır.[146] Çeşitli tarihlerden seçilen bu örneklemeler yapılan suçlamaların çeşniliğini aksettirmektedir. Ramazanlarda Ayasofya Camii'nde vaaz veren ve hitabet ciddiyetine uygunsuz davranışlar sergileyen, konuşma esnasında el-kol hareketleri ve taklidlerle *tasvîr-i mes'ele* ederek cemaati güldüren ve vaazı *çocuk oyununa* çeviren Şehzade Camii vaizi Hamza Efendi'nin, bu sebebten ötürü azl edilerek vilayeti olan Adana'ya sürülmesi (h. 1209), konunun ilgi çekici örneklerinden bir diğerini teşkil eder.[147]

Son dönemlerde imamların, nüfûs Nizâmnâmesi'nin 38. maddesi uyarınca kendilerine havale edilmiş bulunan *vefiyyât ilmühaberleri*nin ilgili nüfûs dairelerine vaktinde teslim edilmemeleriyle ilgili olarak mahkemeye verilme hadiselerine sıkça rastlanmaktadır. Bunların kimi beraat etmekte ve kimine ise para cezaları (yarım altın) kesilmekte olduğu, pek çoğunun ise bunu ödemekten aciz bulundukları ayrıca tesbit edilmektedir. Macuncu köyü Uzun Yusuf Mahallesi imamı Hafız Ahmed'in, vuku bulan 73 vefiyyatı *müddet-i mu'ayyenesinde* nüfûs dairesine bildirmediğinden ötürü mahkemeye verilmesini örnek olarak ele alabiliriz: İmam savunmasında, vefiyyat ile ilgili ilmühaberleri yazıp mahalle bekçisi İsmail Ağa'ya teslim ettiğini, ancak bekçinin bunları iletmediğini ve bu arada vefatı söz konusu olduğunu, ilmühaberlerin ise vefatından sonra damadı tarafından getirilip kendisine verildiğini, dolayısıyla belgelerin vaktinde teslim edilmemesinin bu sebebten kaynaklandığı beyan etmekte ve kendisinin bu ifadesi şahitlerce de teyid edilmektedir. Davanın görüşülmesi sırasında ise nüfûs nizamnamesinde bu tür evrakın kimler tarafından teslim edileceğine dair sarahat olmadığı görülmüştür. Neticede imamın beraatına, ilmühaberlerin ise bundan sonra *ibrâz edilmemesinin esâs mes'uliyyet addolunmasının usûl ittihâz* edilmesine karar verilmiştir.[148] Ancak, bunların kimler tarafından teslim edilme mecburiyeti olduğu hususuna açıklık getirilememiş olduğu

bir başka hadiseden anlaşılmaktadır. Aynı şekilde vefiyyat ilmühaberlerini kanuni süresi içinde teslim etmemiş olmalarından ötürü Üsküdar'da Kefcedere Mahallesi imam ve muhtarından nüfûs Nizamnamesi'nin 57. ve 59 maddeleri uyarınca Şurâ-yı devlet Bidâyet Mahkemesi'nce yarımşar altın ceza taleb edilmiş ve iktizasının ifası Sicill-i nüfûs İdâre-i umûmiyyesi'nden verilen tezkirede ifade edilmiştir (Eylül 1901). İmam ve muhtar verilen para cezasını ödemekten ictinab ederler. Vefatı ihbar edilmesi söz konusu olan Emine 15 Ocak 1901'de ölmüş olup gereken ilmühaber imam tarafından cenaze sahibi Fatma'ya verilmiş olmakla beraber, bunun Fatma tarafından zamanında iletilmemiş olduğu anlaşılıyor. Bu gibi evrakın imamlar veya cenaze sahibleri tarafından teslim edileceğine dair açıklık olmama halinin sürdüğü görülmektedir.[149]

İstanbul'da Kadırga cıvarında Bostan Ali Mahallesi'nde vuku bulan 18 vefiyyatı icabeden zamanı içinde nüfûs idaresine bildirmediği için, mahalle imamı Hafız Mustafa, muhakeme neticesinde, *nüfûs Nizâmnâmesi'*nin *4. ve 5. fasıllarına tezyîl kılınan nizâm hükmünce beher vefiyyât için yarımşar Mecidiyye altını* cezaya çarptırılmış ve ayrıca mahkeme masraflarını ödemesine karar verilmiştir. İmamın büyük bir şaşkınlık ve çaresizlik içine düştüğünü, 50 seneyi aşan bir zaman içinde mahallesinde kusursuz hizmet verdiğini ve bu parayı ödemeye mecali olmadığını belirtip vaktiyle bildirmemesinin nizamnamenin neşr ve ilanından haberi olmadığından kaynaklandığını ileri sürmesinden ve bunca senelik hizmetine, yaşlılığına ve *fakr ü zaruret haline merhameten* cezasının affını rica etmekte olmasından anlamak mümkündür. Ancak, *bu şekilde bir tavassutun mahkeme vezâ'ifi ile te'lîf edilemiyeceği* ve nasıl bir işlem yapılması gerektiğinin dâhiliye dairesine tezekkür için havale edilmesine dair bir karar verilmesinden, kanunun hükmü olmakla beraber imamı maddî yönden zora sokan bu karar karşısında mahkeme heyetinin de tereddüd içinde kalmış olduğunu anlamaktayız.[150]

Kamu hizmeti gören devlet memuru addedilmelerinden ötürü bu gibi imamların nerede muhakeme edilecekleri de tartışma konusu olmuş, durum Şurâ-yı Devlet Bidâyet Müdde'î-yi Umûmîliği'nden sorulduğunda, bilcümle imamların *vezâ'if-i mülkiyyelerinden* ötürü vilayet memuru sayıldıkları ve *vazîfe-i memuriyyetlerinden mütevellid cürümlerinden dolayı* devlet memurlarına öngörülen Memûrîn Muhâkemât Kanûnu usulleri dâhilinde idarî mahkemelerde yargılanmaları gerekeceği açıklığa kavuşturulmuştur.[151]

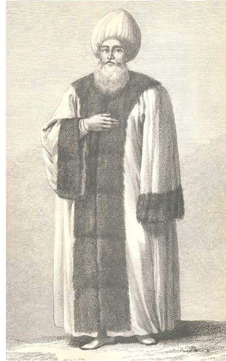
6. Maaşları, Emeklilik ve Ekonomik Durumları

Mevcut vakıflar içinde hâlâ belirli bir gelire sahib olanların mütevellileri, tayin edilmesini istedikleri adayları bildirmeye devam etmekle beraber, vakıf gelirlerinin kifayetsizliğinden ötürü çoğunlukla bunlara verilmekte olan maaşların devlet hazinesinin çeşitli kalemlerinden takviyesi veya doğrudan üstlenilmesi söz konusu olmaktaydı. Evkaf Nezâreti'nin kurulması ve bu nezaret dışında bırakılan vakıfların ise gelirlerinin kuruması ve kifayetsizliği, tayin ve maaş takdirinin Evkaf Nezâreti, dolayısıyla merkezî idare eliyle gerçekleştirilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu gelişme ise imamları, maaşları hazine tarafından üstlenilen birer devlet memuru haline getirmekteydi. Feyziyye Camii'nde imam ve hatib olarak çalışan Feyzullah Efendizade Raşid Efendi'nin, camiin Evkaf-ı hümayun'a ilhakıyla kendisine maaş bağlanması ile ilgili olarak yapılan işlem böyle bir gelişmeyi aksettirmekte olan bir örnektir.[152] Zaman içinde harab olmalar ve yangınlar sebebiyle pekçok cami[153], medrese[154] ve meşruta hanelerin, bakım ve onarım masraflarının karşılanması yanında, zabtedilen evkaftan dolayı muhtaç hale düşen yetim ve dulların maaşa bağlanmaları gibi azim masrafları icab ettiren harcamaları göğüslemek durumunda kalan Evkaf-ı hümâyûn Hazinesi'nin tasarrufu altına aldığı vakıf gelirlerinin büyük bir kısmına hazinenin ihtiyacı sebebiyle el atılmasının ve özellikle askerî ihtiyaçlar başta olmak üzere çeşitli kalemlere sarfedilmek mecburiyetinde

kalınmasının, maaşların düşük tutulmasında ve sözü edilen binaların ihmalinde önemli bir etken olduğu anlaşılıyor. Mesela, Varna'da Hayriyye Camii görevlilerinin maaşlarına yapılması düşünülen zammın, Varna gümrüğünün fazla malından karşılanması icab ettiği, ancak padişaha mürettep emvalden olan bu gelirin *umûr-ı hayriyye*ye tahsis kılınmış olduğu bildirilmektedir. Bununla beraber, yapılmak istenen zammın cüz'iliğinden ötürü senede 1000 kuruş ödenmesine karar verilmiştir.[155] Kanuni evkafından Cihangir Camii görevlilerinin maaşlarının yetersiz olduğu ve fodula tayinatlarının bulunmadığı sebebiyle, zam ve tayinat tahsisi taleb edildiğinde, camiin aslında *Anafarta-i kebir ve tevâbii mukatasından* senelik 45000 kuruş geliri olduğu görülmüş ve senede 530 kuruş tutacak olan zammın buradan ayrılarak verilmesi düşünülmüştür. Nitekim Mehmed Emin Rauf Paşa'nın birinci sadaretinde (1815-18) buna onay verilmiş olmakla beraber, böyle birşeye niyetlenilmiş olması, *sâ'ir vakıf hademesine sirâyet ederek hayli tasaddîye yol açtığından*, üzerinden 7-8 sene geçmesine rağmen uygulanmamıştır.[156] Yine, Evkaf-ı hümayuna mülhak Yanbolu'daki Cami-i Kebîr görevlilerinin maaş ve kandiller için yağ ihtiyacını karşılamak üzere tahsis edilen mukataa gelirleri mevcud ise de kendilerine bırakılan gelir kifayet etmemektedir. Mukataatın senelik geliri 12000 kuruştur. Mukataa *yed-i vâhid* usulü ile 7500 kuruş bedel ve asakir-i muntazama masraflarına tahsisen 2500 kuruş semere ile *defter-i iltizam*a idhal edilmiş olduğundan, camiin kaynak sıkıntısı, gelirlerine rağmen sürmektedir.[157] Öte yandan, Saray-ı cedîd ağası nezaretindeki evkaftan Balıkesir'deki Bayezid Camii ise, zamanla harab olmuş ve tamire muhtac bir hale gelmiştir. Vakıf iki köyden gelen senelik 10000 kuruşluk bir gelire sahibtir ve bu müderris ve sair camiideki cihet sahiblerinin maaşlarına mahsustur. Ancak, müderris tedris etmediği gibi, diğer cihet sahibleri de dışarda başka işlerle meşgul olmaktadır. Vakıf gelirleri ise mütevellisinin elinde kalmıştır.[158] Bu durumda sözü edilen cami tamirinin doğrudan

hazineye havale edilmekte olması, yukarıdaki örneklerin tersi bir uygulamanın da söz konusu olabildiğini gösteriyor.

Selatin camiilerinde kadro şişkinliği olduğu ve aynı cihete mutasarrıf müteaddid kişilerin istihdam edilmekte olmaları,[159] harcamaları artırıcı bir unsur olurken, maaşların düşük tutulmasına da sebebiyyet vermekteydi. Bu durumda herkesi memnun etmek pek mümkün olamamaktaydı. Ayrıca buralarda, ancak cihet sahibinin vefatıyla silsile yürütülmesi suretiyle terakki edilmesi söz konusudur. Bu durumun iş görme şevkini kırdığı, maaşların azlığı ve işe devamsızlık ve başka işle meşgul olma halinin vazîfelerde *tekasüle* sebebiyyet vermekte olduğunun tesbiti üzerine, mesela, İstanbul'da Murad Paşa Camii görevlileri içinde gereği gibi hizmet vermeyenler ayıklanarak işten atılmıştır. Buna rağmen camiide 18 kişinin vazîfelerinde ibka edildiğinin belirtilmekte olması, görevli sayısının bu orta büyüklükteki camii için ne kadar fazla olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Geriye kalan bu 18 kişinin hepsi için ayda toplam 378 akçe gibi cüz'i bir ödemede bulunulacağı, bunların bu tasaruftan önce daha da az maaş aldıklarına işaret etmektedir.[160]

Şeyhülislam

1856'da yalnız İstanbul ve Bilâd-ı selâse'de mevcud selâtin camii hatib, imam vesair hademesinin maaşlarının aylık tutarı 57600 kuruş tutmakta ve kifayetsizliği sebebiyle yapılan zamlar neticesinde bu harcama 1857 senesinde ayda 80692 kuruşa yükselmiş bulunmaktadır.[161] Bu durumda

mesela, daha önce Hamidiyye ve Lâleli evkafından mürettep *dûâgûy* vezaifi mahlulatından h. 1236 (1821-22) tarihine kadar birikmiş bulunan meblağ, şeyhülislamın onayıyla hazinece borç adı altında alınarak kullanılmış olmasına ve dûâgûy vazîfesi tutarı olarak h. 1242 (1827-28) senesine gelinceye kadar birikmiş olan 3359 akçe gibi mutevazı bir meblağın dahi tekrar hazineye iâne yoluyla kaydırılmış olmasına şaşmamak lazımdır.[162]

Bazı camiilerin yanında zaviyelerin de tamiri ve hademesine ve meşayihine maaş ve tayinat tahsisi icabetmekte olmasından ötürü, Evkaf-ı hümayun hazinesinin veya bunun kuruluşundan evvel mîrî hazinenin, bu anlamda ayrıca önemli harcamalar ihtiyar etmek mecburiyetinde kaldığını ortaya çıkarmaktadır. Genel bozulma bu kesim için de söz konusu olduğundan, tekke ve hangâh meşîhatının *nâ-ehl* elinden kurtarılması için bazı tedbirler alınmasına teşebbüs edilmiş ve bu konu ile ilgili olarak bazı fermanlar isdar edilmiştir.[163] Bunların ihtiyaclarının karşılanması üzerinde hassasiyetle durulmakta ve dar zamanlara rağmen kaynak oluşturulmasına çalışıldığı anlaşılmaktadır. Mesela, Bektaşi tarikatından Hacı Melek Baba'nın Şumnu'da postnişîn olduğu Hafız Baba tekyesine müceddeden cami ve medrese odaları ve çeşme ve havuz inşa edilmiş olup medrese odalarında *fukara ve ahâlî-i fuzalânın aka'id-i islâmiyyelerini tashîh ve ta'lîm* için hergün camiide ders vermek ve *dersten sonra devâm-ı eyyâm-ı şâhânelerine dû'â etmek üzere* bir müderris ve namaz kıldırmak için bir imam tayin edilmiş ve bunlara münasib mukataat ve cizye malından yeterli vazîfe tayin edilmiştir.[164] Daha önceleri Bursa'da tanımış olduğu İstanbul'daki Selimiyye tekkesi şeyhi Behçet Efendi'yi tebdilen ziyaret eden Sadrazam Hurşit Ahmet Paşa, (1812-15), şeyhin ihtiyarlığından ve cuma edası için dışarı çıkamadığından şikayet ile tekke derunundaki mescide minber ihdası ricasına iltimas etmesi üzerine, hitabet ciheti tayini, II. Mahmud'un da onayı ile hazineden karşılanarak yapılmıştır.[165] Kapan-ı dakik cıvarında ihya olunan Seyyid Şeyh Ahmed el-Neccârî hangâhı

derununda yeni inşa edilen camiin görevlilerine maaş bağlanması ve kandilleri için yağ ve ayrıca oradaki fukara ve dervişlere fodula tahsisi söz konusu olduğu gibi, bu tahsisatın arttırılması Şeyh Mehmed Refikî Efendi tarafından rica edildiğinde, camii görevlilerine zam yapılması ve şeyhin almakta olduğu senelik 2580 kuruşa 4860 kuruş ilave ile ceman 7140 kuruşa çıkartılmasına karar verilmiştir.[166] Bunun ise zamanı için yüksek bir ödeme olduğu anlaşılmaktadır. Yine İstanbul'da Üsküdar cıvarında medfun Sarı Gazi'nin bina eylediği camii ve mektebin imam ve hoca cihetleri olan aylık 8 kuruş, burasının fukara ve dervişlerin gelip gittikleri bir yer olması ve başkaca bir gelirlerinin olmadığı da dikkate alındığından kifayetsiz görülmüştür. Ayrıca türbedeki türbedarın da maaşı yoktur. Neticede, maaşlarının yetersizliği teslim edilmiş ve *evkafın kudreti yettiği* oranda zam yapılmasına karar verilmiş olup imam ve hoca maaşları 22 kuruş zam ile 30 kuruşa çıkartılmış ve ilk oluşacak *ma'âş mahlûlünden* karşılanmak üzere türbeye de ayda 50 kuruş taamiyye tahsisi uygun görülmüştür.[167] Yaptığımız bu örneklemeler, harcamalarla ilgili olarak karşılaşılan güçlüklerin büyüklüğü ve çeşniliği hakkında bir fikir vermeye yeterlidir.

Tahsis edilmekte olan maaşlar *(vazîfe)* mıkdar olarak çeşitlilik göstermekle beraber, değinildiği üzere genelde düşük ve hüküm süren hayat pahalılığı ile başedemiyecek düzeydedir. İstanbul'daki imamların ise başşehre özgü bir uygulama olarak daha şanslı olduklarını söylemek mümkündür. Maaşlarının yükseltilmesi için yaptıkları başvurular ve taleb ettikleri *pahalılık* zamları, *taşraya sirâyet etmemek* kaydıyla kabul görmekte ve böylece bir mıkdar arttırılması temin edilebilmekteydi. Mesela, sayıları 25 olarak verilen selatin camii şeyhleri, bayramlarda muayede vesilesiyle sundukları *niyâznâme*lerinde ihtiyac hallerini beyan ile kendilerine maaş bağlanmasını rica ettiklerinde, Ayasofya ve Sultan Ahmed gibi büyük camiilerin şeyhlerine farklıca, dolayısıyla *merâtib ve haysiyyet-i zâtiyyelerine göre taksîm edilmek* üzere topluca 3000 kuruşluk bir maaş

tahsis edilmiştir. Aynı şekilde sayıları 114 olarak bildirilen yine selatin camiilerinde vazîfe gören imam ve hatiblere de bayramlarda İmam-ı şehriyarî tarafından verilmekte olan 20'şer kuruş pek az görüldüğünden 80 kuruş zam ile 100 kuruşa çıkartılmıştır (1846). Dolayısıyla, imam ve hatiblere iki bayram hesabıyla Hazine-i amire'den senede 22800 kuruş dağıtılmaktaydı. Aynı imamlara ayrıca her sene sürre ihracında Evkaf-ı hümayun hazinesi'nden 50'şer kuruş (ceman, 5700 kuruş) ihsan edilmekteydi.[168]

İstanbul'daki imamların Ramazan ayı ve bayram münasebetiyle de ek gelirlere nail oldukları anlaşılmaktadır: Sultan Bayezid Camii'nde Ramazan'da âşir okumakta olan Hafız Mustafa b. Ali bu iş için 30 kuruş almakta ve kendisine berat verilmiş bulunmaktadır.[169] Bunun gibi mesela, Sadrıazam Mehmed İzzet Paşa Camii vaiz ve ders-i âmmı Mehmed b. Mustafa senede 18 kuruş Ramazaniyye almaktadır.[170] Keza, Ayasofya hatibi Ahmed Latif'in vermiş olduğu arzuhalinden beher sene Ramazan Bayramı'nda sabah namazı okumakta olduğu ve bu iş için kendisine, *ber-mutad-ı kadîm i'tâ ve ihsân buyurulduğu üzere*, 25 kuruş verildiği anlaşılmaktadır.[171]

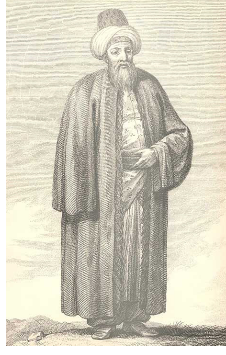
İstanbul dışında, özellikle Bursa gibi eski bir payıtahttaki bir selatin camiinde hizmet görenlerin de zaman zaman kayırıldıklarına dair örnekler bulunmakla beraber, bunların genelde sıra dışı uygulamalar olduğu anlaşılmaktadır: Bursa'da II. Murad Camii ikinci imamı Hafız Hasan, camiide imam ve hatib olanlara senede 6000 kuruş tahsis edilmiş olduğundan bahisle, kendisine düşen hissenin kifayetsizliğinden ötürü geçim sıkıntısı çekmekte olduğunu beyan etmektedir. Konu Meclis-i vâlâ'da görüşüldüğünde, kendisine *açıktan maaş tahsîsi müesses olan nizâma mugayir* addedildiğinden ve *bi'l-farz İstanbul hademesine tatbikan vazîfe-i kadîmesine bir mıkdâr zam* yapılacak olsa, bu da *vezâ'if hakkında olan nizâmın dahi İstanbul'a mahsûs olması cihetiyle bu gibi taşra evkafı*

hademesine şümûlu sâ'ire sirâyet edebileceği mahzûrundan ötürü sakıncalı görülmüştür. Ancak, Hasan'ın bu ümid ile İstanbul'a kadar gelmiş olması sebebiyle, meyusen avdetine yol açmamak için kendisine padişah adına Evkaf-ı hümayun tarafından 1500 kuruş ihsan edilmesine karar verilmiştir. Bursa'daki diğer imamların bu uygulama sebebiyle İstanbul'a akın etmediklerine bakarak, yapılan kayırmanın istisnâî olduğu hükmüne varabiliriz. Hasan'ın arzuhalinin bizzat Hüdavendigar eyaleti müşiri tarafından İstanbul'a bildirilmesi ve kararın on gün içinde alınması, belki de kendisinin bu şekilde özel bir muameleye tâbi tutulmasının sebebini ifşa etmektedir.[172]

Maaşların mıkdarı ile ilgili olarak çeşitli seneler itibarıyla bazı örnekler üzerinde durulması durumu daha iyi aydınlatacaktır: İşkodra sancağında Ülgün Kalesi'ndeki Sultan Selim Camii'nde hatib olan Mustafa, günde 10 akçe; aynı camide farraş olan Hüseyin günde 5 akçe;[173] Kefe'de Sultan Selim Camii'nde ikinci imam olan Seyyid Mehmed Tahir günde 10 akçe;[174] Elmalı'da vaki cami hatibi esseyid Süleyman oğluna devrettiği hitabet hizmeti için günde 3 akçe;[175] Mora'da Moton Kalesi'ndeki Fethiyye Camii hatibi Abdullah oğluna devrettiği hitabet hizmeti için günde 20 akçe;[176] Mora'da Gördüs Kalesi'nde Sultan Mehmed Camii'nde imam ve hatib olan İbrahim imamet için günde 25, hitabet için 15 akçe; aynı camiide müezzin ve kayyum olan Ahmed müezzinlik için 10, kayyumluk için 5 akçe; salâ müeezzini olan İbrahim günde 4 akçe;[177] Üsküdar'da Reisülküttap Abdullah Efendi'nin mescidinde salâ müezzini olan İsmail günde 2 akçe;[178] Mardin'de Şeyh Çapuk Mescidi imamı Hafız Abdullah günde 2 akçe;[179] Larende kasabasında Arapzade Camii hatibi Mehmed günde 2 akçe;[180] İzmir'de Camii-i atik Mahallesi'ndeki Ali Yazıcı Mescidi imamı Mehmed günde 20 akçe;[181] Galata'da Karaköy Camii hatibi seyyid Mehmed ayda 5 kuruş;[182] Kapan-ı dakik'de Üçmihrablı demekle maruf

Hoca Hayreddin Camii imamı İbrahim imamet için günde 16, yasinhanlık için 2, amin ve resulhanlık için 5 akçe;[183] Erzurum'da Hasan kalesinde Kasım Bey Camii imamı Hasan günde 8 akçe;[184] Edirne'de Zağnos Subaşı Mescidi imam ve müezini Mahmud günde imamet için 8, müezzinlik için 5 akçe;[185] Topkapu'da Sadrazam Ahmed Paşa Camii imamı Mehmed günde 10 akçe;[186] Baruthane Camii'nde imam ve hatibi olan İbrahim imamet için senede 320, hitabet için ise 400 kuruş;[187] Nevşehir'de Narköyü Camii imametine iştiraken tasarruf eden Mehmed ve Mustafa ayda 15 akçe;[188] Bağdad Kaplaniyye Camii imam, hatib ve müezzini olan Mustafa hepsi için ayda 43 kuruş 26 para;[189] Dolmabahçe Camii imamı Edhem ayda 170 kuruş;[190] Topkapu imamı Hasan imamet için ayda 150 kuruş;[191] Deyrülkamer kasabası camii imamı Halil ayda 250 kuruş;[192] Boğaz'daki Macar, Poyraz, Kılburnu kaleleri ve Telli Tabya Camii imamları ayda 150'şer kuruş;[193] Bilecik'te hükümet dairesi camii imamı ayda 100 ve hatibi 50 kuruş[194] almaktaydılar.

Birden fazla cihetleri elinde tutanlara rastlanmakla beraber, bu sahada rekor herhalde Tophane'de Çavuşbaşı'nda bulunan Divân-ı hümâyûn kesedarı Elhâc Mehmed'in bina ettirdiği camide günde 7 akçe ile imam olan Hafız esseyyid Mehmed Emin'indir: Kendisi imamet hizmeti dışında hitabet (günde 6 akçe), müezzinlik (5 akçe), kayyumluk (3 akçe), devrhanlık (2 akçe) çırağlık (2 akçe), ikad-ı kanâdil (2 akçe), âbkeş ve farraş-ı kenef (7 akçe), muallim-i mekteb (4 akçe), serdevr (1 akçe), ihlashan (2 akçe), binahan (2 akçe), yasinhan (5 akçe) olmak üzere ayrıca 13 değişik cihet tasarruf etmektedir. Günde toplam 51 akçe tutan bu cihetler kendisinin vefatı üzerine aynı zamanda vakfın mütevellisi olan oğlu Abdülkadir'e tevcih edilmiştir.[195]

Müezzin

Özellikle kırsal kesimde imamların, imamet vazîfesini yerine getirdikten sonra kendi tarla ve bahçelerinde çalışmakta oldukları ve muhtemelen de esas geçim kaynaklarını bu tür işlerden sağladıkları istidlal edilmekte; şehir ve kasabalarda ise ticaret ve esnaflık dâhil daha başka işlerle iştigal etmeleri kaçınılmaz olarak doğal karşılanmaktaydı. 1844’de Muğla’da Bâlî Hoca Mahallesi’ndeki hamamın, Kiramüddin Mahallesi imamı Ömer tarafından işletilmekte olması,[196] şehirlerdeki bu tür sair iştigallere bir örnektir. Ancak aşağıda değinileceği üzere başka işlerle uğraşmaktan ötürü esas vazîfelerini ihmal ettiklerine dair son zamanlarda vaki olan şikayetler doğrultusunda birtakım önleyici tedbirlerin alınması kaçınılmaz olacaktır.

Daha evvelki yüzyıllarda görülen timar sahibi imamların varlıklarına Kemah’ta kale camii imamı Yusuf’un imamete mahsus *gedik timarı* tasarruf etmekte olması (1871) örneğinin gösterdiği gibi timar sisteminin ilgasına rağmen hâlâ raslanabilmektedir.[197] Yusuf, kale ve camiin harabiyetinden ötürü ahalinin burayı terk ile Mektebönü Mahallesi’ne taşınmış olduklarından bahisle, imamete mahsus olan gedik timarının bu mahalledeki Habib Ağa Camii imametine tahsis edilmesini ve kendisine yeni bir berat verilmesini istemekteydi. Çeşme’de Sultan Bayezid Camii imamet ve hitabet cihetlerine gedik timarı ile mutasarrıf olunmak üzere berat isdarı münasebetiyle yapılan işlemden (1916), bu uygulamanın son döneme kadar vaki olduğu ortaya çıkmaktadır.[198]

Bolu sancağında bulunan çeşitli köylerin mahsulat, rusumat ve aşaratının Ayasofya Camii'nde hatib olanlara timar olarak meşrut olduğu, Bolu voyvodası olan Yusuf'un bu köyleri kendi mukataası sınırları içinde olduğu iddiası ile el koyması üzerine yapılan şikayetten anlaşılmaktadır (1760). Şikayet sahibi olan Ayasofya Camii hatibi Mehmed'in, bu timarlara dedesi Ahmed Efendi zamanından beri mutasarrıf olduklarını kayıtlardan hareketle tevsik ettirmesi, hitabet hizmetinin üç nesildir aynı aile içinde kaldığı gerçeğini de ortaya çıkartmaktadır. Bu köylerin ise daha önceleri Havass-ı hümayun'a dâhil oldukları ve Şevval 1031/Ağustos 1622 tarihinde Ayasofya hatiblerine tahsis edildikleri anlaşılmaktadır.[199]

II. Mahmud devrinde kara kaleleri muhafızları ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler çerçevesinde Kayseri kalesinde 1 dizdar, 2 imam, 1 müezzin ve 2 topçu ibkası hususuna karar verilmesi üzerine, kalede imam olan esseyyid Mustafa'nın imamete mahsus Cebel-i Erciyas nahiyesinde 1000 akçelik gedik timarı nemasızca olduğundan yine uhdesine ibka ile kendisine berat verilmiştir. Aynı kalede imam olan Osman b. Elhâc Hafız Osman ise açıkta kalmıştır. Bunun üzerine, Mustafa'nın alîl ve astımlı olduğu beyan ederek timarının kendisine verilmesini inha ve istida eder. Gerçekten de bu timar kendisine tevcih edilir. Bir müdddet sonra İstanbul'a Kayseri naibinin ilamıyla ahalinin mahzarı gelir. Bunda Mustafa'nın *ulemâdan ve erbâb-ı istihkakdan* olduğu ve elinden alınan timarı ile eskisi gibi imamet hizmetinin kendisine verilmesi istenmektedir. Mustafa da hakkını aramak üzere İstanbul'a gelmiştir. Bu gibi kalelere terk edilen timarların tevcihatlarının İstanbul'dan yapılmayıp, *mahal valisinin arzı ve hakim i'lamıyla olmasının kanun muktezası olması* sebebiyle, meselenin çözümü padişah katına havale edilir. Bu arada Mustafa'nın *ulemâ*dan olduğu ve astım illetine mübtela olmadığı anlaşılır. Çözüm olarak münavebe ile hizmet etmek şartıyla timarın müştereken kullanıldırılması akla gelir. Ancak bu arada daha önceleri Kayseri kalesi mustahfızı olup sonraları kaleyi terk eden ve ikinci imamlık uhdesinde olarak Sahra nahiyesinde Karaayuk

köyünden 1500 akçe gedik timarına tasarruf etmekte olan seyyid Ebubekir'in varlığı ortaya çıkartılmış olduğundan ve müşterek atama halinde kalede üç imamın bulunacağı söz konusu olacağından, bu da nizama aykırı görülür. Ebubekir'in ise Kayseri ağalarından Gubguboğlu demekle maruf olduğu ve imamlıkla katiyyen ilgisinin bulunmadığının tesbit edilmesi üzerine, II. Mahmud'un emriyle timarının ref'iyle Mustafa'ya tevcih edilmesine karar verilir ve mesele böylece bir çözüme kavuşturulur.[200] Kale imamları olmaları hasebiyle pek de başkaca gelirlerinin olamıyacağı düşünülen ve ayda 125 akça ancak tutan bu gibi küçük maaşlar için yapılan bu mücadeleye, çeşitli yalan, iftira, isnad ve haksız istishab hallerinin refakat etmekte olması düşündürücüdür.

Askerler içinde timar sahibi olanlar da sistemin ilgasından sonra maaşa bağlanmış olup bu meyanda timar sahibi olan bölük imamlarına senede 1000 kuruş ödenmesine karar verilmiştir (1844).[201]

Edremit'e bağlı Bayındır köyü camii imamete meşrut mezra'a sahip bulunmaktaydı (1742). Aynı zamanda *mezra'dâr* olan imam Halil'in vefatı üzerine imamet ve mezra'dârlık cihetleri oğlu Mehmed'e tevcih edilmiştir.[202] İskilip kasabasında Meydan Mahallesi'nin Tuzcuoğlu Oymağı'nda kain Köse Ağa Camii imametine bahçe meşrut olup 3078 kuruş ile istibdal edilmekteydi.[203] Erzurum'un Gercanis kazası Halansar köyündeki camii imam ve hatiblerine meşrut olmak üzere Mehmed isminde bir hayırseverin arsa vakf ettiği, buna Kara Haliloğlu Baki ve Teskinoğlu Kasım'ın *dahl u taaruz* etmekte olmaları üzerine yapılan şikayetten ve men'i için verilen fermandan anlaşılmaktadır.[204]

Kalyoncular Kışlası içinde yapılan camiin hitabeti, kışla önünde bina ve vakf edilen dükkanların kiralarından olmak üzere günde 10 akçe vazîfe ile Hafız Mustafa'ya ve Levend Çiftliği'nde yapılan camiin hitabet vazîfesi ise günde 16 akçe olmak üzere Mehmed Said b. Elhâc Mehmed'e tevcih edilmesi bizzat Kaptan-ı derya Gazi Hasan Paşa tarafından inha edilmekte

olup üç gün içinde şeyhülislamın işareti ile tevcihi gerçekleşmiştir.[205] Saray-ı atîk'de tabbâhîn imamı olan esseyid Hafız Ahmed, *Harc-ı hassa-i İstanbul mal*ından günde 8 akçe vazîfealmakta ve Saray-ı atîk pazarbaşıların tarafından da ayda 2 kîl pirinç, 4 vukiyye sadeyağ ve 3 çift fodula verilmekteydi. Vefatıyla yerine Şehremini arzıyla Ahmed b. Süleyman atanmıştır.[206] Tersane-i amire Divanhanesi'de vaki Sultan Mehmed Camii'ne her sene 50 vukiyye zeytinyağ ve üç vazîfeli için günde 20 kuruş vermek kaydıyla, Azapkapusu'ndan Mahzen-i surb önüne gelinceye kadarki sahilde midye ve istiridye çıkartma hakkı Sava isimli bir zimmiye ait olup bunun da bu hakkını oğlu Perasku'ya devrettiğinin öğrenilmekte olması (1799),[207] *vazîfe*lerin kaynak çeşniliğine işaret eden örnekler cümlesindendir.

Çeşitli mukataa gelirlerinin kaynak gösterildiği camiilerin cihetlerine ödemeler senelik olarak yapılmaktaydı: İstanbul'da Akşemseddin Camii'nde günde 2 akça ile sermahfil ve devrhan olan Hafız Ahmed b. Musa ve yine günde 2 akçe ile salâ müezzini olan Mehmed Emin b. Ahmed, maaşlarını *Akmişe mukataası sandal damgası malından* ve sene hitamında işlemiş olarak toptan almaktaydılar.[208] Arapgir'de Osman Paşa Camii görevlileri ve mektebindeki çocuklara yapılan günde 100 akçelik ödeme *Tokad boyahanesi damga mukataas*ından ödenmekteydi.[209] İşkodra sancağında Ülgün Kalesi, Sultan Selim Camii'nde günde 10 akçe ile imam olan Mustafa ve 5 akçe ile farraş olan Hüseyin'in maaşları senelik olarak yarısı *Draç mukataas*ından diğer yarısı ise mîrîden olmak üzere ödenmektedir.[210] Mora'da Gördüs Kalesi'nde Sultan Mehmed Camii'nde günde 25 akçe ile imam ve 15 akçe ile hatib olan İbrahim ve aynı camiide günde 10 akçe ile müezzin ve 5 akçe ile kayyum olan Ahmed ile günde 4 akçe ile salâ müezzini olan İbrahim'e yine ödemeleri *Gördüs mukataas*ından olmak üzere[211] ve yine Mora'da Moton Kalesi'ndeki

Fethiyye Camii'nde günde 20 akçe ile hatib olan Abdullah'a *Mora muhassıllığı mal*ından olmak üzere[212] senelik olarak yapılmaktaydı.

Ekonomik sıkıntılar saikiyle imamların kendilerine yakıştırılmayan bazı hareketlere tevessül etmekte oldukları ile ilgili şikayetler eski tarihlerden beri söz konusu edilmiştir: *Allahu ta'alâ hazretlerinin rizâ-yı aliyyesiçün imâmet ve mü'ezzin olanlar cümleden ziyâde zühd ü takvâya muvâzabet ve perhîzkâr olup, Hakk sübhane ve ta'alâ hazretlerine ibâdet ve mahremiyyâttan ictinâb ve ittika eylemek üzerlerine farz ve sünnet iken, ashâb-ı hayratın ta'yîn eylediği vezâ'ife kanâ'at etmeyüp, mahallelerinde fevt olanlardan gassâliyye ve iskat akçesi ve nakliyye ücretinden başka düğün oldukta nikâh akçesi ve yağlık ve yemeni alup, imâm ve mü'ezzin ve kayyum ve mahalle bekçisi ortak ve ferîk olarak cema'at-i müsliminîn mağdûriyetine* yol açmakta olduğu, bu tür kadrolardaki bozulmanın tesbitleri olarak kayıtlardaki yerini almaktadır.[213] Bu tür güçlüklerin XVIII. yüzyılın son dönemlerinden itibaren kendisini giderek daha kuvvetli bir biçimde hissettirdiği, özellikle II. Mahmud devrinde yaşanan *büyük tağşiş*in ve bunun neticesi olan ağır enflasyonun para değeri kaybına ve hayat pahalılığına yol açtığı, 1808-1844 arasında cari para birimi olan kuruşun gümüş içeriğinde % 83 oranında bir azalmanın meydana geldiği ve 1780-1850 arasında gıda fiyatlarının on kattan fazla artmış olduğu gibi hususlara dair yapılan tesbitler,[214] maaşları değişmeden kalan cihet sahiplerini daha da zora koştuğuna, dolayısıyla başka işlere ve yollara daha fazla yönelmiş olduklarına şüphe yoktur. Geçim sıkıntılarının özellikle son devirlerde maaşların tedahülde kalması gibi sebeblerden ötürü daha da arttığı ve infial noktasına vardığı gözlenmektedir.

II. Abdülhamid devrinde mülkî ve askerî memurların başına gelen bu durumdan cami imam, hatib ve dersiâmlarının da nasibini aldığı yapılan şikayetlerden anlaşılmaktadır. İmam ve hatiplerin evkaf hazinesince verilmeyen ve tedahülde kalan maaşlarının ödenmesi istemiyle harekete

geçen Eyüp Sultan Camii başimamı Arif Efendi ve diğer imamlar ve hatiplerin, bu talebleri doğrultusunda arzuhaller vermeye hazırlandıkları ihbar edilmiş ve bunların istekleri yerine getirilmeyecek olursa *ellerindeki berâtları terk ile câmi‘ kapularını kapamak gibi bazı uygunsuz hâllere* dahi tevessül edebileceklerini belirtmiş olmaları, olayın ne şekillerde gelişebileceğini gözler önüne sermiştir. Bunların *fukaradan ve ma‘âşlarının ise cüz’iyâttan* olması sebebiyle ödemelerin acilen yapılması için evkaf nezaretinde bir komisyon kurulması ve maaşların bundan böyle de muntazaman ödenmesi çaresine bakılmasına karar verilmiştir. (27 Ocak 1884).

İstanbul gibi hayat pahalılığının hüküm sürdüğü bir şehirde geçim sıkıntısından fazlaca etkilenmiş oldukları anlaşılan Fatih, Bayezid, Ayasofya dersiâmlarının 27 imzalı olarak verdikleri ortak arzuhalleri bu tür şikayetlere ayrı bir etki katmıştır. Almakta oldukları maaşlar ile geçinmelerinin zaten mümkün olmadığını dile getiren dersiâmlar, üstelik bunların 6 aydır duhûlda kaldığını belirtmekteydiler ve ceman birikmiş olan 47448 kuruşun ödenmesini taleb etmekteydiler. (21 Mayıs 1884). Bu gelişmeler karşısında maaşların ödenmesi ile ilgili işlemlere hemen ertesi gün başlanmıştır.[215] II. Abdülhamid’in son senelerinde, Eyüp, Ayasofya, Fatih, Sultan Ahmed, Yeni Camii, Bayezid, Süleymaniyye, Sultan Selim, Şehzade, Nur-ı Osmâniyye, Lâleli, Rüstem Paşa, Hidâyet ve Arap Camii’nde çalışmakta olan tüm hatib, imam, müezzin ve kayyumlardan oluşan toplam 108 cihet sahibi tarafından mühürlenmiş olarak takdim edilen arzuhalde,[216] maaşların arttırılmasının istirham edilmekte olması, bu anlamdaki sıkıntıların daha sonraki tarihlerde de devam etmekte olduğuna işaret etmektedir.

Cihan Savaşı sebebiyle ekonomik durumların daha da zorlaştığı ve özellikle yer yer işgal gören bölgelerde büyük sıkıntılar çekildiğine işaret eden örnekler, birer acı feryad haline dönüşmektedir: Trabzon’da Yeni Cuma Camii’nde 41,5 kuruş aylık ile imamlık yapan Osman, ilk eşinden

olan çocuklarının ticaretle iştigali gerekçesiyle emsallerinin istifade etmekte olduğu *tahsisât-ı fevkalade ve pahalılık zammı ve ekmek bedeli* alamamaktadır. İstila sebebiyle evi tamamen yıkılmış olup şu andaki eşi ve çocuklarına bakmak zorundadır. *Bi'l-fi'l namaz kıldırmak hizmeti mukabiline ayda 41,5 kuruş revâ görülmesi hakkındaki Trabzon idare meclisinin vermiş olduğu karar adl ü hakka açıkca mugayir olduğundan,* verilen kararın tekrar incelenmesini istemektedir. Durumu kendi ifadeleri ile takib edecek olursak, imparatorluğun son senelerinde -hatta bu kesim örneğiyle asker/sivil diğer bütün memurlar için bir genelleme de yapılması kaydıyla- şartların tahammül sınırını çoktan aşmış olduğuna şahid oluruz: "*41,5 kuruş maaş ile imâmlık yapılamıyacağı derkârdır... Şimdiki ekmek fiyâtı mukabelesinde günde 1 kuruş 13 para kazanıyorum ve bi'l-fi'l hizmet-i imâmeti ifâ ediyorum... Bu para ile ailemi iâşe edeceğim ve imâmet hizmeti de göreceğim... Bu hale adalet, akıl ve mantık ne suretle bakacağına mütehayyir olarak... dâ'ileri de imâmet hizmeti de istid'â-yı adâlet eyliyoruz!*"[217]

Askerî kadrolardaki imam maaşlarının genelde daha dolgunca oldukları tesbit ediliyor: Yukarıda değinildiği gibi, Asakir-i mansure alay ve tabur imamlarının maaşları önce 30 kuruş olarak belirlenmiş olmakla beraber, kısa bir zaman sonra da 60 kuruşa yükseltilmiş; 1838'de tabur imamlarına 160, alay başimamlarına ise 500 kuruş maaş verilmeye başlanmıştır. Bununla beraber, Donanma-yı hümayun gemilerindeki imamların maaşlarının 100 kuruşa yükseltilmesi Bahriye Meclisi tarafından teklif edildiğinde, karşılığı olmaksızın yeniden maaş tahsisi ve zam olunmasının *bâ-irâde* yasak olduğu gerekçesi ile neticesiz kalmıştır.[218] Mirliva İsmail Paşa livasından Girit'te vazîfe gören 2. alayın başimamı olmadığından Kandiye'de hatib olan Hasib Efendi'nin atanması 200 kuruş maaş ile tahakkuk etmiş olup aynı tarihte bir yüzbaşıya 180 kuruş maaş verilmekte olması ise dikkat çekicidir.[219] Askerî kurumlarda çalışanlardan olarak Darüşşura-yı askerî dairesi imamı Ömer Lütfi'nin maaşı 1858'de 200

kuruşa çıkarılmıştır.[220] Aynı tarihte Gülhane askerî hastahanesinde cerrah muavini Süleyman'ın maaşının 300 kuruşa yükseltilmiş olması iki ayrı meslek arasındaki maaş farklılığının pek fazla olmadığına işaret edebilir.

"200, 300, 400 kuruş maaşı ölmeye fazla ama yaşamaya yetmez." olarak niteleyen çağdaş bir değerlendirmeyi[221] bir tarafa bırakarak, bu maaşların ne anlama geldiğine, imamlara verilen kira bedelleri ve oturdukları vakıf evlerinin tamirleri ile ilgili olarak yapılan harcamalarla bir açıklık getirmek mümkündür: Sultan Selim Camii 2. imamı Hacı Şakir'in oturmakta olduğu meşruta hane harabiyyetinden ötürü tamire muhtaç olduğundan yapılan keşfi neticesinde onarım bedelinin 15917 kuruş tutacağı görülmüştür.[222] Mimar Sinaneddin Yusuf Ağa Camii müezzini seyyid Hasan'ın meşrut hanesinin tamirinin 12800 kuruş tutacağı hesaplanmış ve kendisinin kira verecek halde olmadığından evinin onarılmasına karar verilmiştir.[223] Bahçekapusu'nda Arpacılar Camii imamına meşrut olan hanenin tamirat masrafının 38500 kuruş tutacağı tahmin edilmiştir.[224] Süleymaniye Camii imamına meşrut hane oturulamaz durumda olduğu için 11750 kuruşluk bir keşifte bulunularak onarılmasına karar verilmiştir.[225] Bursa'da Şerefeddin Paşa Camii imamının zelzeleden yıkılan meşrut hanesinin onarım bedeli 6000 kuruş tutmuştur.[226] Mescid-i Şerif-i Kâbe hademesinin iskanına meşrut hanelerin tamirlerinin 20000 kuruş masrafla vücuda geleceğini anlaşılmış ve keşfi üzerine tamirine girişilmiştir.[227] İstanbul Vaniköy Camii imamına meşrut hanenin onarım bedelinin de 14600 kuruş tutacağı hesaplanmıştır.[228]

Onarım maliyetlerinin ve ev fiyatlarının almakta oldukları maaşlarla karşılaştırılması neticesinde imamların ev sahibi olabileceğini düşünmek mümkün olmadığı gibi, bu maaşlarla kira ödemekten de tamamen aciz oldukları açıkça görülmektedir. Camilerde hizmet veren diğer cihet sahiblerinin daha az paralarla geçinmek durumunda kaldıkları

düşünüldüğünde[229], yalnız maaşa kalmış olmaları halinde günlük maişetlerini de karşılamakta zorluk çekecekleri açıktır. Sıkça gündeme gelen zam, ihsan, iane ve tayinat yardımları ve tahsislerine dair yapılan taleplerin çokluğu da muhakkak ki bu anlamdaki bir zaruretin varlığına işaret etmektedir. Bu gibi taleblere genelde olumlu cevaplar verilmekte ve yetersiz de kalmış olsa gerekli maaş zamları ve iaşe ve kira yardımları yapılmaktaydı.

Rami kışlası içindeki camii imamına hane kirası olarak ayda 40 kuruş yardım yapılması ve bunun kifayet etmediği doğrultusundaki müracaatı neticesinde ödeneğinin 100 kuruşa yükseltilmesi[230] veya Trablusgarb'da askerî hastahanede imam olan Halil'in 100 kuruş olan maaşının erzak tayinatı yapılarak 150 kuruşa çıkartılması,[231] II. Mahmud vakfından Üsküdar'da Şemsi Paşa Kasr-ı hümayununun cıvarında Adliye Camii imam-ı evveli Hacı İbrahim Edhem'e ayda 100 kuruş hane kirası tahsisi[232] bu gibi pek çok uygulamalara yalnızca bir örnektir. Böylece kira için yapılan ödemelerin maaş olarak verilenlerin çok üstünde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çeşitli zaruret içinde bulunma ve *merhamete şâyân* olma hallerinden ötürü *ihsân* ve *atiyye* adı altında yapılan nakdi yardımlar eksik olmamaktadır: Babıali'de 1245 tarihinden beri imamet hizmeti gören Hafız Halil'e 5000 kuruş atiyye ihsanında bulunulmuş,[233] Ayasofya Camii ikinci imamı Hafız Mustafa ve üçüncü imam Hafız Osman'a ev almaları için 5000'er kuruş verilmiştir.[234] Parmakkapı'da Kaliçeci Hacı Hasan Ağa Camii imamı merhum Seyyid Ali evkafı mütevelliyesi olan ve Cebeali yangınında eşyasıyla birlikte evi de yanmış olduğundan zor durumda kalan Şerife Hanife Hanım'a, ev alması için vakıf musakkafatından hazine-i Haremeyn'de mevcud 4 bin küsür kuruş tutan muaccele akçesi, ricası üzerine kendisine verilmiştir.[235] İstanbul'da Halıcılar köşkü nam mahalde

Molla Ali Ensarî Camii imamı Mehmed, cami yanında olan kira evinde ikamet etmekte olduğunu beyan ile bu evin 1500 kuruşa kendisi için satın alınmasını istemektedir. Ev sahibinin 2000 kuruş istemesi üzerine, yine o cıvarda Taşçı Mustafa'nın evi 1400 kuruşa alınarak *yaşlı, fakir ve şâyeste-i merhamet* olan Mehmed'e verilmiştir.[236] Harem-i şerif e'imme ve hutebasından sâdâdtan seyyid İzam Efendi'nin 40-50 bin kuruş borcu olduğunu beyan ile yardım istemesine 20000 kuruşluk bir ihsan ile mukabele edilmiş,[237] 70000 kuruşluk bir borca gark olarak hanesini son bir ümitle yol parası için rehin edip İstanbul'a gelen yine Harem-i şerif-i hazret-i Nebevî imam ve hatibi seyyid Mehmed'e, eli boş olarak geriye göndermemek için 10000 kuruş atiyye olarak ihsan edilmiştir.[238] Maaş ve ücretlerin kifayetsizliği ile ilgili bu tesbitler karşısında, *hâtib ve imâm-ı hazret-i mihrâb-ı Nebevî ve türbedâr-ı vâlid-i mâcid-i hazret-i Peygamberî* Müftizade esseyyid Esad Efendi'ye Abdülmecid tarafından ihsan edilen 150.000 kuruş atiyyenin tam anlamıyla bir servet olduğuna şüphe yoktur. Esad Efendi, padişahın 2 Mayıs 1853'de ölen ve cenazesine, devir, dua ve sadaka hizmetleri için o zamana göre kezâ büyük bir servet sayılacak bir meblağ olarak 79.000 kuruş harcadığı annesi Bezmiâlem Sultan'ın,[239] *ferâşet hidmeti vekâletiyle* ölümünden beri *ervâh-ı aliyyeleri için Kur'ân-ı Kerîm tilâvetiyle hidmet-i uhreviyyelerine müdâvemet* etmiş olup, valide sultanın vefatından sonra ise *medâr-ı ta'ayyüş olan ihsân-ı aliyyelerinden mahrûmiyetten dolayı giriftâr-ı duyûn* olmuştur. Padişahın ihsanı, bu hususu dile getiren arzuhali üzerine gerçekleşmiştir. Esad Efendi'nin, buna *teşekküren ve taraf-ı hazret-i hilâfet-penâhîlerinden bedelen edâ-yı fariza-i hacc-ı şerîf* etmiş olduğu ve bunu teyiden Mekke kadısından tasdikli bir *i'lâm-ı resmî* getirerek takdim ettiği, sunmuş olduğu *teşekkürnâme*sinden ayrıca anlaşılmaktadır (1858). Padişahın Mekke kadısının ilamını nezdinde mahfuz tutması ve konu ile ilgili sair evrakı sadarete iade etmesi, buna verdiği önemi ifşa etmekte olması bakımından ayrıca önemlidir.[240] Bu

durumda Esad Efendi'nin Abdülmecid'e vekaleten hacca gitmiş olduğu ortaya çıkmaktadır ki, padişahların bizzat hacca gitmediklerinin bilinmesi karşısında başka bir emsali olmayan bu bilginin ayrıca ilgi çekici olduğuna şüphe yoktur.[241]

Evkaf-ı hümâyûn hazinesinden mazbut bazı camii hademelerinin maaşlarına zam yapıldığının -muhakkakki propoganda maksadıyla- *Takvîm-i Vekayi'*de yayınlanmasını istediğini bildiğimiz II. Mahmud'un,[242] bunu ulemayı el altında tutan siyasî programının bir yatırımı olarak düşünmesi gibi; Abdülmecid'in de bu davranışını ve sergilemekte olduğu bu şahane cömertliği, özellikle Müslüman ahali üzerinde 1856 İslahat Fermanı'nın ilan ve tatbikinden oluşan infial ve hoşnutsuzlukların yumuşatılmasına yönelik bir hareket olarak yorumlamak mümkündür.

Emeklilik maaşları, vazîfeden ayrılma sebebleri gibi çeşitlilik arz etmektedir. Köy ve mahalle imamları için genelde yaşlılık ve hastalık emeklilik için gösterilen sebebler arasında ağırlıklı bir yer tutmakla beraber hizmet süreleri tahdid edilmemiştir. Askerî kadrolardaki imamların emeklilik hizmet süreleri ise belirlenmiştir. II. Mahmud devrinde yeni kurulan orduda imam olarak 12 sene çalıştıktan sonra ayrılarak kadılığa geçebilecekleri öngörülmüş olmakla beraber, bu terakki usûlünün tatbik edilmesinin mümkün olmadığı görülmüştür. Emekliye ayrılmanın hangi yaşta olacağına dair bağlayıcı bir kural tam olarak yerleşemediğinden ve daha sonraları çıkartılan Tahdîd-i sinn Nizâmnâmesi'nde alay ve tabur imamları hakkında bu husus ile ilgili olarak bir kayıt yer almamış olduğundan, bunların kaç yaşında emekli olacaklarına, hatta Askerî Teka'üd Kanûnnâmesi'nin 21. maddesinde yer alan *yalnız zâbitândan ma'dûd* olanlar ifadesi ele alınarak, bunların da zabitan gibi emekli olacakları hususuna,[243] daha sonraları bir açıklık getirilme mecburiyeti hâsıl olmuştur. Emeklilik yaşı ile ilgili görüşmeler çerçevesinde Harbiyye ve Bahriyye nazırları bunların 60 yaşında emekli olmalarını teklif etmekteydi.

Bu yaş, ortalama yaşam süresi dikkate alındığında yüksek olarak addedilmiş olmakla beraber, *esâsen bir faaliyet-i bedeniyye ibrâzına mecbûr bulunmadıkları ve yalnızca bazı vezâ'if-i diniyyenin tefhîm ve telkîni ile meşgûl olduklarına binâen,* uygun karşılanmıştır.[244] Hükümet ise, alay, tabur ve bahriyyedeki imamların *meşâkk-ı seferiyye ve ta'limiyyeye ma'rûz kalmayacakları gibi tarîk-i ilmiyyeye sâlik ulemânın sinni arttıkca o nisbette ma'lûmâtı ve mütâla'âtı tekemmül edeceği* varsayımından hareketle, emeklilik yaşının 65 olarak tesbitini ve Tahdîd-i sinn Kanunu'nun 2. maddesinin bu istikamette değiştirilmesini, görüşülmek üzere meclise havale edilmesine karar vermiştir.[245] Bu açıklamalardan ayrıca imamlık hizmetinin fazla yıpratıcı bir iş olarak görülmediği anlaşılıyor. I. Cihan Savaşı esnasında yapılan bir değişiklikle 15 seneyi ikmal etmeyen askerî imamların istifalarının kabul edilmemesi ve 15 seneyi ikmal ile istifa edenlerin ihtiyat zabitleri gibi rütbelerini muhafaza etmeleri ve bu değişiklikten önce istifa edenlerin, 15 sene hizmetten sonra istifa etmiş gibi addedilmeleri ve rütbelerini korumalarına karar verilmiştir.[246]

Emekli maaşı takdiri değişkenlik arz etmekle beraber, genel olarak en son aldıkları maaşın tenzil edilmiş mıkdarı ile yetinmek gerekiyordu. Bu tenzilatın ise bilfiil alınmakta olan maaşın 1/6 oranında olduğu anlaşılıyor. Mesela, Deyrülkamer kasabasında bulunan camii imamı Halil, kasabanın Cebel-i Lübnan'a ilhak edilmesi ve ahalinin de tamamen Hıristiyan olması sebebiyle imama ihtiyac kalmadığından emekliye ayrıldığında, emekli maaşı *ka'ide-i muttahaze* üzere 1/6 oranında tenzil edilerek bağlanmıştır.[247] Ölümleri halinde bu maaşlardan dul eşlerin ve çocukların istifadelerinin temin edilmesi yaygın bir uygulamadır: Bahriye askerî imamlarından Bilal vefat ettiğinde 2 yaşındaki oğlu Şükrü ile kızı Hadice'ye *emsâl ve nizâmına tevfiken* 85'er kuruş maaş bağlanmıştır.[248] Karadeniz Boğazı topçu alayı 4. tabur imamı Hafız Ahmed'in vefatı ile ortada kalan eş ve çocuğuna yine *nizâmına tevfiken* maaş tahsis

edilmiştir.[249] Hicaz ve Irak ordusu piyade 2. alayının 3. tabur imamı Osman, hasta ve emekdar olduğundan tekaüd edilmiş ve kendisine 90 kuruş emekli maaşı bağlanmıştır.[250] Aynı tarihlerde mahlulen emekli olan Redif alayı yüzbaşısı Mahmud Ağa'ya ayda 90 kuruş; piyade askeri 2. alayı 4. taburunun 4. bölüğü çavuşu Zileli Ahmed 20 kuruş maaş ile emekli olmuşlardır.[251] Askerî olmayanlar için de bu tip uygulamalara özellikle son devirlerde sıkça rastlanabilmektedir: Atik Ali Paşa Camii ikinci imamı Ahmed vefat ettiğinde Nur-ı Osmaniyye'de münhal kalan hanesinde zevcesi Fatma'nın oturmasına izin verilmiştir.[252] Kezâ, Şam'da Denizli Camii imamı İsmail öldüğünde mahlul kalan 25 kuruş maaşı zevcesi Rabia'ya terk edilmiştir.[253] Padişah müezzinlerinden olarak tekaüd olan ve Halep'te ikamet eden Derviş Salih vefat ettiğinde, almakta olduğu 100 kuruş maaşı hanımı Esma ve kızı Cemile'ye tahsis edilmek istenmiş, ancak Esma'nın Salih Efendi'nin boşanmış eşi olduğu ve vefatında Emine Hanım'la evli bulunduğu ve bu sebebten ötürü maaşın nasıl bir muamele ile tahsis edileceği sorgulanmaktadır. Bu konunun ise bizzat maliye nazırı ve sadrıazamı işgal etmekte olması ayrıca dikkati çekmektedir.[254]

Maaşların hazineden ödenmesi, münhal maaşların gerekli görülen yerlere ve kişilere dağıtımı ve kaydırılmasına kolaylık getirmekteydi. Nitekim, Topkapu imamı Hasan Efendi vefat ettiğinde, *mahsus ve münhal* olan 150 kuruşluk maaşının, İstabl-ı âmire'den çıkma Seyisbaşı Amasyalı Mehmed Ağa'ya[255] veya Saray-ı hümayun'dan çıkma Nesim-i sâbâ Usta'nın vefatı üzerine maliye hazinesinden mahsus ve münhal kalan 1530 kuruşluk maaşından 1500 kuruşunun sabık ikinci imam Ali Efendi'ye tahsis edilmiş olması[256] bu tür uygulamaya örnektir.

7. Saray İmamları

Saray-ı hümâyûn padişah imamı olma en fazla kayırılma sebebi olmakla beraber imam-ı evvel ve sânî olanların dışında kalanların maaşları düşüktür. Bununla beraber, III. Selim'in ikinci imamı İzzet Efendi'nin maaşı günde 50 akçe olup[257] aradan geçen uzun zamana rağmen değişmeden kaldığı, II. Mahmud'un ikinci imamı Mehmed Arif'in de günde 50 akçe almakta olmasından anlaşılmaktadır.[258] İmam-ı evvel olanların ise daha yüksek ödeme, tayinat ve ihsanlara nâil oldukları, binmeleri için kendilerine özel *sandal* tahsis edildiği ve ilmiyye sınıfının en yüksek mevkiilerine yükselebildikleri bilinmekte ve nihayet içlerinde şeyhülislam olanlara rastlanmaktadır. İkinci imamlara da her üç senede bir yenilenmek şartıyla bir *kayık* tahsis edilmekteydi.[259] III. Mustafa devrinde imam-ı evvel olanlara senede *40200 sağ akçe ve mestânî ve nevrûziyye-behâ* verilmekteydi.[260] 1868'de emekli olan ikinci imam Ali'ye ise maliye hazinesinden 1500 kuruş maaş tahsis edilmiştir ki, devrin sair imamlarıyla kıyas edildiğinde bunun çok yüksek bir ödeme olduğu görülür.[261]

Sarayda padişah imamları dışında en iyi ödeme ve tayinata sahip olanlar Darüssaade ağalarının imamlarıdır. II. Mahmud devri Darüsaade ağası imamlarından Elhâc Mehmed Tahir, vefat etmiş olan selefi Elhâc Mustafa'nın tahsisatı ile tayin edilmesini rica ettiğinde, bu tahsisatın günde 6 çift ekmek, 2 vukiyye et, ayda 5 kile pirinç, yine vukiyye olarak 2 kahve, 15 sadeyağ, 15 mercimek, 10 nohut ve 2 şeker ve 5 kuru üzüm olduğu anlaşılmaktadır.[262]

Saray imamlarının müstakilen ele alınması icab eden bir konu olduğuna şüphe yoktur. Haremeyn evkafına nezaret, Darüssaade ağalarına havale edilmiş olduğu gibi, bazı vakıflar da imam-ı evvellerin nezaretine tevdi edilmiş bulunmaktaydı. Bu durumda bunların buralara yapılacak tayinlerde nâfiz bir rol oynamakta oldukları açıktır. Mesela, imam-ı evvel idaresindeki evkaftan İstanbul'da Kabasakal Camii' ne hayır sahiblerinden Ahmet Ağa'nın ihdas eylediği minber ve şeyhulkura vakfı tevliyetine günde 10

akçe ile mutasarrıf olan cami imamı Elhâc Halil *bilâ veled vefat* ettiğinde, yerine Abdullah b. Salih'in *hem imâmete lâyık hem de tevliyete iktidârı* olması hasebiyle atanması İmam-ı evvel Mehmed Emin Efendi'nin mühürlü arzuhali neticesinde tahakkuk etmiştir.[263] Aynı şekilde, Darüssaade ağalarının idaresindeki evkaftan olarak Tophane'de top arabaları imalathanesi [Arabacılarkârhanesi] civarında merhum Darüssaade Ağası Mahmud Ağa Camii vakfından günde 5 akçe ile *mu'allim-i mekteb* ve 13 akçe ile *halife-i mekteb* olan Ahmed b. Abdullah'ın bu cihetleri Hafız Abdullah b. Abdullah'a ferağ ve kasr-ı yed etmesi Darüssaade ağası olan Hafız Mustafa Ağa'nın mühürlü arzuhaliyle gerçekleşmiştir.[264] Bu tür örnekleri ise çoğaltmak mümkündür.

İmamlık hizmeti toplumun bütün kesimlerinde, makam ve müesseselerinde geniş bir yaygınlık göstermektedir: Rical ve kibar konaklarında özel hizmet veren imamlar yanında, yabancı ülkelere çeşitli sebeblerle gönderilen fevkalâde elçilerin maiyetlerinde, daimi elçiliklerin ihdasıyla sefarethanelerde, şehbenderliklerde,[265] yurt dışında açılan sergilerde[266] varlıkları vazgeçilmezdir. Mâlikî ve Şâfî gibi değişik mezhebe mensup imamların varlığının da söz konusu olduğu bilinmektedir.[267] Rical ve kibar konaklarında hizmet gören imamların zaman içinde saygınlıklarını kaybettikleri ve hanenin sair hizmetkarları gibi sıradan bir muameleye maruz kaldıkları yine III. Selim devri düşünürlerinden Ömer Faik Efendi'nin bir uyarısından anlaşılmaktadır: *İmâma ta'zîm ve hürmet onun zâtına değil hâmil olduğu Kur'ân-ı azîmü'ş-şân'dan* ötürüdür. Dolayısıyla, *imâma ta'zîm ve hürmet elzemdir*.[268] Bu muamelenin son devirlerde daha da sıradanlaştığı anlaşılıyor.[269]

8. Fethedilen ve Elden Çıkan Yerler

Yeni fethedilen yerlerdeki dinî örgütlenmelerde imamların önemli roller üstlendikleri açıktır. XVIII. yüzyılda özellikle Kafkaslar'daki fetihlerde

ahalinin Müslümanlığa geçişi ulemaya duyulan ihtiyacı arttırmaktaydı. *Anapa ahalisinin ekser ümerâ ve sipâhilerinin şeref-i İslâma gelmeleri neticesinde şerâ'it-i İslâmı icrâ içün imâm ve hatib ve hoca ve mü'ezzin ve ta'lîm-i Kur'ân için mekteb ve her mektebe kelâm-i kadîm ve Birgivî risâlesi* tedarik edilmesi Faş muhafızı olan Elhâc Halil Paşa tarafından istida edilmekte olması bu anlamdadır. Bölgede ele geçirilen yerlerden 10 adet kilise camie tahvil edilmiş ve kilise olmayan yerlerde camii ve mektepler yapılmış, her camie birer imam ve hatib tayin edilmiş ve mektep hocaları gönderilmiş ve bunların maaşlarının Batum mukataasından karşılanmasına karar verilmiştir (1731).[270] Bu uygulama ile Osmanlı sisteminde emsali bu kadar açık olmayacak bir tarzda ahalinin Müslümanlaştırılması eylemi ile karşı karşıya olduğumuza şüphe yoktur. Bu yöredeki *şeref-i İslâm ile müşerref olan kabâ'il ve akvâma*, artık matbaada basılmakta olan *Birgivî Şerhi ve İlmühal Risalesi* gönderilmesinin daha sonraki devirlerde de devam etmiş olduğu bilinmektedir.[271]

Düşman işgaline uğrayan yerlerdeki camiilerin tahribatı söz konusu olduğundan, bunların istiladan sonra yeniden yapılması icab etmekte ve bu gibi sebeblerden ötürü kaçıp gelenlere yenilerinin yapılması yanında maaş bağlanması da gerekmekteydi. Rusların eline geçen Kabartay ulemasından Elhâc İshak Efendi, ailesiyle Karaçay'a gelerek yerleşmiş ve burada yeni bir camii inşa ederek 300 kişi olduklarını belirttiği *talebe-i ulûma* ders vermektedir. Maddî yönden kendisinin desteklenmesini istediğinde, daha önceleri Anapa müftüsü olarak Ruslara esir düşen ve halâsından sonra *hidmet-i fetva'da istihdâm* edilen Elhâc Hüseyin'e verilmekte olduğu gibi, kendisine de Anapa gümrüğünden ayda 30 kuruş maaş bağlanmıştır.[272]

Müftü

1716-18 Venedik-Avusturya savaşlarında düşman istilasına uğrayan yerlerde 0 tahrib olunan camiilerin yeniden ihyası söz konusu olduğundan, buralara yeni camiler ve gerekli tayinler yapılmıştır. Mesela, İnebahtı sancağında Ölendirek kazasında Kapıcı Hamza Ağa Camii istila esnasında yandığından, binası yeniden inşa edilmiş ve günde 3 akçe ile bir kayyum atanmış;[273] Karlıeli sancağı Zayid kasabasında Hızır Bey tarafından bina edilen camii yine düşman istilasına maruz kaldığından yıkılmış ve *vakfı ve ta'vizi telef olmuş* olduğundan, yeniden ihya edilerek, 10 akçe ile imamet ve 12 akçe ile hitabeti Hasan'a; 6 akçe ile müezzin ve 5 akçe ile kayyumluk cihetleri Mehmed'e tevcih edilmiş ve ödemelerin Karlıeli sancağından Dragoşta mukataası malından karşılanmasına karar verilmiştir.[274] 1821 Mora'da başlayan Rum ayaklanmasında, daha isyanın ilk günlerinde ceryan eden, Mora'da yaşamakta olan ve sayıları en asgarî hesapla 25 bini geçen Müslüman halkın[275] *Türkler'e ölüm* ilkesiyle ve *kökten kazıyıp yok edilmek*[276] amacıyla kâmilen vahşi bir katliama tâbi tutulması,[277] mal ve mülklerinin yakılıp yıkılarak yağma edilmesi esnasında, özellikle İslam mabetlerinin ve kurumlarının tamamen tahribi sistemli olarak yürütülmüş ve bölgedeki halkı dinî önderlerinden mahrum bırakmak gayesiyle, başta imamlar olmak üzere bütün cami ve mescid hüddamı tümüyle katledilmiştir. 1828/29 Rus savaşı esnasında, Bulgar halkın işbirliğiyle gelişen düşman istilası sebebiyle pek çok cami hasar ve tahribat görmüş ve Müslüman ahali yerinden oynamıştır.[278] Bu savaş sırasında mesela, Ruslar

tarafından kullanılan Tulçu Camii'nin döşeme tahtaları ve minberi harab olmuş, ayrıca ahalisi de yarım saat mesafedeki Eski Tulçu mahalline taşınarak orada yerleşmiştir. 1818/19'da 6281 kuruşluk bir masraf ile yapılmış olduğu bildirilen camiin, bu yeni yerde tekrar inşaasına karar verilmiştir.[279]

Elden çıkan ve istila gören yerlerdeki Müslümanların dinî hizmetlerinin ne şekilde yürütüleceği, dolayısıyla ulemanın ve imamların durumları, ilgili devletlerle girişilen siyasî görüşmelerin önemli konuları arasındadır. Özellikle imamların tâbi oldukları müftülerin meşîhat makamı tarafından atanmalarının sağlanması önem kazanmaktaydı. Daha önceleri Kırım'ın bağımsızlığı (1774) ve nihayet Rusya'nın eline geçmesiyle (1783) ortaya çıkan meseleler,[280] 1878'de oluşan Bulgaristan prensliği ile ilgili yazışmalarda da önemini muhafaza etmiş ve ilişkilerin şekillenmesinde ağırlıklı bir yer işgal etmiş olarak konuya istenilen doğrultuda bir çözüm getirilmiş bulunmaktaydı.[281] İstila gören mahallerdeki cami, mescid ve kütüphanelerdeki *âsâr-ı mevkufe-i kadîme ve kütüb-i nefîse*'nin kurtarılması ve muhafaza altına alınması için genelde bu gibi bölgelerin imamları harekete geçirilmekteydi.[282] Kırım, Bulgaristan ve Bosna-Hersek'in elden çıkması, devleti bu gibi konularla ilgili olarak yoğun meselelerle karşı karşıya bırakmış olduğuna şüphe yoktur. Bosna ve Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından işgali ve idare altına alınması (1878) Müslüman ahalinin dinî örgütünün başsız kalmasına yol açmıştır. Bir müddet sonra burada dinî işlerin meşîhat makamından müstakil bir şekilde örgütlenmesine girişilmiş (1881) ve *Reisü'l-ulemâ* adını alacak bir başkan riyasetinde 4 üyelik bir *Meclis-i ulemâ* kurulması kararlaştırılmıştır (17 Ekim 1882). Meclis üyeleri ve başkan bölgenin yeni hükümdarı olan *Kaiser* tarafından atanmaktadır. Bunların meşîhat makamı tarafından tayinleri veya bir *menşur* ile tasdiki yönünde yapılan teklifler kabul edilmemiştir.[283]

Kadı ve camilerin imamlarının atanmaları bu meclis tarafından gerçekleştirilmeye başlanır.

Bosna ve Hersek'te işgal devrinde bazı camiiler tahrib edilmiş olmakla beraber 150 yeni cami yapılmıştır. Bulgaristan'da Rus işgali esnasında yalnızca Sofya'da mevcud 70 camiden ancak 5 tanesinin ayakta kalmış olduğu düşünülürse Bosna-Hersek'teki şartların daha müsait geliştiği anlaşılmaktadır.[284]

XIX. yüzyılda, özellikle 93 Savaşı'ndan sonra Rumeli'den akıp gelen büyük göç dalgalarına yeni yerleşim mıntıkaları açılması ve muhacirlerin iskana tabi tutulmalarıyla, meskenler yanında cami ihtiyacının da karşılanmasına çalışılması, imam-hatib ve benzeri hizmetlilere duyulan ihtiyacı önemli ölçüde arttırmış olduğuna şüphe yoktur.[285]

9. Askerlik Muafiyeti

Köy ve mahalle imamlarının askerlik hizmetinden muaf olmaları 1826'dan itibaren kurulan yeni ordunun asker temini ile ilgili olarak yapılan düzenlemelere kadar devam etmiştir. Bu dönemde artık askerlik yaşında olsalar dahi mevcud imamların askerlikten muaf olarak vazîfelerine devamı, ancak yeni atanacak olanların tayinlerinde askerlik yaşını geçirmiş olmaları şartı aranmaktadır. Yukarıda örneklediğimiz Konya'da Saidili kazasına bağlı Kadın Hanı derbendinin Karahisarlı Mahallesi'nde yeni inşa edilen mescide minber ihdasıyla hatib olarak atanan Hafız Ömer'in askerlik yaşını aşmış olduğunun özellikle belirtilmekte olması bu anlamdadır.[286] Askerlik işlerini düzenlemek üzere 23 M. 1265 / 19 Aralık 1848 tarihli olarak çıkartılan yeni askerî kanunnamenin 2. faslının 14. bendi bu hususa bir açıklık getirmekteydi: *"Cevâmi'-i şerîfe hizmet-i müşerrefesinde bulunan e'imme ve hutebâ ve mü'ezzinân ve kayyûmân ve sâ'ire misillü hademeden bâ-berât-ı âlî cihete mutasarrıf olup, me'mûriyyetlerini dahi vekîl ile idâre etmeyerek bi'z-zât kendüleri idâre ve ifâ etmekte olan kimseler kezâlik*

hizmet-i askeriyyeden müstesnâ olacakları cihetle, bu makuleler esnân-ı askeriyyede bulunmuş olsalar dahi kur'aya idhâl kılınmaya".[287] Aynı kanunnamenin 1. faslının 2. bendi askerlik yaşını da tesbit etmiş bulunmaktaydı: *"Esnân-ı askeriyye-i i'tibârî yirmiden yirmibeşe ya'ni yirminci sinnin gayetinden yirmibeşinci sinnin nihâyetine değin vâki' olan esnân-ı sitte şâmil olarak..."*.[288] Kanunname ayrıca, merâtib-i ilmiyye rütbelerine sahib olanları, ulema ve meşayihzadeleri ve medreselerdeki talebe-i ulûmu da askerlikten muaf tutmaktaydı. Bu durumda camilerdeki görevlilerin askerlikten muafiyyetinin bilfiil bu vazîfeyi şahsen yapmaları ve vekil bırakmamaları şartına bağlanmış olduğu anlaşılmaktadır ve uygulamanın da bu şekilde yapıldığı görülmektedir.

Bununla beraber, bilfiil imamette bulunanların da yeni orduya kendi istekleriyle asker olarak katılmalarına da engel olunmadığı anlaşılıyor. Mesela, Burdur kazasında Kara Dede Tekyesi'ndeki Osman Camii'nde beratlı imam ve hatibi olan Mustafa Azmi, Teke sancağında yeni teşkil edilen redif askerine gönüllü olarak kaydolan imam kökenli askerlerdendir. Babası eşraftan Salih Efendi'nin vefatı ve asker kayd olurken imameti ferağ ve kasr-ı yed ettiği anlaşılan kardeşinin işleri yürütemediği, baba evini kapattığı, cami cemaatinin ise dağıldığı ve namaz için uzaktaki yerlere gitmek zorunda kaldıklarını ifade ile kendi yerine iki nefer *zenci gulam* yazdırmak kaydıyla askerlikten affını ve tekrar imam olarak memleketine dönmeyi istemektedir. Verilen karar kendisinin talebi doğrultusunda olmuştur. Ancak bedel ahzı eskiden beri icra ve tatbik edilen bir usul olmakla beraber, zenci gulam ikamesi, bunların *silk-i askeriyyede istihdâma elvermemesi ve mukteza-yı anâsır ve mizâcları üzere hidmet-i askeriyyeye dayanamıyarak az vakitte telef oldukları* sebebiyle uygun görülmemekte ve *mahallinden* bir diğerinin celb olunmak üzere kendisinin askerlikten ihracına karar verilmekteydi.[289]

Son dönemlerde ve özellikle harb senelerinde, ağırlıklı olarak Güneydoğu Anadolu'daki köylerde *berâtsız* olarak vazîfe görmekte olan imamların çoğunlukta olması ve bunların askere alınması neticesinde dinî hizmetlerin aksama göstermesi yoğun şikayetlere sebebiyyet verdiğinden, bu tür imam ve müezzinlerin de papaslar gibi askerlik hizmetinden uzak tutulmaları taleb edilmekteydi.[290] Öte yandan camilerde, içlerinde beratsızların da bulunduğu bir takım imamların çeşitli memuriyetlerle, esnaflık, işportacılık ve ticaretle meşgul olmaları sebebiyle, genelde akşam ve yatsı dışında beş vakti bizzat kıldırmadıkları[291] ve vekil bıraktıkları ve sair zamanlarda mescid ve camiilerin kapalı tutulduğu tesbit edilmekte olduğundan, bu gibilerin de askerlik hizmetinden muafiyetinin söz konusu olmaması gerektiği ve muafiyetin hizmetin tam olarak ve bilfiil icrasıyla mümkün olacağı doğrultusundaki mevcud kanun hükmü tekrar teyid edilmiştir.[292] Harb senelerinin zaruretinden olmak üzere yaylalardaki imamların da birkaç aylık kısa bir süre için hizmet vermelerinden ötürü askerlik hizmeti içine sokulmak istendiği de ayrıca görülmektedir.[293]

10. Nikâh Akdi

Köy ve mahalle imamlarının nikâh akdi ile ilgili işlemleri yürütmeleri, zaman içinde özellikle nikâhların önceden alınması icab eden mahkeme iznine tâbi olarak kıyılmasına dair bazı düzenlemeler getirilmiş olarak son devirlere kadar devam etmiştir. Nikah işleminin nasıl bir muameleye tâbi olduğu, nikahtan önce kaide olarak resmî bir iznin alınmış olmasının icab ettiği ve kayıtların zabt edildiğine dair yeterli bilgiler bulunmaktadır.[294] Meselâ, Soğanağa Camii imamı, mahallesinde oturmakta olan Cemile Hanım'ın mektep hocası Elhâc İbrahim ile olan ikinci evliliğinin nikahını, müezzin Salih ve Hüseyin ve Çukadar İbrahim Ağa'nın şahadetleriyle, 60 kuruş mehr-i mü'eccel tayini ile akdetmiştir.[295] Kezâ, arşivlerimiz ve özel ellerdeki *münakahat ve müfarakat* defterlerinin varlığı, nikah işlerinin

mahkeme iznine tâbi olarak yapıldığı ve bu tür işlemlerin kaydedilmekte olduğunu göstermektedir.[296] Bu durum yabancı seyyahlar tarafından da gözlenmiş olup mesela 1587-88'de İstanbul'da bulunan Lubenau, nikah akidlerinin özellikle kararlaştırılan *mehr*ler sebebiyle sicillere kaydedildiğini belirtmektedir.[297]

İmamların gayrımüslimlerin de nikahlarını kıydıklarına dair bilgiler mevcuttur. Pek alışılmış olmayan bu tür uygulamalar, sıradışı bir tatbikat olarak genelde cemaat içi ve kilise ile olan anlaşmazlıkların bir neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Gayrımüslimlerin nikah, talak ve aralarındaki diğer anlaşmazlıkların halli ile ilgili işlemlere cemaatin metropolit ve vekillerinden başka bir kimsenin müdahale edemiyeceği hususu, bunlara verilen beratlarda yer almış olduğundan, bu tür uygulamalar patriklerin şikayetlerine yol açmaktaydı. Nitekim Sakız ve İstanköy gibi adalarda gayrımüslimlerin imamlara başvurarak nikâh kıydırdıklarına dair yapılan şikayetler doğrultusunda, *nizâm ve intizâma* aykırı bulunan bu uygulamanın önlenmesi ve gayrımüslimler için nikah ve talak işlemlerinde bulunmamaları için sözü geçen yerlerdeki mahalle imamlarının dikkati çekilmiştir.[298] Ermeni patriğinin de bu konuda şikayetler dile getirdiği bilinmektedir.[299] Konunun nikah akdi için papasa imamdan daha fazla bir para ödenmesi ile ilgili olan boyutu yanında, kilisece boşanamama gibi sıkıntılardan ötürü imam nikahı ile tekrar evlenme yolunun açılmak istenmesi de bu tür suiistimallerin sebebleri arasındadır.

İmparatorluğun son devirlerinde imamların nikâh işlemleriyle ilgili bir dizi yeni düzenlemelere gidilmiştir: 8 L. 1298 / 2 Eylül 1881 tarihli Sicill-i nüfûs Nizâmnâmesi'nin 23. maddesi, nikahın Müslümanlar için nikah izninin şer'i mahkemelerden ve gayrımüslimlerin de ruhanî reisleri tarafından verilen izinnameler üzerine icra kılınmalarını ve akdedilen nikahların 8 gün içinde sicill-i nüfûs memurlarına bildirilmesini öngörmekteydi.[300] Bu ihbarın kimler tarafından yapılacağı ve haber

vermeyenlerin ne gibi bir muameleye tâbi oldukları sözü edilen nizamnamede açıkca belirtilmemiş olduğundan; doğum, taşınma ve nikah ilmühaberlerinden alınan ücretlerin yarısı nizamnamenin 38. maddesi uyarınca imam ve muhtarlara terk edilmekte olmasından ötürü, bu ihbar işlerinin de bunlar tarafından yapılması, aksi halde bunlardan 1 ila 5 mecidiyye nakid cezası alınması hususunun, nizamnamenin 4. ve 5. fasıllarına zeylen ilavesi 22 Z. 1300 / 29 Ekim 1883 tarihiyle Şurâ-yı devlet Tanzimât Dâiresi tarafından teklif edilmiştir. Hükümet nezdinde bunun görüşülerek bir karara bağlanmasının epey zaman almış olduğu anlaşılıyor. Neticede, ilmühaber resimlerinden alınan paranın yarısı imam ve muhtarlara kalmakta olduğundan hareketle, ihbardan bunların sorumlu tutulmaları uygun görülmüş, ancak öngörülen para cezası fazla bulunduğundan iki çeyrek mecidiyeye tenzil edilmesine karar verilmiştir (28 N. 1304 / 20 Haziran 1887).[301]

1881 tarihli Sicill-i nüfûs Nizâmnâmesi'nin yerine geçen 29 SA. 1318/27 Haziran 1900 tarihli yeni bir nizamname ile nikahtan önce mahkemeden evlilik izni getirilmesi hususu tekid edilmiş ve nikah akidlerinin ve talakların nüfus memurluklarına bildirilmesi süresi 15 güne çıkartılmıştır.[302] Bu süreye riayet etmeyen imamların yeni nizamnamenin 26. ve 33. bendlerine göre 2 çeyrek mecidiye (yarım altın) para cezası ile tecziyesi ve para cezasını vermekten kaçınanların ise Ceza Kanunu'nun 37. bendinin ilgili fıkraları uyarınca hapis cezasına çarptırılmaları nüfûs Nizâmnâmesi'nin 59. maddesine istinaden öngörülmüştür. Böyle olmakla beraber, para cezasının nasıl tahsil edileceğine dair açıklık getirilmemiş olduğundan, cezayı ödemekten kaçınanlar hakkında yapılacak muamelede ve nerede mevkuf tutulacakları hususunda tereddüdler hâsıl olduğu görülmekte, ancak 59. maddenin imamlar için de icrasının söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.[303] Gayrımüslimlerin de nikah akdinden önce *rü'esâ-yı ruhâniyye*'leri tarafından *izinnâme* almaları ve nikah muamelesinin ancak ondan sonra icra edilmesi ve vaktinde bildirmeme

veya para cezasını ödememe gibi hallerde imamlarla aynı şekilde cezaî muameleye tâbi tutulacakları yine bu nizâmnâme hükmündendir.[304] Ceza Kanunu'nun 200. maddesine 14 Ağustos 1913'de yapılan zeyl ile izinname istihsal olunmaksızın nikah akdedenlerin üç aydan iki seneye kadar hapsi ve 25 Ekim 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ise salahiyeti olmadığı halde nikah kıyan imamların 1-6 ay arası hapis cezasına çarptırılmalarını öngörmekteydi.[305] Mahkemece izin belgesi olmadan kıyılan nikahlardan veya bunların kanunun öngördüğü zaman içinde bildirilmemiş veya bildirim belgelerinin kaybedilmiş[306] olunmasından ötürü vaki olan cezalandırmalarda bazı meselelerin çıktığı, *fakr ü zarûretlerine binâen* imamlara verilen para cezalarının tahsilinde zorluklarla karşılaşıldığı ve tevkifleri halinde takip edilecek muamelenin henüz açıkca belirlenmemiş olmasının, konu ile ilgili yazışmaların önemli bir boyuta çıkmasına yol açtığı ayrıca gözlenmektedir.

Son dönemlerde mahalle imamlarının eskiden beri ifasına mükellef oldukları vazîfelerden olan cenaze ve nikah işleri dışında kalanların daha önceki tarihlerde muhtarlara ve ihtiyar heyetlerine havale edilmiş olmasından ötürü,[307] bu tür işlemlerden almakta oldukları harçlarda önemli bir azalma meydana gelmiş bulunuyordu. 27 Agustos 1914 tarihli olarak çıkartılan Nüfûs Kanûnu'nun ilgili maddesi uyarınca ifasına mükellef oldukları nikah ve izdivac işleri de 25 Ekim 1917 tarihinde çıkartılan Hukûk-ı Aile Karârnâmesi ve bu kararnamenin muamelatına müteallik 31 Aralık 1917 tarihli Nizâmnâme mucebince mahkemelere intikal ettirilerek ellerinden alınmıştır.[308] Bu uygulama genelde ekonomik ağırlıklı şikayetlere yol açmıştır. Bütün bu vazîfelerin kendilerinden alınmasıyla, artık geçinmelerinin mümkün olmadığından bahisle içinde bulundukları durumu topluca dile getiren imamlar, eskiden olduğu gibi vazîfe görmelerine ve *imâmet mühürlerini bi'l-cümle devâ'ir ve mü'essesâtta mu'teber addedilmesini* istemekteydiler.[309] İmamların

tabirleriyle, bu gelişmeler neticesinde kendilerine ancak cenaze işleri ve yalnızca *gassâllık* hizmeti kalmıştır.[310]

İmamların, *ihtiyâr heyetlerine tevdi‘ kılınan vezâ’ifin yine uhdelerine iâdesi* ile ilgili taleplerine ise, imam ve dolayısıyla ruhani reislerin *ihtiyâr hey’etleri azâsı olmadıkları ve imâmların mahallât umûr ve husûsâtına â‘id vezâ’if-i resmiyyenin kendilerinden nez‘ edilerek muhtâr ve heyet-i ihtiyâriyeye tevdi‘ edildiği*, ancak işlerin düzgünce görülmesi için imamların bunlarla işbirliği içinde olmaları ve dolayısıyla imamların köylerdeki ihtiyar heyetlerinin doğal üyesi addedilmeleri gerektiği hususunun tasrihiyle cevap verilmiştir.[311]

Bu durumda imamların zamanla kaybettikleri diğer vazîfeleri yanında nikah kıyma işlerinin de imparatorluğun son döneminde ellerinden alınmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Günümüzde zaman zaman nükseden imam nikahı ile ilgili tartışmaların ise, imparatorluk tarihi ve tatbikatı içinde ilmî bir mesnedi ve geçerliliğinin bulunmadığı açıkça görülmektedir.

Bu genel şartlar dahilinde mahalle imamlarının *E’imme-i Mahallât Tevhîd ve Te‘âvün Cem‘iyyeti* adı altında bir dayanışma cemiyeti kurmaya teşebbüs etmiş olmalarını doğal karşılamak lazımdır. Cemiyet kurulmasıyla ilgili başvuru incelendiğinde, cemiyet nizâmnâmesinin 2. maddesinin *Kanûn-ı esâsî ile idâre-i meşrûta-i meşrû‘amıza muvafık bi’l-cümle mesâ‘i ve teşebbüsâtın icrâ-i hukûk-ı meşrû‘a ve müktesebelerin müdâfa‘a ve mâdden ve ma‘nen tevhîd-i âmâl olunacağı* ve 4. maddede *Dersa‘âdet ve bilâd-ı selâsede mahallât e’immesi işbu cem‘iyyetin hasbe’l-meslek azâ-yı tabiiyesinden olduğu* ifadelerinin üzerinde özellikle durulmuştur. 2. maddedeki ifadenin bu cemiyetin bir nevi *sendika* mahiyetinde olduğunu gösterdiği ve Ta‘tîl-i Eşgāl Kanûnu’nun 8. maddesinde *hidemât-ı umûmiyye ile meşgûl olan müessesât müstahdeminin sendika teşkîl etmeleri men‘ olunduğu* ve mahalle imamlarının devlet memuru sıfatını haiz olmaları hasebiyle hidemât-ı umûmiyyeden ma‘dud bulundukları ve özellikle 4. madde ile üyeliğin isteme bağlı olmaksızın zorunlu bir hale getirilmek

istendiği, bunun ise hürriyet esasına uygun düşmediği; bununla beraber devlet memurlarının bir sendika kurup kuramıyacağına dair Cemiyetler ve Ta'tîl-i Eşgāl Kanûnu'nda bir açıklık olmadığı ve sendikanın adi cemiyetlerden farkına dair açıklama yapılması gerekeceği Mülkiyye ve Ma'ârif Dâ'iresi'nin mütalası olarak Şura-yı devlet'e intikal ettirildiğinde, "*…e'imme-i mahallât cânibinden böyle bir cem'iyet teşkîli ahkâm-ı kanûniyye gayr-ı müsâ'id bulunmuş ve başkaca bir mu'âmele ifâsına hâcet görülmemiştir.*" kaydıyla yasaklanmasına karar verilmiştir.[312] Bu teşebbüs ile İstanbul imamlarının, kendi işkollarında sendikacılık tarihimizin öncüleri arasında yer aldıklarına şüphe yoktur.

11. Sonuç

Aile bireylerinin de hesaba katılmasıyla imparatorluk coğrafyasının her köşesindeki yaygınlıkları yanında önemli bir nüfûs oluşturduğuna da şüphe olmayan, başta imamlar olmak üzere sair tüm câmi hüddâmı, bu genel tablonun da ortaya çıkarttığı üzere, özellikle imamların sosyal hayattaki etkinlikleri ve devlet organları içinde çeşitli vazîfeler üstlenen konumlarıyla -ve başka bir çalışmada ele almayı düşündüğümüz gayrımüslim ruhbanıyla beraber-, idarî mekanizmaya işlerlik kazandıran başlıca unsurlardan birini teşkil etmekteydiler. Vakıf sistemi, bu kesimin en başta gelen işveren konumu olarak, önemini sistemin bozulması dönemlerinde de muhafaza etmiş, ancak ekonomik yönden bu tür işletmelerin zaman içinde görevlerini yerine getiremez duruma düşmeleri, sistem ile birlikte bu kesimi de zor duruma sokmuştur. XVIII. yüzyılın son çeyreğinden itibaren özellikle Rusya ile girişilen uzun savaşlar ve bunun neticesi olan büyük mali buhran ve meydana gelen hayat pahalılığı, belirlenmiş ve genelde değişme göstermeyen yetersiz maaşlarıyla başbaşa kalan bu kitleyi de ağır bir şekilde vurmamış olmasını düşünmek mümkün değildir.

II. Mahmud devrinde vakıfların devlet kontrolü altında bir araya getirilmesi ve merkezî bir idareye kavuşturulmaları, vakıf gelirlerini, maruz

kaldığı talan ve yağmadan ve şahsî tasarruflarla heder olma halinden kurtarmış olmakla beraber, imam ve sair câmi hüddamının maaşa bağlanması sonucunu da beraberinde getirmiş olması itibarıyla, neticede bu kesimi, devletin eline bakan geniş bir memur kitlesi durumuna sokmuştur. Bunun kaçınılmaz sonucu muhakkak ki, dinî kurum ve mekanizma üzerinde devletin mutlak gücünün tekemmül etmesidir. Başlayan yenilenme ve yeniden yapılanma devrinde, bu kesimin devlete bağımlılığının hayati bir önem arz ettiği açıktır.

Eğitim durumlarını, daha XVI. yüzyılda dile getirilmeye başlanan bu konudaki genel zafiyetten soyutlayarak değerlendirmek; rüşvet, irtikab, suiistimal, yolsuzluk gibi bireysel ahlâkî sıkıntıların, devrin ekonomik durumuyla olan ilintisini kurmamak kadar hatalı olurdu. Bu konuda söylenenler, muhakkak ki toplumun diğer kesimleri için de söz konusu olmuştur. Yaptığımız değerlendirmede bu hususlara dair yeterli örneklemelerde bulunulmuştur.

Emir

İmamların, idarî ve eğitim görevlerinin giderek ellerinden alındığı ve nihayet imparatorluğun son dönemlerinde nikâh işlerinden de uzaklaştırılmaları neticesinde, kendilerine cenaze, defin ve -yapılan şikâyetlerde çarpıcı bir şekilde dile getirilen ifadeyle- yalnızca *gassallık* hizmetinin kalması, çağdaş bir devlet mekanizmasının kurulmasıyla ilgili gelişmelerin kaçınılmaz neticesi olduğuna şüphe yoktur. İmparatorluğun son döneminde yoğunluk ve hayatî bir zaruret arz eden yenilenme ve yeniden yapılanma sürecinin son aşaması olan Cumhuriyet Döneminde, bu

konudaki gelişmeleri sıhhatle değerlendirme yolunun, imparatorluk devrindeki durum, süreç ve şartların iyi tesbit, tefrik ve tahlilinden geçtiğine şüphe yoktur. İçinde bulunduğumuz şu günlerde imamlara sendika kurma ve bir sendikaya üye olma hakkının verilmiş olması, bu tarihî gelişmenin en çarpıcı örneklerinden biri olarak görülmelidir.

1 *BOA. Cevdet-Evkaf,* nr. 27252, Ayancık kazasında Alizâde Hacı Ahmet Camii'nde imam ve muallim-i sıbyan olup aynı zamanda Emir Sultan Camii'nde bâ-berât hatib olan hafız Ahmet b. Osman'ın tekâlif-i şakka mutalebesiyle ta'addi edildiğine dair yaptığı şikayete verilen cevaptan. Tarih: Gur. RA. 1228 / 4 Mart 1813.

2 H. İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu", *Osmanlı İmparatorluğu. Toplum ve Ekonomi üzerinde Arşiv çalışmaları, İncelemeler,* İstanbul 1993, s. 50-51, 52.

3 Ö. Ergenç, *XVI. yüzyılda Ankara ve Konya,* Ankara 1995, s. 134.

4 B. Johansen, "The Servants of the Mosquues", *The Maghreb Review,* VII/1-2, 1982, s. 23-31.

5 *BOA. Cevdet-Evkaf,* nr. 29173. Tevcih tarihi: 6 ZA. 1191 / 6 Aralık 1777.

6 *BOA. Cevdet-Evkaf,* nr. 11892. Tarih: 27 N. 1273 / 21 Mayıs 1857.

7 Ziya Kazıcı, "Osmanlılarda mahalle imâmlarının bazı görevleri", *İslam Medeniyeti*, V/3, İstanbul 1982, s. 30-31.

8 *BOA. Trabzon Ahkâm Defteri,* nr. 4, s. 6. Tarih: Evâhir-i Ş. 1233/23 Ağustos-2 Eylül 1818.

9 *BOA. İrâde-Dahiliye,* nr. 11336. Tarih: 2 N. 1260 / 10 Ekim 1844.

10 Ziya Kazıcı, "Osmanlılarda mahalle imâmlarının bazı görevleri", s. 30-31.

11 *BOA. Cevdet-Evkaf,* nr. 19051. Tarih: 16 L. 1143 / 24 Nisan 1731.

12 *BOA. Cevdet-Evkaf,* nr. 18556. Tarih: 25 ZA. 1193 / 4 Aralık 1779.

13 *BOA. Cevdet-Evkaf,* nr. 31100. Tarih: 18 C. 1181 / 12 Ekim 1767.

14 *BOA. Cevdet-Maarif,* nr. 2364. Tarih: 10 B. 1247 / 15 Aralık 1831.

15 Bkz. Ziya Kazıcı, "Mahalle İmamlarının bazı görevleri", s. 30; Hikmet Taşkömür, "Osmanlı mahallesinde Beşeri Münasebetler", *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, I (Yay. Vecdi Akyüz-Seyfettin Ünlü). İstanbul 1996, s. 441.

16 *BOA. Mühimme Defteri,* nr. 234, s. 27-28. sene h. 1227.

17 XVI. yüzyılda Akşehir'deki gayrı müslimlerin ayrı mahalle teşkil etmeyip, müslüman mahallelerde sakin olduklarına dair, bkz. İ. Şahin, "Akşehir", *DİA*, II (İstanbul 1988, s. 299.

18 Bkz. Gökbilgin, *XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa livasındaki Has-mukataa, Mülk ve Vakıflar,* İstanbul 1952, s. 57; Özer Ergenç, "Osmanlı şehrindeki mahallenin işlev ve nitelikleri üzerine", *Osmanlı Araştırmaları*, IV, İstanbul 1984, s. 69-78.

19 İstanbul'da Kâtib Sinân Mescidi'ne mahalle halkından Elhâc Mehmed Efendi tarafından minber konularak cuma ve bayram namazlarının kılınmasına ruhsat verilmesiyle ilgili olarak bkz. *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 7225. Tarih:9 SA. 1150/8 Haziran 1737. Yine İstanbul'da Sarrâc İshâk Mescidi'ne minber vaz'ı için bkz. *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 22644. Tarih: 26 SA.1133/24 Aralık 1720.

20 Klaus Kreiser, *Istanbul. Ein historisch-literarischer Stadtführer,* München 2001, s. 15.

21 Gökbilgin, *Edirne*, s. 36-64; Klaus Kreiser, "Zur inneren Gliederung der osmanischen Stadt", *Istanbul und das Osmanische Reich. Städte, Bauten, Inschriften, Derwische und ihre Konvente*, İstanbul 1995, s. 29.

22 F. M. Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989, s. 87, 90

23 Mehmet Günay, *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Manisa'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (1659-1675),* s. 135. (İÜSBE. basılmamış doktora tezi, 2000).
24 Ö. Ergenç, *XVI. yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara 1995, s. 57
25 A. Raymond, *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri*, İstanbul 1995, s. 212.
26 Mehmet Günay, *XVII. Yüzyılda Manisa*, s. 135
27 Bkz. İsmail Bakırcan, *İstanbul Kadılığı 94 numaralı şer'iye siciline göre 1807-1808 senelerinde İstanbul'un sosyal ve iktisadi hayatı*, (İÜSBE, Basılmamış lisans tezi, İstanbul 1991), v. 44b-45a.
28 Bkz. *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 32153 (II. Mahmud devri). Kezâ, *Cevdet-Dahiliye*. nr. 2985, sene 1233; *Cevdet-Dahiliye*, nr. 15110, sene 1207; *Cevdet-Dahiliye*, nr. 13353, sene 1206. Ayrıca, kadınların müzeyyen ve mekşûf kıyafetler giyerek gezmemeleri ve ihtiyaç dışında hanelerinden dışarı çıkmamaları ve kadîm kıyafetle ihtiyaçlarını görüp seyir yerlerine gitmemeleri hakkında mahalle imamlarına yapılan tenbihat ile ilgili "Te'dîb-i Tâ'ife-i Nisyân" başlığı altında olmak üzere bkz. Meselâ, Mehmet Said, *Gülşen-i Maarif*, İstanbul 1252, II, 1502-1503.
29 *"Taraf-ı hükûmetten ahaliye tembihat icrası lazım geldiği hâlde mahallât imamlarına olunan tebligat üzerine akşam ezanına yakın mahalle bekçileri 'tembih var akşam camiye buyurun' diye sopalarını vurarak ve bülent avaz ile bağırarak mahalleyi dolaşır, herkesi haberdar eder ve akşam namazından sonra imam efendi tembihat her ne ise halka onu tebliğ ve tefhim ederdi"*. Bkz. Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, Haz. Ali Şükrü Çoruk, İstanbul 2001, s. 197.
30 İstanbul Kadı Sicilleri'nde (nr. 259 vr. 1b) 29 Eylül 1734 tarihli olarak yer alan böyle bir kaydın görüntü ve neşri için bkz. Sadık Albayrak, *Osmanlı'da Sosyal Yapı ve İstanbul*, İstanbul 1999, s. 64-65.
31 *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, İÜ. Kütp. nr. 3236, s. 6. (Bu yazma Yrd. Doç. Dr. Necati Fahri Taş tarafından yayıma hazırlanmaktadır).
32 Mehmed Emin Behîç, *Sevânihü'l-levâyih*, TSMKütp. nr. 370, vr. 52b. (Bkz. MÜTAE. basılmamış yüksek lisans tezi. İstanbul 1992. Haz. Ali Osman Çınar).
33 M. Çadırcı, "Tanzimat döneminde çıkarılan men'-i mürûr ve pasaport nizamnameleri", *Belgeler*, XV/19. Ankara 1993, s. 172.
34 *BOA. Cevdet-Dahiliye*, nr. 5911. Tarih: 11 CA. 1268 / 3 Mart 1852.
35 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ*, nr. 1150, Tarih: 23 ZA. 1260 / 4 Aralık 1844.
36 Örnekleme için bkz. İsmail Kurt, *İstanbul Kadısı Ahmed Arif efendinin 23 Ş. 1225 / 23 Eylül 1810 tarihli 106 nolu ferman sicili transkribesi.* (İÜSBE, basılmamış yüksek lisans tezi. İstanbul 1987), vr. 51a.
37 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 25705. (II. Mahmud devri).
38 K. Kreiser, *İstanbul*, s. 128-129.
39 Mehmet Günay, *XVII. Yüzyılda Manisa*, s. 56.
40 Aykut Kansu, *1908 Devrimi*, İstanbul 1995, s. 274.
41 Bkz. Fikret Yılmaz, *XVI. Yüzyılda Edremit Kazası*, (EÜSBE. Basılmamış doktora tezi. İzmir 1995), s. 166.
42 O. N. Ergin, "Türk Belediyeciliği ve Şehirciliği", *İller ve Belediyeler Dergisi*, İstanbul 1947,15/16, s. 615'den naklen Kazıcı, "Osmanlılarda mahalle imâmlarının bazı görevleri", s. 34.
43 Mehmet Genç, "Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi", *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2000, s. 141.
44 *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, İÜ. Kütp. nr. 3236, s. 9. Temettü sayımlarının merkezden gönderilen memurlarca değil de ziraat memur ve vekilleri nezaretinde olmak üzere sayımın yapılacağı köy ve mahallenin muhtar, imam ve gayr-ı müslim cemaatinin

papas ve kocabaşları tarafından yapıldığı ve hazırlanan defterlerin, muhtar, imam ve Kocabaş tarafından mühürlendikleri hakkında bkz. Arzu Tozduman, *Aydın Güzelhisarı'nın Sosyal ve İktisâdî Durumu (1844)*, (İÜSBE. Basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 1992), s.19, 23.

45 *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, İÜ. Kütp. nr. 3236, s. 251.

46 *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, İÜ. Kütp. nr. 3236, s. 248.

47 *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, İÜ. Kütp. nr. 3236, s. 271.

48 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 1825/31. Tarih: 16 Z. 1285 / 30 Mart 1869.

49 *Lütfi Tarihi*, II, 173.

50 M. Çadırcı, "Türkiyede muhtarlık teşkilatının kurulması üzerine bir inceleme", *Belleten* XXXVI, Ankara 1970, s. 412.

51 O. N. Ergin, *Türkiye'de şehirciliğin tarihî inkişafı*, İstanbul 1936, s. 121.

52 Ayrıca bkz. M. Çadırcı, "Muhtarlık teşkilatının kurulması", s. 411.

53 Bkz. *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 33453-A. Tarih: 29 ZA 1249 / 9 Nisan 1834; *BOA. Cevdet-Dahiliye*, nr. 1379. Tarih: 21 Z 1249 / 1 Mayıs 1834.

54 *Kethüda Said Tarihi*, vr. 60 a. (Kırıkkale Üniversitesi SBE. Basılmamış yüksek lisans tezi. 1999. haz. Ahmet Özcan); *Asım Tarihi*, I, 39.

55 *Cevdet Tarihi*, VII, 10.

56 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 10637.

57 Bkz. *Cevdet Tarihi*, VIII, 319-320. Bu devirde yapılan islahat için ayrıca bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*. Ankara 1988, s. 255-260.

58 *Esad Efendi Tarihi*, (Yay. Ziya Yılmazer), İstanbul 2000, s. 614; M. Dâniş, *Neticetü'l-vekayi*, vr. 8b. (Yay. Şamil Mutlu, *Yeniçeri Ocağının kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne seyahati*, İstanbul 1994), vr. 17b; *Cevdet Tarihi*, XII, 168.

59 *Esad Efendi Tarihi*, s. 622-623.

60 *Esad Efendi Tarihi*, s. 775.

61 *Esad Efendi Tarihi*, s. 652-654.

62 *Esad Efendi Tarihi*, s. 629-630.

63 Mehmed Dâniş, *Neticetü'l-vekayi*, vr. 8b.

64 Yeniçeri Ocağı'nın kaldırıldığını tebliğ etmek üzere vilayetlere gönderilen fermanlara bütün imam ve hatibler tarafından da mühürlenmiş olarak tanzim edilen mazharlarla cevap verilmekte ve muhatab bölgelerde de yeniçeriliğin ortadan kaldırılması emrine imtisal edilmekte olduğu beyan edilmekteydi. Tokad, Amasya, Niksar, Sivas vilayetleri örneklemeleri için bkz. *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 17405; 17405-B.

65 *Esad Efendi Tarihi*, s. 361-364; *Cevdet Tarihi*, XII, 107. *Ta'lîmi sibyân hakkında fermân-ı âlî"* sureti için bkz. *Esad Efendi Tarihi*, s. 362-364; *Cevdet Tarihi*, XII, 238-240.

66 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 48112. *Eşkinci Kanunu*. Kanun metninin bir sureti için ayrıca bkz. *Esad Efendi Tarihi*, s. 577-586; *Cevdet Tarihi*, XIII, 255-263.

67 *BOA. Kanunnâme-i Askeri Defteri*, nr. 6, s. 9-10. Tarih: 9 CA 1241/9 Aralık 1826.

68 Abdülkadir Özcan, "Hassa Ordusunun Temeli Mu'allem Bostaniyân-ı Hassa Ocağı. Kuruluşu ve Teşkilatı", İÜEF, *Tarih Dergisi*, 34, İstanbul 1984, s. 384.

69 Bkz. *Lütfi Tarihi*, I, 256-257. Bu eserin basımı ve dağıtımı için bkz. Kemal Beydilli, *Türk Bilim Tarihinde Mühendishâne, Mühendishâne Matbaası ve Kütüphânesi (1776-1826)*, İstanbul 1995, s. 329-331, 405.

70 *BOA. Kanunnâme-i Askerî Defteri*, nr. 6, s. 11; *Kanunnâme-i Askerî Defteri*, nr. 1, s. 54; *Lütfi Tarihi*, I, 195-196.

71 *BOA. Kanunnâme-i Askerî Defteri*, nr. 6, s. 23; *Kanunnâme–i Askerî Defteri*, nr. 1, s. 167. Tarih: 9 C. 1242/8 Ocak 1827; kezâ, *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 17318.

72 *Kanunnâme-i askerî Defteri*, nr. 1, s. 55.

73 *Lütfi Tarihi*, I, 254.

74 Atanan imamların listesi için bkz. *BOA. Bâb-ı Defterî, Asâkir-i mansûre*, nr. 37478/146.

75 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 48400.

76 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 48344.

77 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 17602, 17318.

78 *BOA. Hatt-ı Hümayun, nr.* 48344-A.

79 *BOA. Hatt-ı Hümayun, nr.* 48344-A; 48409. Erzurum'daki Piyade 16. Alay'da dört sene va'z ve tedris ile meşgul olan Mustafa Hilmi Efendi'nin Bâb-ı seraskerî Dâr-ı şurâsı'nda şeyhülislam tarafından belirlenen mümeyyizler tarafından yapılan imtihan neticesinde başimam olarak tayini için bkz. *BOA. Cevdet-Askeri*, nr. 37838. Vesika leflerinde adayın arzuhali, şeyhülislamın imtihan neticesini bildiren yazısı ve atama ile ilgili olarak yapılan işlemler yer almakta ve bu uygulamanın gerekçesinin 9 N. 1254 tarihli (26 Kasım 1838) ilgili nizamı ve iktizası derkenar edilmiş bulunmaktadır. Böylece adayın başvurusu ve atama ile ilgili olarak yapılan bürokratik işlemlerin bütün aşamalarını takib etmek mümkün olmaktadır.

80 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 48344.

81 Avigdor Levy, "Osmanlı Ulemâsı ve Sultan II. Mahmud'un Askerî Islahatı", *Modern Çağda Ulemâ* (Yay. Ebubekir A. Bagader. Terc, Osman Bayraktar), İstanbul 1991, s. 43.

82 *Lütfi Tarihi*, I, 256.

83 *BOA. Maliyeden Müdevver Defter*, nr. 9002, s. 107.

84 *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, İÜ. Kütp. nr. 3236, s. 215-216, 256.

85 *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, İÜ. Kütp. nr. 3236, s. 256.

86 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 43592. Tarih: 19 Şevval 1287/21 Ocak 1871.

87 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 24031; *Lütfi Tarihi*, V, 25-26; Levy, "Osmanlı Ulemâsı", s. 48. Ayrıca bkz. Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilatı*, s. 283-285.

88 Bu anlamda dile getirilen şikâyetlerle ilgili olarak bkz. H. G. Majer, "Die Kritik an den Ulema in den osmanischen politischen Traktaten des 16.-18. Jahrhunderts", *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Ankara 1980, s. 147-155.

89 *"Bâr-ı girân-ı vezâret alanına girmekten müctenib idim. Bulunduğum tarîk-i ilmiyyenin müntehâsı olan kadıaskerlik râddesine çıktıkdan sonra tebdîl-i tarîk epeyce güç geldi. Lâkin sonra Hasan Efendi'nin meşîhatinde rüteb-i ilmiyye ibtizâl olunarak rüteb-i kalemiyye gibi sırf bir emr-i i'tibârîden kalınca tarîk-i ilmiyye şân u şerefini zâyi' etmekle, tebdîl-i tarîk etmiş olduğumdan dolayı memnûn kalmışımdır."*, *Marûzât*, (yay. Yusuf Halaçoğlu), İstanbul 1980, s. 176.

90 Sırkâtibi Ahmed, *Rûznâme*, (Yay. Sema Arıkan), Ankara 1993, s. 124. *"Huzûr-ı hümâyûnda ders takrîrinde kavga"* (1763) başlığı altında böyle bir nâhoşluk için ayrıca bkz. Şemdânîzâde, *Mür'i't-tevârîh*, (Yay. M. Aktepe), İstanbul 1978, II, A, s. 56. Huzur dersleri için bkz. Mehmet İpşirli, *DİA*, XVIII, 441-444.

91 Abdulhak Mollâ, *Târîh-i Livâ*, İÜ. Kütp. Ty. 6075, vr. 6 b. (İÜSBE. Basılmamış yüksek lisans tezi, 1995. Haz. Mehmet Yıldız).

92 Lütfi Simavi, *Osmanlı Sarayının Son Günleri*. (Yay. Şemsettin Kutlu), İstanbul tz. s. 100-101; Halid Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi. Son Hatıralar*, İstanbul 1940, s. 135-141.

93 *Bir müddetten beri salât-ı mefrûza cümle nâs indinde külliyyen metrûk olmak mertebesine gelüp, evkat-ı hamsede câmi' ve mescidler cemaatten hâlî ve meşâyih dahi avâm–ı nâsa aka'id-i sahiha ve şerâ'it-i islâmiyyeyi beyân ve telkînden sarf-ı nazar etmekte* ve hizmetlerin ehil olmayanların

ellerine geçmiş olduğu hakkında bkz. *BOA. Cevdet-Maarif*, nr. 4225, sene 1228. *İktizâ-yı ferâ'iz-i diniyyeden bulunduğu üzere Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye'de mütevattın ehl-i islâmın ba'dezîn özr-ı şer'isi olmadıkca salât-ı hamse-i mefrûzayı câmi' ve mescidlerde cemaat ile edâ etmeleri tenbîh ve te'kîd ve hilâfında bulunanlara tedîbât-ı lâzime ve lâyıkalarınan icrâ kılınacağı. Hâmi-i din ü devlet ve mahmî-i farz u sünnet* olan padişahın *emr ü fermânı olarak i'lân ve te'yîd edilmesi* hakkında bkz. *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 2866. Sene 1258. Beş vakit namaz mecburiyeti ayrı ayrı bütün devlet kalemlerinde de okunmuştur: *Maliye kitâbeti odasında, mektûbî-i maliye odasında, Anadolu mesârifât muhâsebesinde, Rumeli muhâsebâtında, Agnâm rûznâmçesinde, Eshâm muhâsebesinde, sergi başmuhâsebesi Beytülmal odasında, Tahsilât muhâsebesinde, Cerîde muhâsebesinde, Anadolu varidât muhâsebesinde, Rumeli varidât muhasebesinde, Veznede, Cerîde muhâsebesinde, Kavasbaşı Ağa'ya kıraât olunmuştur*. Bkz. *BOA. Cevdet-Dahiliye*, nr. 12116. Tarih 17 SA. 1269 / 30 Kasım 1852. Ayrıca bkz. *BOA.Cevdet-Evkaf*, nr. 12992, sene 1229; *Mühimme Defteri*, nr. 242, hkm. nr. 352, 476, 889, sene 1242; *Lütfi Tarihi*, VIII, s. 140, sene 1263.

94 *Cevdet Tarihi*, I, 109-117; VIII, 319-320.

95 Behiç, *Sevânihü'l-levâyih*, vr. 8a, 12a-b, 29a, 52a. Ayrıca bkz. Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Tanzimat İslahat Düşünceleri", *İlmî Araştırmalar*, VIII, İstanbul 1999, s. 44-53.

96 Ömer Fâik, *Nizâmü'l-atîk*, vr. İÜ. Kütp. nr. 5836, vr. 11b. (İÜEF. Tarih Bölümü mezuniyet tezi, 1979. Haz. Ahmet Sarıkaya). Ayrıca bkz. Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Tanzimat'a İslahat Düşünceleri", s. 38-39.

97 Bu gibi uygulamalara örnek olmak üzere bkz. *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 943 (Draç kalesinde Sultan Mehmed Camii hitabeti, sene h. 943); *Cevdet-Evkaf*, nr. 30758 (Vidin camii imamet ve hitabeti, sene h. 1186); *Hatt-ı Hümayun*, nr. 59299 (İstanbul'da Hayyâtîn-i hassa kârhânesi kurbunda vâki camii hitabeti, sene h. 1225); *Hatt-ı Hümayun*, nr. 59303 (İstanbul'da Kırkçeşme'de Şeyhülislam Sunullah Efendi Camii hitabeti, sene h. 1225); *Hatt-ı Hümayun*, nr. 59330 (İstanbul'da Balkapanı'nda kassabbaşı Hacı Mehmed Ağa Camii hitabeti, sene h. 1230); *Cevdet-Evkaf*, nr. 30881 (Atranos kazası, sene h. 1260).

98 Soğanağa Camii imamı Mehmed Efendi tarafından tutulan *Cerîde*, Süleymaniye Kütp. Zühtü Bey. nr. 453, vr. 1b, 41a.

99 Kabakçı isyanı ile ilgili önemli bir kaynak olan ve *Yayla İmamı Risalesi* olarak bilinen eseri de bu grup içine dâhil etmek lâzımdır. Risalenin yazarı kendisini Topkapı'da Yayla semtinde Aydın Kethüda Câmii imamı olarak takdim etmekte olup ismi tesbit edilememiştir. Bkz. Çetin Derin, "Yayla İmâmı Risâlesi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, III, İstanbul 1973, s. 213-272.

100 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 1440. Tarih 26 ZA. 1256 / 18 Ocak 1841.

101 *Bey'-i bi'l-vefâ:* Satıcı bedeli geri verdikte müşterinin de satılan malı geri vermesi keyfiyeti.

102 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 8033. Tarih: 10. C. 1274 / 27 Aralık 1857.

103 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 36714. Tarih: 25 CA. 1281 / 26 Ekim 1864.

104 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 2964.

105 *BOA, Şurâ-yı Devlet Tanzimât*, 658/19; *BOA. Meclis-i Mahsûs*,. 44. Ayrıca bkz. *Düstur*, 2. Tertip, VI, 332-333.

106 *BOA. Yıldız Sadaret Resmî*, 1305. 6.10.

107 Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, I, İstanbul 1977, s. 163.

108 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, 212/3. Leff 2. Tarih: 21 B. 1309 / 20 Şubat 1892.

109 Evkaf-ı Hümâyûn nezareti için bkz. J. R. Barnes, *An Introduction to Religious Foundations in the Ottoman Empire*, Leiden 1986; İ. E. Mahmud İnal - H. Hüsameddin, *Evkaf-ı Hümâyûn Nezâretinin Târihçe-i Teşkilâtı ve Nuzzârın Terâcim-i Ahvâli*, İstanbul 1335. Ayrıca bkz., Mehmet İpşirli, "II. Mahmud Devrinde Vakıfların İdaresi", *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri. Bildiriler*, İstanbul 1990, s. 49-57.

110 Kasımpaşa'da muhterik olan Kadı Mehmed Efendi camiinin yeniden inşası veya Rumeli Kavağı'ndaki camiin vakfı bulunmadığından ödemelerin Evkaf-ı hümayunca yapılması hakkında kaptan paşa tarafından yapılan başvurular için mesela bkz. *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 27302; *Hatt-ı Hümayun*, nr. 27315. sene 1253.

111 *Düstür*, 2. tertip, II, 177-179. Tarih: 8 Zilka'de 1286 / 9 Şubat 1870.

112 *BOA. Yıldız Sadaret Resmî*, 1305. 6. 10.

113 Maaşların kifayetsizliği sebebiyle iki ayrı camiide vazîfe görme örnekleri daha önceki yüzyıllarda da gözlenebilmektedir. Ancak, aynı vakit namazını aynı anda iki ayrı camiide kıldırmanın mümkün olamayacağı açık olduğundan, bu durumda camiilerden birinde görevin yapılmamakta olduğu neticesi çıkmaktadır. Bununla beraber, cemaatin şikayetleri imamı olmayan yerlere başkaca atamalar yapılmasını temin edebilmekteydi. Bkz. Mehmet Günay, *XVII. Yüzyılda Manisa*, s. 143.

114 *BOA. Yıldız Sadaret Resmî*, 1305. 6. 10. Ayrıca bkz. *Düstür*, 2. tertip, VI, 332-333.

115 *BOA. Dahiliye Hukuk Müşâvirliği*, nr. 2058, 26.6.1337 / 26 Haziran 1921.

116 *BOA. Dahiliye Hukuk Müşâvirliği*, nr. 2-6, 28.11.1334 / 11 Kasım 1918.

117 *BOA. Dahiliye Nezâreti Umûr-ı vilâyet Müdiriyeti*, 1/1, 19. Tarih: 27 C. 1333 / 12 Mayıs 1915.

118 Ayhan Yüksel, *Tirebolu Kazası Nüfus Defteri. Tireboluu, Espiye, Yağlıdere, Güce Nüfus Kayıtları (1835-1847)*. İstanbul 2013, s. 8, 10, 25, 450.

119 *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, nr. 051. V 28, 3.21.6. Tarih: 9 Nisan 1929.

120 Ayhan Yüksel, *Tirebolu Kazası Nüfus Defteri*, s. 211.

121 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 3007. Tarih: 27 R. 1258 / 7 Haziran 1842.

122 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 1569. Tarih: 24. Z. 1256 / 24 Şubat 1841.

123 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 7479. Tarih: 3. CA. 1263 / 19 Nisan 1847.

124 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 20844. Tarih: 27 Ş. 1271 / 13 Temmuz 1855.

125 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 12891. Tarih: 21. SA. 1209 / 17 Eylül 1794.

126 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 10986. Tarih: 2 ZA. 1228 / 27 Ekim 1813.

127 Bkz. *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 15846, Tarih: SA. 1265 / Ocak 1849.

128 Askerlik yaşı, 20. sene başından 25. sene sonuna kadardır. bkz. *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, İÜ. Kütp. nr.3236, s. 254. 1848 Tarihli kanunname, Fasl-ı evvel, ikinci bend.

129 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 32484. Tarih: 18 M. 1269 / 1 Ekim 1852.

130 Bkz. *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 16861. sene h. 1255.

131 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 16749. Tarih: 2 ZA. 1271 / 17 Temmuz 1855.

132 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 16861. Tarih: 18 Ş. 1255 / 25 Aralık 1839.

133 BOA. Cevdet-Evkaf, nr. 25890. 8 B. 1252 / 19 Ekim 1836.

134 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 26854. Tevcih tarihi: 29 L. 1236 / 30 Temmuz 1821.

135 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 31725. Ruus tarihi: 27 L. 1177 / 29 Nisan 1764.

136 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 15846. Tarih: 11 R. 1265 / 6 Mart 1849.

137 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 2391/15.

138 *BOA. Cevdet-Dahiliye*, nr. 7790, sene h. 1199.

139 Son üç örnek için bk. Fikret yılmaz, *XVI. Yüzyılda Edremit Kazası*, (EÜSBE. Basılmamış doktora tezi, İzmir 1995), s. 166-167.

140 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 17727. Tarih: 26 C. 1119 / 24 Eylül 1707.

141 *BOA. Cevdet-Maarif*, nr. 2280. Tarih: 20 CA. 1115 / 1 Ekim 1703.

142 *BOA.Cevdet-Evkaf*, nr. 6273. Tarih: 17. R. 1230 / 29 Mart 1815.

143 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ, nr*. 18886. Tarih: 20 Ş. 1276 / 6 Mart 1860.

144 *BOA. Şurâ-yı Devlet,* nr. 2706/58. Tarih: 21 M. 1315 / 22 Haziran 1897.
145 *BOA. Şurâ-yı Devlet,* nr. 2793/45. Sene 14 ZA. 1330 / 25 Ekim 1912.
146 *BOA. Yıldız Mütenevvi,* 303/124. Tarih 13 L. 1325 / 19 Kasım 1907.
147 *Cevdet Tarihi*, VI, 149.
148 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 2664/42. Tarih: 28 Ş. 1313 / 13 Şubat 1896.
149 *BOA. Şurâ-yı Devlet,* nr. 2713/23. Tarih: 8 C. 1319 / 22 Eylül 1901.
150 *BOA. Şurâ-yı Devlet,* nr. 2664/41. Tarih: 10. Ş. 1313 / 26 Ocak 1896.
151 *BOA. Şurâ-yı Devlet,* nr. 2799/44. Tarih: 12 L. 1328 / 17 Ekim 1910.
152 Bkz. *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 27325.
153 Zaman içinde çeşitli nedenlerle harab olan camiilerin tamirleri önemli harcamalar icab ettirmekte ve bunların onarımı için kaynak sıkıntısı yaşanmaktaydı. II. Mahmud devrinin son on yılında girişilen büyük çaptaki kilise tamirleri ile ilgili olarak, bizzat padişahın dile getirdiği onarıma muhtaç camiilerin varlığı, uzun yılların ihmaliyle oluşan durumu gözler önüne sermekteydi. Çeşitli camii tamirleri için yapılan harcamalara örnek olmak üzere: Haremeyn evkafından Sarıca Paşa tarafından Edirne'de bina edilmiş olan camiin tamiri için 3000 kuruş (*Hatt-ı Hümayun*, nr. 59298, sene h. 1224); İstanbul'da yine Haremeyn evkafına tabi Gülhane kurbundaki Hamza Paşa Camii'nin tamiri için 2124,5 kuruş (*Hatt-ı Hümayun,* nr. 59312, sene h. 1227); yine aynı evkafa mülhak İstanbul Divanyolu'nda Hoca Rüstem Camii yanmış olduğundan boş arsasına yeniden yapılmak üzere 14699 kuruş (*Hatt-ı Hümayun*, nr. 59314, sene h. 1227); yine aynı evkafdan olarak Sultan Ahmed Camii evkafına mülhak Gebze nahiyesine tabi Tuzla köyündeki camiin tamiri için 15155,5 kuruş ve Defterdar Ebulfazl Mehmed Efendi'nin Tophane'deki yanmış olan camiinin yeniden yapımı için 14284 kuruş (*Hatt-ı Hümayun*, nr. 59338, sene h. 1240) harçanmıştır. Bu tür tamir ve yeniden yapımların ayrı bir çalışma konusu olduğu açıktır. Camilerdeki harabiyyet halinin Selatin camilerine kadar sirayet etmiş olduğu ve Cum'a selamlığındaki sıkıntılara işaret eden son devirdeki bir tesbit olarak bkz. Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi*, s. 112. Camilerde temizliğe riayet edilmediği hakkındaki şikayetler için ayrıca bkz. Basiretci Ali Efendi, *İstanbul Mektupları*, Haz. Nuri Sağlam, İstanbul 2001, s. 305, 326.
154 İstanbul Medreseleri için yeni bir eser olarak bkz. M. S. Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Ankara 2000.
155 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 27250. (II. Mahmud devri).
156 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 27374. sene 1240 / 1824-25.
157 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 27321. sene 1255.
158 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 27022. sene 1235.
159 Böyle bir tesbit için bkz. *BOA. Hatt-ı Hümayun,* nr. 11072. (III. Selim devri).
160 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 27958.
161 *BOA. İrâde-Dahiliye*. nr. 24730. Tarih: 27 B. 1273 / 23 Mart 1857.
162 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 16725.
163 Tarîk-i Sa'idiyye'den Abdüsselâm Tekkesi postnişîni Mehmed Emin efendiye gönderilen ferman için bkz. *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 11874. Tarih: Evâhir-i C. 1227 / 1-10 Temmuz 1812.
164 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 12435. sene 1220.
165 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 17256. sene 1228.
166 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 27231. Tarih: 1 Z. 1252 / 9 Mart 1837.
167 *BOA. İrâde-Dahiliye,* nr. 7184. Tarih: 26 RA. 1263 / 11 Mart 1847.
168 *BOA. İrâde-Dahiliye,* nr. 6751. Tarih: 20 Z. 1262 / 9 Aralık 1846.
169 *BOA. Cevdet-Evkaf,* nr. 27283. Tarih: 10 N. 1116 / 6 Ocak 1705.
170 *BOA. Cevdet-Maarif*, nr. 2364. Tarih: 10 B. 1247 / 15 Aralık 1831.

171 *BOA. Cevdet-Dahiliye*, nr. 7889. Tarih: 7 L. 1247 / 10 Mart 1832.
172 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ,* nr. 3537. Tarih: 2 SA. 1265 / 28 Aralık 1848. Karar tarihi: 16 SA. 1265 / 11 Ocak 1849.
173 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 11802-A. Sene 1102.
174 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 114. Sene 1174.
175 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 16962. Sene 1175.
176 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 1738. Sene 1178.
177 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 11559. Sene 1182.
178 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 18556. sene 1193.
179 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 11382. Sene 1209.
180 *BOA. Ali Emiri. IV Mustafa*, nr. 1927. Sene 1220.
181 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 17755. Sene 1224.
182 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 16553. sene 1224.
183 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 13577. Sene 1237.
184 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 11457. Sene 1259.
185 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 8817. sene 1252.
186 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 8864. Sene 1254.
187 *BOA. Cevdet-Evkaf*, 16861. sene 1255.
188 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 15864. Sene 1265.
189 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 30390. Sene 1276.
190 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 30010. Sene 1276.
191 *BOA. İrâde-Dahiliye*, 37900. Sene 1282.
192 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ*, nr. 26251. Sene 1284.
193 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 43663. Sene 1287.
194 *BOA. Şurâ-yı Devlet, nr.* 2713/27. Sene 1319.
195 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 8467. Tarih: L. 1155 / Ocak 1739.
196 Bkz. Volkan Levent Akgünlü, *Temettü Defterleri'ne göre XIX. yüzyılın ortalarında Muğla'nın sosyo-ekonomik yapısı*, İÜSBE, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, 2001, s. 87.
197 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 44084. Tarih: RA. 1288 / Mayıs 1871.
198 *BOA. Bâbıâlî Evrak Odası*, nr. 329900. Tarih: 18 R. 1334 / 23 Şubat 1916.
199 *BOA. Cevdet-Timâr*, nr. 8060. Tarih Evâ'il-CA. 1174 / 9-18 Aralık 1760.
200 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 26764.
201 *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, İÜ. Kütp. nr. 3236, s. 503-504.
202 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 8467. Tarih: 8 L. 1155 / 6 Aralık 1742.
203 *BOA. Bâbıâlî Evrak Odası*, nr. 329487. Tarih: 10 RA. 1334 / 16 Ocak 1916.
204 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 27882. Tarih: 23 RA. 1217 / 24 Temmuz 1802.
205 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 29438. Tevcih tarihi: 21 ZA. 1197 / 18 Ekim 1783.
206 *BOA. Cevdet-Saray*, nr. 2016. Tarih: 27 CA. 1240 / 17 Ocak 1825.
207 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 19031.
208 *BOA, Cevdet-Evkaf*, nr. 26937. Tarih: 1 M. 1211 / 7 Temmuz 1796.
209 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 12785, sene 1248.
210 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 11802-A ve B. Tarih: 26 N. 1102 / 26 Haziran 1691. Ödeme ilgili temessükler.
211 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 11559. Tarih: 5 C. 1182 / 17 Ekim 1768. Ödeme ile ilgili temessükler.
212 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 1738. Tarih: 1 RA. 1177 / 12 Temmuz 1763. Ödeme ile ilgili temessük.

213 İÜ. Kütp. Ty. 5945, vr. 22b.
214 Bkz. Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, İstanbul 1999, s. 206-217.
215 *BOA. Yıldız Arşivi Hususi*, 2. 4. 1301, 176/56.
216 *BOA. Yıldız Tasnifi Perakende evrâkı Arzuhal ve Jurnaller,* Dosya nr. 55, Gömlek nr. 64.
217 *BOA. Şurâ-yı Devlet,1873/37.* Tarih: 28 Mart 1918.
218 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 1029. Tarih: 29 B. 1258 / 5 Eylül 1842.
219 *BOA. İrâde-Dahiliye*, 2964. Tarih: 17 R. 1258./ 28 Mayıs 1842.
220 *BOA. İrâde-Dahiliye*., nr. 26658.
221 A. D. Mordtmann, *İstanbul ve Yeni Osmanlılar*. *Bir Osmanlı'dan Siyasi, Sosyal ve Bibliyografik Manzaralar*. Leipzig 1877. Çev. G. Songu-Habermann, İstanbul 1999, s. 71-72.
222 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ,* nr. 3930. Sene 1265.
223 *BOA. İrâde-Dahiliye*. nr. 11372. Sene 1265.
224 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ,* nr. 4835. Sene 1266.
225 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ,* nr. 14967. Tarih: 5 R. 1272 / 15 Aralık 1855.
226 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ,* nr. 18428. Tarih: 12 M. 1276 / 11 Ağustos 1859.
227 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ,* nr. 18970. Sene 1276.
228 *BOA. Irâde Dahiliye,* nr. 38241. Sene 1283.
229 "Dersaadet ve bilâd-ı selâsede mevcut cevâmi-i şerîfe imam ve müezzin ve hademe-i sâiresinin maaşâtı pek dûn bir hâlde olduğundan başka, bir de tedahülde bırakılması hademe-i mezkûrenin fevka'l-hadd müzayakaya duçar olmalarını bâistir. Şöyle ki: bir câmi-i şerîfin imamından kayyumuna varıncaya kadar mecmû-ı hademesinin vazîfe-i mâhiyyesi, ancak bir ufacık memur maaşına misal olabilip, hele bazı cami ve mescid-i şerîfede şehrî beş on kuruş maaşla hizmet eden hademe pek çoktur. Müstağnî-i arz ve tarif olduğu vechile, cevâmi-i şerîfe hademeleri evkat-ı hamsede mevcut bulunacakları cihetle işbu hizmet-i muayyene-i şer'iyyelerinden başka bir diğer suretle emr-i iâşelerinin istihsali tarikine gidemeyecekleri cümlenin malûm ve müsellemidir..." Basiretçi Ali Efendi, *İstanbul Mektupları,* s. 581.
230 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 23487. Sene 1273.
231 *BOA. İrâde-Dahiliye,* nr. 27649. Sene 1275.
232 *BOA. İrâde-Dahiliye,* nr. 30091. Sene 1276.
233 *BOA. İrâde-Dahiliye,* nr. 41525. Sene: 1286.
234 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ,* nr. 24845.Tarih: 15 M. 1283 / 30 Mayıs 1866.
235 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ,* nr. 12405. Tarih: 19 B. 1270 / 17 Nisan 1854.
236 *BOA. İrâde-Dahiliye,* nr. 108.
237 *BOA. İrâde-Dahiliye,* nr. 26477. Sene 1274.
238 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ,* nr. 18865. Sene 1276.
239 Necdet Sakaoğlu, "Bezmiâlem Valide Sultan", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, İstanbul 1994, s. 224-225.
240 *BOA. İrâde-Dahiliye*. nr. 26114. Sene, 3 C. 1274 / 19 Ocak 1858.
241 Hanedana mensup kadınların hacca gitmeleri ile ilgili kayıtlar mevcudtur. Yine 1857'de II. Mahmud'un ikinci eşi Hoşyâr Kadın'ın (hakkında bkz. M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları,* Ankara 1980, s. 121-123) hacca gitmesi ile ilgili olarak bkz. *BOA. İrâde-Dahiliye*. nr. 26517.
242 *BOA. Hatt-ı Hümayun*. nr. 26757.
243 Konunun tartışılması için bkz. *BOA. Şurâ-yı Devlet Tanzimât* , nr. 652/48. Tarih: 10 R. 1327 / 29 Nisan 1910.
244 *BOA. Şurâ-yı Devlet Tanzimât,* nr. 651/50. Tarih: 29 M. 1328 / 10 Şubat 1910.

245 *BOA. Meclis-i Vükelâ,* nr. 138. Tarih: 26 RA. 1328 / 7 Nisan 1910.
246 BOA. Muhâberât-ı Umûmiyye İdâresi, nr. 18, 11 CA. 1334. Kanunlaşma tarihi: 18 R. 1334 / 23 Şubat 1916.
247 *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ*, nr. 26251. Tarih: 20 L. 1284 / 14 Şubat 1868.
248 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 34218. Tarih: 17. Ş. 1279 / 2 Şubat 1863.
249 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 37680. Tarih: 26 CA. 1282 / 17 Ekim 1865.
250 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 18836. Tarih: 28 B. 1270 / 26 Nisan 1854.
251 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 30007. Tarih: 27 R. 1258.
252 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 98/35. Tarih: 10. ZA. 1295 / 5 Kasım 1878.
253 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 10841. Tarih: 24 CA. 1265 / 17 Nisan 1849.
254 *BOA. Yıldız Arşivi Husûsi*, 306/28. Tarih: 6 Safer 1312 / 9 Ağustos 1894.
255 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 37900. Tarih: 22 Ş. 1282 / 10 Ocak 1866.
256 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 40539. Tarih: 10 B. 1285 / 27 Ekim 1868.
257 *BOA. Cevdet-Saray*, nr. 2408. Sene L. 1204 / Haziran 1790.
258 *BOA. Cevdet-Saray*, nr. 4766. Tarih: 16 R. 1231 / 16 Mart 1816.
259 *BOA. Cevdet-Saray*, nr. 4077. Tarih: 18 M. 1215/11 Haziran 1800.
260 *BOA. Cevdet-Saray*, nr. 2629. Tarih: 7 N. 1169 / 5 Haziran 1756.
261 *BOA. İrâde-Dahiliye*, nr. 40539.
262 BOA. Bâb-ı Defterî Masârifât, nr. 32162, s. 3. Tarih: 27 Z. 1235 / 5 Ekim 1820.
263 *BOA. Cevdet-Maarif*, nr. 502. Tevcih tarihi: 22 N. 1182 / 30 Ocak 1769.
264 *BOA. Cevdet-Maarif*, nr. 506. Tevcih tarihi: 21 SA. 1220 / 21 Mayıs 1805.
265 Malta şehberderliğinde ayda 10 altın maaş ile imam olarak atanan Mustafa, *BOA. İrâde-Hariciye*, nr. 2054. Tarih 15 R. 1281 / 17 Eylül 1864; Taygan şehbenderliği, *BOA. Nariciye Mütenevvi,* 56-36. Tarih: 28 Mayıs 1895.
266 Mesela, Amerika'da açılan Sent Louis sergisine imam ve müezzin gönderilmesi, *BOA. Yıldız Sadaret Resmî*, 1321. 12-24. Tarih: 21 Şubat 1904.
267 Mesela, Diyarbekir sancağında Şâfîler imamı Kurban Abdullah'a çeltük mukataası rusumundan zimmetinde olan meblağın muhasebesi. *BOA. İrâde-Meclis-i Vâlâ,* nr. 26811. Tarih: 31 Ocak 1868; Bâbü'l-arab namıyla istihdam edilen Harem-i şerîf'deki Mâlikî imamlarından Musa Ali'nin azli ve yerine kardeşinin nasbı. *BOA. Yıldız Sadaret Resmî,* 1324. 1-9. Tarih: 5 Mart 1906.
268 *Nizâmü'l-atîk*, vr. 10b.
269 Krş. Abdülaziz Bey, *Osmanlı âdet ve merasim ve tabirleri*, İstanbul 1995, I,176-177.
270 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 31768. Tarih: 4 M. 1144 / 9 Temmuz 1731.
271 Bkz. Beydilli, *Mühendishane*, s. 327.
272 *BOA. Cevdet-Maarif*, nr. 943. Tarih: 11 SA. 1212 / 5 Ağustos 1797.
273 *BOA. Anadolu Muhasebesi*, nr. 4222, s. 22
274 *BOA. Anadolu Muhasebesi*, nr. 4222, s. 14. Tarih: 5 C. 1122 / 1 Ağustos 1710.
275 Bkz. Justin McCharty, *Ölüm ve Sürgün. Osmanlı Müslümanlarına karşı yürütülen ulus olarak temizleme işlemi*, Terc. Bilge Umar. İstanbul 1998, s.8 vd.
276 McCharty, *aynı eser*, s. 11.
277 *"... Mora Ceziresi'nde olan re'âyâ gürûh gürûh ser-mest–i mekîde-i isyân olarak ve bulundukları kazâ ve kasabâtda olan ehl–İslâm üzerine sell-i seyf ile ekserîsini şehîd ve sıbyân u nisvâna eyledikleri 'ukubâtın ferden ferdâ tahrîr ü beyânı ziyâdesiyle elem ü kederi mûcib olacağından, cünki bu mâdde, ya'nî Mora derûnunda ve gerek Eğriboz ve Karlı-ili ve İnebahtı sancaklarında kâ'in re'âyâ ve havene-i Rum'un ehl-i İslâm ve sıbyân u nisvân haklarında vuku' bulan gadr u hıyânetleri, eslâfda vuku' bulmamış ve hic hâtır u hayâle gelmez derecelerde olup,*

meselâ bir iki yaşında olan kız ve erkek çocukları evvelâ ebeveyninin huzûrunda hevâya atup, altına bıcak tutarak helâk etmek ve hâmile hatunların karnını yarmak ve bunun gibi kal ü kaleme alınmaz ilcâ'âtlar, kesb-i ma'lûmât edenlerin ilâ âhırı'l-ömr ferâmûş etmeyen, tahattur olundukca magmûm olmakda olduğu ve bu da'vânın faslı ve ihkak-ı hakk olunması rûz-i mahşerde huzûr-i Rabbü'l-âlemîn'e kalmıştır". Es'ad Efendi Tarihi, Abdürrezzâk Bâhir Efendi zeyli, s. 678-679.

278 Bu savaş esnasındaki gelişmeler ve Rus ve Bulgar ahali işbirliğiyle ilgili olarak bkz. Ufuk Gülsoy, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reâyâ,* İstanbul 1993.

279 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 18267. Tarih: 7 C. 1246 / 23 Kasım 1830.

280 Rusya'daki müslümanların durumu ile ilgili olarak bkz. Michael Kemper, *Sufis und Gelehrte in Tatarien und Baschkirien, 1789-1889. Der islamische Diskurs unter russischer Herrschaft.* Berlin 1998.

281 *BOA. Yıldız Sadaret Resmî*, 1222, 3-6. Tarih: 6 R. 1322 / 23 Haziran 1904.

282 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 98/51. Sene 1295/1878-1879; Mahir Aydın, *Şarkî Rumeli Vilâyeti*, Ankara 1992, s. 206-207.

283 Aydın Babuna, *Die nationale Entwicklung der bosnischen Muslime*. *Mit besonderer Berücksichtigung der österreichisch-ungarischen Periode.* Frankfurt, 1996, s. 135. Bunların İstanbul'dan meşîhat makamı tarafından atandıklarını hatalı olarak ileri süren İlber Ortaylı'nın beyanı tashih edilmelidir. Bkz. *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul 2000, s. 18.

284 Babuna, *aynı eser*, s. 92-93, 129 vd.

285 Bkz. Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Ankara 1994, s. 207, 226.

286 *BOA. Cevdet-Evkaf* , nr. 32484. Tarih: 18 M. 1269 / 1 Ekim 1852. İmamet ve hitabete tâlib olanların kur'a ve redif bakayasından olmadıklarına dair mazbata almaları gerektiği hakkında bkz. *BOA. Ayniyât Defteri*, nr. 939, s. 206-207. Tarih: 18 Z. 1293 / 3 Ocak 1877.

287 *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, s. 259.

288 *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, s. 254.

289 *BOA. Hatt-ı Hümayun*, nr. 27366., sene 1257. 1848 tarihli kanunname askerlik hizmetinden belirli şartlar dahilinde muafiyyet için *mahallinden bedel ve vekil* vermeye müsaade etmekte, *beyaz köle*yi kabul etmekle beraber *Arap köle*yi zikredilen sebebten ötürü kabul etmemekteydi. Bkz. *Tanzimattan sonra yayımlanan kanun ve nizamnameler*, s. 264.

290 Böyle bir taleb ile ilgili olarak Dahiliye Nezareti'ne çekilen bir telgraf için bkz. *BOA. Dahiliye İdâre*,. 21-2/44. Sene 1331/1914.

291 Burada söz konusu edilen, beş vakit şartıyla tayin edilmiş olunduğu halde, ekonomik sebeblerle başka işlerle iştigal etmekten ötürü, namazların kıldırılmaması ve asıl vazîfenin ifa edilmemesidir. Daha önceki yüzyıllarda, özellikle kırsal sahalardaki mescidlerde, sabah, akşam ve yatsı namazları dışında kalan namazlarının kıldırılmaması meşru bir uygulama olarak görülmektedir. Bu gibi yerlerde imamların sabah, akşam ve yatsı olmak üzere üç vakit şartıyla atanmaları, muhtemelen halkın tarla ve bahçelerde çalışmakta olmalarından ve mescitlere giden cemaatin azlığından kaynaklanmaktaydı. Bkz. Mehmet Önder, *XVII. Yüzyılda Manisa*, s. 143.

292 *BOA. Bâbıâlî Evrâk Odası*, nr. 328443. Tarih: 4 Z. 1333 /13 Ekim 1915. Konunun müzakeresi için bkz. *BOA. Bâbıâlî Evrâk Odası*, nr. 330776. Tarih: 26 C. 1334 / 30 Nisan 1916.

293 BOA. Bâbıâlî Evrâk Odası, nr. 326374. Tarih: 13 C. 1333 / 28 Nisan 1915.

294 Ayrınıtılı bir inceleme için bkz. M. Âkif Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul 1985, s. 85-96; 136-139; 188-190. Mahkeme izni olmaksızın kıyılan nikahların meşruiyyeti ile ilgili tartışmalar için bkz. M. Âkif Aydın, *aynı eser*, s. 91-92. Ayrıca bkz. Gottard Jäschke, Türkiye'de İmam Nikâhı", (Terc. Ahmed Mumcu). *Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan*, Ankara 1964, s. 11-34.

295 *Cerîde*, vr. 47b. Tarih: 23 ZA. 1227 / 28 Kasım 1812. Sair pekçok örneklemeler için bkz. M. Âkif Aydın, *aynı yer.* Son dönemlerdeki nikah merasimini tasvir eden bir anlatım için ayrıca bkz. Abdülaziz Bey, *Osmanlı âdet ve merasim ve tabirleri*, I, 110-113.

296 Bilgin Aydın, "Osmanlı dönemi İstanbul mahkemelerinde sicillerin korunması ve şer'iye sicilleri arşivinin kurulması", *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, I, İstanbul 1999, s. 57. Özellikle bkz. M. Âkif Aydın, *aynı eser*, s. 89, 90-91, 93-94.

297 *Beschreibung der Reisen des Reinhold Lubenau.* (Yay. W. Salm). I, Königsberg 1914, s. 276.

298 *BOA. Cevdet-Askerî*, nr. 4047. Tarih: 12 L. 1222 / 13 Aralık 1807; *CA*. nr. 4077. Tarih: 21 C. 1230 / 31 Mayıs 1815.

299 *BOA. Kamil Kepeci*, Ermenilerin atîk ahkâm defteri, nr. 10, s. 16. Bursa kadısına hitaben kadı ve mahalle imamlarının zimmi nikahı kıymalarını yasaklayan 16 Şubat 1823 tarihli ferman sureti. Bkz. Yavuz Ercan, *Osmanlı Yönetiminde Gayrımüslimler*, Ankara 2001, s. 205-506.

300 M. Âkif Aydın, *aynı eser*, s. 136-137. keza, *Düstur*, I, Zeyl, II, 19.

301 *BOA. Meclis-i mahsûs*, nr. 3847.

302 M. Âkif Aydın, *aynı eser*, s. 139.

303 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 2239/4. Tarih: 18 R. 1319 / 4 Agustos 1901.

304 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 2239/4.

305 Bkz. M. Âkif Aydın, *aynı eser*, s. 138, 190.

306 Nüfus nizamnamesinin 13. maddesine göre, kayb edilen evrakın *harc-ı nizâmiyye*lerinin kaybedenden tahsili gerekmekteydi. Bununla ilgili bir dava örneği için bkz. *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 2361 / 2. Tarih: Şubat 1902.

307 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 50/30.

308 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 50/30. ve *Bâbıâlî Evrâk Odası*, nr. 343435.

309 *BOA. Bâbıâlî Evrâk Odası*, nr. 343435. Tarih: 14 CA. 1338 / 4 Şubat 1920.

310 *BOA. Şurâ-yı Devlet*, nr. 50/30. ve *Bâbıâlî Evrâk Odası*, nr. 343435.

311 *BOA, Bâbıâlî Evrâk Odası*, nr. 343435.

312 *BOA. Dahiliye İrâde*, nr. 126/51. Tarih: 21 ZA. 1331 / 22 Ekim 1913; *BOA, Bâb-âlî Evrâk Odası*, nr. 317028. Tarih: 26 Ekim 1913.

İKİNCİ KISIM

I. Soğanağa Câmii ve Mahallesi

1. Soğanağa Câmii ve Mahallesi

Soğanağa Mahallesi, İstanbul'da imparatorluk sarayına uzanan Divanyolu üzerinde yer alan, devlet ricali, yüksek memur, ulema, saraylı ve sarayla irtibatlı olanlar, çeşitli iş sahipleri, tüccar ve genelde devrin önde gelenlerinin ve zengin kesiminin oturduğu bir kibar mahallesidir. Reisülküttaplardan Raşid ve Galib Efendilerin ve Nizâm-ı cedîd'in önde gelen ricalinden İbrahim Kethüda'nın haneleri burada bulunmaktaydı.

Mahalle, inşa ettirdiği mescidden ötürü II. Bayezid devri soğancıbaşılarından[313] Sinan Ağa'nın adıyla anılır. Mart 1514 tarihli olarak tanzim edilmiş olan bir vakfiyyeden, mescide 10000 akçe nakid (senelik getirisi 1000 akçedir), Nişancı Paşa Mahallesi'nde 15 odalı ve 3 dükkanlı, senelik hasılatı 1766 akçe olan bir kervansaray, ayrıca bir kassab dükkanı, ikisi mescid nezdinde imam ve müezzine meşrut olmak üzere 4 ev vakfedilmiş ve mescidin imameti için günde 4, müezzinlik için 2, tevliyet için 1,5 akçe *vazîfe* öngörülmüş olduğu anlaşılmaktadır.[314] Ragıb Paşa sadaretinde (1757-63) Kethüda olan Derviş Mustafa Efendi tarafından minber vazedilerek camii haline getirilmiştir.[315] Mescidin 1329/1911'da yanmış ve ertesi sene yeniden inşa edilmiş olduğu, bu münasebetle ilave edilmiş bulunan kitabeden anlaşılmaktadır.

Soğanağa Camii Vakfı varlığını yüzyıllar boyunca sürdürmüştür. Arşivde bu vakfa değinen bazı kayıtlara rastlanabilmektedir: Mesela, 14 RA. 1182 (29.7.1768)'de vakfın günde 21 akçe vazîfeyle câbisi olan Hafız Mustafa b. Ebubekir kendi rızasıyla cibâyeti Hafız Hasan b. İbrahim'e

devretmiştir.[316] Yine günde 5 akçe ile vakıf mütevellisi olan Mustafa b. Abdullah, vakıf parasından 598 kuruşu zimmetine geçirmiş olarak firar etmiş olduğundan, haliyle azl ve yerine 22 Ş. 1119 (18.11.1707) tarihinde Elhâc Abdullah b. Mehmed tayin edilmiştir.[317]

2. Cerîde'de İsimleri Geçen Mahalle Ahalisi

Â'işe Hanım evkafı mütevellisi Su'ada Bey

Abdülganî Ağa'nın eniştesi Kaşıkcı Ali Ağa

Ahıskalı Ali Efendi

Ahmed Ağa b. Abdullah

Armud İbrâhîm Ağa

Arpa Emini Moralı Bekir Bey/Paşa

Attâr Seyyid Abdurrahman Efendi

Avratpazarlı Mutâf Seyyid Mehmed Ağa

Balmumcu Behrâm Ağa

Baruthâne esbak nâzırı Defterdâr Sa'îd Efendi

Baştebdîl Hâcı Hasan Ağa ve zevcesi Â'işe Hatûn

Bedestânî Elhâc İbrâhîm Ağa ve zevcesi Saraylı Hanım

Bekir Bey

Berber Ahmed Ağa ve oğlu Bekir Efendi

Bostanî Elhâc Hasan Ağa ve zevcesi Emîne Hatûn

Büyük Râşid Efendi'nin adamlarından Emîn Ağa

Cezâyirli Hasan Paşa'nın ikinci Çukadârı Hasan Ağa

Civân Mustafa Efendi

Çardaklı Hoca kadın

Çukadâr Halîl Ağa

Çukadâr Velî Ağa

Darbhâne Emîni Hazînedâr Mehmed Emîn Efendi

Dârendevî Torun Bey lâlâsı Mehmed Ağa

Deli Emîn

Derviş Paşa Divitdârı Sâlih Efendi

Derviş Paşa Silâhdârı Mehmed Ağa

Divân kalemi ketebesi Esseyyid Halîl Nüzhet Efendi b. İbrahim

Elhâc İbrahim Çavuş Ağa’nın zevcesi Nâfiye Hatûn

Filibe Mollâsı Erzurûmî Seyyid Abdullah Efendi

Fransa’ya elçi olarak atanan Âmedci Kalemi hülefâlarından Hindîzâde Mehmed Necîb Efendi

Gözlemeci Ali Ağa

Gümüş Terâzili Halîl Bayrakdâr

Hacegândan Rıf‘at Ahmed Bey

Hadîce Sultân halayıkı Dîlpezîr Kadın

Hâcı Mazlum ve kerimesi Â’işe

Hakkı Paşa

Hasan Efendi

Hasodabaşı Seyyid Mustafa Ağa’nın adamı Ali Ağa

Hattât Osmân Efendi

Hekîmoğlu Ali Paşa’nın neslinden İsmâ‘il Beyzâde Abdullah Bey

Hindî Hüseyin Efendi ve oğlu Nûh Efendi

Hurşîd Efendi

Hürrem Çavuş Mütevellisi Kalyoncu Nuh b. Mustafa

Hürrem Çavuş mütevelliyesi Zeliha ve zevci Berber Mustafa ve vâlidesi Â’işe Kadın

Hüseyin Bey ve zevcesi Nâ’ile binti Mehmed Emîn

İngiltere’ye elçi olarak memur olan Tuğracızâde Hamîd Bey

İranlı Kara Hâcı Ali Ağa

İshâkçı Mütevellîsi Elhâc Baltacı Ali Ağa ve kerîmesi Şerîfe Hanım

İzmir Gümrüğünden mazul sâbık Sandık Emîni Seyyid Mehmed Efendi

İzmir Kadısı Râşid Efendizâde Ca‘fer Fevzî Bey

İzzet Paşa Vekîlharcı Hâcı Osmân Ağa

Kantarcı Elhâc Mehmed Ağa

Kapıcıbaşı Es‘ad Bey

Kapıcı Elhâc Mahmûd Ağa

Karamânî Seyyid Mustafa Efendi

Kaşıkcı Hâcı Hâfız Efendi ve zevcesi Nâciye Hanım

Kebâbcı Ahmed Ağa

Kethüdâ-yı Sadr-ı âlî İbrâhim Efendi, oğlu Kadir Bey, babalığı Arabacıbaşı Ömer Ağa

Kürt Elhâc Mehmed Ağa

Kütahyalı Müderris Halîl Efendi

Malkara nâibi Deli Emîn’in eniştesi Müderris Efendi

Mehmed Emin Ağa b. Halîl

Mekteb mütevellisi Senâî Efendi

Mektub Hocası Elhâc İbrâhîm Efendi ve hanımı Cemîle binti Yusûf Mehmed ibn Süleymân

Mektûbcu Efendi’nin emekdârı İbrâhîm Ağa

Merhûme Münîre’nin vâlidesi Hafize Hatûn [binti] Edhem Efendi

Mollâ Hüseyin

Mollâ İbrâhîm Efendi ve karındaşı Veli Ağa

Moralı Bekir Ağa

Mu‘tâf İsmâ‘il Ağa ve zevcesi Azmiye Hanım

Muhâf Köstencevîzâde Mehmed Sa‘îd ve zevcesi Şerîfe binti Mehmed

Mü’ezzin Mollâ Sâlih

Müderris Burnaz Bey

Müderris Burnaz Beyzâde Derviş Mehmed Esad Bey

Müderris Seyyid İsmâ‘il Efendi

Mühürdâr Şevkî Hâcı Yûsuf Efendi

Nakkâş İbrâhîm Beşe

Niğbolulu Abdülganî Ağa ve kerimesi Esma ve kocası Kaşıkçı Ali Ağa

Reisülküttâb Galib Efendi ve vâlidesi Ümmühan Hatûn binti Süleymân

Reisülküttâb Galib Efendi divân efendisi Pertâv Efendi

Reisülküttâb Mehmed Râşid Efendi ve vâlidesi Ümmügülsüm Hatûn

Rikâbdâr Sa‘îd Ağa’nın kethüdâsı Mustafa Ağa

Rodoslu Ahmed Ağa

Sa‘dullah Beyzâde Hüseyin Bey

Sa‘îd Efendi

Sâbık Mâlikâne Halifesi Defterdar Râgıb Efendi

Sâbık Mekke Mollâsı Su‘ada Bey

Sadrıazam Derviş Paşa silahdarı dergâh-ı âlî gediklilerinden Mehmed Ağa

Sahhâf Uzunsakal Eskişehirli Hasan Efendi

Sakız Halîl Efendizâde Müderris Mehmed Es‘ad Efendi

Sandık Emîni Selânikî Seyyid Mehmed Efendi ve karındaşı Pîr Efendi, gelini Münîre ve annesi Hafize binti Edhem Efendi ve etbâ‘ı İbrahim AğaSarrâf Karamanî Seyyid Hâcı MustafaSilâhdâr Emîn AğaSilâhşörân-ı hâssa Abdullah Ağa

Sofya mollası Müderris Kütahyalı Halîl Efendi

Soğanağa Câmi‘i ve mahallesi imâmı Mehmed Es‘ad Efendi

Soğanağa Câmi‘i ikinci imâmı Hafız Mehmed b. Süleyman

Soğanağa Câmi‘i müezzini Salih

Soğanağa Câmii kayyumu Mehmed Emin

Soğanağa Câmi‘i mütevellisi Elhâc Abdurrahman Ağa

Soğanağa Mahallesi Medresesi Müderrisi Abdurrahman Efendi

Sultan Bayezid Camii Hâtibi Vidinli Elhâc Hasan Efendi

Sultân Bâyezîd Câmi‘i’nde İmâmvekîli Ömer Efendi

Sultân Bâyezîd Rûznâmçecisi Ahmed Efendi

Sultân Bâyezîd Rûznâmçecisi Nazîf Efendi

Şekerci Ahmed Ağa

Şekerci Bekir Ağa

Şeyhülislâm Hammâmîzâde Efendi’nin esbak Kethüdâsı Kapan-ı dakik Nâ’ibi Elhâc Sâdık Efendi

Şeyhülislâm Hammâmîzâde ve Ömer Hulûsî Efendilerin mektubcusu sâbık Sandıkemîni Seyyid Mehmed Emîn Efendi

Şişmân Mustafa Efendi

Tatar Mehmed Ağa

Vâlide Kethüdâsı Yusuf Ağa Vekîlharcı Şişmân Halîl Ağa ve zevcesi Emîne Hatun

Za‘îm Hüseyin Ağa

Zihnî Efendi ve kayınpederi Ali Efendi

3. Mahalledeki Bazı Hayır Sahibleri

Soğanağa Mahallesi sakinlerinden Hürrem Çavuş Ağa evkafı, *tevliyet-i evlâd vakfından ve tevliyeti uhdesinden gelenlere meşrût* hayrattandır. Vakfın akarından Tavşântaşı yakınlarındaki çukacılar kârhanesi mîrî olup, senelik 114 kuruş kira bedeli hazine-i amireden ödenmektedir.[318] 1174’de böyle bir ödeme talebini inceleyebildiğimiz vakfın mütevelliyesi Refiye binti Abdulkadir, günde 10 akçelik tevliyeti 8 RA. 1178 (2.9.1764)’de yaşlılığı sebebiyle kardeşi Ahmed’in oğlu Mustafa Ağa’ya devreder. Mustafa’nın vefatı üzerine de tevliyet 26 RA. 1203 (25.12.1788)’de büyük oğlu Nuh Efendi’ye intikal etmiştir.[319] Nuh Efendi, 12.6.1797’de ölmüştür.[320]

Merhume Hadice Hatun binti Süleyman evkafının günde altı akçe vazîfe ile mütevellisi olan molla Abdullah b. İbrahim vefat ettiğinden, tevliyet 9 L. 1126 (18. 10. 1714) tarihinde Mehmed halifeye tevcih edilmiş olup, bunların Soğanağa mescidinde vazîfeli oldukları anlaşılıyor.[321] Yine aynı vakfın sülüsünden günde 5 akçe vazîfehan olan Esseyyid Ömer b. Esseyyid Mehmed 15 Ş. 1213 (22.1.1799)'de cihetini Sa'dâ Hatun binti Abdullah'a devretmiştir.[322]

Soğanağa Mahallesi sakinlerinden Divan-ı hümayun katiplerinden Şermî Mustafa Efendi b. Ali b. Nuh 22 N. 1145 (8.3.1733) tarihli olarak hazırladığı vakfiyesinde ölümünden sonra evladlarına meşrut olmak üzere dört bab hane vakfetmiştir. Bunlardan ikisinin kira bedellerinden günde 5 akçe ile Yenikapı Mevlevihanesi yakınlarındaki Hacı Evliya Mahallesi mescidinde ulemadan birinin vâiz ve nâsih olmasını ve yine aynı mescidde günde 5 akçeyle bir kişinin tefsir ve hadis-i şerif tedris ve kendi ruhu için üçer ihlâs-ı şerif tilavet etmesini ve günde 1 akçe ile evlad ve evlad çocuklarından birinin vakfın tevliyetini üstlenmesini şart koşmaktadır. 1232 senesine gelindiğinde aile üyelerinden hepsinin ölmüş olması üzerine, tevliyet için bir mütevelli tayin edilmesi zarureti ortaya çıkmıştır. Tevliyet, mahalle ahalisinden Elhâc Mehmed Ağa ve Mehmed Emin Ağa b. Halîl ve Ahmed Ağa b. Abdullah vesairenin istidasıyla yine mahalleliden olup erbabı istihkakdan Divan kalemi ketebesi Esseyyid Halîl Nüzhet Efendi b. İbrahim'e 24 C. 1232 (11.5.1817) tarihinde tevcih edilmiştir.[323]

Cerîde'de zikredilen Ayşe Hanım vakfının mütevelliyesi, Müderris Burnaz Bey'in vefat etmiş bulunan ve adı verilmeyen hanımıdır. Vakıf tevliyeti *evlâd-ı ekbere meşrût* olduğundan, tevliyet Ayşe Hanım'ın vefatıyla sabık Mekke mollası Su'ada Bey'e intikal etmiştir. Su'ada Bey, vakıf parasından 3350 kuruşun Burnaz Beyzâde Derviş Mehmed Esad Bey tarafından kendi şahsına harcamış olmasından ötürü şikayetci olarak, bu meblağı Derviş Bey'den taleb etmekle beraber, Derviş Bey, parayı

annesinin harcamış olduğunu iddia ile böyle bir suçlamayı kabul etmemiştir. Vakıf nâzırı olan İstanbul Kadısı Ağaimâmızâde Ahmed Ârif Efendi huzurunda Derviş ve Su'ada Beyler murafa'a olunduklarında, Derviş Bey bu meblağın 2700 kuruşunun kendi zimmetinde olduğunu itiraf ve geri kalan kısmını da ödemeyi tahahhüd etmiştir.[324]

Derviş Bey'in, Kabakcı hadisesinden sonra reis vekili olan Halet Efendi ile yakın işbirliği içinde olduğuna ve Şeyhülislâm Ataullah Efendi'nin yerine getirilen Ömer Hulûsi Efendi'nin 24 saat zarfında hemen azliyle[325] tekrar Ataullah Efendi'nin nasbını sağlayan ve bu amaçla Kabakçı'yı harekete geçirten karanlık tertipler içinde yer aldığına dair mevcud olan kayıtlardan,[326] ayrıca devrin entrikalarına karışmış pek müstakim ve güvenilir bir kimse olmadığı anlaşılmaktadır.

Derviş Mustafa Efendi vâlidesi Elhâc Emine Hatun vakfı: Bu vakıftan, Soğanağa Câmii imamı Hafız Mehmed Efendi'nin günde 26 akçe *vazîfesi* vardır.[327]

4. Mahallede Bir Vefat ve Zabt Edilen Terekesi

Soğanağa Mahallesi'nde sakin sadr-ı esbak Derviş Paşa silahdârı dergâh-ı âlî gediklilerinden Mehmed Ağa vefat etmiş olup, muhallefatı mîrî tarafından zabt ve tahrir edilmiştir (18 CA. 1218/5.9.1803).[328] Mehmed Ağa geriye pek fazla kıymetli birşey bırakmış görünmemektedir. Yarı hissesi eşine ait olduğu anlaşılan harab konağı (terekesinde *menzil* olarak geçmektedir) Pertâv Efendi tarafından satın alınarak, büyük ölçüde tamir görmüştür. Pertâv Efendi, Bolu valisi olan Galib Paşa'nın divan efendisi olarak Eylül 1815'de İstanbul'dan ayrılmıştır.[329] 16020 kuruş gibi önemli bir mıkdar tutan mevcud nakdini, Hanımoğlu Kirkor ve ortağı Agop adlı sarraflara işletilmek üzere vermiştir. Ancak bunlar iflas etmiş olduklarından tereke zabtedildiği sıralarda hapistedirler ve paraları batırmışlardır. Dolayısıyla Mehmed Ağa dönemin parasını kaptırmış

bankerzedelerindendir. Eşyalarının bir kısmı eski ve kullanılmış olarak işaretlenmiştir. Bir nîmten, iki gömlek ve uçkurlu iki don iç çamaşırlarının tamamını oluştururken, *esb gömleği, puşîdesi, gayşiyesi* olarak sekiz parça at örtüsüne sahib olduğu dikkati çekmektedir. Oysa bir tane atı vardır. Kendisinin bu pılıpırtısı içinde yer alan *tombak su tası* ve *tombak sini tas* günümüz müzayedelerinde herhalde bir servet teşkil ederdi. Evi ve eşyaları *zabta şâyân* görülmediğinden, aralarında taksim edilmek üzere mirascıları olan eşi ve kızkardeşine bırakılmıştır.[330]

Mevcud Eşyası:[331]

Kıl memlû köhne çatma yasdık, adet 24	Minder, adet 9
Güvez çuka mak'ad, adet 3, köhne şayak, adet 3	Ceviz iskemle, adet 2
Çit yorgan, adet 3	Çit şilte, adet 3
Baş yasdığı, adet 4, yüzü, adet 2	Çit köşe yasdığı, adet 4
Çarşaf, adet 2	Boğası perde, adet 6
Köhne sandal destâr pûşidesi, adet 1	Kehribâr imâmeli geçme, adet 2
Köhne abdest fûtası, adet 1	Tombak su tası, adet 1
Mırhava tirşesi, adet 1	Abdest havlusu, adet 1
Levha, adet 4	Köhne hasır, adet 2
Billûr bardak, adet 1	Kırmızı çuka esb gömleği, adet 3
Yedek pûşidesi, adet 1	Çuka kapı perdesi, adet 1, abâ , adet 2
Köhne çit sofra, adet 1	Bez peşkir, adet 1
Kilim, adet 1	Kehribâr imâmeli kiraz ve yasemin çubuk, adet 10, tas 1
Kaliçe seccâde, adet 3	Nuhâs Bükreşî başlık, adet 2
Eyer ma'a teğelti, adet 1	Kırmızı kemhâ üzerine sırma işleme köhne gaşiye, adet 2
Köhne şâldan gaşiye, adet 1	Fırça, çift 1
Nuhâs yaldızlı çapkın rahtı, adet 1	Prinç topus, adet 1, demir adet 1
Sim gaddâre, adet 1	Nuhâs yaldızlı esb rahtı, adet 1
Karakora gaddâre, adet 1	Demir rikâb, çift 1, prinç 1
Nühâs fener, adet 1	Duhân-ı oluk, kavanos, adet 1
Nühâs sahan ma'a kapak, adet 10, tas, adet 2	Vasat sini, adet 1
Leğen ibrik, adet 1	Asma çalar sâat, adet 1
Döşek, adet 1, şilte, adet 1	Simli kaltak, adet 1
Kavuk, adet 1, gecelik, adet 1	Mücevveze, adet 1
Şam demiri simli kılıç, adet 1	Sade filinta, adet 1
Eski ma'den serrâcı, adet 2	Müsta'mel mor kadife sırmalı gaşiye, adet 1
Köhne şâl berber takımı, adet 1	Tombak sini tas, adet 1
Yağmurluk kesesi, adet 1	Şâlî çakşir, adet 1
Köhne şâl kemer, adet 1,	Şile şâlı cübbe, adet 1
Müsta'mel alaca entârî, adet 4	Şâlî biniş, adet 1
Müsta'mel destâr, adet 3	Gömlek, adet 2
Don ma'a uçkur, adet 2	Gırâr, çift 1
Köhne beyaz ve güğez ve turunçu çâr şâl, adet 3	Müsta'mel makreme, adet 5, çârî 5
Kaput ma'a başlık, adet 1	Kerrâke sâye kaput ma'a başlık, adet 1

Gezi kaplı köhne vaşak biniş, adet 1, cübbe, adet 1	Yeşil çuka kaplı köhne paça kontuş, adet 1
Yeşil çuka kaplı nâfe kontuş, adet 1	Köhne nâfe cübbe, adet 1
Gezi kaplı zerdevâ cübbe, adet 1	Sof ferâce, adet 1
Sırma kırcılı sof kerrâke, adet 1, şâlî adet 2	Yeşil çuka biniş, adet 2
Sincâb biniş, adet 2	Sarı gezi kaplı kakum cübbe, adet 2
Yeşil çuka kaplı zerdevâ bol yenli, adet 1	Şâlî çakşir, adet 1, çuka adet 1
Teyyûn nîmten, adet 1	Köhne biniş, adet 1
Leh çiti yorgan, adet 2	Kula esb, adet 1

5. Soğanağa Camii İmamları, Müezzini, Kayyumu ve Bunların Ailesi ile İlgili Kayıtlar

Cerîde sahibi olan Soğanağa Camii imamı Hafız Mehmed b. Süleyman;, Soğanağa Mahallesi imamı olarak Mehmed Esad Efendi, müezzin Salih ve kayyum Mehmed Emin efendileri zikretmektedir. Bu durumda mahalle imamlığı Mehmed Esad'ın uhdesinde olup, kendisinin de camiin ikinci imamı olduğu anlaşılmaktadır. Hafız Mehmed, öğle ve ikindi namazlarını kıldırmaktaydı.[332]

Verilen bilgiye göre, Mehmed Esad 21 L. 1225 (19.11.1810) tarihinde sahhaflar şeyhi olmuş ve 13 ay 10 gün sonra azl ile yerini tekrar bu işi daha önce uzun seneler yürütmüş olan selefi Tatlıkapı imamına terk etmiştir (18 B. 1228/16.8.1813).[333] Vefat etmiş olan Sadullah Beyzade Hüseyin Bey'in evini 23 M. 1229 (15.1.1814) tarihinde müzayededen 5000 kuruşa satın alarak,[334] 22 Z. 1229 (10.7.1814)'de buraya taşındığının kaydı,[335] bizzat Hafız Mehmed Efendi'nin de ev sahibi olduğunun tesbiti karşısında önem kazanmaktadır. Soğanağa Mahallesi imamlarının, mahallenin özelliğinden ötürü olsa gerek, emsalleri göz önüne alınarak yapılacak bir kıyaslamanın aksine daha belirgin bir refah hali içinde oldukları anlaşılıyor. Mehmed Esad'ın annesi Fatma 26 CA. 1209 (19.12.1794) tarihinde ölmüştür.[336] Ahmed Neş'et isimli küçük oğlu 17 ay 28 günlük olarak 11 C. 1227 (22.6.1812)'de,[337] büyük oğlu Hafız Mehmed ise 18 yaşında İstanbul'daki büyük veba salgınının kurbanı olarak 28 Ş. 1227 (6.9.1812)'de vefat etmiştir.[338]

Müezzin Salih Efendi ve cami kayyumu Hafız Mehmed Emin Efendi’yle ilgili değinmeler, doğum ve ölüm gibi tatlı ve acı olaylara dair yapılan kayıtlardan ibarettir. Müezzin Salih’in Ahmed isiminde bir oğlu 11 Z. 1208 (10.7.1794)’de dünyaya gelmiş[339] ve Şevval 1228’de (15 Ekim-15 Kasım 1813) vefat etmiştir.[340] Doğum tarihi verilmeyen bir kızı 25 L. 1227 (1.XI.1812)’de vefat etmiş,[341] bir başka kızı ise 20 CA. 1229 (10.5.1814)’de doğmuştur[342] ve vakıf evinde oturmaktadır.

Cami kayyumu Hafız Mehmed Emin’in ismi 28 C. 1209 (20.1.1795) tarihindeki vefatı sebebiyle geçmektedir.[343] Hanımı Ayşe ise 13 R. 1216 (23. 8. 1801)’da ölmüştür.[344] Kayyumluğun daha sonraları kim tarafından yürütüldüğü belirtilmemektedir. Keza camiin mütevellisi olarak zikredilen Elhâc Abdurrahman Ağa 4 L. 1227 (11.10.1812) tarihinde vefat etmiş olup,[345] tevliyet hizmeti Hafız Mehmed Efendi tarafından sürdürülmüştür.

Cerîde sahibi Hafız Mehmed b. Süleyman, 27 ZA. 1199 (1.10.1785) tarihinde imamlık ve 26 C. 1204 (13.3.1790)’da hatiblik beratını[346] almıştır. 29 M. 1228 (1.2.1813)’de yukarıda belirtildiği üzere Soğanağa Camii tevliyetine mutasarrıf olmuştur.[347]

Eşleri:

Vahide binti Halîl, 6 sene 11 ay süren evlilikten sonra 13 RA. 1214 (15.8.1799)’da ölmüştür.[348] Yeniden Cemile adında bir kadınla evlenmiş olduğu, bunun 20 L. 1229 (5.10.1814)’de bir erkek çocuğu dünyaya getirmiş olmasından anlaşılmaktadır.[349]

Çocukları:

Mehmed Emin: Annesi Vahide. 5 Ş. 1209 (25.2.1795)’de doğmuş.[350] Başlangıçta bir cüzden oluşan ilk hatmini 18 C. 1223 (11.8.1808)’de bitirir.[351] Hıfza cüz sayıları arttırılarak devam eder ve nihayet son hatmini

itmam ettikten sonra, *Soğanağa Câmi'i derûnunda azîm cemiyyet ve ziyâfet ve du'âsı olup,* hıfzını merasimle dinletir (29 CA. 1226/1.6.1811).[352] 15.3.1812'de Derviş Efendi evkafından günde 23 akçe ile eczahân olur.[353]

Nuhbaba: Annesi Vahide olmalı. Doğum tarihi belli olmamakla beraber, ilk hatmini 18 B. 1224 (29.8.1809)'da itmam eder.[354] Ağabeyi Mehmed Emin'in ilk hatmine 13 yaşında başlamış olmasından hareketle, 1796 doğumlu olduğunu kabul edebiliriz.

Süleyman: Annesi Vahide olmalı. 23 ZA. 1211 (20.5.1797)'de doğmuş, ancak yaşamamıştır.[355] Bu durumda Vahide'nin üç sene ardarda doğum yaptığı ve son doğumundan iki sene sonra vefat ettiği sonucu çıkmaktadır.

Fatmatü'z-zehra: Annesi Cemile olmalı. Doğum tarihi belli değil. 6 SA. 1225 (13.3.1810)'da vefat etti.[356] Kardeşi Ahmed Reşid'in 1810'da doğmuş olmasından hareketle, Fatma'nın bu tarihten daha önceleri dünyaya geldiğini kabul etmek gerekiyor. Dolayısıyla bu durumda Fatma Cemile'nin ilk evladı olmalıdır.

Ahmed Reşid: Annesi Cemile olmalı. 3 Z. 1225 (30.12.1810)'da doğdu, ancak yaşamamıştır.[357]

Ahmed Esad: Annesi Cemile olmalı. 11 CA. 1228 (12.5.1813)'de doğdu,[358] 6 aydan 3 gün eksik olarak 8 Z. 1228 (2.12.1813)'de vefat etti.[359]

Bebek ölümlerinin yoğunluğu hem kendi ailesi, meslekdaşları ve mahalle halkı hakkında verdiği bilgilerden, hem de Saray'da doğan şehzadelerin bebek yaşlarındaki ölümlerinden takib edilebilmektedir. Bu konuda düştüğü kayıtlardan hareketle, mesela II. Mahmud'un 1809-1814 arasında 13 çocuğunun dünyaya geldiği belirtilmektedir. Bunlardan ilk çocuğu olduğu bildirilen Fatma Sultan, yedi ay onbeş gün yaşamış (ölümü: 23 C. 1224 (5.XI.1809), bunun vefatından bir gün sonra dünyaya gelen Ayşe Sultan altı ay yirmidört gün yaşamış (ölümü: 18 M. 1225 (23.2.1810), Şehzade Murad

5 ZA. 1227 (24.3.1812)'de doğmuş ve beş gün yaşamış olup, Şehzade Bayezid 10 CA. 1227 (25.5.1812)'de doğmuş ancak kısa bir zaman sonra ölmüştür. Şah Sultan 13 RA. 1227 (25.5.1812)'de doğmuş ve yaşamamıştır. Emine Sultan, 3 Ş. 1228 (1.8.1813)'de doğmuş, on aylıkken ölmüştür. Şehzade Mehmed iki ay yaşayarak 29 L. 1229 (14.10.1814)'de ölmüştür.[360] Bu durumda, onüç çocuktan yedisinin daha bir yaşını doldurmadan ölmesi söz konusu olmaktadır. Ölümlerin çocuk yaşlarda da yoğunluğunu muhafaza ettiği anlaşılıyor.

Hafız Mehmed Efendi'nin ekonomik yönden iyi durumda olduğunu söyleyebiliriz. 1813 senesinde, öğle ve ikindi namazlarını kıldırma hizmeti karşılığında günde 5 akçe, hitabet hizmetinden 10, aynı sene üstlendiği tevliyet (vakıf işlerine bakma) hizmetinden 5, devrhânlıktan (Kur'an-ı Kerim'i devamlı okuyup devretmek) 25, çeşmeye tas asmaktan 2, iki adet eczahânlıktan 12 olmak üzere günde 59 akçelik bir geliri vardır. Bunun 26 akçesi Derviş Mustafa Efendi validesi Hacı Emîne Hatun vakfından gelmektedir. 1229 ve 1230 (1814-1815) tarihli kayıtlarından Emtia ve Kahve gümrüklerinden de belirtilmemiş bazı gelirleri *(vazîfe)* olduğu anlaşılmaktadır.[361]

Birinci imam olan Mehmed Esad Efendi, 1813'de imamet hizmeti için günde 10 akçe almaktadır. Ayrıca, camiin günde, kayyum 5, kitabet hizmeti için 2, cibayet 1, nezaret 1, ihlashân 2, eczahân 2, ikinci eczahân 2 ve tevliyet için 5 akçe olmak üzere *vazîfe* tahsisatı mevcuttur.[362]

Hafız Mehmed Efendi'nin, 20 ZA 1211 (17.5.1797)'de Zihni Efendi konağından çıkarak Kaşıkcı Hacı Hafız'ın evine taşındığına dair olan kaydından hareketle, o sıralarda henüz kira evinde oturmakta olduğu anlaşılmaktadır.[363] Daha sonraları camii yanında kendi mülkü olan bir eve taşınmıştır. Burasının 12 CA. 1219 (19.8.1809)'da biten tamiratı esnasında evine su getirtmiş ve ceman 850 kuruş harcamıştır.[364] Kendisinin zamanla ikinci bir ev sahibi olduğunu, 6 RA 1230 (16.2.1815)'de Avratpazarlı Mutâf

seyyid Mehmed Ağa’ya böyle bir satış yapmış olmasını belirtmesiyle varsayabiliriz.[365]

İsmet Beyzade’den 1 N. 1228 (28.8.1813)’de satın aldığı çalar saat için 128 kuruş ödeyebilecek durumdadır.[366]

6. Cerîde’nin Muhtevası ve Kaynak Niteliği Hakkında Bazı Değerlendirmeler

Hafız Mehmed Efendi’nin tuttuğu *Cerîde*, şehirde vaki olan önemli olaylar ve siyasi gelişmeler, bazı ülema ve ricalin azl ve nasb tarihleri, mahallesindeki evlenmeler, doğum ve vefatlar, kendi ailesi ve yakın iş arkadaşları ile ilgili çeşitli kayıtlar ihtiva etmektedir. Bunlar, I. Abdülhamid, III. Selim ve 1815’e gelinceye kadar II. Mahmud devrine ait kayıtlar olup, genelde düzgün bir kronoloji takib etmekle beraber, yer yer daha önceki tarihlere ait olaylara da geri dönülmektedir. Mesela, Süleymaniye Câmii inşaat masrafları, Kırkçeşme suyuna, Büyükçekmece’deki Uzunköprü’ye sarf edilen meblağ, *Peçevî Tarihi*’nden alındığı belirtilerek aktarılmakla beraber, *Cerîde*’de neden yer verilmiş olduğuna dair bir işaret taşımamaktadır.[367] *Cerîde*’nin ilk sayfalarında oğulları Mehmed Emîn ve Nuhbaba’nın Kur’an hatmi ile ilgili kayıtları ayrıntılı olarak verilmiştir. Bir cüzden başlayan ve giderek artarak beş cüze kadar varan ezberleme için birer aylık bir zamanın yeterli olduğu görülmektedir. Hıfz tekniği bakımından önemli bir kayıt olarak değerlendirilebilir.

Şehir ve mahallesindeki olaylarla ilgili kayıtlar 1807 Şubat’ında İngiliz filosunun İstanbul önlerine gelmesi ile başlamaktadır.[368] Bu önemli olayın anlatımı daha ayrıntılı olarak başka bir yerde tekrar ele alınmıştır.[369] Bununla beraber vermekte olduğu bilgiler, bir görgü tanığı olarak daha özgün ve ayrıntılı aktarımlarda bulunması, özellikle *Âsım Tarihi*’nde[370] etraflıca değinilen, şehrin içinde yaşanan kargaşa, korku ve telaşeyi aksettirmesi beklentisine cevap vermekten uzaktır. Aynı özellikteki bir

başka kaynak olan *Câbi Tarihi*'nde bu konu ile ilgili olarak verilen renkli bilgilere nazaran anlatımı soğukkanlı ve muhtasardır.[371] Bununla beraber, bu hadiseyi, *"Devlet-i Âl-i Osmân zuhûr edeliden berü türlü türlü mesâ'ib zuhûr etti ki, aslâ misli mesbûk değildir"*,[372] değerlendirmesiyle sıraladığı birkaç olay içinde göstermiş olması anlamlıdır.[373]

Bu tür büyük gelişmeler içinde saydığı III. Selim'in tahtan indirilmesi, *"ümmü'l-fesâd"* olarak nitelediği Kabakcı Mustafa'nın isyanı ve Alemdâr Mustafa Paşa'nın müdahalesi ve vak'ası, haliyle *Cerîde*'ye layıkıyla ve değişik yerlerde olmak üzere mükerreren aksettirilmiştir. Bu isyan neticesinde katledilen *Nizâm-ı cedîd* erkânı içinde kendisini özellikle ilgilendiren şahıs İbrahim Kethüda'dır.[374] Bu, herhalde öncelikle İbrahim Kethüda'nın Soğanağa Mahallesi'nde oturmakta olmasından kaynaklanmaktaydı. İdamından sonra İbrahim Kethüda'nın emvali zabt edilmiş ve hanımı Bursa'ya sürülmüş,[375] konağı olaydan sonra IV. Mustafa'nın kızkardeşi Hatice Sultan tarafından alınmış (4.9.1807)[376] ve bir müddet sonra çırağ eylediği ve Silahdâr-ı şehriyârî ile evlendirilen Dilpezir Usta'ya tahsis edilmiştir.[377] Konağa yerleşmeleri vesilesiyle yapılan, *"Mezbûr Silâhdâr zifâf oldu. Fî 18 M. sene 1225 (23.2.1810). Hakk sübhanehu ve te'âlâ ikisini ma'an dünyâ ve âhiretde ber-murâd etmeyüp, cezâ-yı lâyıklarını icrâ eyleye"*[378], kaydı İbrahim Kethüda'ya duymakta olduğu muhabbetin bir ifadesidir. Verdiği bilgiye göre, İbrahim Kethüda'nın bu konağı, aslında yine aynı mahallede oturmuş olan Reisülküttap Râşid Efendi'ye aitti. İbrahim Kethüda burasını 8.10.1799 tarihinde satın almıştır ve vefat tarihine kadar yedi sene onbir ay burada oturmuştur.[379] İbrahim Kethüda'ya karşı bu özel ilgisi, aile efradına dair serpiştirilen küçük bilgilerle devam etmektedir: Vekilharcı Kubûr Ârif'in (22.8.1810)[380] ve özellikle üveybabası Arabacıbaşı Ömer Ağa'nın vefatı (11.11.1801),[381] yine Soğanağa Mahallesi'nde oturmakta olan oğlu Kadir Bey'in ölümü

(17.12.1812)[382] ile ilgili olarak verilen kısa bilgilerin, herhalde başka bir yerde rastlanmayacak ayrıntılar olarak İbrahim Kethüda'nın biyografisine katkıda bulacağına şüphe yoktur.

Çeşitli meselelerle ilgili araştırmalarda, özellikle ayrıntı olarak addedilen kimi bilgilerin, üzerinde durulan konuyu aydınlatabilecek mahiyette önem arzedebildiği malumdur. *Cerîde*'den bu anlamda değerli bir kaynak olarak istifade edilebileceğine şüphe yoktur. Mesela, izini takip ettiğimiz yeniçeri ağalarından Tokadlı Mustafa Ağa'nın, vefatıyla ilgili olarak yapılan tarihlendirme ve ölüm şekline dair verilen yanlış bilgilerin[383] aksine, ber-hayat olarak İstanbul/Kadıköy'de tekaüd bulunduğuna dair *Cerîde*'de yer alan küçük bir kayıt,[384] bu konudaki büyük bir iddianın[385] mesnedsizliğine başkaca bir delil olarak kullanılma imkanını verebilmektedir.

Yine *Cerîde*'de yer alan, *"Soğanağa Mahallesi'nde Hindîzâde Âmedci Kalemi hülefâlarından Mehmed Necîb Efendi Fransa Devleti'ne balyozluk içün Devlet-i aliyye'den ilbâs olunup, ta'yîn olundu. Fî 10 M. sene 1227 (25.1.1812), yevm-i cum'a. Ve Tuğracızâde Hâmid Bey İngiliz'e me'mûr olduğu işbu cerîdeye kayd şüd"*,[386] ifadesi, zikredilen elçi adaylarının kendi mahallesinde oturmakta olmalarından ötürü, muhtemelen salt duyuma dayanarak verilen, ancak konunun mevcud literatüründe zikredilmeyen nadir bir bilgi olarak önem kazanmaktadır. Bu tayinlere 9 Şubat 1812 tarihli olarak açıklık getiren Arşiv'deki ilgili belge,[387] 1812'de çıkan Rus-Fransız savaşının kısa bir zaman içinde patlama ihtimaline işaretle ve İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı bir ittifaka çekmek isteyeceklerinden de haklı bir endişeye kapılmış ve 1807'de Tilsit'te Napolyon'un Çar'la yapmış olduğu görüşmelerde devleti yalnız bıraktığını da unutmamış olarak, siyasî durum açıklığa kavuşuncaya kadar elçilerin gönderilmemesine karar verilmiş olduğunu ifşa etmektedir.

Bazı önemli şahsiyetlerin pek sıhhatli olmayan ve tartışılan vefat tarihlerine açıklık getirebilmek, *Cerîde-Rûznâme-Rûzmerre* türünde eserlerin ayrıntı telakki edilebilecek kayıtları içinde mümkün olabilmektedir. *Cerîde*'de böyle bir kayıt muhakkak ki Ahmed Vâsıf Efendi'nin vefatı ile ilgili olarak verilen 4 Ş. 1221 (17. 10. 1806) tarihidir.[388] Bilindiği gibi Vâsıf Efendi'nin ölüm tarihi kaynaklarda zikredilmemekte ve mezar taşı üzerindeki 7 Ş. 1221 (20. 10. 1806) kaydı esas alınmaktadır.[389] Bu konuda *Cerîde*'de iki ayrı yerde tekrarlanmış olan vefat tarihine itibar edilecek olunursa mezartaşından hareketle esas alınan tarihin doğruluğunun sorgulanması icab edecektir. Mezar taşındaki bu tarihin taşın hazırlanışıyla ilgili olabileceği ihtimali gözardı edilmemelidir.

Aşağıdaki küçük örneklemeler, azl ve nasblarla ilgili olarak kesin tarihlendirmelerin yapılabilmesinde *Cerîde*'nin katkısını göstermektedir:

Soğanağa Mahallesi'nde oturmakta olmasından ötürü, hakkında birçok bilgiler kaydettiği Reisülküttab Galib Efendi'nin ikinci riyasetinden azliyle Kethüda-yı sadr-ı âlî olarak tayin edilmesi ve yerine Küçük Ârif Mehmed Efendi'nin atanması kaynaklarda gün ve ay olarak verilememekte ve *"1226 senesi Haziran/Temmuz"* olarak gösterilmektedir.[390] *Cerîde*, bu atamalar için 15 C. 1226 (7.7.1811) tarihini vermektedir.[391]

Yine Galib Efendi'nin üçüncü riyasetinden azli ve yerine Mehmed Seyyidâ Efendi'nin tayini kaynaklarda tam tarih olarak verilememekte ve *"1229 senesi Temmuz ibtidâları"* şeklinde gösterilmektedir.[392] *Cerîde*'de buna dair kayıt oldukca etraflıdır ve tayin tarihini bir ay geriye çekmektedir: *"Fî 1 SA. sene 1229 (23.1.1814). Mezbûr Gālib Efendi Saferü'l-hayr'ın gurresinde Re'îsü'l-küttâb olup, dört ay ondört gün ki, ya'ni Cemâziye'l-âhir'in ondördüncü (3.6.1814) yevm-i perşenbe azl olup, anın üzerine Beğlikci Seyyidâ Efendi Re'îsü'l-küttâb oldu"*.[393]

Çavuşbaşı Feyzi [Feyzullah] Beyzâde Mehmed Emin Bey'in defterdarlıktan azli kaynaklarda 11 RA. 1223 (7.5.1808) olarak verilmekte ve halefinin Mehmed Behic Efendi olduğu kaydedilmektedir.[394] *Cerîde*, Feyzullah Efendi'den sonra Behic Efendi'nin değil Süleymaniyye'de oturan Ahmed Bey'in atandığını belirtmekte ve 3 B. 1223 (25.8.1808) tarihini vermektedir.[395]

Bununla beraber *Cerîde*'de düzeltilmesi gereken bazı hususların bulunduğu, bazı şahıs isimlerinde karışıklıklar ve yanlışlıklar göze çarpmakta olduğu da tesbit edilmiştir. Bütün bunlar neşrettiğimiz metinde dipnotlarıyla gösterilmiştir.

313 Soğancıbaşı sarayın soğan ihtiyacını karşılamaktaydı. Hesapların aylık üzerinden düzenlendiği ve ödemelerin Başmuhasebe'den yapıldığına dair bazı örnekler için bkz. *BOA. Cevdet-Saray*, nr. 4246 (h.1148); nr. 8893 (h.1181); nr. 682 (h. 1175).

314 Ö. L. Barkan- E. H. Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri (953/1546 Tarihli)*, İstanbul 1970, s. 130-131. Ayrıca bkz. İ. Aydın Yüksel, "Soğanağa Mescidi", *İstanbul Ansiklopedisi.* VII, 25.

315 Ayvansarayi, *Hadîka*, I, 135.

316 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 21047.

317 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 33108.

318 Böyle bir işlem için bkz. *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 988 (h. 1174). Vakfın mütevelliyesi Refiyye imzalı arzuhal.

319 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 29161.

320 *Cerîde*, vr. 43a.

321 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 18237.

322 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 5228.

323 *BOA. Cevdet-Evkaf*, nr. 19936.

324 *Cerîde*, vr. 13b.

325 Ömer Hulûsi Efendi 13 Temmuz 1807'de şeyhülislam olmuş ve hemen ertesi gün asilerin tazyikiyle azl ile Ataullah Efendi tekrar tayin edilmiştir.

326 Bkz. "Tüfengçibaşı Ârif Efendi Tarihçesi", Yay. Çetin Derin, *Belleten*, XXXVIII/151, Ankara 1974, s. 428-429.

327 *Cerîde*, vr. 47b.

328 *BOA. Cevdet-Maliye*, nr. 24603. Başbakikulu, mirî kâtibi ve muhallefât halifesi tarafından tanzim edilen tereke dökümü.

329 *Cerîde*, vr.46b.

330 *BOA. Cevdet-Maliye*, nr. 24603.

331 Listede yer alan eşyaların özellikle yapım malzemeleriyle ilgili açıklama ve tanımlamalar için bkz. M. S. Kütükoğlu, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983.

332 *Cerîde*, vr. 47a.

333 *Cerîde*, vr. 41a.

334 *Cerîde*, vr. 47a.

335 *Cerîde*, vr. 48b.
336 *Cerîde*, vr. 40b; 43a.
337 *Cerîde*, vr. 44b.
338 *Cerîde*, vr. 44b. veba salgınının yol açtığı ölümlerle ilgili olarak verilen *“yüzbin belki daha ziyâde”* kaydı için bkz. *Cerîde*, vr. 48a. Bu büyük felakette kurban gidenlerin şehir nüfusunun %20’si olan yaklaşık 100 bin kişiye varabileceği tahminleri için bkz. Daniel Panzac, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Veba (1700-1850)*. Trc. Serap Yılmaz, İstanbul 1997, s. 183. Ayrıca, Hans-Peter Laqueur, *Hüve’l-baki. İstanbul’da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları.* Trc. Selahattin Dilidüzgün, İstanbul 1997, s. 98-99.
339 *Cerîde*, vr. 40b.
340 *Cerîde*, vr. 44b.
341 *Cerîde*, vr. 44b.
342 *Cerîde*, vr. 48b.
343 *Cerîde*, vr. 43b.
344 *Cerîde*, vr. 44a.
345 *Cerîde*, vr. 44b.
346 *Cerîde*, vr. 41a.
347 *Cerîde*, vr. 47a.
348 *Cerîde*, vr. 37a; 38b.
349 *Cerîde*, vr. 21a.
350 *Cerîde*, vr. 38b.
351 *Cerîde*, vr. 1b.
352 *Cerîde*, vr. 41a.
353 Aynı yer.
354 *Cerîde*, vr. 1b.
355 *Cerîde*, vr. 38a.
356 *Cerîde*, vr. 12a.
357 *Cerîde*, vr. 30b.
358 *Cerîde*, vr. 48b.
359 *Cerîde*, vr. 45a.
360 *Cerîde*, vr. 21a.
361 *Cerîde*, vr. 47a, 47b.
362 *Cerîde*, vr. 47a.
363 *Cerîde*, vr. 38a.
364 *Cerîde*, vr. 34b.
365 *Cerîde*, vr. 48b.
366 *Cerîde*, vr. 49a.
367 *Cerîde*, vr. 30b.
368 *Cerîde*, vr. 2a. Bu konuda bir araştırma tarafımızdan sürdürülmektedir.
369 *Cerîde*, vr. 30a.
370 *Âsım Tarihi*, I, 223 vd.
371 Bkz. *Câbi Tarihi*, Yay. Mehmet Ali Beyhan. TTK., Ankara 2001, s. 102 vd.
372 *Cerîde*, vr. 18a.
373 İngiliz filosunun İstanbul önlerine gelişiyle ilgili yeni bir araştırma olarak bk. Fatih Yeşil, “*İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasî ve Askerî Anatomisi*”,

Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi = Selim III and his Era from Ancien Régime to New Order, İSAM yay. İstanbul 2010.s. 391-494. sayfa

374 İbrahim Nesim Efendi: Küçük yaşta kaybettiği babası Ahmed, Hotin'deki bir camide imam idi. Hotin arabacıbaşısı olan dedesi Mehmed Ağa ve daha sonraları İstanbul'da üvey babası yine arabacıbaşı olan Ömer Ağa tarafından büyütülmüş olduğundan Arabacıbaşızâde lakabıyla da anıldı. Nizâm-ı cedîd ricalinin önde gelenlerinden olarak, Kabakçı isyanında idamları taleb edilenler arasında yer almış ve öldürülmüştür (29.5.1807).

375 *Cerîde*, vr. 33a.

376 *Cerîde*, vr. 33a.

377 *Cerîde*, vr. 12a.

378 *Cerîde*, vr. 12a.

379 *Cerîde*, vr. 37b.

380 *Cerîde*, vr. 37a.

381 *Cerîde*, vr. 43b.

382 *Cerîde*, vr. 45a.

383 Bkz Ali Birinci, "Koca Sekbanbaşı Risalesinin Müellifi Tokadlı Mustafa Ağa (1131-1219)", *İsmail Aka Armağanı,* İzmir 1999, s.114.

384 *Cerîde*, vr. 34b.

385 Ali Birinci, Tokadlı Mustafa Ağa'nın *Sekbanbaşı Risâlesi* müellifi olduğu iddiasındadır. Bu iddianın ve bununla ilgili olarak kaleme aldığı yazının tamamen mesnedsiz ve ilmî hiçbir değeri olmadığına dair yaptığımız reddiye için bkz. K. Beydilli, "Evreka, Evreka veya Errare Humanum Est", *İlmî Araştırmalar Dergisi*, 9, İstanbul 2000, s. 45-66. Sayın Birinci'nin buna rağmen aynı yazıyı bir başka yerde tekrar yayımlamış olmasını ("Koca Sekbanbaşı Tokadlı Mustafa Ağa", *Tarihin Gölgesinde Meşâhir-i Mechûleden Birkaç Zât,* İstanbul 2001, s. 228-242), ilim terbiyesiyle bağdaşmayan ve ciddi bir ilim adamına yakışmayan bir davranış olarak görmekte ve ayıplamakta olduğumu belirtmek zorundayım. Zirâ, hiç yazılmamış gibi addedilmesi icab eden ve tamamen yanlış bilgi ve değerlendirmelerden oluşan bir yazıyı, böyle olduğunu bilerek tekrar okurlara sunmak, bozuk bir gıdayı yine aynı şekilde piyasaya sürmek gibidir ve bu ikisi arasında da hiçbir fark yoktur. Neticede, biri mideyi öbürü ezhânı ifsâd eder!

386 *Cerîde*, vr. 16a.

387 *BOA. Cevdet-Hariciye*, nr. 4361.

388 *Cerîde*, vr. 33b. Mükerrer kayıt, vr. 44a.

389 Bkz. Mücteba İlgürel, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakaikü'l-ahbâr*, İstanbul 1978, s. XXXVI-XXXVII. Burada 7 Şaban, karşılığı 21 Ekim verilmesi hatalıdır.

390 Danişmend, *Kronoloji,* s. 354.

391 *Cerîde*, vr. 15b.

392 Danişmend, *Kronoloji,* s. 354.

393 *Cerîde*, vr. 20b.

394 Danişmend, *Kronoloji,* s. 304.

395 *Cerîde*, vr. 34a.

II. Soğanağa Câmii İmamı Hafız Mehmed Efendi Tarafından Tutulan Cerîde'nin Metni

(vr. 1a) Komşumuz Hâcı Mazlûm'un kerîmesi Â'işe dünyaya geldi. Fî 9 CA. sene 1225 (12.6.1810), nehâren sâ'at birbuçuk.

Hâcı Mazlum'un mahalleden ihrâcına i'lâm olunduğu kayd şüd. Fî 18 C. sene 1226 (10.7.1811).

Câmi'-i şerîf avlusunda olan asma çardağı müceddeden yapıldı. Fî 25 RA. sene 1226 (19.4.1811), yevm-i cum'a.

Soğanağa Mahallesi'nde Bekir Bey orduya bu tarafdan râhî olduğu kayd şüd. Fî 10 RA. sene 1226 (4.4.1811).

Soğanağa Mahallesi'nde Kapuçubaşı Es'ad Bey Bozok tarafına hizmete me'mûren râhî olduğu kayd şüd. Fî 20 RA. sene 1226 (14.4.1811).

Beyaz şâlî cübbe. Fî 7 CA. sene 1226 (30.5.1811).

(vr. 1b) Mecmû'a-yı lâtifedir. [Fî] Gur. C. sene 1223 (25.7.1808).

Sahhâf Ali Efendi'den alınmışdır. sene [?]84

Nûhbaba ibtidâ'ki hatmi tamâm edüp, ikinci hatme bed' eyledi. Fî 18 B. sene 1224 (29.8.1811). İkinci hatmi tekmîl edüp, üçüncüye bed' eyledi. Sene 1225 (1810-1811).

Birer cüz'den yine ezbere bed' etti. Hakk te'âlâ âsân eyleye. Fî 19 C. [1225] (22.7.1810).

Oğlum Nûhbaba üçüncü hatm-i şerîfi tamâm edüp, dördüncü hatm-i şerîfe bed' etti. Tecvîd üzere yazı yazmağa dahi bed' etti. Allahu te'âlâ tekmîl-i

ilm-i şerîf etmesini müyesser eyleye. Âmîn bi-hakkı Tâhâ ve Yâsîn. Fî 2 B. sene 1225 (3.8.1810).

Nûhbaba dördüncü hatm-i şerîfi tamâm edüp, beşinci hatm-i şerîfe bed' eyledi. Fî 8 SA. sene 1226 (4.3.1811).

Beşinci hatm-i şerîf tamâm olup, ??[396]

Oğlum Mehmed Emîn ezberden ibtidâ'ki hatmı tamâm etti. Fî 18 C. sene 1223 (11.8.1808).

Birer cüz'den bed' olundu. [Fî] GU. RA. sene 1224 (16.4.1809), yevm-i sebt.

Birerbuçuk cüz'den bed' olundu. Fî 18 B. sene 1224 (29.8.1809).

Yarımşar cüz'den bed' olundu. Hakk te'âlâ eshel eyleye. Âmîn. Fî 26 L. sene 1224 (4.12.1809), yevm-i isneyn.

Tekrâr yarım cüz'den ikinci hatm-i şerîfe bed' olundu. Fî 2 M. sene 1225 (7.2.1810), yevm-i çahârşenbe günü.

Birer cüz'den ibtidâ'ki hatm-i şerîfe bed' olundu. Kayd şüd. Fî 10 RA. sene 1225 (15.4.1810), yevm-i sebt.

İkişer cüz'den hatm-i şerîfe ibtidâ' bed' olundu. Fî 11 CA. sene 1225 (14.6.1810), yevm-i perşenbe.

Def'a-i sânîde yine ikişer cüz'den hatm-i şerîfe bed' olundu. Fî 29 CA. sene 1225[397] (2.7.1810), yevm-i isneyn.

Def'a-i sâlisede yine bed' olundu. İkişer cüz'den. Fî 17 C. sene 1225 (20.7.1810), yevm-i perşenbe.

Def'a, üç cüz'den hatm-i şerîfe bed' olundu. Fî 4 Receb-i şerîf, sene 1225 (5.8.1810), yevm-i isneyn.

Def'a-i sânî üçer cüz'den bed' olundu. Fî 17 B. sene 1225 (18.8.1810), yevm-i sebt.

Def'a, üçer cüz'den üçüncü hatme bed' olundu. Fî 28 B. sene 1225 (29.8.1810).

Def‘a, üçer cüz’den dördüncü hatme bed’ olundu. Fî 11 Ş. sene 1225 (22.9.1810).

Def‘a, üçer cüz’den beşinci hatme bed’ olundu. Fî 22 Ş. sene 1225 (22.9.1810), yevm-i sebt.

Def’a, dört cüz’den ibtidâ’ bed’ olundu. Fî 6 N. sene 1225 (5.10.1810).

Def‘a, dört cüz’den bed’ olundu, ikinci hatme. Fî 15 N. sene 1225 14.10.1810), yevm-i sebt.

Def‘a, dördüncü cüz’den üçüncü hatm-i şerîfe bed’ olundu. Fî 22 N. sene 1225 (21.10.1810), yevm-i sebt.

Def‘a, dörder cüz’den bed’ olundu, dördüncü hatm-i şerîfe. Fî 6 L. sene 1225 (4.11.1810), yevm-i sebt.

Def‘a beşinci hatm-i şerîfe dörder cüz’den yine bed’ olundu. Fî 13 L. sene 1225 (11.11.1810), yevm-i sebt.

Beşer cüz’den hatm-i şerîfe bed’ olundu. Fî 22 L. [sene 1225] (20.11.1810), yevm-i sebt.

Def‘a, beşer cüz’den ikinci hatm-i şerîfe bed’ olundu. Fî 29 L. sene 1225 (27.11.1810).

Def‘a, beşer cüz’den üçüncü hatm-i şerîfe bed’ olundu. Fî 4 ZA. [sene 1225] (1.12.1810), yevm-i isneyn.

Beşer cüz’den dördüncü hatm bed’ olundu. Fî 13 ZA. [sene 1225] (10.12.1810), yevm-i isneyn.

Def‘a beşer cüz’den beşinci hatm-i şerîfe bed’ olundu. Fî 20 ZA. sene 1225 (17.12.1810).

Beşer cüz’den hatm-i şerîfe bed’ olundu. Fî 28 ZA. [sene 1225] (25.12.1810).

Altıncı hatm tamâm olup, yedinci hatm-i şerîfe beşer cüz’den bed’ olundu. Fî 4 Z. [sene 1225] (31.12.1810).

Yedinci hatm tamâm olup, sekizinci hatme yine beşer cüz’den bed’ olundu. Fî 22 Z. [sene 1225] (18.1.1811).

Beşer cüz’den onsekizinci hatm-i şerîf tamâm olup, ondokuzuncu hatm-i şerîfe bed’ olundu. Fî 5 R. sene 1226 (29.4.1811).

Ondokuzuncu tamâm olup, yirminci hatme beşer cüz’den bed’ olundu. Fî 11 RA. sene 1226 (5.4.1811).

Yirmibirinci hatme bed’ olundu. Fî 19 RA. [sene 1226] (5.4.1811).

Beşer cüz’den yirmiikinci hatm-i şerîfe bed’ olundu. Fî 26 RA. [sene 1226] (20.4.1811).

Beşer cüz’den yirmiüçüncü hatme bed’ olundu. Fî 4 R. [sene 1226] (28.4.1811).

Yirmiüç tamâm olup, yirmidördüncü hatme bed’ olundu. Fî 11 R. [sene 1226] (5.5.1811).

Yirmibeşinci hatme bed’ olundu, beşer cüz’den. Fî 19 R. [sene 1226] (13.5.1811).

Yirmialtıncı ile yirmiyedinci hatme birden bed’ olundu. Fî 26 R. [sene 1226] (20.5.1811).

Yirmisekizinci ile yirmidokuzuncu hatm-i şerîfe birden bed’ olundu. Fî 3 CA. [sene 1226] (26.5.1811).

Otuz ile otuzbirinci hatme birden bed’ olundu. Fî 10 CA. [sene 1226] (2.6.1811).

Otuzikinci ile otuzüçüncü hatme birden bed’ olundu. Fî[398]

Otuzdördüncü hatm-i şerîfede hatmini tekmîl etti...[399]

Sene 1221 (1807)

(vr. 2a) *Vak‘a-i İngiliz der-İslâmbol an-Zemân-ı Sultân Selîm Han:* Binikiyüzyirmibirinci senesi îd-i adhiyyenin üçüncü cum‘a günü (12 Z. 1221/20.2.1807), ba‘de salâti’l-cum‘a İngiliz keferesinin Boğazhisâr’dan içerüye on aded kalyonları girdiği haberi Âstâne’ye gelüp, derûn-ı Âstâne velveleye düşdükde, yine ol gün kable’s-salâti’l-magrib kefere-i mezbûrun on aded kalyonu gelüp, Kızıladalar önünde demirleyüp, yattılar. Bir gemisi

dâʻimâ yelken üzerinde gezerdi. Âstâne kalʻakapularında deryâya karşu metrisler yapılup ve toplar konup, gece ve gündüz beklenür idi. Bu minvâl üzere keferenin kalyonları on gün oldukda (2.3.1807), yevm-i pazar ale'a-sabâh kalkup, Marmara açığına gidüp, Marmara'da üç gün meks edüp, dördüncü günü oradan dahi kalkup, Çanakkalʻası'na vardukda, kalʻa ile katı çok ceng ve muhârebe edüp, birkaç kalyonu sakatlanıp, yine çıkup gittikden (3.3.1807) yirmisekiz gün sonra, binikiyüzyirmiikinci senesi Muharrem'in yirmibirinci günü (31.3.1807), yevm-i isneyn, Sancak-ı şerîf sâʻat birbuçukda Irgatpazarı'na geldikde, alayın ibtidâ'sında Delibaşılar, ânın ardınca Züʻemâlar, ânın ardınca Hâcegân ve ânın ardınca Mevâlî-i izâm ve ânın ardınca Kā'im-mekām Paşa ve ânın ardınca Sancak-ı şerîf ve ânın ardınca Vezîr ve Şeyhü'l-islâm ve ânın ardınca Vezîr Kethüdâsı ve ânın ardınca Kalem Hülefâları ve ânın ardınca Sipâh ve Silâhdârân Ocakları, bu tertîb üzere cümlesi geçüp, Davudpaşa Sahrâsı'na dâhil oldular. Oniki gün Davudpaşa'da durup, onüçüncü cumʻaertesi günü, yirmiikinci senesi Saferü'l-hayr'ın üçüncü günü (12.4.1807), Davudpaşa'dan Sancak-ı şerîf kalkup, Edirne cânibine azm-i râh etmişlerdir. Edirne'ye dâhil olup, bir mıkdâr ânda meks edüp, ândan dahi Silistre'ye ve Karaleş'e varup, vakt-i şitâ karîb oluncaya kadar, orada Ordu-yı hümâyûn ikāmet edüp, vakt-i şitâ karîb oldukdan sonra, ândan dahi azm-i râh edüp, yirmiikinci senesi Receb-i şerîf'in yirmibirinci (24.9.1807) perşenbe günü sâʻat dörd, Sancak-ı şerîf Edirne'ye dâhil oldular. Edirne'de kışlayup, Mosko keferesiyle dokuz mâh mütâreke olunup, binikiyüzyirmiüçüncü senesi mâh-ı Cemâziye'l-evvel'in onuncu günü (4.7.1808) Alemdâr Mustafa Paşa **(vr. 2b)** beş altı bin asker ile Edirne'ye gelüp, yedi gün *—Târîh: Alemdâr Mustafa Paşa'nın Âstâne'ye geldiğini beyân eder—* Edirne'de ikāmet edüp, mâh-ı Cemâziye'l-evvel'in onsekizinci perşenbe günü (12.7.1808 salı) Sancak-ı şerîf ile Ordu-yı hümâyûn'u alup[400], beşinci gün yevm-i salı, sâʻat dörtde Davutpaşa'ya gelüp, sâʻat sekizbuçukda alay ile, salı günü kable's-salâti'l-asr Âstâne'ye Sancak-ı şerîf mahalline teslîm olundu. Mezbûr Alemdâr

Mustafa Paşa Âstâne’ye girmeyüp, Davudpaşa Sahrâsı’na ordusunu kurup, ânda askeri ile ikāmet eyledi. Ordu-yı hümâyûn Âstâne’ye duhûl etdikden sonra, yevm-i perşenbe, Es‘adzâde Şeyhü’l-islâm azl olup, yerine Arabzâde Ârif Efendi Şeyhü’l-islâm olmuştur. Yevm-i iki.[401] Sancak-ı şerîf Âstâne’den çıkup, onbeş ay yirmiüç günde yine Âstâne’ye gelüp, mahalline teslîm olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu.

Mâh-ı Cemâziye’l-evvel’in yirmidokuzuncu pazar günü (23.7.1808) ale’s-sabâh Rumeli Kaz‘askeri Şemseddin Efendi ve Anadolu Kaz‘askeri Alizâde Efendi ve Abdülmünîb Efendi vakt-i menâsıbları nâ-tamâm olarak azl olup, yerine Hünkâr İmâmı, Büyük İmâm Rumeli Kaz‘askeri ve Küçük İmâm Anadolu Kaz‘askeri oldular.

Büyük İmâm imâmetten azl olup, Hünkâr Mü’ezzinbaşı yerine Sultân Mustafa’ya İmâm-ı sânî olup, çırâğ oldu. Fî 29 CA. sene 1223 (23.7.1808).

Şemseddin Bursa’ya, Alizâde Kütahya’ya, Münîb Efendi Engürü’ye nefy olundular. Bu mahalle kayd olundu.

Sancak-ı şerîf Âstâne’ye dâhil olduğu târîhdir: Binikiyüzyirmiüç senesi yevm-ı salı [1808] mezbûr Mustafa Paşa, Sancak-ı şerîf ve Ordu-yı hümâyûn ile Âstâne’ye dâhil olup, dokuz gün Davudpaşa Sahrâsı’nda kendi askeri ile ânda ikāmet edüp, onuncu perşenbe gün onbin mıkdârı müsellah âdem ile sâ‘at ikide, Paşakapusu’na Sâhib-i mühr Edirneli Mustafa Paşa’dan cebren Mühr-i hümâyûn’u alup [4 C. 1223/28.7.1808], Paşa-yı mezbûru kendi ordusuna ihzâr ettirüp, sâ‘at üçde kendi onbin mıkdârı müsellah âdem ile Sarây-ı hümâyûn’a gidüp, Şeyhü’l-islâm Arabzâde Efendi hazretlerini Akağalar Kapusu’ndan içerü, Sultân Mustafa’ya gönderüp, Sultân Selîm Han’ı isterüz, tahta cülûs etsün, dediklerinde, Sultân Mustafa, etmem, deyu inâd ve muhâlefet edüp, Akağalar Kapusu’nu kapayup, Harem-i hümâyûn’da Harem Ağaları ile **(vr. 3a)** —*Târîh-i katl-i Sultân Selîm Han ve cülûs-ı Sultân Mahmûd Han ve bey‘at-ı Ricâl-i Devlet-i aliyye*— Sultân Selîm hazretlerini tutup, Harem Ağaları boğazına kaytan takup, boğup öldürmüşler ve meyyitini Akağalar Kapusu yanında Arzodası

önüne yatırdıklarında, Alemdâr Mustafa Paşa darılıp, Darü’s-sa‘âde Ağası’nı, Hazinedâr Ağa’yı ve Silâhdâr Ağa’yı ve Mâbeynciler’i ve Harem Ağaları ve Büyük Mîr-i âhûr Ağa’yı Bostancılar Fırunu’na önce habs ettirüp, Sultân Mustafa’yı tahtan attırup, yerine karındaşı Sultân Mahmûd’u yevm-i perşenbe, sâ‘at dokuzda tahta cülûs ettirüp, sâ‘at dokuzbuçukda Sultân Mahmûd’a Ricâl-i devlet bey‘at edüp, toplar atıldı. [28.7.1808]. Sâ‘at onda Dîvânyolu’nda münâdîler nidâ ederek geçtiler ve Alemdâr Mustafa Paşa Vezîr-i a‘zâm olup, Paşakapusu’na gelüp, kable’s-salâti’l-magrib umûm kaftanlarını giydirüp, yârendesi cum‘a günü sâ‘at ikide merhûm Sultân Selîm babasının türbesine defn ettiler. Fî 4 C. sene 1223 (4.7.1808)[402]

Katl-i İbrâhim Kethüdâ ve gayrühüm: Binikiyüzyirmiikinci senesi mâh-ı Rebîü’l-evvel’in yirmibirinci günü (29.5.1807), perşenbe günü, İbrâhim Kethüdâ ve Mişmiş Efendi, Re’is Efendi, Darbhâne Emîni Bekir Efendi ve Bostancıbaşı, bunlar katl olunup, ser-i makû‘ları Etmeydânı’na gelüp, yârendesi cum‘a günü sâ‘at dört, Kal‘alılar ile Ricâl-i devlet ve Ulemâ cümlesi Sarây-ı hümâyûn’a varup, Sultân Selîm’i indirüp, sâ‘at beş, Sultân Mustafa ibn Abdülhamîd Han’ı tahta cülûs ettirdiler. Fî 22 RA. sene 1222 (30.5.1807)[403].

Bi-hesâb-ı şuhûr-ı Arabiyye müddet-i saltanat-ı Sultân Mustafa, sene 1, mâh 2, yevm 12.

Sultân Abdülhamîd Han hazretlerinin oğlu Şâhzâde Sultân Mahmûd’un dünyaya geldiği târîhdir, beyân olunur: Fî 13 N. sene 1199 (20.7.1785), nehâren, sâ‘at dört.

Târîh-i Sultân Mustafa: Def‘aten Sultân Abdülhamîd’in oğlu Sultân Mustafa’nın dünyaya geldiği târîhdir: Fî 26 Ş. sene 1196[404] (6.8.1782). Yevm-i salı, sâ‘at sekiz.

Katl-i Mîr-i âhûr-ı evvel Arab Nezîr Ağa ve gayrühüm: Sultân Mahmûd tahta perşenbe günü cülûs edüp, ikinci cum‘aertesi günü ba‘de’s-salâti’l-asr

Mîr-i âhûr-ı evvel [ve] Vâlide Başağası Nezîr Ağa Alay Köşkü önünde katl olundular. Başçukadâr Bâb-ı hümâyûn'da katl olundu. Dârü's-sa'âde Ağası Mercân Ağa Enderûn'da katl olunup, ser-i maktû'u Bâb-ı hümâyûn'a vaz' olundu. Fî 6 C. sene 1223 (30.7.1808).

(vr. 3b) Cülûs-ı hümâyûn'un üçüncü yevm-i sebt ba'de'l-asr sâbık Rikâbdâr-ı Şehrîyârî Sa'id Ağa'ya Hünkâr Kapucular Kethüdâlığı tevcîh olunup, ol gece ba'de's-salâti'l-'işâ' merhûm olduğu bu cerîdeye kayd şüd. Fî 6 C. (30.7 1808).

Dördüncü yevm-i ehad, ba'de'z-zuhr Alay Köşkü altında Sırkâtibi katl olundu. Kezâlik ol gün Bâb-ı hümâyûn'da Karaağalar'dan iki Ağa dahi katl olundu.

Cülûs-ı hümâyûn'un beşinci yevm-i isneyn, Şeyhü'l-islâm Es'adzâde ve sâbık Rumeli Kaz'askeri Ahmed Muhtâr Efendi, sâbık İslâmbol Kadısı Murâdzâde Efendi, üçü birden Rumeli cânibine nefy olundular. Abdpaşalı Hüseyin Ağa Sultân Mahmûd efendimizin vâlidesine Kethüdâ oldu. Arnabud Ahmed Ağa Mîr-i âhûr-ı evvel oldu.

Cülûsun altıncı günü Kîse Dîvânı'ndan sonra Kapu Ağası ve Bostancıbaşı azl oldular. Fî 9 C. sene 1223 (2.8.1808). Cülûs-ı hümâyûn'un altıncı salı günü Kîse Dîvânı oldu.

Eyyâm-ı Bahûr'un evvelki günü semâdan bir matar zuhûr edüp, üç gün gece gündüz yağdı. Mâh-ı Cemâziye'l-âhir'in onuncu çahârşenbe günü Rikâb Kethüdâsı Mustafa Kethüdâ haremi ile ma'an Sakız'a nefy olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Sene 1223 (3.8.1808).

Sancak-ı şerîf Âstâne'ye avdetde, yevm-i isneyn Yeniçeri Ordusu Âstâne'ye dâhil oldu. Yârendesi yevm-i salı Sancak-ı şerîf dâhil olup, çahârşenbe gecesi, sâ'at beşde Yeniçeri Ağası füc'eten merhûm olmuşdur. Bir gün ve bir gece Ağakapusu'nda mihmân olmuşdur. Fî 24 CA. sene 1223 (18.7.1808).

Târîh-i Katl-i Nâzır-ı Bahr-i Esved Kabakcı-yı Ümmü'l-fesâd: Ordu-yı hümâyûn Âstâne'ye gelmezden dört gün mukaddem Alemdâr Mustafa Paşa

beşyüz âdem gönderüp, Sultân Selîm’i tahtdan indiren kal‘alılar’ın başı olan Boğaz Nâzırı Kabakcı-yı mezbûrun konağını ale’l-gafle gece basup, başını kesüp, malını yağma ettikden sonra, herbir kal‘alarda olan neferâtı dağıtup, onların yerlerine kendi tarafından âdem ve devlet tarafından topçu neferâtı koydukları bu cerîdeye kayd şüd. Fî 14 CA. sene 1223 (8.7.1808).

(vr. 4a) Cülûs-ı hümâyûn’un yedinci günü, çahârşenbe gün, sâbık Mîr-i âhûr-ı evvel Şemseddin Bey Maçin’e, Kara Vezîr’in karındaşı Şâh Sultân kocası Seyyid Mustafa Paşa Filibe’ye nefy olundukları işbu cerîdeye kayd şüd. Cülûs-ı hümâyûn’un sekizinci perşenbe günü, kable’s-salâti’l-asr Alay Köşkü altında Vâlide Kahvecibaşısı katl olundu. Fî 11 C. (4.8.1808).

İslâmbol Gümrük Emîni Eğinli Hüseyin Efendi azl olup, yerine İzmirli Yenicelioğlu Çelebi Ağa Gümrükcü oldu. Kezâlik, Duhân Gümrükcüsü azl olup, yerine Mahmûd Bey oldu. Fî 12 C. 1223 (5.8.1808).

Mâh-ı Cemâziye’l-âhirin onikinci günü (5.8.1808) ba‘de’s-salâti’l-cum‘a Hünkâr Kahvecibaşısı ve Hazine-i hümâyûn Kethüdâsı ve Tebdîl Hasekisi Bağdadlı Ali Ağa Bâb-ı hümâyûn’da ve ba‘zısı Alay Köşkü altında katl oldular.

Merhûm Hekîmbaşı Nu‘mân Efendizâde Mes‘ud Mollâ Hekîmbaşı oldu. Fî 12 C. 1223 (5.8.1808).

Cülûs-ı hümâyûn’un onikinci yevm-i isneyn bir Vâlide Sultân Alayı oldu. Onüçüncü günü sâbık Defterdâr Moralı Osmân Efendi Misivri’ye nefy olundu. Onbeşinci yevm-i perşenbe sâ‘at iki şevketlü efendimiz Sultân Mahmûd içün Kılıç Alayı oldu. Edirneli Sadr-ı a‘zam Mustafa Paşa’nın Kapu Kethüdâsı Aziz Efendi nefy olundu. Fî 20 C. (13.8.1808).

Âstâne-i aliyye’de her ne kadar küfeci ve sokaklarda olan sergiciler ve manavlar var ise ve Yenikapu’da olan bostan salaşları ve câmi‘-i selâtîn avlularında olanlar cümlesi yasak olup, cümlesini kaldırdılar ve Okçularbaşı’nda olan manavlar kaldırıldılar. Fî 20 C. sene 1223 (13.8.1808).

Mâh-ı Cemâziye'l-âhır'ın yirmiikinci isneyn günü ale's-sabâh Şeyhü'l-islâm Arabzâde Ârif Efendi azl olup, yerine sâbık Şeyhü'l-islâm Sâlihzâde Şeyhü'l-islâm oldu. Sene 1223. [22 C./15.8.1808]. Kezâlik ol gün sâbık Kā'immekām Musa Paşa'nın ser-i maktû'u Bâb-ı hümâyûn'a vaz' olundu. Arabzâde Ârif Efendi mecmû' yirmiyedi gün Şeyhü'l-islâm olmuştur. Fî 25 CA.- 22 C. sene 1223 (19.7.-15.8.1808).

Sâbık Rikâb Defterdârı Sa'dullah Efendi Edirne Sarâyı'na ta'mîr içün, Binâ' Emîni ve Muhallefât Halifesi Nîş tarafına Nüzûl Emîni [oldu] ve Râmiz Efendi'ye üç tuğ verilüp Tuna Ser'askerliği verilmiştir. Ve İslâmbol Kadısı Muhzırbaşısı Ahmed Ağa Alay Köşkü altında katl oldu. Fî 25 C. sene 1223 (18.8.1808).

Mâh-ı Cemâziye'l-âhır'ın yirmisekizinci günü Dürrîzâde Hidâyet Mollâ İslâmbol Kadılığı'ndan bilâ-vakt azl olup, yerine Köstendilli Tâhir Efendi Kadı oldu. Hâkezâ ihtiyâr Sekbânbaşı nefy oldu. Receb-i şerîfin gurresi salı günü ba'de'z-zuhr Kapûdân-ı Deryâ Seyyid Ali Paşa azl olup, yerine Râmiz Paşa Kapûdân Paşa oldu. Fî. Gur. B. sene 1223 (23.8.1808).

Receb-i şerîfin ikinci günü çahârşenbe gün Yeniçeri Ağası azl olup, yerine Samsoncubaşı Yeniçeri Ağası oldu. Azl olan Ağa'nın otuzsekiz gün ağalığı var. Müddet-i ağalığı Fî yevm 38.

Târîh-i sâ'ika: Receb-i şerîfîn ikinci günü, yevm-i çahârşenbe, sâ'at onbir, ba'de's-sabâh gün yüzüne bulut gelüp, gayet havanın yüzü bozulup, gök gürledi. Yedi kere yıldırım indi. Biri Sultân Mehmed minâresine, biri Süleymâniyye minâresine ve biri Osmâniyye minâresine ve biri Gedik Paşa minâresine ve biri Koğacılar Hammâmı'na ve biri bir hâneye düştüğü işbu cerîdeye kayd oldu. Fî 2 B. sene 1223 (25.8.1808)[405]

(vr. 5a) Sâbık Şeyhü'l-islâm Âşir Efendi'nin hafîdi ile üç nefer Kadı Kethüdâları nefy olundular. İşbu cerîdeye kayd şüd. Fî. 9 B. sene 1223 (31.8.1808). Zemân-ı Sultân Mahmûd Han.

Mâh-ı Receb-i şerîfin onuncu günü, yevm-i perşenbe Ağakapusu önünde Ocak bâzirgânı Yahudi katl olundu. Sene 1223 (1808).

Der-nüzûl-i İsma‘il Bey [be]-Davûdpaşa: Serezli İsma‘il Bey onbeşbin mıkdârı asâkir ile Âstâne cıvârında Davûdpaşa Sahrâsı’na çadırlar kurulup, oraya nüzûl etmiştir. Fî 14 B. sene 1223 (5.9.1808).

Sâbık Gümrükçü Tersâne Emîni Hasan Ağa Tersâne Eminliği’nden azl oldu. Fî 19 B.

Sâbık Hazine Kethüdâsı Sürre Emîni Sâlih Bey Kapucubaşılık’tan udûl edüp, Büyük Rûznâme mansıbı ile Hâcegân olmuşdur. Fî 19 B. sene 1223 (10.9.1808).

Târîh-i mesdûd-ı tarîk-ı hac: Binikiyüzyirmiüçüncü senesi Abdülvahhâb tarafından tarîk-ı hac mesdûd olup, ol sene Âstâne’den Sürre Emîni ve Kaftân Ağası ve Sakabaşılar Mekke ve Medine Mollâları ve sâ’ir huccâc-ı Müslimînden aslâ bir fert gitmedi. Hacc-ı şerîf mesdûd olmuştur. Sene 1223 (1808).

Bâ-emr-i âlî Anadolu’dan Yozgat kasabasında sâkin olan Çapârzâde Süleymân Bey Âstâne’ye bin kadar süvârî ile Üsküdâr’da Yunusbağı’na nüzûl ettiği işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 27 B. sene 1223 (18.9.1808).

Bâ-emr-i âlî ve bâ-Hatt-ı hümâyûn Ağakapusu’na tenbîh olunup, ahâlî-yi İslâmbol’da her ne kadar ehl-i esâmî var ise zâbitleri ma‘rifetleriyle kendülere tenbîh olunup, ulûfeleri alunup, satılmaz olsun ve terakkî geçmesün, deyu kendülere tenbîh olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 5 SA. sene 1223 (2.4.1808).

(vr. 5b) *Ziyâret-i uzemâ der-Kâğıdhâne an-zemân-ı Mustafa Paşa:* Şevketlü Pâdişâhımız Sultân Mahmûd Han hazretleri Ricâl-i devlet, vüzerâ-i izâm ve sâ’ir asâkir-i Müslimîn hazretlerine Kâğıdhâne’de azîm ziyâfetler edüp, Serezli İsma‘il Bey’e ve Karaosmânoğlu’na ve Çapanoğlu’na birer semmûr kürk ilbâs ve birer mücevher hançer i‘tâ-yı hümâyûn olundu ve sâ’ir Anadolu ve Rumeli Ağaları’na sâhib-i devlet tarafından birer kürk ilbâs olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 8 SA. sene 1223 (5.4.1808).

Der-katl-i Tayyâr Paşa: Canikli Ali Paşa’nın torunu Tayyâr Paşa Rumeli’nde katl olunup, ser-i maktû‘u Bâb-ı hümâyûn’a vaz‘ olundu. Fî 12 Ş. [1223] (3.10.1808).

Ve Üsküdâr’da olan Nizâm-ı cedîd Kışlası’nda kurbanlar zebh olunup, ba‘de’d-du‘â ve’s-senâ yine kışla kapusu küşâd ve derûnuna Sekbân askeri vaz‘ olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 10 Ş. [1223] (1.10.1808).

Ordu-yı hümâyûn ile gelen Çavûşbaşı Âstâne Defterdârı oldu. Asıl Defterdâr Sekbân Defterdârı oldu. Üsküdâr’da Ayazma’da sâkin Arnabûd Memiş Efendi Çavuşbaşı oldu. Fî 19 Ş. sene 1223 (10.10.1808).

Serezli İsma‘il Bey Davûdpaşa sahrâsında otuzyedi gün ikāmet edüp, otuzsekizinci perşenbe günü kuşluk vakti Davûdpaşa’dan kalkup vilâyetine azm-i râh ettiği işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 22 Ş.[1223] (13.10.1808). Kezâlik Karaosmânoğlu Filibe Âyânı Rüstem Ağa dahi ol gün gittiler.

Re’îsü’l-küttâb Mehmed Gālib Efendi Soğanağa Mahallesi’nden kalkup, Meydancık’da olan konağa nakl ettiği işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 22 Ş. sene 1223 (13.10.1808).

Sipâhîler Ağası Edirneli Dağdevirenoğlu azl olup, yerine Velvele Sipâhîler Ağası oldu. Fî 24 SA. sene 1223 (21.4.1808).

Galata’da meşhûr Kahvecioğlu Kalyon Başağası Galata Yenicâmi‘ önünde katl olundu. Fî 28 Ş. sene 1223 (9.10.1808).

Çapanoğlu Süleymân Bey, Bilecikli Kalyoncu Âstâne’den vilâyetlerine azm-i râh ettiler. Fî 29 Ş. sene 1223 (10.10.1808).

Târîh: Üsküdâr Kışlası’na müceddeden asker kayd olundu, der-zemân-ı Mustafa Paşa: Üsküdâr’da Nizâm-ı cedîd kışlasına müceddeden vaz‘ olunan asâkir-i şâhâneye Sadr-ı a‘zam Alemdâr Mustafa Paşa hazretleri kendülere sâ’ir Ocaklar gibi tuğ ve sancak verüp alay ile ba‘de’d-du‘â ve’s-senâ kışlaya dikildiği işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 17 N. sene 1223 (6.11.1808).

Feyzî Beyzâde Mehmed Bey müceddeden Hubûbât Nâzırı vaz‘ olundu. Fî 13 N. [1223] (2.11.1808)

(vr. 6a) *Beyt-i Alemdâr Mustafa Paşa:*

Rumeli'nden geldi bir çıtak
Mühr-i hümâyûn'u aldı çabucak
Sultân Mahmûd'u etti çırak
Bayram ertesi ya kılıç oynar ya bıçak
Eğer bu iş yarına kalur ise
Başına takın Şam çırak
Fî 27 N. sene 1223 (16.11.1808).

Bundan aşağı maktûl Mustafa Paşa'nın hakkında zuhûr eden vak'aları beyân eder: Mezbûr Alemdâr Mustafa Paşa Üsküdâr'da ve Levend Çiftliği'nde olan Nizâm-ı cedîd Ocakları'na i'tibâr edüp, müceddeden Asâkir-i Cihâdiyye deyu nâm ü şân verilüp, sekbân ve nice yüzbaşılar ve binbaşılar îcâd olunup ve yine Mustafa Paşa tarafından sâ'ir Ocaklar gibi kendülere tuğ ve sancak verilüp, gün-be gün i'tibâr ve şöhret buldukda, Yeniçeri Ocakları i'tibârdan sâkıt olur gibi oldukda, Yeniçeri Ocakları kışlalarında meşveret edüp, Ramazan-ı şerîfin yirmiyedinci salı gece, Kadir gecesi, sâ'at altıbuçukda Yeniçeri Ocakları yoldaşlarına haber edüp, cümle ittifâkıyla Paşakapusu'ndan içerü girüp, Paşakapusu'nu ateşe verüp, yanmağa başladıkda Mustafa Paşa'ya şaşkınlık gelüp, Harem tarafına gidüp, bir kârgîr mahzen içine girüp saklandıkda, Paşakapusu cümle muhterik oldukda, Yeniçeri askeri Paşa'nın harem tarafına vardıklarında, lağım var imiş, Paşa lağıma ateş ettikde, üzerinde olan Yeniçeri cümlesi helâk olup, Paşa-yı mezbûr dahi mahzenin bir tarafına düşüp ölmüş. Bundan sonra Yeniçeri gelüp, Vezîr Kethüdâsı Mustafa Kethüdâ'nın konağını muhâsara ettiler. Defterdâr Efendi dahi tebdîl kaçup, Mustafa Kethüdâ konağına gelüp, bunlara teslîm olmayup, cenge tasaddî ettiler. Konakdan Sekbanlar ve taşradan Yeniçeriler metris alup, vakt-i zuhra kadar ceng olup, vâfir Yeniçeri öldü. Ba'de'z-zuhr top getürüp, Yahya Paşa Sarayı'ndan uydurup top atmağa başladıklarında, konakdan takat getiremeyüp, sâ'at sekizbuçukda rey' ile teslîm oldular. Vezîr Kethüdâsı'nı

konağı içinde paralayup, ölüsünü altı nefer lâşe ile sokak kapusu önüne attılar. Dört gün ölüsü ânda yatup, hattâ elini ve ba‘zı a‘zâsını kelbler yemişler. Lâkin Yeniçeri Paşakapusu'nu yakmazdan evvel Kadir gecesi, Ağayı çıkarup, Ağakapusu'nun önünde paralayup, ândan sonra gelüp, Paşakapusu'nu yakup, bu işler zuhûr etti. Salı gün geçti, çahârşenbe gecesi Kadı Paşa ve Kapûdân Paşa ikisi bir olup, Tophâne'yi zabt edüp, Üsküdâr'da ve Levend Çiftliği'nde, evvelâ Sekbân askerini Topkapu'dan Saray-ı cedîd'e doldurup, asker Saray-ı cedîd'e kal‘a bedenleri üzerinden ve Kapûdân Paşa Kurşunlu Mahzen önünden gemi içinde top ile cenge tasaddî ettiler. İki gün iki gece top-tüfeng ile ceng olup, iki tarafdan çok âdem helâk oldu. Ba‘dehu mâbeynlerine Çarhçı Ali Paşa ve Nakîbü'l-eşrâf ve İslâmbol Kadısı Tâhir Efendi ve Ocaklı tarafından ba‘zı kimesneler tavassut edüp, Pâdişâh ile bunların mâbeynlerini ıslâh edüp, perşenbe gecesi Kadı Paşa ile Kapûdân Paşa bir filükaya binüp firâr etmeğle, Enderûn-ı hümâyûn'da olan Nizâm-ı cedîd askerlerine havf gelüp, ânlar dahi kayıklar ile firâr etmeğe başladıklarında, baki kalan Nizâm-ı cedîd askerleri cum‘a günü kışlak mahalli[nde] cümlesi Yeniçeri tarafına teslîm oldular ve üzerlerinde olan silahlarını bırakup teslîm oldular. Yeniçeri askeri dahi anları cümle soyup çıplak oldukları hâlde hakaret ve zillet ile Ağakapusu'na götürüp habs edüp, üç günden sonra Tersâne-i âmire **(vr. 6b)** tarafına nefy ettiler. Ve cum‘a günü Soğukçeşme Kapusu'nda [Zeyneb] Sultân Câmi‘i'ne selâmlık olup, ba‘des-salâti'l-cum‘a Sultân Mustafa'nın cenâzesini getürüp, babası Abdülhamîd Türbesi'ne defn olundu. Cum‘aertesi sâ‘at dokuz, Kā'immekām Memiş Efendi'ye Mühr-i hümâyûn verilüp[406], gelüp Hasan Paşa Hanı verâsında Yazıcı Efendi konağına oturdu. Pazar günü Şeyhü'l-islâm Sâlihzâde azl olup, yerine Nakîbü'l-eşrâf Abdullah Mollâ Şeyhü'l-islâm oldu.[407] Cum‘aertesi günü merhûm Mustafa Paşa'nın cesedini Paşakapusu'nda muhterik olan mahzen içinde bulup, oradan çıkarup, ayaklarına ip takup, herbir ipe yirmi-otuz Yeniçeri yapuşup, Paşakapusu'ndan alup, Dîvânyolu'nda sürüye sürüye alup, tâ Etmeydânı'na

götürdüler. Orada bir bacağını bir ağaca gerüp, başı aşağı astılar ve ağızına çubuk vermişler. Ve cesedini kılıç ve bıçak ile pâre pâre ettiler. Ve Kastomonu Mütesellimi Hacı Ahmedoğlu'nu ve kethüdâsını Sultan Ahmed Meydânı'nda Fîrûz Ağa Câmi'i yanında parça parça edüp, etini ve yağını kelbler yiyüp, mahv oldu gitti. Nizâm-ı cedîd askerinden ve Mustafa Paşa'nın askerlerinden nîce ve nîce âdemler katl olup, virânelerde ve sokaklarda kalup, cesedlerini kelbler yediler ve ba'zıları harîkde ateş içinde kalup, yanup kül oldular. Yeniçeri askeri, salı gecesi, Kadir gecesi, sâ'at yedibuçukda Paşakapusu'nu yakdıkdan sonra, yarınki çahârşenbe günü Nizâm-ı cedîd, Saray-ı cedîd'den gece dışarı çıkup, Ayasofya kurbunda, gündüz sâ'at beşbuçukda Cebehâne Kışlası karşusunda bakkal dükkânına, Nizâm-ı cedîd askerinden bir alay kimesne tahassun edüp, ceng ederken, Yeniçeri tarafından dükkâna ateş verdiler ve ândan Nizâm-ı cedîdler kaçup, Ayasofya Câmi'i'ne girdiler. Orada ceng ederken, Yeniçeriler ânın ile meşgûl olup, ateşi unuttular. Ateş gittikce büyüdü. Nizâm-ı cedîd askerinin ba'zısı Ayasofya minâresinden ve ba'zısı Ayasofya Câmi'i içinden sâ'at dokuza kadar ceng edüp, Nizâm-ı cedîd askeri cümlesi câmi' avlusunda helâk oldular. Lâkin ateş gayet kuvvet bulup, bir türlü ateşin önü alınamayup, ateş yürüdü. Bir tarafı Saray Meydânı'ndan Sultân Sarayı ve Cebehâne Kışlası, İshâkpaşa kurbundan Kabasakal Câm'i'ne varınca ve Sultân Ahmed Câmi'i'ne nâzır olan evler ve Atmeydânı'na nâzır olan evler ve Mehterhâne Kışlası ve Fîrûz Ağa Câmi'i, Dîvânyolu iki taraflı Sultân Sarayı'na varınca ve Fazlıpaşa'da Binbirdirek dedikleri meydân ve Çatalçeşme ve Soğukçeşme yanına yakın ve Yerebatan cânibine varınca Ayasofya Câmi'i'ne nâzır olan konaklar ve Sâ'atcıodası ve Ayasofya Türbeleri cümle küllehüm Ramazan'ın yirmi sekizinci çahârşenbe günü muhterik olup, cemî'-i ümmet-i Muhammed mükedder ve mutazarrır olmuşlardır. Ve çahârşenbe günü Yeniçeri tarafından âdemler ta'yîn olunup, Üsküdâr'da ve Levend Çiftliği'nde olan Nizâm-ı cedîd kışlalarını ve evlerini cümlesi ateşe verüp yaktılar ve evlerini cümle yağmaladılar. Îd-ı

fıtr'ın ikinci pazar günü bir mıkdâr teskîn oldu. **(vr. 7a)** Kapûdân Râmiz Paşa Fıtr'ın ikinci çahârşenbe günü[408] ale's-sabâh Kurşunlu Mağaza önünde küçük gemiden ve Tersâne-i âmire'de üçanbarlıdan bugün akşama kadar ol kadar Âstâne'ye top attı ki, Süleymâniyye Câmi'i'ni ve Ağakapusu'nu ve civârında olan evleri kalbur gibi deldiler. Bu misüllü şeyler aslâ görülmüş değildir ve Şeyhü'l-islâm Sâlihzâde bu mâddenin beşinci günü Manisa'ya nefy olundu.

Binikiyüz yirmiüç senesi mâh-ı Zilhicce'nin ondokuzuncu gecesi, sebt gecesi, ba'de'l-gurb, sâ'at bir, Sultân Mahmûd Han efendimizin kerîmesi Fatma Sultân dünyaya kadem basdı. Fî 18 Z. sene 1223[409] (4.2.1809).

Târîh-i saltanat-ı Sultân Selîm Han: Merhûm Sultân Selîm ibn Sultân Mustafa Han binikiyüzüçüncü senesi Receb-i şerîfin onüçüncü salı günü[410] tahta cülûs edüp, ikiyüzyirmiikinci senesi Rebîü'l-evvel'in ondokuzuncu günü (27.5.1807) Yeniçeri tarafından fetret zuhûr edüp, tahtan inüp, yerine Sultân Mustafa cülûs etmiştir. [29.5.1807]. Sultân Selîm'in müddet-i saltanatı: sene 18, mâh 8, yevm 6.

Merhûm Mustafa Paşa Üsküdâr'da olan Nizâm-ı cedîd kışlasına müceddeden Sekbân askeri vaz' eyledi. Fî 10 Ş. sene 1223 (1.10.1808).

Ramazan-ı şerîfin yirmiyedinci Kadir gecesine gelince tahminen yedibin kadar asker cem' olup, Kadir gece[si] Yeniçeri tarafından bir kavga zuhûr edüp, cümlesi kırkyedi gün[411] deyince perişân oldular ve kışlaları dahi muhterik oldu.[412]

Târîh-i vezâret-i maktûl Mustafa Paşa: Mezbûr Mustafa Paşa, Sultân Mahmûd'u mâh-ı Cemâziye'l-âhır'ın üçüncü perşenbe günü (27.7.1808)[413], sâ'at dokuzda tahta cülûs ettirüp, münâdîler nidâ ettiler. Kezâlik kendi dahi ol gün Mühr-i hümâyûn'u alup, Kapu'ya gelüp oturdu. Kadir gecesi Yeniçeriler cumhûr edüp öldürdüler.[414]Üç ay yirmidört gün vezâret etmiştir. Mâh 3, yevm 24.

1223 senesi Şevvâl’in ondördüncü günü (3.12.1808) Devlet-i aliyye tarafından Mosko keferesi ile mükâleme içün Re’îsü’l-küttâb Gālib Efendi ve Beğlikçi İzzet Bey, mevâlîden Murâd Mollâzâde me’mûr olup, Şevvâl‘in yirmiüçüncü (12.12.1808) pazar günü azm-i râh ettiler. İşbu cerîdeye kayd olundu.

Vâlide Kethüdâsı Yusuf Ağa’nın konağı Paşakapusu olup, nakl olundu. Fî 17 L. sene 1223, yevm-i isneyn (6.12.1808 salı).

Re’îsü’l-küttâb Mehmed Gālib Efendi, Mîr-i âhûr-ı sânî Moralı Bekir Bey, Beğlikçi İzzet Bey, mevâlîden Murâd Mollâzâde Rızâ Mollâ, bunlar Mosko keferesiyle mükâleme içün Devlet-i aliyye’den Rumeli’ne ta‘yîn olunup, sulh [u] salâh **(vr. 7b)** olmak içün Âstâne’den azm-i râh etmişler. Binâ’en-aleyh bu mecmû‘aya kayd olundu. Fî 23 L. sene 1223 (12.12.1808), yevm-i pazar sâ‘at üç.

Âstâne’den firâr eden Kapûdân Râmiz Paşa ve Kadı Paşa ve sâ’ir eşkiyâların katilleri içün ve Rumeli’nin nizâmı içün Devlet-i aliyye tarafından Kapûdân Seyyid Ali Paşa Ser‘asker oldu. Ma‘iyyetine Topçu ve Yeniçeri Ortaları ta‘yîn olundu. Fî 2 ZA. sene 1223 (20.12.1808).

Vezîr Kethüdâsı Köse Kethüdâ azl olup, yerine Küçük Râşid Efendi Vezîr Kethüdâsı oldu. Fî 10 ZA.[1223] (28.12.1808). Mezbûr Köse Kethüdâ, kırkbir gün kethüdâlık etmiştir. Yevm 41.

Sâbık Çavûşbaşı Memiş Efendi Îd-i fıtr’ın evvelki gün[ü], cum‘aertesi, nehâren sâ‘at dokuz, Mühr-i hümâyûn’u alup vezîr olup [3 L.1223/22.11.1809], mâh-ı Zilka‘ade’nin ondördüncü pazar gün[ü] azl olup (1.12.1809), sâ‘at yedi, yerine Çarhâcı Ali Paşa Kā’immekām oldu.[415] Mezbûr Memiş Paşa’nın müddet-i vezâreti yevm 44.

Devlet-i Âl-i Osmâniyye ile İngiliz keferesi birbirleriyle barışup, taraf-ı devletten kendülere izn verilüp, gelüp Galatasarayı’na oturup, cemî‘-i memâlik-i Osmâniyye barışık deyû fermânlar gönderüldü. İngiliz ile

Devlet-i Osmâniyye beyninde iki sene tekmîl olundukda nizâ‘ kat‘ olunmuştur. Târîh-i barışıklık: Fî 3 ZA. sene 1223 (21.12.1808).

Der-beyân-ı cânbâz minâreye çıkdığı: Merhûm Abdülhamîd Han'ın oğlu Sultân Mahmûd efendimizin dünyaya bir kerîmesi, Fatma Sultân, gelüp, binâ'en-aleyh sürûr-ı hümâyûn olup, şevketlü efendimizin izn-i hümâyûnlarıyla Eski Saray içinde Sultân Bâyezîd Câmi‘i'nin Kaşıkçılar tarafında olan minâreye cânbâz ip gerip, Saray-ı atîk içinde ip üzerinde yürüyerek minârenin şerefesine çıktığı, işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 12 [ZA]. sene 1223 (30.12.1808), Îd-i adhiyye'nin yevm-i isneyn sâ‘at sekiz, câmi‘ avlusuna ve minâre ve dükkân üzerlerine nîce yüzbin âdem cem‘ olup, temâşâ ettiler. Hattâ avluda olan ağaçlara çıktıklarında üzerinde olan âdemler ile ağaçlar yıkıldılar. Yarındaki salı günü, sâ‘at beş, hareket-i arz dahi vâkı‘ olmuşdur. Yevmî yüzyirmi akçe ile halife çırâğ olundu.

Mâh-ı Zilhicce'nin onbeşinci ([1223] 1.2.1809) cum‘a günü dahi, Çarhâcı Kā'im-mekām Ali Paşa dahi Vezneciler'de, Vâlide Kethüdâsı Yusuf Ağa'nın konağı içinden Camcı Ali Câmi‘i minâresine cânbâz ip kurup, minâreye kadar yürüdüğü işbu cerîdeye kayd olundu.

(vr. 8a) Mâh-ı Zilhicce'nin yirmialtıncı ([1223] 12.2.1809 pazar) yevm-i sebt, Sultân Mahmûd Han'ın Beşik Alayı mecmû‘ İslâmbol'da, Eyyüb'de, Galata, Üsküdâr'da her ne kadar mekteb var ise, cümlesi çocuklar, pilav ve zerde Paşakapusu'nda yiyüp, beşik önünce *Âmîn* çığrışarak, Saray-ı cedîd'e alay ile gittikleri işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 26 Z. sene 1223 (12.2.1809).

Der-beyân-ı firâr-ı Kadı Paşa: Merhûm maktûl Mustafa Paşa vak‘ası zuhûrundan üç gün sonra Kadı Paşa Rumeli cânibine firâr edüp, ol tarafda bir mıkdâr müddet sâkin olup, sonra bir takrîb Anadolu cânibine geçüp, başına bir alay haşerât cem‘ edüp, katı vâfir kasaba ve kurâları yağma ettikden sonra, Teke Mütesellimi Mehmed Ağa mezbûru bir yerde ahz ü katl edüp, ser-i maktû‘unu Âstâne'ye irsâl edüp, mâh-ı Zilhicce'nin yirmialtıncı günü ba'de-edâ-yı salâti'l-cum‘a[416] ser-i maktû‘u Bâb-ı

hümâyûn’a vaz‘ olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 26 Z. sene 1223 (12.2.1809).

Küçük Râşid Efendi mâh-ı Zilhicce’nin onuncu günü (27.1.1809) Köse Kethüdâ üzerine Kethüdâ-yı Sadr-ı Âsafî olup, mâh-ı mezbûrun ondokuzuncu salı günü (5.2.1809 pazar) azl olup, Hicâz Ser‘askeri’ne Defterdârlık içün kaftan giyüp ol gün Üsküdâr’a geçirdiler. Ânın yerine Defter Emîni İbrâhim Nâzif Vezîr Kethüdâsı olmuştur. İşbu cerîdeye kayd şüd. Fî 29 Z. sene 1223 (15.2.1809).

Hünkâr İmâmı Büyük İmâm Rumeli Kaz‘askeri olup, yedi ay tamam oldukda, beş ay müddeti kaldıkda, mâh-ı Muharrem’in gurresi perşenbe günü azl olup, yerine Kethüdâzâde Rumeli Kaz‘askeri oldu. [Gur.] M. sene 1224 (16.2.1809).

Mezbûr Mustafa Paşa vak‘asında Yeniçeri Ağası olan [Mehmed Ağa] azl olup, yerine Yenibahçe kurbunda sâkin sâbık Sekbânbaşı Karslı Mehmed Ağa Yeniçeri Ağası oldu. Büyük Tezkireci Efendi, Teşrifâtcı Efendi, Seyyidâ Efendi, üçü bir günde Cezîre-i Limni’ye nefy olundu. O işbu cerîdeye kayd şüd. Gurre-i SA. sene 1224[417] (18.3.1809).

Nevrûz-ı Sultân’ın ibtidâ’ki salı günü Kapûdân Paşa Seydî Ali azl olup, yerine Çarhacı Kā’immekām Ali Paşa, hem Kā’immekām ve hem Kapûdân Paşa olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fi 5 SA. sene 1224[418] (22.3.1809)[419].

Mâh-ı Saferü’l-hayr’ın onuncu (27.3.1809) pazar günü Köstendilli Tâhir Efendi bilâ-vakt İslâmbol Kadılığı’ndan azl olup, yerine Mekkîzâde İslâmbol Kadısı oldu. Mezbûr Tâhir Efendi mecmû‘u yedi ay oniki gün İslâmbol Kadısı oldu. 10 SA. sene 1224[420] (27.3.1809), azl.

(vr. 8b) *Zuhûr-ı Sefer-i hümâyûn:* Devlet-i Âl-i Osmân tarafından murahhas âdemler mükâleme içün Mosko keferesine ta‘yîn olup, Yaş’da mükâleme olundukda Mosko keferesi bir türlü ilzâm olunmayup, sulha mugayir hareket etmekle, tekrar beynehümâda nizâ‘ zuhûr edüp, Sefer-i

hümâyûn vâkı‘ olacağı ma‘lûm oldukda, Devlet-i Âl-i Osmân tarafından fermânlar tahrîr olunup, mübâşirler Anadolu ve Rumeli cânibine asâkir ve mühimmât cem‘ ü tedârükü içün ta‘yîn olunduğu kayd şüd. Fî 10 SA. sene 1224 (27.3.1809).

Sâbık Bursa’ya menfî olan Kapûdân-ı Deryâ Hacı Mehmed Paşa’nın tuğları kendüye in‘âm olunup, Akdeniz Boğazı’na muhâfız olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 13 SA. sene 1224 (30.3.1809).

Rumeli Kadı‘askeri Şemseddin Efendi Bursa’ya menfî iken merhûm olmuştur. Fî 11 SA. sene 1224 (28.3.1809).

Sâbık Gümrükcü Hasan Ağa Tersâne-i âmire Emîni oldu. Def‘a-i sânîde. Fî 13 SA. sene 1224 (30.3.1809).

Kā’immekām Ali Paşa’nın vakt-i vezâretinde Saferü’l-hayr’ın yirmiyedinci günü, sâ‘at dört, Paşakapusu’nun Kurâbiyeciler tarafında olan kapunun önünde Kıbrıs Cezîresi tercemânı katl olunup, ba‘de’l-katl ân-ı vâhid cîfe-i lâşesini kaldurup, Balıkpazaru Kapusu’na bırakdılar. Üç gün ânda kaldı. Bu cerîdeye kayd şüd. Fî 27 SA. sene 1224 (13.4.1809).

Mâh-ı Zilka‘ade’nin ondördüncü pazar günü (1223, 1.1.1809) sâ‘at yedi, Memiş Paşa azl olup, Çarhacı Ali Paşa Kā’immekām olup, Yusuf Paşa’nın yerine Kā’immekām olmuşdur. Müddet-i kā’immekāmlığı, mâh 3, yevm 21. Fî 2 RA. sene 1224 (17.4.1809), azl.

Sadr-ı sâbık Yusuf Paşa def‘a-ı sânîde Sultân Mahmûd Han’a Sadr-ı a‘zam olup, Anadolu’dan üçbuçuk ayda Âstâne’ye gelüp, Sadr’a culûs ettiği günü işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 10 RA. sene 1224, yevm-i isneyn (25.4.1809 salı)[421].

Soğanağa Mahallesi cıvârında sâkin İzzet Paşa Vekîlharcı Hâcı Osmân Ağa Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa’ya Vekîlharc olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 15 RA, sene 1224 (30.4.1809).

Bostancıbaşı Ağa ba‘de’s-salâti’l-cum‘a azl olup, yerine Haseki Ağa Bostancıbaşı olup, Haseki Ağa’nın yerine Vezîr Karakulağı Haseki Ağa

olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 14 RA. sene 1224 (29.4.1809).

Mosko keferesi Yergöğü üzerine sû-i kasd ile katı vâfir asâkir ile hücûm eyleyüp, münhezim olup firâr edüp, ba‘zı kefere esîr olup, Âstâne’ye vürûdu ve ba‘zısı katl olunup kulakları Âstâne’ye geldiği meserret haberleri işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 3 RA. sene 1224 (18.4.1809).

(vr. 9a) Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa Âstâne’ye geldikden yedi gün sonra sâbık Kapûdân Sâlih Paşa’yı Safranbolu’ya, Eğinli Kā’immekām Hâcı Mustafa Paşa’yı Bolu’ya, Şâhsüvârzâde Kā’immekām Hamdullah Paşa’yı Bursa’ya, Sadr-ı sâbık Memiş Paşa’yı Cezîre-i Sakız’a nefy ettiği işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 17 RA. sene 1224 (2.5.1809).

Rusçuk Â‘yânı Hâcı Bekir Ağa’nın katli içün ahâlî-yi Şumlu Ser‘asker Hüsrev Paşa’ya gelüp, mezbûrun katlini matlûb ettiklerinde, paşa-yı müşârünileyh, mezbûr Hâcı Bekir Ağa’nın hakkında Emr-i âlî yokdur, katl etmem, deyu, cevâb ettiklerinde, ahâlî-yi belde bir bir cem‘ olup, ittifâk ile paşayı memleketlerinden ihrâc edüp, bir mıkdâr muhârebe olup, tarafeynden vâfir âdem katl olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 15 RA. [1224] (30.4.1809).

Yeniçeri tâ‘ifesiyle Şeyhü’l-islâm konağında ve Paşakapusu’nda, Saray-ı hümâyûn’da Kubbealtı’nda birkaç kerre müşâvere olunup, âkıbetü’l-emr Devlet-i aliyye ile Ocaklı ve Yeniçeri beyninde olan nifâk ü şikāk def‘ olunup, devlet ile Yeniçeri beyninde ittifâk nizâm bulup, Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa ile Ricâl-i Devlet-i aliyye ve Ocaklılar ale’l-ittifâk ve ma‘an cümle ma‘rifetleriyle Sefer-i hümâyûn’a azm ve râhî olmaları şevketlü efendimiz hazretleri tarafından Hazine Kethüdâsı’yla Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa’ya bir kürk ve bir kılıç ve bir Hatt-ı hümâyûn Paşakapusu’na gelüp, kırâ‘at olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 13 RA. sene 1224 (28.4.1809).

Cirazlı dâmâdı Kapu Kethüdâsı Arnabud Hasan Efendi Bursa’ya nefy olunduğu kayd şüd. Fî 7 R.[1224] (22.5.1809).

İbrâhim Kethüdâ merhûmun Mühürdârı Hasan Efendi Kars cânibine Nüzûl Emîni olup, Kassâbbaşılığı ile ol cânibe me’mûr olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 7 R. sene 1224 (22.5.1809).

Yusuf Paşa’nın tuğları Paşakapusu’na sefer içün nasb olundu: Bu mâddeden beş gün sonra, cum‘aertesi günü sâ‘at üç, ba‘de’d-du‘â ve’s-senâ Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa’nın tuğları Paşakapusu’na dikildi. Ândan altı gün sonra, yevm-i perşenbe sâ‘at oniki, Paşakapusu’na ikiyüz Mosko esîri İbrâ’il’den geldi.

Tuğ dikildikden altı gün sonra, cum‘a günü ale’s-sabâh Yeniçeri Ağası ihtiyâr Karslı Ağa azl olup, yerine Zağarcıbaşı Yeniçeri Ağası oldu. Hâkezâ ol gün Başbakikulu Torun Bey Çavuşbaşı oldu. Ânın yerine Yahya Paşazâde Başbakikulu olduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 19 R. sene 1224 (3.6.1809).

Komşumuz Morevî Mîrâhûr-i sânî Bekir Bey Mosko ile mükâlemeye me’mûr olan Re’îsü’l-küttâb Gālib Efendi ma‘iyyetine me’mûr olup, fî 26 L. sene 1223 (15.12.1808), yevm-i pazar Âstâne’den azm-i râh edüp, beş mâh ondokuz günde mezbûr Bekir Bey Âstâne’ye dâhil olmuşdur. fî 15 R. sene 1224 (30.5.1809).

Sultân Mahmûd hazretleri tahta cülûs ettikden sonra ibtidâ’ Beşiktaş Sarayı’na Nakl-i hümâyûn vâkı‘ olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 23 R. sene 1224 (7.6.1809), yevm-i isneyn, sâ‘at onbir, dakika kırkbeş.

(v 9b.) Kapûdân Paşa sâbık Kā’immekām Çarhacı kapûdânlıkdan azl olup, yerine sâbık Kapûdân Paşa Hâcı Mehmed Paşa Kapûdân olmuşdur. Fî 25 R. sene 1224 (9.6.1809)[422]. Paşa-yı mezbûr Çarhacı Ali Paşa’nın müddet-i Kapûdân Paşa’lığı mecmû‘u, yevm 80 olmuşdur.

Kırkçeşme kurbunda Halebli Serbevvâbîn-i Dergâh-ı âlî Sa‘dullah Ağa’ya üç tuğ verilüp, Çarhacı olmuştur. Fî 5 CA. sene 1224 (18.6.1809).

Der beyân-ı muhârebe-i eşkiyâ der-Üsküdâr: Üsküdâr’da sâkin olan Ellidokuz’un yoldaşlarıyla Yirmibeşler beyninde bir nizâ‘-ı fitne zuhûr

edüp, birbirlerine düşüp, kavgaya tasaddî ettiklerinde, Yirmibeşler ve Otuzüçler ve Yetmişbeşler ittifâk edüp, Âstâne'den geçüp, Üsküdâr'da Balaban Câmi'i'nden tahassun edüp, cenge şurû' edüp, katı vâfir ceng oldukda, tarafeynden ba'zı âdemler katl olup ve ba'zıları mecrûh oldukda, Ellidokuz firâr ettiklerinde Yirmibeşler varup, nişânlarını kırup ve dükkânlarını yıkup, mallarını yağma ettikleri işbu cerîdeye kayd olunmuşdur. Fî 15 CA. sene 1224 (28.6.1809).

Eski Saray içünde Karaağalar Dâ'iresi'nde gece sâ'at beş, harîk zuhûr edüp, üç dört sâ'at mıkdârı yandığı işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 28 SA. sene 1228 (2.3.1813).

Der-beyân-ı Sefer-i hümâyûn ve azîmet-i Ordu-yı hümâyûn ale'l-Mosko Yusuf Paşa: Abdülhamîd Han merhûmun oğlu Sultân Mahmûd Han hazretlerinin zemânında Mosko keferesiyle Sırb re'âyâsı eşkiyâlık ve tuğyanlık edüp, Ümmet-i Muhammed beyninde olan nifâk ve şekāvete nazar edüp, fırsatı ganîmet bilüp, Devlet-i aliyye ile olan mükâlemeye i'tibâr etmeyüp, ba'zı mahallere sû-i kasd ile hareket ettiklerinde bi-emrillâhi te'âlâ perîşân ve perâkende olup, ba'zıları katl olup ve ba'zıları esîr Âstâne'ye geldiklerinde emr-i zarûrî üzerlerine sefer etmek lâzım geldikde, şevketlü Efendimiz Mühr-i hümâyûn'u Sadr-ı sâbık Yusuf Paşa'ya ihsân-ı hümâyûnları oldukda, Yusuf Paşa hazretleri dahi Ocaklı ve Yeniçeri ile ittifâk edüp ve Ordu-yı hümâyûn tedârüki görülüp, Mosko üzerine Ordu-yı hümâyûn'un hareketleri beyân olunur: Yevm-i pazarertesi Yeniçeri Ordusu sâ'at bir, Âstâne'den Dâvudpaşa Sahrâsı'na hurûc ettiler. Allahu te'âlâ hayr-ı selâmetler verüp, cümlesini mansûr ve muzaffer eyleye. Âmîn. Bi-hakk-ı Tâhâ ve Yâsîn. Ağakapusu'ndan alay ile çıkup, Kemeraltı'nda Vezneciler'den Sultân Bâyezîd Hammâmı önünden Dîvânyolu'ndan doğru Alay Köşkü'ne varılup, ânda Zâbitân'a hil'atlar ilbâs olunup ve Ortalar'a ve Neferât'a bahşîş verilüp, ândan Bahçekapusu yanından Kantarcılar'dan Zeyrek'den inüp, oradan Topkapusu'ndan Dâvudpaşa Sahrâsı'na dâhil olmuşdur. Fî 19 CA. sene 1224 (2.7.1809).

Mâh-ı mezbûrun yirminci yevm-i salı, sâ‘at iki, Topçu Ortası (15), Arabacı (5), Cebeci (14), Kumbaracı Ortası (3), Lâğımcı (3), Mehterhâne Ortası (4), Ocakları alay ile Dîvânyolu’ndan geçüp, Dâvudpaşa’ya çıktılar. Sâ‘at dört.

(vr. 10a) *Sadr-ı a‘zam Kör Yusuf Paşa’nın Ordu Alayını beyân eder:* Mâh-ı Cemâziye’l-evvel’in yirmiikinci günü yevm-i perşenbe ([1224] 5.7.1809), sâ‘at altı, Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa hazretleri alayı gelüp, Dâvutpaşa Sahrâsı’na çıktı. Alayın ibtidâ’-yı evvelinde Tatarlar, sâniyen Delibaşılar, sâlisen Çavuş Ağalar ve Zâ‘im Ağalar ve râbi‘an Atlı Topçular ve ândan sonra Hâcegân ve ândan sonra Kapucubaşılar ve ândan sonra Çarhacı Paşa ve ândan sonra Kaz‘asker Efendiler ve ândan sonra Şeyhülislâm ma‘a Sadr-ı a‘zam ve ânın ardınca Zıhlılar ve ândan sonra Kethüdâ Bey ma‘a Mehterhâne ve ândan sonra Sipâh Çavuşları ve kıs alâ hâzâ minvâl-i muharrer üzere alay tekmîl oldu. Sâ‘at altı. Buğdaycılar Kapusu’ndan mürûr ettiler. Herbir köşebaşlarında Dâvudpaşa’ya varınca selâtîn câmi‘leri mü’ezzinleri Sadr-ı a‘zam hazretlerine karşu Ezân-ı şerîf okudular. Mekteb çocukları dahi ilâhî okuyarak ve Âmîn çığrışarak alay önünce Dâvudpaşa’ya kadar gittiler. Ve Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa hazretleri Paşakapusu’nda ata binerken, maktûl Mustafa Paşa’nın vak‘asında firâr eden Nizâm-ı cedîd Defterdârı Behîc Efendi’yi Paşakapusu’nda katl edüp, ser-i maktû‘unu Bâb-ı hümâyûn’a vaz‘ edüp, ândan sonra atına binüp, alaya gittiği işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 22 CA. sene 1224. Yevm-i perşenbe. (5.7.1809).

Mecmû‘u Ordu-yı hümâyûn Dâvudpaşa Sahrâsı’nda on gün ikāmet edüp, onbirinci yevm-i perşenbe[423] günü Tamus’un ibtidâ’sında, Yeniçeri Ordusu kalkup, azm-i râh ettiler ve üçüncü günü Topçu ve Arabacı, Cebehâneli kalktılar. Yeniçeri Ordusu on günde Edirne’ye dâhil oldular.Yevm-i cum‘aertesi.[424] Bu tarafda Sadr-ı a‘zam Ordusu Dâvudpaşa Sahrâsı’nda onyedi gün ikāmet edüp, mâh-ı Cemâziye’l-ahır’ın onbirinci günü yevm-i pazar (24.7.1809 pazartesi)[425], Burc-ı akreb’den Kavs’i

tahvîl ve şeref-sa‘d oldukda Sadr-ı a‘zam Ordusu ve ma‘a Ricâl-i Devlet-i aliyye ile kalkup, azm-i râh ettikleri işbu cerîdeye kayd olundu. Hazret-i Hallâk-ı âlem ve Rezzâk-ı nev‘-i benî âdem olan Rabbimiz, Rabbü’l-izzet hayırlı selâmet verüp, eynemâ kânû ve eynemâ teveccehu herhâlde mansûr ve muzaffer eyleyüp, fütûhât-ı celîle ve nusret-i azîm ile cümle mü’minîn ve mü’minâtı mesrûr eyleyüp, hem gammımızı sürûra tebdîl eyleye. Âmîn. Sümme Âmîn. Bi-hakk-ı Tâhâ ve Yâsîn.

Ordunun Edirne’ye duhûl ettiği târîhdir: Fî 21 C. sene 1224 (3.8.1809). Mâh-ı Cemâziye’l-âhir’in yirmibirinci salı günü (3.8.1809 perşenbe) Sadr-ı a‘zam Ordusu, sâ‘at yedi, Edirne’ye dâhil oldular. On gün Edirne’de ikāmet edüp, onbirinci günü Şumnu cânibine azm-i râh ettiler. Şumnu’ya dâhil olmadan birgün evvel, otuzbin mıkdârı Mosko keferesi Tuna’yı geçüp, Babadağı’na geldiği haberi zuhûr edüp, ândan Sadr-ı âzam orduyu alup, Rusçuk cânibine azm edüp, ânda birkaç gün ikāmet edüp, ba‘dehu Ordu-yı hümâyûn karşu Yergöğ’e geçüp, ânda dahi bir mıkdâr vakt meks olunup, küffârın ordusu altı yedi sâ‘at mıkdârı yerde Dâyebağları nâm mahalde olup, bizim asâkir-i islâm ve küffâr askeri birbirleriyle mukābil oldukda, kâfire inhizâm vâkı‘ olup, islâm tarafından sürûr ü ferâh olup ve Âstâne’ye meserret haberi geldikde, bu taraf dahi sürûr üzere olup, İnşâallah Ordu-yı hümâyûn Bükreş’e an-karîbü’l-ahd dâhil olurlar, derken, Varna cânibine, Babadağı’nda olan kefere hurûc edüp, Balçık ve Köstence cânibine hücûm edüp, vâfir cesâret etmekle, bu haber Âstâne’ye gelirken, Âstâne’den seksen Dalkılıç Bayrakları küşâd olup ve asâkirleri Varna sefînelerine koyup, irsâl olduklarında, Babadağı’nda olan kefere dönüp, tekrâr Silistre cânibine teveccüh ve ol tarafları gayet tazyîk etmekle, Ordu-yı hümâyûn tekrâr yine berî, karşuya geçüp, Silistre taraflarına asâkir tertîb etmek kasdına düştüler.

(vr. 10b). Maktûl Mustafa Paşa’nın avanelerinden firâr eden Morevî Ali Efendi ve Küçük Râşid Efendi katl olunup, ser-i maktû‘ları Bâb-ı

Humâyûn'a vaz' oldukları, işbu cerîdeye kayd şüd. Fî gurre-i C. sene 1224 (14.7.1809).

Bosna Vâlisi İbrâhim Paşa tarafından Tatar Ağası meserret haberi ile Âstâne'ye gelüp, mezbûra altın çelenk ve semmûr kürk ve katı vâfir in'âm ve ihsân olundu. Tatar-ı mezbûrun takrîrine göre Sırp keferesinden onbeşbin mıkdârı kefere katl olundu. Kayd şüd. Fî 7 C.[1224] (20.7.1809)

Ordu-yı hümâyûn Davudpaşa'ya çıktıklarında, Yeniçeri tâ'ifesi yüz bulup, üçer, beşer ve onar bir yere gelüp, gece ile ba'zı konaklara ve ba'zı evlere varup, akçe aldıkları ve ba'zı âdemlere ve dükkânlara ve sarrâflara ve kefere tâ'ifesine tasallut edüp, herbir kimesneyi hâline göre tecrîm ve bazı ehl-i ırz hatûnların önüne çıkup, fi'l-i şenî' kasdıyla zorlayup ve ba'zı mahallerde zâbitâna itâ'at etmeyüp, kurşun ve tüfeng atup, eşkiyâlık ettikleri onbeş gün mıkdârı ânların şerlerinden çarşular açılmayup, katı vâfir fesâd ettikleri işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 21 CA.[1224] (3.8.1809).

Vefât-ı Gümrükcü Hasan Ağa: Selânikî Gümrükçü Hasan Ağa Tersâne-i amire Emîni iken ayağının birine nüzûl inüp, bir ayağı gayet şişüp, şevketlü Pâdişâhımız meşhûr olan hekîm ve cerrâhlar ta'yîn ve mu'âlece ettiler. Bir türlü fâ'ide vermedi. Gayetü'l-emr ecele çâre bulmayup, dâr-ı dünyâdan dâr-ı bekāya rıhlet eylediği, işbu cerîdeye kaydolundu. Fî gurre-i C, sene 1224 (14.7.1809). Yevm-i cum'a. Mezbûr Hasan Ağa'nın konağı ve eşyâsı ve sehmi ve malikâneleri ve Selânik'de olan çiftlikleri ve akarâtları ve nakden mevcûd bulunan akçesi cemî'-i mâ-meleki onikibin kîse akçeye bâliğ ve belki daha ziyâdeye (120.000) bâliğ olmuşdur. Bilâ veled olduğu içün Devlet-i aliyye zabt etti.

Merhûm Hamidîzâde damadı Enderûn-ı hümâyûn'dan, Hazine Kethüdâlığı'ndan çıkma Gürcü Mehmed Efendi Anadolu Kaz'askeri oldu. Fî gurre-i C. sene 1224 (14.7.1809).

Âstâne-i aliyye'den Ordu-yı hümâyûn ile azm-i râh eden Kethüdâ-yı Sadr-ı Âsafî İbrâhim Efendi Silivri'de merhûm olup, cenâzesi Eyyûb-i Ensârî'de, getürüp defn ettiler. Yerine Âstâne-i aliyye'den bâ-Hatt-ı şerîf Sultân

Kethüdâsı Azmî Efendi Rikâb Kethüdâsı oldu. Fî 22 C. sene 1224 (4.8.1809). Ândan evvel Rikâb Kethüdâsı olan Cânîbî Sâlih Efendi Ordu-yı hümâyûn'a râhî olmuşdur. Fî C. (Ağustos 1809).

Sultân Mahmûd Han'ın kerîmesi Fatma Sultân yedi ay onbeş gün yaşayıp, mâh-ı Cemâziye'l-ahir'in 23. cum'aertesi günü, sâ'at sekiz, cenâzesini götürüp, Osmâniyye Türbesi'ne defn olduğu, işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 23 C. sene 1224 (5.8.1809).

(vr. 11a) Merhûm Fatma Sultân mâh-ı mezbûrun yirmiüçüncü cum'aertesi kable'l-asr, sâ'at sekizde defn olunup, yirmidördüncü gecesi, pazar gecesi, sâ'at üç Â'işe Sultân dünyâya geldi. Fî 24 C. sene 1224 (6.8.1809). Üç gece Boğaziçi yalıları iki taraflı Âstâne'den Rumeli Kavağı'na varunca kandil ile donanma ettiler.

Şa'bân-ı şerîf'in beşinci günü (15.9.1809), yevm-i cum'a sâ'at on, Sâhib-i devlet Yusuf Paşa'nın tahrîrâtıyla Tatar Odabaşısı meserret haberleriyle Âstâne'ye gelüp, cümle mü'minîn [ü] mü'minât ferahnâk oldular. Yergöğü cıvârında Dâyebağı kurbında Mosko keferesiyle mukātale ve muhârebe olundukda, yirmibin mıkdârı kâfir kılıçdan geçmiştir. El-hamdü-li'l-lâhi Râbbü'l-âlemîn yine ol gün, cum'a günü vakt-i kuşlukda yedi araba Mosko keferesi şapkası ile yirmi aded esîr Âstâne'ye geldi. Sırp keferesine Mosko tarafından yedibin imdâd imiş, giderken Vidin Vâlisi Mollâ Paşa katl etmiş.

Fî 23 Ş. sene 1224 (3.10.1809). Kîse Dîvânı'ndan sonra Rikâb Re'îsi ile Beğlikçi İzzet Bey azl oldular. Yârendesi çahârşenbe günü Limye[426] Cezîresi'ne İzzet Bey nefy olunmuşdur. Yârendesi perşenbe gün kable'z-zuhr, Üsküdâr'da Kadıköyü'nde katl olunup, İzzet Bey'in ser-i maktû'u Bâb-ı hümâyûn'a vaz' olundu.

Sâbık Sadr-ı a'zam Çelebi Mustafa Paşa İsmâ'il Muhâfızı olup, kıllet-i zahîre ve kıllet-i asâkir olmağla, Paşa-yı mûmâileyh İsmâ'il Kal'ası'nı vire ile Mosko keferesine teslîm edüp, kal'a-i mezbûr yed-i küffâra geçtiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî gurre-i N. sene 1224 (10.10.1809).

Paşa Kapusu’nda ihrâk zuhûr edüp, bi’l-cümle muhterik oldu. [Yevm-i] İsneyn, gece sâ‘at oniki. Fî 23 RA. sene 1203 (22.12.1788).

Sadr-ı a‘zam Kethüdâsı Sâlih Paşa Binâ’ Emîni nasb olunup, Paşakapusu’nun binâ’sı tekmîl olup, içine girdiler. Fî 1 B. sene 1203 (28.3.1789).

Tuna cıvârında Kuzgun nâm mahalde sâkin ve meşhûr beyne’n-nâs Pehlivân Ağababa nâm kimesneye Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa üç tuğ verüp, Tuna üzerine Ser‘asker etmiştir. İşbu cerîdeye kayd şüd. Fî 1, gurre-i N. sene 1224 (10.10.1809).

Vezîr-i azâm Ordu-yı hümâyûn ile Edirne’ye dâhil olduktan sonra beş gün mürûrunda Âstâne’den Sekbanbaşı tarafından herbir Esnâf Kethüdâları’na tenbîh olunup, esnâfına göre birer, ikişer bayrak, yüzyirmişer âdem ile Karadeniz Muhâfızı olmak içün tenbîh olunmuşlar idi. Ba‘dehu ol tertîb men‘ olunup, esnâfın ma‘mûrca olanlarına sehm verilüp ve aşağı takımını herbir esnâfın hâl-i mıkdârlarına göre bin kîse akçeden sâlyâne tevzî‘ ü taksîm ve tahsîl olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî gurre-i B. sene 1224 (12.8.1809).

(vr. 11b) Fî 22 CA. sene 1224 (5.7.1809 çarşanba), yevm-i perşenbe, sâbık Bender Vâlisi Hasan Paşa Kā’immekām olup, Kapu’ya oturdu. Ramazan-ı şerîf’in üçüncü günü (12.10.1809 perşenbe), yevm-i cum‘a azl olup, yerine sâbık Cebecibaşı Osmân Paşa Kā’immekām oldu. Hasan Paşa’nın müddet-i vezâreti: mâh 3, yevm 11.

Mosko keferesi Tuna üzerine köprü kurup, ikide bir bizim tarafa geçüp, birkaç yerden Silistre’ye gelüp, etrâfını çevirüp, bir müddet muhâsara edüp, gayet tazyîk etmekle, bizim Ordu-yı hümâyûn Rusçuk’dan otuzbin mıkdârı asker tertîb edüp, Baba ile Boşnak Ağa başbuğ olup, kâfir ile ceng ederken, Sâhib-i mühr Yusuf Paşa bir tarafdan, Arnabud Mikdâd Paşa bir tarafdan gelüp, küffârı bi-izni’l-lâhi te‘âlâ perîşân ü berbâd edüp, bakıyyetü’s-süyûf olanlar dahi bi’l-külliyye Tuna’ya, öteye geçüp, firâr ettiği meserret haberini Sadr-ı a‘zam Paşa Çukadârı Eyyüb Ağa Âstâne’ye gelüp, gayet ile

kendüye ikrâm olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 25 N. sene 1224 (3.11.1809).

Anadolu askerlerine Sadr-ı a‘zam izin verüp, Ordu-yı hümâyûn kışla içün Şumlu’ya kalkup, Baba Paşa Tuna Ser‘askeri olduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 20 L. sene 1224 (28.11.1809).

Koska’da Yâsincizâde İran’a elçilik içün taraf-ı devletten kürk giyüp, me’mûr olmuşdur. Fî 28 L. sene 1224 (6.12.1809). Mezbûr Yâsîncizâde Efendi fermânlarını ve hediyelerini alup, mükemmel Kapu ile Üsküdâr’a geçüp, Acem Şâhı’na elçilik ile azm-i râh etmiştir. Binâ’en-aleyh işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 20 N. sene 1225 (19.10.1810), sâ‘at iki, yevm-i perşenbe.

Kalafat Paşa’nın küçük oğlu Müderris, İzmir Mollâsı olup, Şeyhü’l-islâm Efendi kendinin bi’n-nefs İzmir’e gitmesine izin vermeyüp, niyâbete izin verdi de, bi-nefsihî kendim giderim, niyâbet vermem, deyu recâ vü ta‘allül ettikde, Limye’ye nefy ettikleri işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 27 L. sene 1224 (5.12.1809). Ba‘de’n-nefy mollâlığı üzerinden hekk olundu.

Tavukpazarı kurbında Çilingirler içinde gece sâ‘at altı, pazar gece, bir harîk zuhûr etti. Dörtbuçuk sâ‘at yandı. Mecmû‘u Tavukpazarı ve Esîrpazarı ve Çilingirler mecmû‘u Parmakkapu’ya varınca ve Sedefçileriçi ve Karababa Sokağı muhterik olmuştur. Fî 2 ZA. sene 1224 (9.12.1809).

Ve bizim mahallede Sakız Halîl Efendizâde Müderris Mehmed Es‘ad Efendi haremi ve cemî‘-i uşakları ile Molova’ya râhî oldular. Fî 2 ZA. sene 1224 (9.12.1809).

Ve Hasodabaşı Seyyid Mustafa Ağa’nın adamı Ali Ağa’nın bir oğlu dünyâya geldi. İsmi Mehmed’dir. Fî 5 ZA. sene 1224 (12.12.1809).

Sâbık Tuz Emîni Köse Mustafa Ağa, maktûl Alemdâr Mustafa Paşa’ya gayet intisâbı olup, ba‘zı kimesneler külliyyetli ubûdiyyet alup ve ba‘zı kimesneleri dahi lisânen te’kîd edüp, Mustafa Paşa Vak‘ası’nda firâr, ba‘de’z-zemân yine meydâna çıkup bir nizâ‘ zuhûr etmekle, mahbûs olup,

birkaç günden sonra zindânda katl olundu. Fî 10 ZA. sene 1224 (17.12.1809).

Kumkapu kurbında Kethüdâzâde Rumeli Kadısı olup, Baldırtaşakzâde Süleymân Ağa'nın Şeyhü'l-islâm Dürrîzâde Abdullah Efendi'ye kemâl-i kurbiyyeti olmağla, ânın iltimâsıyla Tezkireci olup, kemâl-i serbestiyyetinden nâşî mansûbları çıkarmayup, fürûht edüp, Kadı efendilere gadr edüp, ânlar da Rikâb'a arz-ı hâl etmeleriyle, Bursa'ya nefy olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 15 ZA. sene 1224 (22.12.1809).

Mezbûr Süleymân Mollâ Kapan-ı dakîk Nâ'ibi oldu. Fî 21 N. sene 1225 (20.10.1810).

(vr. 12a) Sâbık Bostancıbaşı Hâcı Mehmed Paşa, Kapûdân Paşa'lıkdan azl olup, yerine Tayyâr Paşa Kethüdâsı Hâfız Ali Paşa Kapûdân oldu. Fî 23. Z. sene 1224 (29.1.1810).

Rumeli Kaz'askeri Kethüdâzâde Efendi azl olup, yerine Osmânpaşazâde İzzet Bey Kaz'asker oldu. Fî gurre-i M. sene 1225 (6.2.1810).

Târîh-i binâ'-yı Paşakapusu: Sâbık Binâ' Emîni Hüseyin Efendi Paşakapusu'na Binâ' Emîni nasb olup, ba'de'd-du'â ve's-senâ Paşakapusu binâ'sına şürû' olundu. Fî 8 M. sene 1225 (14.2.1810). Mezbûr Paşakapusu'nun binâ'sı bir seneden otuzdört gün noksânda tekmîl olup, içine girüp oturdular. Fî 4 Z. sene 1225 (31.12.1810). Yevm-i perşenbe, sâ'at üç.

Merhûm İbrâhim Kethüdâ'nın konağını alan Hadîce Sultân çırâğı Dilpezîr Usta, Silâhdâr-ı Şehriyârî'ye akd olundu. Fî 8 M. sene 1225 (13.2.1810).

Mezbûr Silâhdâr zifâf oldu. Fî 18 M. sene 1225 (23.2.1810). Hakk sübhanehu ve te'âlâ ikisini ma'an dünyâ ve âhiretde ber-murâd etmeyüp, cezâ-yı lâyıklarını icrâ eyleye.

Sultân Mahmûd'un kerîmesi Â'işe Sultân altı ay yirmidört gün dünyâda mu'ammer olup, [binikiyüzyirmi] beşinci senesi Muharrem'in onsekizinde (23.2.1810) fevt.

Binikiyüzyirmibeşinci senesi Muharrem’in ondokuzuncu cum‘a günü (24.2.1810), sâ‘at onbir, cemre-i ûlânın beşinci günü, gayet sert rüzgâr ile Âstâne-i aliyye’ye katı vâfir kar yağup, saçaklarda birer karış mıkdârı buz tutdu. Lâkin birkaç gün zarfında cümle mahv olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 19 M. sene 1225 (24.2.1810).

Târîh-i zuhûr-ı kaht min-Âstâne-i aliyye: Binikiyüzyirmidört senesi mâh-ı Zilhicce’nin gurresinden (7.1.1810) beru Âstâne’ye kaht zuhûr edüp, ekmekçi dükkânları önünde nîce âdemler, ellerinde paraları, ekmek deyu, çağırışurlar. Alması gayet emr-i asîr olup, ba‘zı kimeseler gece feneriyle varup aldığı, oniki ve onüç dirhem francala bir paraya olduğu, siyâh ve çarşu ekmeği onbeş onaltı seneden kalmış gayet siyâh ve çürük darı ekmeği kırk dirhem bir paraya, gayet acı, lâ-teşbîh siyâh tuğla gibi, ânın dahi alması müşkil ve çarşularda ve sokaklarda gezdirici âdemler bulunmayup, esnâf tâ’ifesi simit ile iktifa ettikleri işbu cerîdeye kayd şüd. Unun herbir okkası yirmialtı, yirmisekiz para oldu. Ekmeğin yirmibeş dirhemi bir paraya narh verilüp, yüz dirhem dörder paraya olmak üzere bir ekmek dört paraya, böyle izin verilüp, böyle işlediler. Fî 15 RA. sene 1225 (20.4.1810).

İslâmbol Kadısı Mekkîzâde azl olup, ânın yerine Ağa İmâmızâde İslâmbol Kadısı oldu. Fî gurre-i SA. sene 1225 (8.3.1810).

Ve kerîmem Fatmatü’z-zehra dâr-ı bekāya intikal etti. Fî 6 SA. sene 1225 (13.3.1810), sâ‘at sekiz, pazar gecesi.

Bizim mahallede Sandıkemîni Seyyid Mehmed Emîn Efendi’nin zevcesi Hadîce Hatun dâr-ı bekāya rıhlet eyledi. Fî 13 SA. sene 1225 (13.4.1810). Mezbûr Emîn Efendi zevcesi vefâtından beş mâh yedi gün mürûr ettikde Süleymân Paşa’nın zevcesi Zeliha Hatun binti Abdullah’a akd olundu. Mihr-i mu’eccele 3000. Fî 7 Ş. [sene 1225.] (5.9.1810).

Sultân Mustafa vüzerâlarından merhûm Yağlıkcı Emîn Paşazâde Emîn Bey, sâbık Sadr-ı Anadolu Kaz‘askeri fevt şüd. Fî 8 RA. sene 1225 (13.4.1810).

Mısır Vâlisi Mehmed Ali[427] Paşa Âstâne-i aliyye'de Ayasofya-yı kebîr ve Mahmûd Paşa ve Gümrük önündeki Yenicâmi' ve Sultân Ahmed Câmi'i içün mahsûs mihrâblı ve gayet a'lâ ve münakkaş ve cedîd hasırlar gönderüp, mezbûr câmi'ilere döşendikleri işbu cerîdeye kayd şüd. Fî gurre-i CA. sene 1225 (4.6.1810).

(vr. 12b) Adapazarı kurbında merhûm Sultân Mustafa'nın vâlidesinin müceddeden binâ' ettiği mekteb-i şerîfenin binâ'sı tekmîl olup, pilâv ve zerde ile du'â vü senâlar olunup, mekteb-i şerîfe çocuklar bed' ettiler. Gayet ma'mûr ve cem'iyyetli mekteb ve önünde sebîl vâkı' olmuşdur. Fî 27 M. sene 1225 (4.3.1810).

Ayasofya-yı kebîr'in hatîbi Karahâfız hoca oldu.

Târîh-i katl-i eşkiyâ-yı Hâcı Ahmedoğlu Sancak-ı Bolu: Bolu Sancağı'nda çok zemân eşkiyâlık eden Hâcı Ahmedoğlu nâm kimesne üzerine defe'atiyle nefîr-i âmm olup, bir türlü hakkından gelmek mümkün olmadığı ecilden, Ocaklı tarafından itlâk olunup, sefere gitmek şartıyla Hammâmlı nâm karyede sâkin iken, Sadr-ı a'zam Yusuf Paşa'nın birkaçyüz Delibaşıları ol havâlilerde gezerken, birbirleriyle mukātele ederken, mezbûr Hâcı Ahmedoğlu'nu katl edüp, ser-i maktû'u Âstâne-i aliyye'ye gelmiştir. Fî 5 SA. sene 1225 (12.3.1810).

Sadr-ı a'zam Yusuf Paşa'nın Kethüdâsı Kütahya'ya nefy olunmuştur. Uncular Kethüdâsı ve birkaç neferden nizâm-ı âlem içün bunlar dahi nefy olundular. Fî 5 SA. sene 1225 (12.3.1810).

Kavga-yı Eşkiyâ-yı Galata: Altmışdörtler ve Yetmişbeş berâber olup, Yetmişbeşler ve Otuzbirler, ânlar dahi beraber olup, birbirleriyle husûmet edüp, Galata'da Arab Câmi'i kurbında tüfeng ile beş altı sâ'at ceng edüp, ba'dehu beynlerine Hâcı Bektaş Vekîli tavassut edüp, kavga def' olundukda, yârendesi pazarertesi günü ale's-sabâh Geredeli Sekbânbaşı Deli Mehmed Ağa azl olup, yerine Muhzır ağalıkdan Sekbânbaşı olan Karslı Mehmed Ağa defa-i sânîde yine Sekbânbaşı oldu. İşbu cerîdeye kayd şüd. Fî 27 SA. sene 1225 (3.4.1810). Mezbûr Deli Mehmed Manisa'ya nefy

olup, ânda iken kendüye iki tuğ verilüp, kırk gün mürûrunda nakl olunup, ser-i maktû‘u Âstâne’ye geldi. Fî 5 R. sene 1225 (10.5.1810).

Cebecibaşı Osmân Paşa Ramazan-ı şerîf’in üçüncü günü kā’immekāmlıktan azl olup, yerine sâbık Sekbânbaşı İznikmid’li Halîl Bey Kā’immekām Paşa olup, sâ‘at dört, yevm pazar, Paşakapusu’na oturdu. Fî 4 RA. sene 1225 (9.4.1810). Mezbûr Osmân Paşa altı ay Kā’immekām oldu. Bi‘t-temâm işbu cerîdeye kayd şüd.

Katl-i Sihirbâz min Âstâne-i aliyye: Bir sihirbâz, Arab âdemi bir insân tasvîri penbeden yapup büğülerken, ânı Yeniçeriler tutup, yaptığı tasvîri kucağına verüp, ardınca nice bin âdem seyirci ile Paşakapusu’na götürüp, bir gece Tomruk’da mahbûs olup, ikinci gün Bostancılar Fırunu’nda mahbûs ve kendüye eziyyet olundukda, birkaç refîkleri var imiş, haber verdikde, ânlar dahi ahz ü habs olundukda, birkaç gün Fırun’da habs olundukdan sonra, ba‘de’s-salâti’l-cum‘a üç nefer âdem ve üç yerde katl olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 15 RA. sene 1225 (20.4.1810).

Merhûm Yahya Efendi cıvârında Kılıç Ali Mahallesi’nde bir konağın bahçıvânı ile ...dârı, konak sâhibi olan ağalarını katl edüp, bir mıkdâr mal alup firâr ettiklerinde, Devlet-i aliyye’nin haberi olup, mezbûrları tecessüs ettiklerinde, birkaç günden sonra ahz olunup, kendülerden su’âl olundukda, maktûlün oğlu bizlere bir mıkdâr akçe verüp, babamı katl edün dedi. Biz de binâ’en-aleyh katl ettik deyu [i‘tirâf] ettiklerinde, oğlunu konağı önünde ve biri Beşiktaş’da ve biri gayrı yerde katl olundukları işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 16. RA. sene 1225 (21.4.1810).

(vr. 13a). *Âstâne-i aliyye’de vuku‘ bulan eşkiyâyı def‘:* Âstâne-i aliyye’de Sultân Mahmûd Han-ı sânî zemânında Âstâne’de bazı mahallerde erâzil ve eşkiyâ tâ’ifesi çoğalup, ehl-i ırz tâ’ifesinin emvâl ve eşyâsı yağma edüp ve ehl-i ırz-ı nisvân tâ’ifesini odalarına çeküp hetk-i ırz etmekle, bir türlü ehl-i ırz ve esnâf tâ’ifesi emîn ve rahat bulmayup, dâ’imâ ümmet-i Muhammed şiddet ü meşakkat üzere olup, bir türlü böyle eşkiyâlara ve hareketlerine tehammül etmek mümkün olmadığı ecilden, ehl-i ırz ve esnâf tâ’ifesi ayağa

kalkup, binbeşyüz mıkdârı âdem Paşakapusu'na varup, birkaç gün cumhûr cemâ'at hâllerini ifâde edüp, bu misillü eşkiyâ ve hammâl ve tâği-yi dağî âdemlerden ümmet-i Muhammed'in bir türlü râhatları ve emniyyetleri yoktur. Bizim elimize Hatt-ı şerîf veyahûd Fermân-ı âlîşân verin ki, bu misillü eşkiyâlar bir mahalde ehl-i ırz-ı avreti çevirdikde, yahûd esnâfın malını bi-gayr-ı hak cebren aldıkda, ânların demi heder olup katl olunmasıçün Fermân-ı âlîşânı esnâf tâ'ife[si] yedlerine verilmek taraf-ı devletten matlûbumuzdur, dediklerinde, taraf-ı devletten cesâret edemeyüp, birkaç gün meks olundukda, esnâf ehl-i ırz tâ'ifesi gayetiyle Paşakapusu'na hücûm etmekle, taraf-ı Pâdişâhî'den kendülere izn ve Fermân-ı âlîşân verilüp, zikr olunan eşkiyâlar Allahu azîmü'ş-şân'ın emrine imtisâl ve Resûl'ün şerî'atine ittibâ' ve Ulu'l-emr'e itâ'at etmeyüp, eşkiyâlık sevdâsında olanları her ne tarafta eşkiyâlık ederler ise, ânları esnâf ve ehl-i ırz ve Ocaklılar ale'l-ittifâk demi heder olmak üzere haklarından gelinmeleri içün Fermân-ı âlîşân sâdır olup, Ağakapusu'nda cümle Ocaklu ve sâ'ir ehl-i ırz muvâcehelerinde kırâ'at olunup ve Sicillât'a kayd olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 15 RA. sene 1225 (20.4.1810), yevm-i perşenbe, sâ'at onbir.

Târîh-i harîk-i kebîr min-Beyoğlu: Karşu Beyoğlu'nda Galatasarayı kurbında, Firûzağa kurbında, nehâren sâ'at bir, bir harîk zuhûr edüp, İngiliz Sarayı yanında Aynalıçeşme'ye varınca ve ândan Kasımpaşa'ya varınca ve Dörtyolağızı'na varınca ve Frenk sarayları cümle muhterik olup, oniki sâ'at dahi ziyâde yandı. Ber-mûcib-i tahmîn yedi sekizbin mıkdârı menzil muhterik olup, katı vâfir zarâr-ı küllî olduğu işbu cerîdeye kayd olunmuştur. Fî 15 RA. sene 1225 (20.4.1810). Yevm-i sebt[428]. Belki onbin menzil muhterik oldu.

Sultân Mahmûd Han ibn Abdülhamîd Han hazretleri Beşiktaş Sarayı'na nakl-i hümâyûn ettiklerine binâ'en tahrîr olundu. Fî 6 RA. sene 1225 (11.4.1810). Yevm-i perşenbe, sâ'at.[429]

Sultân Mahmûd Han hazretlerinin emriyle Üsküdar'da Ayrılıkçeşmesi kurbında merhûm Vâlide Kethüdâsı Yusuf Ağa'nın bağında müceddeden binâ' olunan köşk tekmîl olup, Sultân Mahmûd Han saltanat ile biniş ettiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 11 CA. sene 1225 (14.6.1810).

Köstendilli Tâhir Efendi Anadolu Kadı'askeri oldu. Fî gurre-i C. sene 1225 (4.7.1810).

Târîh-i harîk, fî 4 Ş. sene 1228 (2.8.1813). Yevm-i sebt gecesi, sâ'at sekiz. Tavukpazarı kurbından Tahtahan'dan zuhûr edüp, Kürkçüler ve Hüseyin Ağa Câmi'i karşusında olan evler muhterik oldu. [430]

(vr. 13b) Soğanağa Mahallesi'nde sâkine sahibetü'l-hayrât ve'l-hasenât merhûme Â'işe Hanım'ın evkāfının mütevelliyyesi olan Burnaz Bey zevcesi merhûme olup, tevliyet-i mezbûr evlâd-ı ekbere meşrût olmağla, evlâttan sâbıkan Mekke Mollâsı Su'adâ Bey hazretlerine tevliyet intikāl edüp, tevliyet-i mezbûrun nukud-ı mevkufesi üçbinüçyüzelli kuruş mütevelliyye-i müteveffiyyenin oğlu Müderrisînü'l-kirâmdan Burnaz Beyzâde Dervîş Bey'in kendi umûruna sarf ve istihlâk ile nukud-ı mevkufeyi telef edüp, mütevelli-i sânî Su'adâ Bey, nukud-ı mevkufeyi mezbûr Dervîş Bey'den matlûb ettikde, benim vâlidem kendi umûruna sarf ile istihlâk edüp, şimdi müflisen merhûme oldu, bende nukud-ı mevkufe yokdur deyu, bi'l-külliyye inkâr etmekle, veliyyü'n-ni'am Şeyhü'l-islâm Efendi'ye arz-ı hâl olunup, emr-i veliyyü'n-ni'amiyle nâzır-ı vakf olan İslâmbol Kadısı Ağaimâmızâde Ahmed Ârif Efendi huzûrunda Dervîş Bey ile Su'adâ Bey murâfa'a olduklarında, mezbûr Dervîş Bey nukud-ı mevkufeden kendi zimmetinde olan ikibinyediyüz kuruşunu (kuruş 2700) ikrâr edüp, vâdesine te'ahhüd eylediğini i'lâm-ı şer'iyye-i kaviyyeye rabt olunup, mezbûr ikibinyediyüzelli kuruş mütevellî-yi mezbûr Su'adâ Bey'e edâsına ta'ahhüd edüp, vakf-ı mezbûrun nukud-ı mevkufesinden yalnız ikibinyediyüzelli kuruş ma'lûm ve izhâr olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Şâhid: İmâm-ı mahalle-i Soğan Sinân Ağa ve mü'ezzin Sâlih Efendi ve büyük Vidinli Şeyhü'l-kurra mekteb hocası ve Sultân Bayezîd

Câmi‘i hatibi Vidinli Hasan Efendi ve gayrühüm. Vakf-ı mezbûr musakkafâtından merhûm İbrâhim Kethüdâ konağına bahçe ve kuş tarafına zâmm ü ilâve olunan arsa, zirâ‘ 2750, beher yevm icâre yedi akçe, sene-i kâmilesi 22 kuruş ve beher mâh 30 akçe ile kırkbeş zirâ‘ arsaya mutasarrıf merhûm Vâlide Kethüdâsı Yusuf Ağa Vekîlharcı Şişmân Halîl Ağa, ândan dahi İbrâhim Kethüdâ’nın zevcesi Ayşe Hanım’a ferâgat gerd.

Târîh-i vezâret-i Halîl Paşa der-İznikmid: Fî 21 R. sene 1225 (26.4.1810). İznikmidli Kā’immekām Halîl Paşa mâh-ı Rebîü’l-evvel’in dörüncü günü (9.4.1810) Kā’immekām olup, Receb-i şerîf’in onbirinci sebt günü (12.8.1810) ba‘de’z-zuhr azl olup, ânın üzerine Darbhâne-i âmire Emîni Ahmed Şâkir Efendi Kā’immekām Paşa olup, Paşakapusu’na gelüp oturdu. Mezbûr Halîl Paşa dört ay altı gün altı sâ‘at Kā’immekām olmuştur. Fî 11 B. sene 1225 (12.8.1810), yevm-i sebt. Ahmed Şâkir Kā’immekām olmuşdur. Mezbûr Halîl Paşa Kapu Kethüdâsı konağında iki gün oturup, üçüncü yevm-i isneyn, her mâh bin kuruş Hazine-i hümâyûn’dan kendüye verilmek şartıyla malı dahi kendüye in‘âm, teka‘üd olup, İznikmid’de sâkin olmak ile çırâğ oldu. Fî 12 B. sene 1225 (13.8.1810). Mezbûr Halîl Paşa’ya müceddden tuğları ibka olunup, Varna’ya muhâfız olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 11 R. sene 1227 (25.3.1812).[431]

Sâbık Kā’immekām Bender Muhâfızı Ağa Hasan Paşa tekā‘üd olup, Kadıköyü’nde sâkin iken, vakt-i eceli takarrub edüp, dâr-ı bekāya rıhlet eyledi. Fî 9 B. sene 1225 (10.8.1810).

Köse Kethüdâ Darbhâne-i ma‘mûre Emîni oldu. Seyyid Mehmed Efendi Tophâne Nâzırı oldu. Hasan Tahsîn Efendi Nişancı olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 12 B. sene 1225 (13.8.1810).

Sâbık Darbhâne Emîni iken Kā’immekām olan Ahmed Şâkir binikiyüzyirmibeşinci senesi Receb-i şerîf’in üçüncü gün (4.8.1810 cumartesi), yevm-i sebt, Kā’immekām olup, yirmiyedinci senesi Ramazan’ın sekizinci günü (15.9.1812), yevm-i salı sâ‘at altı, azl olup, yerine Rüşdî Efendi Kā’immekām Paşa oldu. Târîh-i Şâkir Ahmed Paşa:

Mezbûr Ahmed Şâkir Paşa yirmialtı (26) aydan üç gün noksân Kā'immekām olmuştur.

(vr. 14a). *Sene 1225. Baba Paşa'nın Esîr olduğu târîhdir*. Binikiyüzyirmibeşinci senesi mâh-ı Cemâziye'l-evvel'in yedinci günü (10.6.1810) Mosko keferesi Babadağı tarafından Pazarcık'da muhâfız olan Baba İbrâhim Paşa'nın[432] üzerine küllî asker ile iki def'a hücûm edüp, ikisinde perîşân olup, firâr edüp, üçüncüsünde pazar gecesi nısfü'l-leylde ale'l-gafle Baba Paşa'yı basup, kefere Pazarcık içine girdikde, Paşa-yı müşârünileyh dahi şehre ateş verüp, bir tarafdan kefere bir tarafdan ateş ve bir tarafdan paşa-yı müşârünileyh cenge tasaddî edüp, katı vâfir müddet ceng olup, âkıbet keferenin galebesine tahammül olunmayup, ehl-i İslâmın ba'zısı Varna cânibine ve ba'zısı Şumlu cânibine firâr edüp, Baba Pa[şa] firâr etmeyüp, ceng içinde hayyen ahz olup esîr olduktan sonra, Sadr-ı a'zam Yusuf Paşa musâhelaya rağbet edüp, kâfir tarafına elçi gönderdikde, kefere musâleha içün katı vâfir teklîf-i mâ-lâ-yutâk ettikde, böyle keferenin teklîfine bir türlü tehammül olunamadığı ecilden, kefere ile musâleha olunmayup, mu'attal kaldığı keferenin ma'lûmu olup, asâkir-i İslâmın dahi ol tarîkde kılleti olduğu ecilden, Mosko keferesi ehl-i İslâm vilâyetlerini basup, mâl-i emlâkını garet ve evlâd ü nüfûslarını bi'l-külliyye esîr ve vilâyetlerini harâb ettiklerinden sonra tekrâr askerini iki kol edüp, bir kolu Varna üzerine ve bir kolu Şumnu üzerine hücûm ettikte, Varna tarafına giden kefere münhezim olup, birkaç sâ'at geriye firâr edüp, ânda karâr ettilerinde ve Şumlu tarafına giden kâfirler de üç def'a Şumlu üzerine hücûm edüp, bi-inâyeti'l-lahi te'âlâ kâfirler münhezim olup, bir mıkdâr gerüye firâr edüp, Âstâne'ye Tatar ile meserret haberleri vurûd ettikde, şevketlü Sultân Mahmûd efendimizin mesmû'u oldukda Paşakapusu'na haber gönderüp, cemî'-i Ricâl-i devlet ve Ocaklu ve Ulemâ ve sâ'ir İşerleri ile mâh-ı Cemâziye'l-evvel'in yirmibirinci günü (21.6.1810), yevm-i pazar, ba'de's-salâti'z-zuhr, Sultân Mehmed Câmi'i içinde müşâvere-i azîm olup, ertesi gün Şeyhü'l-islâm Konağı'nda ve Ağakapusu'nda meşveret olup,

üçüncü gün Paşakapusu'nda meşveret olup, ba'del-meşveret Enderûn-ı hümâyûn'a telhîs olup, şevketlü efendimiz Kapu'ya Hatt-ı hümâyûn gönderüp, bi'n-nefs kendüm sefere azîmet edeceğim, deyu cevâb ettikde[433], Mi'mâr Ağa'ya Davudpaşa Sarayı'nı ta'mîr içün kaftan giydirilüp, sarayın ta'mirine bed' olundu. Fî 25 CA.[1225] (28.6.1810). Ve selâtîn câmi'lerde olan mollâları asker yazup, üç dört bin mıkdârı talebe efendiler asker yazıldı. Ve cemî'-i Ricâl-i devlet ve Ocaklı ve sâ'ir harbe darbe kadir olan ümmet-i Muhammed sefer tedârükini görmeğe başladılar. Ve Edirne Sarayı ta'mîri içün bu tarafta Ricâl-i devletden birkaç âdem ta'yîn olundu ve Râmî' Çiftliği küllî ta'mîr olup ve Eyyüb tarafına arpa ve saman, koyun vesâ'ir zahîre ve Rumeli'nde küllî mekkâre arabaları ve baygîrler Çekmece tarafına cem' olup ve yollara Ordu-yı hümâyûn içün zahîre ve sâ'ir tedârük görülüp, şevketlü Pâdişâhımız Sefer-i hümâyûn içün Edirne'ye bugün kalkar, yarın kalkar deyu, herbir erbâb-ı sefer olanlar böyle muntazır iken, Anadolu'dan asâkir-i bî-pâyân süvârî ve piyâde ve Rumeli'nden kezâlik böyle ve Âstâne'den beşyüz bir def'a ve beşyüz bir def'a talebeden yazulup, orduya ta'yîn ve râyih olup ve Âstâne'den Ocaklu ve sâ'ir gönüllü Asâkir içün oraya gittiler ki, hiçbir seneye kıyâs değil. Cümle asâkir orduya cem' olup, onda birkaç ay asâkir meks edüp, küffâr ba'zı yerleri muhâsara ve tazyîk ettikde, bizim askerden ba'zıları darb-ı ceng edüp ve ba'zıları imdâd etmeyüp, küffâr-ı hâksâr darb-ı destiyle katı çok yerleri ve vilâyetleri alup zabt, ba'zısını esîr ve ba'zısını vire ile alup ve ale'l-husûs vilâyet-i Rusçuk birkaç ay katı küllî muhâsara idüp, Ramazan-ı şerîfin evâ'ilinde ânı dahi vire ile aldı, deyu Âstâne'ye şuyû' bulup, bizim orduda cem' olan asker herbirleri vilâyetlerine dağılıp, gitti ve Ordu-yı hümâyûn'u Sadr-ı 'azam Edirne'ye getürüp, ânda kışladığı ve Sultân Mahmûd Han dahi sefere gitmeyüp, Beşiktaş Sarayı'nda ikāmet edüp, evvelki tertîb bozulduğu işbu cerîdeye kaydolundu. Îd-i fıtr'ın beşinci cum'a günü Beşiktaş Sarayı'ndan Saray-ı cedîd'e nakl-i hümâyûn vâkı' oldu. Fî 5 L. sene 1225 (3.11.1810).

(vr. 14b) Vezîr Kethüdâsı Azmî Efendi azl olup, yerine Süleymâniyye'de sâbık Nizâm-ı cedîd Defterdârı Ahmed Bey Kethüdâ-yı Sadr-ı Âsafî olduğu işbu cerîdeye kayd olunmuşdur. Fî 14 CA. sene 1225 (17.6.1810), yevm-i Pazar.

Gümrükçü Eğinli Hüseyin Efendi Gümrük'den azl olunup, Edirne'ye ve Ordu-yı hümâyûn'a Nüzûl Emîni ve Kassâbbaşı ettiler. Ânın yerine sâbık Hazinedârbaşı Osmân Ağa Gümrükçü ve hem Matbah Emîni oldu. Köse Kethüdâ, Tophâne, Baruthâne ve Cebehâne Emîni oldu. Boğaz Nâzırı İsmâ'il Ağa Arpa Emîni oldu. Yusuf Âgâh Efendi Vidin Nüzûl Emîni oldu. Fî 14 Ca. sene 1225 (17.6.1810).

Nasb-ı Tuğ-ı hümâyûn Bâb-ı Sarây-ı Cedîd: Pâdişâhımız, şevketlü, mehâbetlü, kudretlü Sultân Mahmûd Han-ı sânî hallede'llâhu hilâfetehu ilâ-yevmi'd-dîn ve nasrullâhi te'âlâ hazretleri a'dâ-yı dîn-i İslâm olan Mosko keferesi üzerine bi'n-nefs Sefer-i hümâyûn'a azîmet etmekle cemî'-i ulemâ ve meşâyihân ve sâ'ir ricâl-i Devlet-i Osmâniyye Sarây-ı cedîd'e cem' olup, ba'de'l-kırâ'at-i Sûretü'l-feth ve ba'de'd-du'â ve's-senâ, sâ'at üçbuçukda Kubbe önüne, ya'nî Sarây-ı cedîd derûnunda Dîvânyeri önüne Tuğlar-ı hümâyûn nasb olundu. Fî 3 B. sene 1225 (4.8.1810).

[Binikiyüzyirmiüç senesi Ramâzan'ının Kadir gecesi (15.11.1808), salı gecesi Alemdâr Mustafa Paşa'yı basup, Paşakapusu'nu ihrâk bi'n-nâr edüp, katl ettikden sonra, altıncı pazar günü Şeyhü'l-islâm Sâlihzâde Efendi azl olunup, ânın üzerine ol gün Dürrîzâde Nakîbü'l-eşrâf, Abdullah Mollâ Şeyhü'l-islâm oldu. Fî 6 L. sene 1223 (25.11.1808). Mezbûr Abdullah Mollâ yirmialtı ay onaltı gün Şeyhü'l-islâm olup, beşinci senesi Şa'bân'ının yirmiikinci yevm-i sebt, sâ'at dört azl olup, ânın üzerine Samânîzâde Ömer Hulûsî Efendi def'a-i sâlisede Şeyhü'l-islâm oldu. Fî 22 Ş 1225 (22.9.1810). Sultân Mahmûd kurbunda Nişâncı-yı cedîd'de damâdı Mekkîzâde'nin konağına oturmuşdur. Ellialtı gün ânda olup, elliyedinci gün ki, Şevvâl'in ondokuzuncu perşenbe günü Süleymâniyye'ye nakl ettiği kayd şüd. Fî 19 L, sene 1225 (17.11.1810)][434].

Sadr-ı Rum İzzet Bey bilâ-vakt gazaban azl olup, ânın yerine Mollâcıkzâde Atâ Efendi Rumeli Kaz‘askeri olup, İzzet Bey nefy olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Mollâcıkzâde Atâ Efendi’nin oğlu Üsküdâr Mollâsı oldu. Gur. ZA [1224](8.12.1809). Fî 21 Ş. sene 1225 (21.9.1810).

Mezbûr Osmân Paşazâde nefyden itlâk olunduğu kayd şüd. Fî 25 RA. sene 1226 (19.4.1811).

Katl-i Sülaymân Paşa Vâli-i Bağdad: Şevketlü Pâdişâhımız Sultân Mahmûd Han ibn Abdülhamîd Han efendimiz saltanatlarında Bağdad-ı behişt Vâlisi Süleymân Paşa ulu’l-emre itâ‘at ü inkıyâd olmayup, dâ‘imâ meyl ü muhabbeti Râfizî ve Vahhâbî tarafına olmağla, hakkında katl içün evâmir-i aliyye sâdır olup, ol tarafda tahsîl-i emlâk-ı mîrî içün me’mûr olan sâbık Re’îsü’l-küttâb Hâlid Efendi’ye hitâben Fermân-ı âlîşân vardıkda, mezbûr Re’is Efendi paşa-yı müşârünileyhi bir takrîb ile katl edüp, ser-i maktû‘u Âstâne-i aliyye’ye gelüp, Bâb-ı hümâyûn’a vaz‘ olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 10 L. sene 1225 (8.11.1810).

Firâr-ı Şâm Vâlisi Genç Yusuf Paşa: Şâm-ı şerîf Vâlisi Genç Yusuf Paşa dahi kezâlik Devlet-i aliyye’ye itâ‘at ü inkıyâd-ı kalîl ve Râfizî tarafına meyl-i kesîri olduğu, şevketlü Pâdişâhımızın mesmû‘-ı devletleri oldukda, Akka Vâlisi Süleymân Paşa’ya hitâben, mezbûrun katli içün Hatt-ı şerîf sâdır olup, hufyeten Hatt-ı şerîf Süleymân Paşa’ya irsâl olunup, asâkir-i küllî ile ale’l-gafle Süleymân Paşa, müşârünileyhi basup, bir mıkdâr muhârebe olup, ba‘dehu Yusuf Paşa birkaç nefer âdem ile Mısır tarafına firâr ve cemî‘-i mâ-melekini[n] taraf-ı devlet içün zabt olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 11 Ş. sene 1225 (11.9.1810).

(vr. 15a) Şeyhü’l-islâm Sâmânîzâde damadı Mekkîzâde’ye Fâtma Sultân velâdetinde Sadr-ı Anadolu pâyesi verildiği kayd şüd. Fî 25 RA. sene 1226 (30.4.1810). Mekkî Efendizâde İslâmbol Kadısı iken, binikiyüzyirmibeşinci senesi Muharem’in âhirinde (7.3.1810) azl olup, ânın üzerine Ağaimâmızâde Ahmed Efendi, Saferü’l-hayr’ın gurresinde (8.3.1810) İslâmbol Kadısı oldu. Ol dahi binikiyüzyirmibeşinci senesini zabt edüp, bu

seneden kırkiki gün noksân kaldıkda, mâh-ı Zilhicce'nin ondokuzuncu (15.1.1815) yevm-i isneyn günü azl olup, ânın üzerine Avratpazarı kurbında Mustafa Edîb Efendi İslâmbol Kadısı olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 19 Z. sene 1225 (15.1.1811). Mezbûr Edîb Efendi'nin müddet-i senesine dört ay onbir gün var iken, bilâ-vakt azl olup, yevm-i isneyn, ânın üzerine Hammâmîzâde Efendi İslâmbol Kadısı olduğu kayd şüd. Fî Gur. Ş. sene 1226 (19.10.1811).

Enderûn-ı hümâyûn'dan çıkma Mîr-i âhûr-ı evvel Hüseyin Ağa hizmet ile Şâm-ı şerîf'e me'mûr olup, ânda iken merhûm olup, ânın yerine Koca İzzet Paşazâde Mîr-i âhûr-ı evvel oldu. Fî 25 M. sene 1226 (19.2.1811). Onbeş gün sonra hasta iken Ordu'ya me'mûr olup, araba ile Âstâne'den azm eylediği işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 9 SA. sene 1226 (5.3.1811), yevm-i isneyn.

Mezbûr İzzetpaşazâde Sa'îd Bey Şumnu'ya dâhil olup, Mühr-i hümâyûn'u Yusuf Paşa'dan alıp, yârendesi gün Şumnu'da merhûm olup, ol mahalle defn olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 28 SA. sene 1226 (24.3.1811).

İbrâ'il Nâzırı Ahmed Ağa Ordu'ya sevk-i asker için Edirne'ye me'mûr olup, Âstâne'den azm-i râh eyledi. Fî 18 M. sene 1226 (12.2.1811). Âstâne'den altmışbir gün mürûrunda mezbûr Ahmed Ağa'ya Mühr-i hümâyûn teveccüh edüp, Sadr-ı a'zam olmuşdur.[435]

Kavga-yı Tahtakale der-Eşkiyâ-yı Hammâl: Yirmialtıncı ve Yirmiyedinciler'in yoldaşları birbirleriyle husûmet edip, binâ'en-aleyh Tahtakale derûnunda bir taş han içine kapanup, birbirlerine handan kurşun atup çenk ettiler. Sâ'ir Odalar'ın zâbitleri mecmû'u cem' olup, bir mıkdâr teskîn ettiler. Üçüncü isneyn günü ihtiyâr Sekbânbaşı azl olup, ânın yerine Karadeniz Boğaz Nâzırı[nı] yirmibeş Cemâ'at'in[e] Sekbânbaşı ettiler. Binâ'en-aleyh kayd olundu. Sâbık Sekbânbaşı Deli Mehmed üzerine Sekbânbaşı olan ihtiyâr Ağa bir yıldan onbir gün noksan Sekbânbaşı olmuşdur. Def'a-i sânîde Boğaz Nâzırı'nı Sekbânbaşı ettiklerinin târîhidir.

Fî 16 SA. sene 1226 (12.3.1811). Boğaz Nâzırı iken Sekbânbaşı olan Ağa, yetmişbir gün ağalık edüp, azl oldu.

Yusufzâde Efendi Edirne Mollâsı olup, azm-i râh ettiği kayd şüd. [Fî] 15 RA. sene 1226 (9.4.1811).

Târîh-i serika-i Türbe-i Vâlide Sultân der-Eyyub-i Ensârî: Cennet-mekân-ı merhûm Sultân Selîm-i sâlis hazretlerinin Eyyub-i Ensârî aleyhi'r-rahmetü'l-Bârî'de binâ' vü ihyâ buyurdukları İmâret-i âmire kurbunda Vâlide Sultân merhûmesinin türbesini bir gece tarîk-i âmm tarafından demir keski ile pencerelerini kırup, hufyeten içerüsüne girüp, merhûmenin başı ve ayağı tarafında olan gümüş şamdânları ve gümüş askıları ve mushafları ve üzerinde olan şallarını çaldıklarını işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 25 SA. sene 1226 (21.3.1811).

Vefa Meydânı ittisâlinde Külhân'a karşu Yusuf Âgâh Efendi'nin konağı derûnunda leylen sâ'at yedi, bir harîk zuhûr edüp, konak ve cıvârında birkaç menzîl muhterik olduğu kayd şüd. Fî 28 SA. sene 1226 (24.3.1811).

Mezbûr Yusuf Âgâh Ordu-yı hümâyûn'da Vezîr Kethüdâsı oldu. Fî 28 SA. sene 1226 (24.3.1811). 3 mâh, 17 yevm.

(vr. 15b) Bizim efendinin çukadârı Süleymân Ağa, Sarây-ı cedîd'de olan ağasının yanına gittiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 28 SA. sene 1226 (21.3.1811). Mezbûr Süleymân Ağa ibn Abdullah, Sandık Emîni Seyyid Mehmed Efendi'nin oğlunun lâlâsı merhûm İbrâhim Ağa'nın zevce-i metrûkesi Hatîce binti Mehmed'e akd olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Mihr-i mu'accel 90 kuruş. Fî 2 ZA. sene 1226 (18.11.1811). Yevm-i isneyn, sâ'at dört.

Tevcihât-ı Vüzerâ: Merhûm Alemdâr Mustafa Paşa'nın ikiyüzyirmiüç Ramazan'ı Kadir gecesi fetret zuhûrunda katl olunup, ânın yerine Çavuşbaşı Memiş Efendi Kā'im-mekām olup, Îd-i fıtr'ın ibtidâ'ki yevm-i sebt sâ'at dokuz, kendüye Mühr-i hümâyûn teveccüh edüp[436], kırkdört gün tamamında mâh-ı Zilka'de'nin ondördüncü (31 12.1808) pazar günü sâ'at

yedi azl olup, ânın üzerine Çarhacı Ali Paşa Kā’im-mekām oldu. Mühr-i hümâyûn Ma‘den Emîni Kör Yusuf Paşa’ya teveccüh edüp, Yusuf Paşa gelinceye kadar mezbûr Ali Paşa’yı Kā’im-mekām ettiler. Ali Paşa üç ay yirmialtı gün Kā’im-mekām olup, ikiyüzyirmidördüncü senesi mâh-ı Rebîü’l-evvel’in onuncu (25.4.1809) yevm-i isneyn, mezbûr Yusuf Paşa gelüp, Arzodası’na cülûs edüp, mezbûr Ali Paşa azl olup, mukaddemâ Kapudân Paşa’lık dahi kendüye ihsân-ı hümâyûn olmak ile, Tersâne-i âmire’ye gitti. Bir mıkdâr müddedten sonra Sefer-i hümâyûn vuku‘ bulup, Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa dahi yirmidördüncü senesi mâh-ı Cemâziye’l-evvel’in ondokuzuncu günü (2.7.1809), Yeniçeri Ordusu ile sâ’ir Ocaklar’ı Âstâne’den Davudpaşa Sahrâsı’na çıkarup, Cemâziye’l-evvel’in yirmiikinci (5.7.1809) yevm-i perşenbe sâ‘at altı, Alay ile Âstâne’den Davudpaşa’ya çıktı. Davudpaşa’da Ordu-yı hümâyûn on gün ikāmet edüp, onbirinci yevm-i perşenbe[437] Tâmus’un ibtidâ’sında kalkup, Edirne’ye teveccüh olundu. On günde Edirne’ye dâhil oldu.[438] Ba‘dehu Edirne’den Ordu kalkup, Tuna cânibine azîmet edüp, birbuçuk sene zarfında vuku‘ bulan havâdisât-ı rûzgâr cümlenin ma‘lûmudur. Altıncı senesi Ordu-yı hümâyûn Şumnu kasabasında kışlayup, ânda iken mâh-ı Rebîü’l-evvel’in üçüncü (28.4.1811)[439] yevm-i perşenbe, Sadr-ı a‘zam Kör Yusuf Paşa azl olup, ânın yerine Karslı Ali Paşa Kā’im-mekām oldu. Mezbûr Kör Yusuf Paşa ikinci vezâretinde Âstâne’ye gelüp, Âstâne’den Ordu-yı hümâyûn ile gidüp azli gününe gelince mecmû‘ yirmiyedi mâh ondokuz gün vezâreti vardır. Müddet-i vezâret: 27 Mâh, 19 yevm. Mezbûr Karslı Ali Paşa, ondört gün Kā’im-mekām olup, mâh-ı Rebîü’l-evvel’in onyedinci (11.4.1811) günü sâbık İbrâ’il Nâzırı Ahmed Ağa’ya Mühr-i hümâyûn verilüp, Sadr-ı a‘zam olup, varup Şumnu’da Sadr-ı a‘zam makāmına iclâs buyurdukları işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 16 RA. sene 1226 (10.5.1811).

Kethüdâ-yı Sadr-ı a‘zam Yusuf Âgâh Efendi azl olup, ânın üzerine Ordu-yı hümâyûn’da Re’îsü’l-küttâb Gālib Efendi Vezîr Kethüdâsı oldu ve Gālib Efendi üzerine Nu‘mân Efendi birâderi sâbık Tezkire-i evvel [Küçük Ârif

Mehmed Efendi] Re'îsü'l-küttâb olduğunu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 15 C. sene 1226 (7.7.1811)[440].

Ordu-yı hümâyûn'da olan Vezîr Kethüdâsı Çavuşzâde azl ve ânın yerine Yusuf Âgâh Sadr-ı Âsafî olup, mezbûr Çavuşzâde ile Sadr-ı a'zam Kör Yusuf Paşa Dimetoka'ya nefy olundukları kayd şüd. Fî 28 SA. sene 1226 (24.3.1811). Mezbûr Yusuf Paşa Dimetoka'da birbuçuk ay mıkdâr sâkin olup, ba'dehu cemî'-i emvâlini zabt ve kendüsü Rodos'a nefy olundu.

Merhûm Kapûdân [Küçük] Hüseyin Paşa Kethüdâsı, Kara Kethüdâ [Mehmed], Mîr-i âhûr-ı evvel İzzet Paşazâde merhûm Sa'îd Bey üzerine Mîr-i âhûr-ı evvel oldu ve Büyük Han kurbunda Kapuçubaşı Ebezâde Mîr-i âhûr-ı sânî olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 9 ZA. sene 1226 (25.11.1811).

Mezbûr Kethüdâ Kara Hüseyin[441] Ağa, yedi ay yirmiüç gün Mîr-i âhûr-ı evvel olup, ba'dehu üç tuğ ile Kapûdân Paşa olduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 6 ZA. sene 1226 (22.12. 1812), yevm-i isneyn.

(vr. 16a) *Târîh-i Kavga-yı Tavukpazarı:* Yirmibeş Cemâ'ati ile Otuzbirler mâbeyninde bir kavga zuhûr edüp, Yirmibeş Bölükler dahi otuzbirler ile birlik olup, Yirmibeş Cemâ'at ile Kalpakçılarbaşı'da, Rebîü'l-âhir'in yirmialtıncı (20.5.1811) yevm-i sebt, sâ'at altı, bir mıkdâr ceng edüp, Yirmibeş Cemâ'ati'n birkaçını kurşun ile mecrûh edüp, mecmû'u çarşular kaçup, parmakkapılar kapanup, çarşu cümle boşaldı. Otuzbirler Sepetci Hanı'na girüp, ânda ceng ettiler. Kable's-salâti'l-asr Ortalar'ın zâbitleri gelüp, tavassut edüp, kavga def' oldu. Ertesi gün Sekbânbaşı azl olup, ânın yerine Elliiki'nin Edirne Ağası Çelebi Ağa Sekbânbaşı oldu. Mâh-ı Rebîü'l-âhir'in yirmi yedinci (21.5.1811) günü ba'dez-zuhr Yirmibeş Cemâ'at ile Otuzbirler ile Yirmibeş bölükler bir olup, Tavukpazarı'nda iki sâ'at mıkdârı ceng ettiler. Cümle çarşular kapanup, Parmakkapular kapandı. Sonra herbir Ortalar'ın zâbitleri gelüp, yoldaşlarını alup kışlalarına gittiler. Yirmibeş Cemâ'ati'nden ustalıkdan çıkma, Boğaz Nâzırı iken Sekbânbaşı olan Mustafa Ağa, yetmişbir gün ağalık edüp, azl olmuşdur. Ânın üzerine

Elliiki’nin Edirne Ağası Çelebi Ağa Sekbânbaşı olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 27 R. sene 1226 (21.5.1811). Yevm-i âhâd, ba‘de’l-kışlak Ağalarağası Halîl Ağa ma‘iyyetine ta‘yîn olunan Ortalar’da ve çarşularda kavga eden eşkiyâlar Ortalar’ıyla Davudpaşa Sahrâsı’na çıkup, ânda beş gün meks edüp, Cemâziye’l-evvel’in sekizinci (31.5.1811) cum‘a günü, ba‘de’s-salâti’l-cum‘a kalkup, azm-i râh-ı cehîm ettikleri işbu cerîdeye kayd olunup, tahrîr olundu. Fî 8 CA. sene 1226 (31.5.1811).

Ordu-yı hümâyûn Defterdârı Râgıb Efendi Şumnu’da merhûm olup, ânın yerine Âstâne sâbık Rikâb Kethüdâsı Mustafa Efendi Defterdâr nasb olunduğu[442] işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 25 SA. sene 1227 (10.3.1812).

Sadr-ı a‘zam Ahmed Paşa hazretleri Şumnu’dan kalkup, Rusçuk üzerine feth ü nusret niyyetiyle azm-i râh buyurdukları, bi-inâyeti’llahi’l-melikü’l-mennân paşa-yı müşârün-ileyh ma‘iyyetinde Boşnak Ağa ve Kalender Paşa ve Maraşlı Ali Paşa ve Ağalarağası ve sâ’ir Rumeli ağaları ile küffâr-ı hâksâr üzerine hücûm ettiklerinde, katı vâfir ceng olup, küffâr tarafından çok kâfir katl olup ve ehl-i islâm tarafından çok mü‘mîn şehîd oldukdan sonra, hamden li’l-lâhi te‘âlâ ehl-i islâm askeri gālib olup, yirmidört sâ‘at zarfında küffâr perîşân ü berbâd olup, firâr edüp ve Rusçuk’u ehl-i islâm zabt ve derûnuna duhûl edüp ve sâkin olup, el’ân bizim yedimizde olduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 17 C. sene 1226 (9.7.1811).

Ramazân-ı şerîfe’den mukaddem Serezli İsmâ‘il Bey ve ma‘iyyetinde olan asâkir-i muvahhidîn ile Vidin arafından karşu küffâr tarafına geçüp ve Rusçuk tarafından Sadr-ı a‘zam Yergöğü tarafına geçüp, katı çok ceng olup, Ağalarağası şehîd ve çok mü‘min şehîd olup, gālibiyyet ehl-i islâm tarafında bi-inâyeti’llâh vâkı‘ olmuşdur.

Soğanağa Mahallesi’nde Hindîzâde Âmedci Kalemi hülefâlarından Mehmed Necîb Efendi Fransa Devleti’ne balyozluk içün Devlet-i aliyye’den ilbâs olunup, ta‘yîn olundu. Fî 10 M. sene 1227 (25.1.1812),

yevm-i cum‘a. Ve Tuğracızâde Hâmid Bey İngiliz’e me’mûr olduğu işbu cerîdeye kayd şüd.[443]

Şeyhü’l-islâm Hammâmîzâde Kethüdâsı Sâdık Efendi Kapan-ı dakik Nâ’ibi olduğu kayd şüd. Fî 20 R. sene 1226 (25.5.1810).

(vr. 16b) Defterdâr Efendi azl olup, Darbhâne-i âmire Emîni oldu. Darbhâne Emîni Köse Kethüdâ azl olup, konağında meks, Vezîr Kethüdâsı Osmân Efendi azl konağında meks, ânın üzerine Hâlet Efendi Vezîr Kethüdâsı oldu. Vezîr Mektûbcusu Râğıb Bey Defterdâr olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 21 CA. sene 1226 (13.6.1811).

Târîh-i Kaht-ı Ekmek der-İslâmbol: Binikiyüzyirmidört Zilhicce gurresinde (7.1.1810) Âstâne’de kaht zuhûr edüp, katı çok meşakkat olduğundan nâşî yirmibeş dirhem ekmek bir paraya, yüz dirhemi dört paraya nizâm verilüp, bu uslûb üzere sene. Fî 15 C. sene 1225 (12.1.1811). Bu târîh-i mezbûrdan fî 28 C. sene 1226 (20.7.1811), yirmisekizinci gününe gelince, yüz dirhem ekmek dört paraya fürûht oldu. Cemâziye’l-âhir’in yirmisekizinci (20.7.1811) yevm-i perşenbe doksan dirhem ekmek üç paraya bey‘ olunmasına bâ-Hatt-ı hümâyûn izin verilüp, bu minvâl üzere bey‘ olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 28 C. sene 1226 (20.7.1811). Kırkaltı gün kadar doksan dirhem ekmek üç paraya bey‘ olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 14 Ş. sene 1226 (3.9.1811). Kırkaltıncı günü, Şa‘bân-ı şerîf’in ondördüncü (3.9.1811) yevm-i isneyn, seksen dirhem ekmek iki paraya bey‘ olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 14 Ş. sene 1226 (3.9.1811).

Târîh-i Hedm-i Mekân-ı Eşkiyâ der-Üsküdâr: Üsküdâr’da büyük İskele’de ve cıvârlarında hammâl tâ’ifesi ve ba‘zı eşkiya ve erâzil kimesne kayıkhâneleri üzerinde veyahûd hâneler ve ba‘zı bekâr âdemler içün ihdâs olunan odalara girüp tahassun idüp, işret ve çalgı ve fâhişe avretleri odalarına alup, dâ‘imâ fısk ü fesâd edüp, devlete ve zâbite itâ‘at ü inkıyâdları olmayup ve ba‘zı ehl-i ırz olan hatûnların dahi önlerine geçüp, odalarına götürüp ve ahâlî-i vilâyet ve zâbitler bunlara, bu misillü fısk ü

fesâdı etmeyin, deyu tenbîh ve te’kîd ettiklerinde bu hammâl tâ’ifesi ve bunlara mu‘în olanlar bi’l-ittifâk müsellah olup, âlet-i harb ile cenge tasaddî ettiklerinde, bi’l-cümle bu eşkiyâlar ile başa çıkmak emr-i asîr olduğu ecilden, şevketlü efendimiz Hatt-ı hümâyûn Paşakapusu’na gönderüp, bu misillü eşkiyâ tâ’ifelerinin Üsküdâr’da tahassun ettileri odaları bi’l-külliyye hedm olsun, deyu, itâ‘at-i ulu’l-emre vâcib olmağla, binâ’en-aleyh Sekbânbaşı Ağa ve Bostanbaşı Ağa ve Mi‘mâr Ağa ve Üsküdâr Ustası ve Üsküdâr Mollâsı ve ahâli-yi Üsküdâr ve cümle Ocaklar ile ale’l-ittifâk beş altıyüz mıkdârı dülger ve sâ’ir amele, ellerinde balta ve kancaları ile bu eşkiyâların oldukları mahalleri, medîne-i Üsküdâr’da her ne kadar var ise bi’l-cümle hedm ettikleri işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 3 B. sene 1226 (24.7.1811).

Târîh-i hârîk der-Kurb-ı Yenikapu: Binikiyüzyirmialtıncı senesi mâh-ı Receb-i şerîf’in sekizinci (29.7.1811) isneyn gecesi sâ‘at bir, kable’l-işâ’ Lanka Yenikapusu ittisâlinde basmacılar derûnunda bir harîk zuhûr etti. Hâric-i surdan ân-ı vâhidde basmacılar bi’l-cümlesi muhterik olup, surun dâhiline ateş girüp, iki kol olup, Cellâd Çeşmesi’ne vardı ve bir kolu Musallâ Mahallesi cânibine yürüyüp, tâ ki Havuzlu Hammâm muhterik olup, ânda nihâyet buldu. Ve bir tariki Alaca Mescid tarafında ve bir taraf Dülbentci Mahallesi’nde nihâyet buldu. Netîce-i kelâm ekseriyya muhterik olan, kefere evleri muhterik oldu. Ber-muceb-i tahmîn dörtbin kefere evi, bin kadar Müslüman evi, mecmû‘u 5000 hâne. Bu mıkdâr hâne birkaç hammâm ve birkaç ekmekci dükkânı ve katı vâfir dükkân-ı sâ’ire muhterik oldu. İşbu cerîdeye kayd şüd. Fî 8 B. sene 1226 (29.7.1811).

(vr. 17a) Maktûl Hamîd Halîl Paşa’nın küçük oğlu Galata Mollâsı Nuri Bey kendi hâlinde olmayıp, dâ‘imâ işret ü zinâ vesâ’ir irtikâb-ı menâhî ve fısk ü fücûr üzere olduğunu şevketlü Pâdişâhımız Sultân Mahmûd’a zâbit tâ’ifesi haber verüp, ve ba‘zı ef‘âl-i kabîha ve fi‘l-i şenîlerini bi’z-zât Sultân Mahmûd efendimiz rü’yet ettiklerine binâ’en, Kā’im-mekām Ahmed Paşa’ya Hatt-ı şerîf sudûr edüp, mezbûrun mevleviyyeti ref‘ ve tarîk-i

ulemâdan ihrâc olunup, kendüye katle bedel bir tuğ ile Edirne Muhâfızı olup ve Âstâne'den azm-i râh olduğu işbu cerîdeye kayd olunmuştur. Fî 7 Ş. sene 1226 (27.8.1811).

Târîh-i harîk-i azîm der-İslâmbol. Beyân-ı harîk-i kebîr der-İslâmbol: Binyüzdoksanaltı senesi Ramazân-ı şerîfe'nin onüçüncü (22.8.1782) salı gecesi, sâ'at üç, ba'de't-terâvih Unkapanı kurbûnda bir harîk zuhûr edüp, altmışbeş sâ'at mütemâdî yandı. Âstâne'nin ekserî yerleri muhterik olup, ekallî yerleri baki kaldığı, ne gûne olduğu erbâbının ma'lûmudur. Fî 13 N. sene 1226 (1.10.1811).[444]

Bu harîkden otuz sene mürûrunda kezâlik Ramazân-ı şerîf'in onüçüncü (1.10.1811) salı gecesi sâ'at altı, Balat kurbunda Fener Kapusu civârında Kanlı Kilise yanında Rum keferesi önünde harîk zuhûr edüp, gayet şedîd rüzgâr ile aşağıdan yukarı ateş yürüyüp, Fethiyye Câmi'i'nin yukarı, Çahârşenbe Pazarı'na yukarı ve Sultân Selîm Câmi'i'ne varınca ve Nişâncı Mehmed Paşa Câmi'i'ne karîb cümle yerler muhterik oldu. Ber-muceb-i tahmîn altı yedi bin mıkdârı hâne muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd olunmuşdur. Fî 13 N. sene 1226 (1.10.1811).

Binikiyüzyirmiyedi senesi Ramazân'ının ondokuzuncu (26.9.1812) cum'aertesi gecesi, sâ'at üç Balat'dan bir harîk zuhûr edüp, onsekiz sâ'at mıkdârı yandı. Ber-muceb-i tahmîn onbin mıkdârı hâne muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 29 N. sene 1227 (6.10.1812).

Etmeydânı'na gelen eti, Yedikule'den Ustalar alup, bârgîrler ile gelirken, Hekîmoğlu Câmi'i kurbunda Kocaçınar Câmi'i kurbuna geldikde, Ustalar'ın önünde karşuya kesdirme bir âdem geçmek murâd ettikde, Ustalar, önümüzden geçme, dur, dediklerinde, ol âdem durmayup, karşuya geçtikde, Ustalar, ol âdemi kamçı ile birkaç kerre vurduklarında, karşusunda Hekîmoğlu Ali Paşa'nın neslinden, mevâlî-i izâmdan sâbık Medîne Kadısı Su'adâ Bey çukadârları çıkup, bire itler, bu âdemden ne istersiniz, bi-gayr-ı hakk döğersiniz, deyüp, sopa ile Ustalar'ı birkaç kerre vurduklarında, ânlar dahi etleri oraya bırakup, Orta'larına varup, haber

verdiklerinde, kavga büyüyüp, fitne-i azîm vâkı‘ olacağı ma‘lûm oldukda, çukadârları tutup, Ağakapusu’na habs edüp, mezbûrun kethüdâsını imâmeti çukadârları bi-gayr-ı hakk Ağakapusu’nda boğup attıklarından sonra Ocaklu cumhûr edüp, Sekbânbaşı Ağa’yı dahi azl edüp, yerine Muhzır Ağa’yı Sekbânbaşı ettiler. Su‘adâ Bey hazretlerini Bursa’ya nefy olunsun deyu, fermân oldukda, recâ ve minnet Beykoz’a nefy olunmasını karâr verdiler. Bu mâdde işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 16 L. sene 1226 (3.11.1811).

Merhûm Kapûdân [Küçük] Hüseyin Paşa Kethüdâsı Kara Hüseyin[445] *Ağa:* Mîr-i âhûr-ı evvel Kara Hüseyin Ağa Kapûdân Paşa olup, ânın üzerine Çahârşenbe Pazarı’nda sâkin sâbık Edirne Bostancıbaşısı İsmâ‘il Ağa Mîr-i âhûr-ı evvel olduğu kayd şüd. Fî 7 ZA. sene 1226 (23.11.1811).

Mezbûr Kapûdân-ı Deryâ Kara Hüseyin[446] Paşa otuzüç gün tamamında, yevm-i pazar merhûm olduğu bu mecmû‘aya kayd şüd.[447] Fî 6 Z. [1226] (22.12.1811).

Mâh-ı Zilhicce’nin ondördüncü (30.12.1811) yevm-i isneyn, merhûm Kara Hüseyin Paşa[448] üzerine Hüsrev Paşa Kapûdân Paşa olduğu kayd şüd. Fî 14 Z. sene 1226 (30.12.1811).

Muhzır Ağa otuzbeş gün Sekbânbaşı olup, azl oldu. Ânın üzerine İslâmbol Ağası Mehmed Ağa’yı Sekbânbaşı ettiler. Gelüp Ağakapusu’na oturduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 26 Z. sene 1226 (11.1.1812).

(vr. 17b). *Sultân Mahmûd’un Evlâdları Târîhleridir:* [Şevketlü Pâdişâhımız Sultân Mahmûd‘un ibtidâ’ki evlâdı Fatma Sultân’ın dünyaya geldiği târîhdir. Fî 12 Z. sene 1223 (29.1.1809). Sebt gecesi sâ‘at bir. Ba‘de’l-magrib, yedi ay onbeş gün mürûr ettikde, vefât etmişdir. Fî 23 C. sene 1224 (29.1.1810). Fatma Sultân’ın vefâtından bir gün sonra ikinci evlâdı Ayşe Sultân pazar gecesi, sâ‘at üç, dünyaya geldi. Fî 24 C. sene 1224 (30.1.1810). Ânın içün yalılarda kandil donanması oldu. Yirmidört gün mu‘ammer olup vefât etti. Fî 18 M. sene 1225 (23.2.1810)][449]

Şevketlü, mehâbetlü, kudretlü, Pâdişâhımız Sultân Mahmûd Han ibn Abdülhamîd Han hazretlerinin bir kerîme-i muhteremeleri, üçüncü evlâdı Fatma Sultân-ı sânî, cum‘a gecesi sabâha karîb dünyaya geldi. Başkadın hazretlerinden doğdu. Hakk te‘âlâ meymûn-ı mübârek eyleye. Âmîn. Fî 25 RA. sene 1226 (19.4.1811).

Def‘a: şevketlü efendimizin def‘a-i râbi‘ada kerîme-i muhteremeleri Sâliha Sultân hazretleri dünyaya geldiği kayd şüd. Fî 24 CA. sene 1226 (16.6.1811).

[Yine şevketlü efendimizin beşinci evlâdı Sultân Murâd Şâhzâde dünyaya geldi. Hakk te‘âlâ ömrünü medîd eyleye. Âmîn. İsneyn gecesi sâ‘at bir. Fî 9 ZA. sene 1226 (25.11.1811). Yedi gün toplar atulup, şenlik oldu. Def‘a: Şevketlü efendimiz hazretlerinin altıncı evlâdı Sultân Bâyezîd Şâhzâde efendimiz salı gecesi sâ‘at 3 dünyaya geldi. Hakk te‘âlâ ömr-i devletlerin mezîd eyleye. Âmîn. Fî 10 RA. sene 1227 (28.3.1812). Yedinci evlâdı Şâh Sultân Beşiktaş Sarayı’nda dünyaya geldi. Nehâren sâ‘at 2, yevm-i pazar. Fî 13 CA. sene 1227 (4.6.1812).][450]

Şevketlü Sultân Mahmûd-ı sânî hazretlerinin Silâhdârı Şerbetci Emîn Ağa’nın Hadîce Sultân halayıkı Dîlpezîr Kadın’dan, Soğanağa Mahallesi’nde İbrâhim Kethüdâ’nın konağında bir oğlu dünyaya geldi. kayd şüd. Fî 20 Ş. sene 1226 (9.9.1811). Leylen pazar gecesi. Mezbûr Silâhdâr Emîn Ağa Silâhdârlıkdan azl olup, Soğanağa Mahallesi’nde konağına gelüp meks ettiği işbu mecmû‘aya kayd şüd. Fî 16 N. sene 1226 (4.10.1811). Onyedinci sebt gecesi azl.

Mâh-ı Cemâziye’l-evvel‘in yirmidokuzuncu günü (10.6.1812) yevm-i salı Kîse Dîvânı’nda, sâ‘at dört, Beşiktaş Sarayı’nda Sultân Mahmûd Han efendimizin sekizinci evlâdı Mihrmâh Sultân’ın dünyaya geldiği işbu cerîdeye kayd şüd. Sene 1227 (1812).

İslâmbol Ağası iken Sekbânbaşı olan Mehmed Ağa azl olup yedi ayda iken Sekbânbaşı olup, azl olup, ânın üzerine Serdârlar Kâtibi Ondokuz’un

Mehmed Efendi Sekbânbaşı olduğu kayd şüd. Fî 24 C. sene 1227 (5.7.1812).

Dârü’s-sa‘âde Ağası Kāsım Ağa azl olup, Beşiktaş’da ikāmet ve malı kendüye in‘âm olup ve ânın yerine Hazinedâr Ağa Dârü’s-sa‘âde Ağası olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 7 Z. sene 1227 (12.12.1812).

Mezbûr Silâhdâr Emîn Ağa’nın bir oğlu dahi dünyaya geldi Fî 15 SA. sene 1229 (6.2.1815).

(vr. 18a) *Târîh-i Musâlaha-yı Mosko der-zemân-ı Sultân Mahmûd Han:* Sadr-ı a‘zam Ahmed Paşa hazretleri Şumnu’dan Rusçuk üzerine asâkir-i vâfire ile varup, küffâr-ı hâksâr ile muhârebe ve ceng olup, tarafeynde katı vâfir âdem katl olundukdan sonra fetih müyesser olup, üç dört ay mürûr ettikden sonra, Sadr-ı a‘zam bir mıkdâr kayık yaptırup, bir gün hufyeten Tuna’dan Yerköy tarafına dört beş bin mıkdârı asâkir geçüp, gece geçerken küffârın ma‘lûmu oldukda, gelüp cenge mübâderet olundukda, iki tarafdan çok ceng olup, küffâr tarafı münhezim olup, firâr edüp, birkaç sâ‘at mürûrunda küffâr yine hücûm ettikde, yine ehl-i islâm gālib olduğu, lâkin ikinci cengde Ağalarağası Halîl Ağa şehîd oldu. Yine üçüncü def‘a küffâr hücûm edüp, bi-hamdi’l-llâhi te‘âlâ küffâr tarafı münhezim oldukda, küffâr kendi tarafını çeküp, ihfâ’ edüp, islâm tarafı onbeş yirmi bin mıkdârı asâkir ile metris içinde oturup beklerken, yirmibeş gün zarfında küffâr hîle edüp, onüç yahûd ondört sâ‘at mıkdârı yerden kayıklar ile Rusçuk tarafına asker geçirüp, ale’l-gafle hufyeten bizim büyük orduyu basup, bizim Ordu-yı hümâyûn dahi küffârın bu misillü hîlesinden gāfil olmağla, tedârükden gāfil olmağla, Ramazân-ı şerîf içinde Kadir gecesi bizim orduyu basup, gāret edüp, malını yağma ve çok kimesneleri esîr edüp, teymûr-bend ile karşu tarafa geçürüp, bizim Ordu-yı hümâyûn perîşân olup, bizim ordu içinde küffâr oturup, Ordu-yı hümâyûn ve mühimmâtını ve topları zabt edüp ve bizim tarafdan Tuna’yı geçüp ve bizim tarafdan karşuya ve karşu tarafdan beri tarafa hiç kimesne geçirmeyüp, cümlesi yed-i küffârda kaldı. Karşu tarafdan metris içinde olan askeri küffâr etrâfını çevirüp, muhâsara içinde

kaldılar. Bizim ordu tarafından Sadr-ı a'zam Moralı Bekir Bey hazretlerini Âstâne'ye gönderüp, dâhil oldukda, Şevvâl-i şerîfin onsekizi, Şeyhü'l-islâm konağına ve Paşakapusu ve Enderûn-ı Hümâyûn'da olmadığı ecilden, Vezîr Kethüdâsı Gālib Efendi birkaç murahhas ile Bükreş taraflarına mükâlemeye ve sulh-ı nizâma varması içün ta'yîn olunup ve yedi sekiz ay mıkdârı Bükreş'de meks ve nizâm ve râbıta buldukda,[451] esîr olan esîrleri ve ba'zı kimesneleri küffâr salıverüp ve ba'zı esîrler ile Gālib Efendi küffâr tarafında iken, Ordu-yı hümâyûn'da olan Sadr-ı a'zam İbrâ'il Nâzırı Ahmed Paşa hufyeten azl olup, ânın vezâretine Hûrşîd Paşa Sadr-ı a'zam olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 29 Ş. sene 1227 (7.9.1812). Mezbûr Ahmed Paşa'nın onyedi ay on gün vezâreti vâriddir. Ahmed Paşa, Bursa'ya tekā'üd olunmak fermânı sâdır olmuşdur. El-yevm vezîr-i a'zam olan Hûrşîd Paşa Ordu-yı hümâyûn ile birkaç ay Şumnu'da ikāmet idüp, Hotin ve Bender ve İsmâ'il ve Kili kal'aları el-haleti hâzihî bir müddedden beru Moskolu yedine düşüp ... ve İbrâ'il ile Yergöğü kal'ası musâlahada bu zikr olunan yerleri bize verüp, bunlardan mâ'adâsı ... ve Boğdan'dan sülüsü ve Eflak'dan nısfı bizim, gayrısı Mosko'nun olmak şartıyla musâlaha olunup, ... mevsim-i şitâda oldu. Kalkup Edirne'ye teveccüh edüp, esnâ-yı râhda şitâdan çok hayvan ve insan telef ve helâk oldu. Ordu-yı hümâyûn Edirne'ye dâhil ve cümle asker Edirne'de meks edüp, ba'dehu Sadr-ı a'zam Hûrşîd Paşa kendü kapusu ile ... Sırb keferesi üzerine teveccüh eylediği işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 10 C. sene 1228 (10.6.1813).

Devlet-i Âl-i Osmân zuhûr edeliden berü türlü türlü mesâ'ib zuhûr etti ki, aslâ misli mesbûk değildir. Biri doksanaltı senesi Ramazân'ında vukû' bulan harîk-i azîmdir (1786) ve biri ikiyüzyirmiikide (1807) Âstâne'ye cebren gelen İngiliz gemileridir. Üçüncü Sultân Selîm ile Mustafa Paşa merhûmun vak'ası, dördüncü binikiyüzyirmialtıncı (1811) senesi bizim Âl-i Osmân ordusunun nısfı Rusçuk'dan karşuya geçüp ve nısfı Rusçuk'da iken, iki ordu birden basup, gasb-ı gāret-i yağma edüp, ordunun yed-i küffârda kalup, perîşân-ı hâl olmaklığıdır.

(vr. 18b) *Vezâret-i Azîz Paşa. Fî 4 Z. sene 1226 (20.12.1811), yevm-i cum'a ba'de'z-zuhr:* Sâbık Çavuşbaşı Azîz Efendi'ye Trabzon mansıb ile müceddeden kendüye üç tuğ ihsân-ı hümâyûn olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Kezâlik, yevm-i cum'a, merfû'-livâ sâbık Kapûdân Sâlih Paşa'nın tuğları ibkā olunup, Kastomonu mansûb verildiği kayd şüd. Merfû'-livâ sâbık Kā'im-mekām Mustafa Paşa'nın tuğları ibkā olarak, mansûben Bursa'nın nizâmına me'mûr olduğu kayd şüd. Moravî Osmân Efendi'ye üç tuğ teklîf olunup, kabûl etmedi. Binâ'en-aleyh Limni cezîresine nefy olunduğu kayd şüd. Fî 4 Z. sene 1226 (20.12.1811).

Vezâret-i Silâhdâr Süleymân Paşa: Merhûm Sultân Selîm Han hazretlerinin silâhdârı Süleymân Bey'e üç tuğ verilüp, Şâm-ı şerîf mansıbı ile ihsân-ı hümâyûn olduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 8 M. sene 1227 (23.1.1812).

Mezbûr Azîz Paşa, mâh-ı Muharrem'in altıncı günü (21.1.1812), isneyn sâ'at sekiz, Üsküdâr'a geçti. Trabzon mansıbı İznikmid mansıbına tahvîl olmuşdur, Azîz Paşa'nın mansıbı.

Şâm-ı şerîf Vâlisi Süleymân Paşa Üsküdâr'dan kalkup, Şâm-ı şerîf cânibine azm-i râh eylediği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 20 RA. sene 1227 (3.4.1812).

Sâbık İbrâ'il Nâzırı Sadr-ı a'zam Ahmed Paşa azl olup, ânın üzerine Hûrşîd Paşa Sadr-ı a'zam olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 29 Ş. sene 1227 (7.9.1812)[452]. Sadr-ı a'zam-ı esbak Ahmed Paşa'nın müddet-i vezâreti 17 mâh, 10 yevm.

Azîz Paşa iki sene iki ay vezâret edüp, Bursa'da vazîfe edüp, yerine kethüdâsına üç tuğ verilup, Azîz Paşa'nın mansıbı Çirmen Sancağı ve vezâreti takımı kendüsüne ihsân-ı hümâyûn olduğu kayd şüd. Fî 20 M. sene 1229 (12.1.1814).

Soğanağa Mahallesi'nde sâbık Şeyhü'l-islâm Hammâmîzâde mektubcusu Seyyid Mehmed Emîn Efendi def'a-i sânîde yine Ömer Hulûsî Efendi'ye

Mektupcu olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 19 M. sene 1227 (3.2.1812). Dört ay tamamında Şeyhü'l-islâm ve Mektûbcu ma'an azl oldular. Fî Gur. C. Mektûbcu Efendi Anadolu Kadı'askeri Efendi'ye Kethüdâ olduğu kayd şüd. Fî Gur. C. sene 1227 (12.3.1812).

Vezâret-i Hazinedâroğlu der-Canik: Canik Muhassılı Hazinedâroğlu'na üç tuğ ihsân-ı hümâyûn olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. RA. sene 1227 (15.3.1812).

Azl-i Bülbül Hâfız Kâtib-i Dârü's-sa'âde Ağası: Sultân Mahmûd efendimizin tahta cülûsundan üç gün sonra Haremeyn Yazıcısı Bülbül Hâfız'ı azl edüp, ânın üzerine kendinin İkinci Kahvecibaşısı Teberdâr Mustafa Ağa'yı Haremeyn Yazıcısı edüp, dört sene iki buçuk mâhdan sonra kendi mîr-i âhûr-ı evvel mansıbı ile çırâğ edüp, lihyesini küşâd ettiği kayd şüd. Fî 14 N. sene 1227 (21.9.1812).

(vr. 19a) *Nakl-i Hümâyûn:* Şevketlü Pâdişâhımız Sultân Mahmûd Han binikiyüzyirmiyedinci senesi mâh-ı Rebîü'l-âhir'in yirmibeşinci günü (8.5.1812), rûz-ı Hızır'ın üçüncü günü sâ'at on, karîb-i perşenbe, ale's-sabâh, Beşiktaş Sarayı'na nakl-i hümâyûn ettiler. Kezâ, sene-i mezbûrda rûz-ı Hızır'da kuzu Âstâne'de zebh olunmayup, yirmidört gün te'hîr olunduğu kayd şüd. Üsküdâr'da Bulgurlu Mezârlığı'na karşı, Sarıkaya nâm mahalde Vâlide Sultân, oğlu Sultân Mahmûd Hân içün gāyet ra'nâ vü musanna' bir müferrih köşk, müceddeden binâ' edüp, tekmîl olup, Vâlide Sultân oğluna gāyet azîm ziyâfet ettiğinin târîhi işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 3 B. sene 1228 (2.7.1813), yevm-i perşenbe, Kandil akşamı.

Der-Ta'mîr-i Câmi'-i Osmâniyye: Binikiyüzyirmiyedinci senesi mâh-ı Rebîü'l-âhirde (Mayıs 1812) Osmâniyye Câmi'i'nin küllî ta'mîrine Sultân Mahmûd Han bed' edüp, dokuz ayda ta'mîr taman olup, yirmisekizinci senesi Muharrem'in beşinci günü câmi'-i şerîfin kapuları küşâd olup, ibtidâ' salâti'l-cum'ayı Sultân Mahmûd Han edâ ettiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 5 M. sene 1228 (8.1.1813).

Haber-i Meserret ve Tertîb-i Alay-ı Medîne-i Münevvere: Binikiyüzyirmiyedinci senesi mâh-ı Zilka‘ade’nin onsekizinci günü (4.12.1811), Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa’nın tarafından me’mûr olan Tosun Paşa Yenbuğ tarafından katı vâfir asâkir-i vâfire ile ve urbân şeyhleri ile ale’l-ittifâk Vehhâbî üzerine hücûm olundukda, bi-inâyeti’llâhi te‘âlâ Vahhâbî üzerine gālib olunup, Medîne-i Münevvere’den ve Mekke-i Mükerreme’den külliyyen ihrâc ve Hind cânibine mezbûrun firârı haberi îd-i edhânın ikinci günü Mehmed Ali Paşa tatarları ile Medîne-i Münevvere’den neccâb ile meserret haberi geldikde, katı vâfir toplar atılup, sürûr olmuşdur ve tatarlara birer semmûr kürk ilbâs olunup, çok ikrâm olunmuşdur. Fî 12 Z. sene 1227 (17.12.1812). Mâh-ı Muharrem’in yirmisekizinci (1228, 31.1.1813) cum‘aertesi günü ale’s-sabâh alay tertîbi kurulup, Eyyüb-i Ensârî’de miftâh-ı şerîfi alınup, Dîvân-ı erkân-ı devlet teşrîfât üzere cem‘ olup, türbe-i şerîfde du‘â vü senâ olunup, ba‘dehu Eyüb’den alay bağlanup, Edirnekapusu’ndan içerü girip, ale’t-tertîb Dîvânyolu’ndan sâ‘at sekizde mürûr edüp, dokuzda Enderûn-ı hümâyûn’a vâsıl oldu. Erba‘înin tekmîli günü geldi. Bir tarafdan alay ile ve bir tarafdan ale’d-devâm kar yağardı. Gāyet soğuk ve buz ve meşakkat-ı şedîd var idi. Bu alay ke’enne Kılıç Alayı gibi aynı öyle idi. Binâ’en-aleyh işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 28 M. sene 1228 (31.1.1813). Mekke-i Mükerreme vâfir ceng ile Vahhâbî’den alınup, meserret haberi ile tatarlar Rodos’a gelüp, ândan gemiye binüp, gemi gark olup, Rodos’ta Yusuf Paşa ve Hasan Bey tahrîrâtı üzere Cidde ve Mekke’nin **(vr. 19b)** fethinin meserret haberi Âstâne’ye geldiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 3 RA. sene 1228 (6.3.1813), yevm-i sebt.

Muhârebe-i Rusçuk Cengi Mosko ile. Sene 1227 (1811/12): Devlet-i Âl-i Osmân ordusu Rusçuk nâm mahalden Yergöğü tarafına geçtikde Mosko ile ol tarafda birkaç def‘a ceng ü muhârebe olup, bi-inâyeti’-llahi te‘âlâ ol tarafda olan asâkir-i islâm gālib iken, mosko keferesi bir hîle ile Tuna’yı geçüp, bizim Rusçuk’da olan orduyu bir gece ale’l-gafle basup, perîşân ettikde, bizim karşu tarafda olan asâkire dahi perîşânlık geldikde birkaç ay

mıkdârı mütâreke olup, Vezîr Kethüdâsı Gālib Efendi, Ordu Kadısı Selîm Mollâ ve Yeniçeri Efendi karşuya geçüp, Bükreş'e varup, Mosko keferesi'nin murahhas vezîri ile birkaç ay ânda sulha nizâm vermek içün mükâleme olunup, âhirü'l-emr netîce-i kelâm nerede karâr buldu ise, iki tarafdan tahrîr olunup, Tatar ile Âstâne'ye irsâl olunup, mâh-ı Muharrem'in yirmibeşinci günü (9.2.1812) Âstâne'ye gelüp, yirmialtıncı günü yevm-i sebt, cemi' Ulemâ ve Ricâl-i devlet ve cemî'-i Ocakluyân Paşakapusu'nda cem' olup, katı vâfir cem'iyyet ve umûm üzere meşveret-i uzmâ olup, bir türlü mâddeye karâr ve nizâm verilmediğinden nâşî, bu minvâl üzere Paşakapusu'nda ale'd-devâm azîm umûmî meşveret üç gün oldu. Dördüncü salı günü Kîse Dîvânı olup, ulûfe çıkdı. Rebîü'l-evvel'in yirmibeşinci (8.4.1812) günü Ortalar'dan üç bin Yeniçeri matlûb olundu. Ortalar'dan üç bin âdemi tekmîl edüp, Rebîü'l-âhir'in beşinci günü (18.4.1812) asâkir tekmîl olup, gemiler ile Varna'ya irsâl olundu. Yedi sekiz ay mıkdârı Gālib Efendi Bükreş nâm mahalde sâkin olup, ba'dehu Zilhicce'nin onbeşinci günü (20.12.1812) orduya geldi. Ândan sonra Dîvân Tercemânı kâfir-i hınzır-ı mel'ûnun hıyâneti zuhûr edüp, orduda katl olup ve karındaşı bu tarafta saray meydânında katl olundu.[453] Ba'dehu Mosko keferesi ile müsâlaha olup, ehl-i islâm esîrleri halâs bulup, mahallerine geldiler. Mâh-ı Zilhicce'nin ikinci (7.12.1812) yevm-i pazar, Baba Paşa, Sultân Mahmûd efendimizin Âstâne'ye gelüp, dâhil olmuşdur. Ordu-yı hümâyûn Şumnu'da ikāmet etti. Mâh-ı Zilhicce (Aralık 1812) içinde Ordu-yı hümâyûn Şumnu'dan kalkup, mahrûse-i Edirne'ye dâhil olup, Edirne'de ikāmet olundu.

Miftâh-ı Medîne-i Mükerreme ve Mekke: Binikiyüzyirmisekizinci senesi Muharrem'in yirmisekizinci (31.1.1813) günü, Medine-i Münevvere'nin miftâhı Âstâne'ye geldikden üç ay sonra Mekke-i Mükerreme'nin dahi miftâh-ı sa'âdeti deryâ tarafından Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu ile Âstâne'ye geldikde, yine evvelki gibi Alay tertîbi kurulup, yevm-i pazar sâ'at iki, Eyyüb'de cemî'-i Ulemâ ve Ricâl-i devlet ve Ocaklu zâbitler cem'

olup, orada alay kurulup, türbede ba‘de’d-du‘â vü senâ alay kalkup, Topkapu’dan içerüye ve ândan Aksaray ve Dîvânyolu’ndan, sâ‘at dört Enderûn-ı hümâyûn’a vâsıl olmuşdur. Bir azîm cem‘iyyet olmuşdur ki, bunun misli mesbûk değildir. Görmeyenlere Hak te‘âlâ haberler vere. Hattâ, Vahhâbî’nin bir âdemi ahz olunup, boğazında çifte zincirler ile alay içinde bile getürüp, ba‘dehu Alay Köşkü altında katl olundu. Yedi gün toplar atulup ve mehterhâne ile meserret olmuşdur. Fî Gur. R. sene 1228 (3.4.1813). Yevm-i pazar.

Morâvî Yusuf Âgâh Efendi hacc-ı şerîfe Sürre Emîni olduğu târîhidir. Fî Gur. B. sene 1228 (30.6.1813).

Bu alay ve meseretden yedi sekiz ay sonra Mehmed Ali Paşa’nın Kapu Kethüdâsı Necîb Efendi, Mısır’da paşanın yanından Zilhicce gurresinde (25.11.1813) Âstâne’ye gelürken, Vahhâbî’nin ser‘askeri ve Tâ’if’i cebren ve kahren zabt eden habîsi hayyen ahz olunup, Kapu Kethüdâsı ma‘an Âstâne’ye getürüp, birkaç gün mahbûs olup Zilhicce’nin yirmiyedinci (21.12.1813) günü Alay Köşkü altında katl olunduğu kayd şüd. Sene 1228 (1813). Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa, bi-nefsihî kendi berren hacc-ı şerîfe gittiği kayd şüd. Sene 1228 (1813).

(vr. 20a) *Fî 29 Ş. sene 1227 (7.9.1812).* Binikiyüzyirmiyedi senesi mâh-ı Şa‘bân’ı şerîfin yirmidokuzuncu günü Sadr-ı a‘zam Lâz Ahmed Paşa azl olup,[454] ânın üzerine Hûrşîd Paşa Sadr-ı a‘zam oldu. Ba‘dehu birkaç ay Şumnu’da ikāmet edüp, sonra vakt-i şitâda Şumnu’dan Edirne’ye teveccühlerinde esnâ-yı râhda şiddet-i şitâdan çok hayvan ve insan telef olup, Edirne’ye dâhil oldukda, birkaç ay dahi ânda meks edüp, sonra Rumeli Kaz‘askeri ve kendi kapuhalkı ile harbî eşkiyâsı üzerine teveccüh ettikde, Yeniçeri vesâ’ir Ocaklu beraber gitmeden i‘râz ettiklerinden, zikr olunan asâkir ile harb üzerine vardıkda, bi-inâyeti’l-melikü’l-mennân ehl-i islâm Bosna tarafından vesâ’ir taraflardan fevc fevc gālib olup ve guzâtü’l-müslimîn mâl-ı ganîmet ile müstağnî oldukları hâlde birkaç ay zarfında Belgrad Kal‘ası vesâ’ir palankalar ve memleketler yed-i islâma dâhil olup,

cümlesi nizâm buldukda, Sadr-ı a‘zam kalkup Edirne tarafına teveccüh buyurduklarında, Âstâne’den şevketlü Pâdişâhımız Sultân Mahmûd hazretleri Ordu-yı hümâyûn ile Sadr-ı a‘zam hazretlerini Âstâne-i aliyye’ye da‘vet içün kendi silâhdârını Edirne’ye gönderdi. Fî 3 M. sene 1229 (26.12.1813), yevm-i pazar. Sadr-ı a‘zam Hûrşîd Paşa hazretleri mahrûse-i Edirne’den Ordu-yı hümâyûn ile kalkup, Âstâne-i aliyye’ye râhî ve müteveccih olduğu kayd şüd. Fî 16 M. (8.1.1814), yevm-i pazar. Edirne’den Silâhdâr Ağa Âstâne’ye geldi. Fî 19 M. (11.1.) yevm-i perşenbe. Muharrem’in yirmibirinci (13.1.) günü Cebehâne Ortaları alay ile Âstâne’ye dâhil oldular. Muharrem’in yirmidördüncü (16.1.) günü ale’s-sabâh Sadr-ı a‘zam Çekmece’den kalkup, yirmibeşinci (17.1.) günü sabâh namazından evvel Davudpaşa’ya gelüp, nüzûl edüp, bir mıkdâr ânda meks edüp, sonra Ricâl-i devlet ve Ulemâ ve Zu‘emâ ve Tatarân, Ocak ve Delibaşı ve Çavuşân ve Kapuçubaşı ve Kadı‘askerân ve Tersâniyyân ve Katar Şeyhleri ve Sipâh ve Silâhdârân Ocakları vesâ’ir erbâb-ı Dîvân ve erbâb-ı alay olanlar bi-cem‘ihim cümleten Davudpaşa’ya cem‘ olup, sonra orada sâ‘at üç, alay kurulup, teşrîfât üzre ândan alay yürüyüp, sâ‘at altıda alay ile Sâhib-i devlet Irgatpazarı’na gelüp, ândan Yenisaray’a gelüp, Pâdişâh ile arza girüp, sonra alay ile Paşakapusu’na gelüp, umûm üzre hil‘âtlar ilbâs olunup, ba‘dehu Arzodası’na cülûs ettikleri işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 25 M. sene 1229 (17.1.1814).

Sadr-ı a‘zam hazretleri Âstâne’ye geldikden üç gün sonra Kā’im-mekām Rüşdî Paşa Gelibolu’ya nefy olunup, karadan gitti. Mukaddemâ Gelibolu’da olan Şâkir Ahmed Paşa tuğları ibkā olunup, Kütahya mansıbı kendüye tevcîh olunduğu kayd şüd. Fî 28 M. sene 1229 (20.1.1814). Ordu-yı hümâyûn Âstâne’ye dâhil oldukdan beş gün sonra, ya‘ni Safer gurresi (23.1.1814) yevm-i sebt, Vezîr Kethüdâsı Gālib Efendi azl olup, üzerine Ordu Defterdārı Mustafa Efendi Kethüdâ Bey oldu. Gālib Efendi Re’îsü’l-küttâb oldu.[455] Rikâb Defterdârı asl oldu. Kayd şüd. Fî Gur. SA. sene 1229 (23.1.1814). Gālib Efendi otuzbirbuçuk ay kethüdâlık etmişdir. Altı

gün İslâmbol’da, gayrısı orduda. Kā’im-mekām Rüşdî Paşa’nın hizmet-i vezâreti, 13 mâh, 17 yevm.

Edirne’den Sadr-ı a‘zam Rüşdî Paşa Âstâne’ye geldikde on ay mürûrunda Sırp keferesi müceddeden isyân edüp, Belgrad üzerine vesâ’ir mahalle tasallut ettiği kayd şüd. Fî 5 L. sene 1229 (20.9.1814).

(vr. 20b) Fî 1 SA. sene 1229 (23.1.1814). Mezbûr Gālib Efendi Saferü’l-hayr’ın gurresinde Re’îsü’l-küttâb olup, dört ay ondört gün ki, ya‘ni cemâziye’l-âhir’in ondördüncü (3.6.1814) yevm-i perşenbe azl olup, ânın üzerine Beğlikci Seyyidâ Efendi Re’îsü’l-küttâb oldu[456]. Gālib Efendi dört ay ondört gün Re’îsü’l-küttâb oldu. Beğlikci Kîsedârı Remzî Efendi Beğlikci olduğu kayd şüd. Fî 14 C. sene 1229 (3.6.1814).

Mezbûr Gālib Efendi Kanlıca’da yalısında mühürdârı oğlunu ve gulâmlarını hıtân içün azîm düğün ve cem‘iyyet edüp, bir hafta Sultân Mahmûd Han gece tebdîl varup, bu cem‘iyyeti gördükde gazab edüp, ba‘de’l-magrib azl edüp, yârendesi cum‘a günü sâ‘at dörtte Anadolu’da Kütahya’ya nefy olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Yevm-i cum‘a Küçük Tezkireci Doğramacızâde azl olup, ânın yerine Kethüdâ Kâtibi Tezkire-i sânî olduğu kayd şüd.

Mezbûr Gālib Efendi menfiyyen Kütahya’da ikāmet üzere iken, Bolu Vâlisi Abbâs Paşa bi-ecelihî merhûm olup, yeri hâlî kalmağla, Ramazân-ı şerîf’in ibtidâ’ki salı günü (17.8.1814) ba‘de’z-zuhr sâ‘at yedide, Abbâs Paşa’nın tuğları ve mansıbı Bolu Sancağı Gālib Efendi’ye tevcîh ü ihsân-ı hümâyûn olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. N. sene 1229 (17.8.1814). Mezbûr Gālib Paşa dörtbuçuk ay Bolu Sancağı’na mutasarrıf olup, ba‘dehu otuzuncu senesi Muharrem’in onbeşinci (28.12.1814) günü kendüye Sivas mansıbı tevcîh olup, Muharrem’in yirmiüçüncü (5.1.1815) günü Bolu’dan kalkup, Sivas cânibine azm-i râh olunmuşdur. Fî 27 M. sene 1230 (9.1.1815).

Sadr-ı a‘zam Lâz Ahmed Paşa Şumnu’da Ordu-yı hümâyûn’da azl olup, mezbûrun yerine Hûrşîd Paşa Sadr-ı a‘zam olmuşdur. Fî 29 Ş. sene 1227

(7.9.1812)[457]. Mezbûr Hûrşîd Paşa hazretleri gerek Ordu-yı hümâyûn'da gerek Âstâne-i aliyye'de mecmû'u iki sene yedi ay ondokuz gün Sadr-ı a'zam olup, sonra otuzuncu senesi Cemâziye'l-âhir'in onsekizinci (30.3.1815) perşenbe günü azl olup, ânın üzerine Defterdâr Mehmed Abdurra'uf Bey Sadr-ı a'zam olduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 18 R. sene 1230 (30.3.1815).[458]

(vr. 21a) Sadr-ı a'zam Hûrşîd Paşa pirinç ve mum içün Kürkçülerkapusu'nda helvacıya muttasıl bakkalı ve Bahçekapusu'nda bakkalı ve Zindânkapusu cıvârında olan bakkalı salb ettiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 3 ZA. sene 1229 (17.10.1814).

Bağçekapusu cıvârında Melekgirmez nâm mahalli bâ-fermân-ı âlî hedm olunup, yerine Sultân Mahmûd efendimiz mücedden bir câmi'-i şerîf binâ' vü ihyâ buyurdular.[459] Câmi'-i şerîfin binâ'sı tekmîl olup, ol cum'a Sultân gelüp, edâ ettiği târîh işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 12 Ş. sene 1229 (30.7.1814).

Sultân Mahmûd Han-ı sânî Ravza-i mutahhara'nın kisve-i sa'âdetini kendü hattıyla resm edüp, Saray-ı cedîd-i Topkapu nâm mahalde dokutup, tamam oldukda, gāyet azîm alay ile Saray-ı cedîd'den çıkup, Divânyolu'ndan Dikilitaş'dan Osmâniyye önünden Terlikçiler içinden Paşakapusu'ndan Demirkapu'dan Yalıköşkü'ne, ândan yine kayık ile Beşiktaş sarayı'na teslîm olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 9 B. sene 1229 (27.6.1814).

Binikiyüzyirmidokuzuncu senesi mâh-ı Şevvâl-i şerîfin yirminci (5.10.1814) salı gecesi sâ'at dokuzbuçukda zevcem Cemîle'nin ağrısı tutup, on sâ'at yirmibeş dakika tamamında bir oğlum dünyaya kadem bastı, zuhûra geldi. Allah sübhânehu ve te'âlâ hakkımızda hayırlı halef eyleye, âmîn. Fî 20 L. sene 1229 (5.10.1814). Salı gecesi sâ'at 9. Vaz'-ı haml, 10 sâ'at, 25 dakika.

Binikiyüzyirmidokuz senesi (1814), Sultân Mahmûd, rûz-ı Kasım'ın beşinci cum'a günü sâ'at üç, gayet kış ve fırtına ile idi, Beşiktaş Sarayı'ndan Âstâne'ye nakl eyledi. İşbu cerîdeye kayd şüd.

(vr. 21b) *Târîh-i Şehzâdegân ve Sultânân an-Evlâd-ı Sultân Mahmûd Han ibn Abdülhamîd Han:* [Sultân Mahmûd Han-ı sânî'nin ibtidâ'ki evlâdı Fatma Sultân dünyaya geldiği târîhi, fî 19 ZA. sene 1223 (6.1.1809). Fevt şüd.][460] Yedi ay onbeş gün oldukda merhûm olup, ba'de'l-asr Osmâniyye türbesine defn olundu. Fî 23 C. sene 1224 (5.9.1809).

Mezbûrun vefâtından bir gün sonra ikinci evlâdı Ayşe Sultân pazar gecesi sâ'at üç dünyaya geldi. Fî 24 C. sene 1224 (6.9.1809). [Ânın içün Boğaziçi'nde yalı donanması oldu. Altı ay yirmidört gün mu'ammer olup, merhûm oldu. Fî 18 M. sene 1225 (23.2.1810).][461]

Târîh: Üçüncü evlâdı Fatma Sultân-ı sânî cum'a gecesi sabâha karîb dünyaya geldi. Fî 25 RA. sene 1226 (19.4.1811).

Târîh: Dördüncü evlâdı Sâliha Sultân hazretleri dünyaya teşrîf eyledi târîhidir. Fî 26 CA. sene 1226 (18.6.1811).

[Beşinci evlâdı şevketlü kudretlü Sultân Murâd Şâhzâde isneyn gecesi sâ'at iki dünyaya geldi. Fî 5 ZA. sene 1226 (21.11.1811). Yedi gün top donanması olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Müddet-i ömrü beş yevm.][462]

[Altıncı evlâdı Sultân Bâyezîd Şâhzâde salı gecesi dünyaya geldi. Fî 10 RA. sene 1227 (24.3.1812). Fevt şüd.][463]

[Târîh: Yedinci evlâdı Şâh Sultân, yevm-i pazar sâ'at 2, Beşiktaş Sarayı'nda dünyaya geldi. Fî 13 CA. sene 1227 (25.5.1812). Fevt şüd.]

Târîh: Sekizinci evlâdı Mihrmâh Sultân salı gün, Kîse Divânı'ndan sonra, sâ'at beş, Beşiktaş Sarayı'nda dünyaya geldi. Üç gün toplar atulup şenlik ettiler. İşbu cerîdeye kayd şüd. Fî 29 CA. sene 1227 (10.6.1812).

Târîh: Sekizinci evlâdı Şâhzâde Abdülhamîd Han mâh-ı Rebîü'l-evvel'in üçüncü günü, yevm-i sebt ba'de'l-asr, sâ'at 10 dünyaya geldi. Hakk

sübhâne ömr-i şerîfini mezîd eyleye. Âmîn. Fî 3 RA. sene 1228 (6.3.1813).

Târîh: Sultân Mahmûd-ı Gazi-i sânî'nin dokuzuncu evlâdı Şâhzâde Osmân Han dünyaya geldiği târîhdir, Beşiktaş'da Fî 12 B. sene 1228 (11.7.1813).[464] Leylen sabâha karîb, pazar gecesi. Sürre Emîni çıkdığı gündür.

[Târîh: Emîne Sultân. Sultân Mahmûd efendimizin onuncu evlâdı Emîne Sultân dünyaya teşrîf eyledi. Yevm-i cum'a, nehâren sâ'at 2. Fî 3 Ş. sene 1228 (1.8.1813). Fevt şüd, Fî 7 B. sene 1229 (25.6.1814).][465]

Devletlü Pâdişâhımız Sultân Mahmûd-ı sânî hazretlerinin onbirinci evlâdı Şâhzâde Sultân Ahmed efendimizin dünyaya geldiği târîhdir. Tahrîr ü kayd olundu. Fî 7 Ş. sene 1229 (25.7.1815), nehâren, sâ'at 4.

[Şevketlü efendimizin onikinci evlâdı Şâhzâde Sultân Mehmed hazretleri Beşiktaş'da iken Ramazân'ın sekizinci salı gün, sâ'at 6, Şâhzâde Sultân Mehmed dünyaya geldi. Fî 8 N. 1229 (24.8.1814), salı. İki mâh mu'ammer olup ba'dehu vefât edüp, Osmâniyye türbesine defn olundu.][466]

(vr. 22a) Binikiyüzyirmidokuzuncu senesi mâh-ı Şevvâl'in yirmidokuzuncu (14.10.1814) günü yevm-i perşenbe, ale's-sabâh sâ'at bir, şevketlü Sultân Mahmûd efendimizin bir kerîmesi Şâh Sultân dünyaya geldi. Kayd şüd. Fî 29 L. sene 1229 (14.10.1814).

Sultân Mahmûd Han'ın önüçüncü evlâdı Zeynep Sultân nehâren sâ'at 8, dünyaya geldi. Kayd şüd. Saray-ı cedîd-i Âstâne'de, yevm-i çahârşenbe. Fî 9 CA. sene 1230 (19.4.1815).

Sultân Mahmûd Han'ın ondördüncü evlâdı Mecîd Şehzâde Şa'bân-ı şerîfin onbirinci salı günü salâti'l-ale's-sabâh, sâ'at 1, dünyaya geldi. Hakk sübhâne ömr-i şerîfini mezdîd eyleye. Âmîn. Fî 11 Ş. sene 1238 (23.4.1823).

[Binikiyüzaltmış senesi mâh-ı Şevvâl'in yirmibirinci cum'aertesi Abdülmecîd'in Şehzâde Sultân Mehmed Reşâd. Binikiyüz altmış senesi mâh-ı Zilka'ade-i şerîf'in yirmisekizinci pazarertesi günü Sultân

Abdülmecîd Han'ın evlâdı Münîre Sultân dünyaya geldi. Fî 28 Z[A]. sene 260 (9.12.1844)][467]

(vr. 22b) Fî 5 N. sene 1228 (1.9.1813). Binikiyüzyirmisekizinci senesi mâh-ı Ramazân-ı şerîfin beşinci günü sâbık Çavuşbaşı Abdi Beyefendi'ye bâ-Hatt-ı hümâyün ve bâ-İrâde-i aliyye mukaddemâ Sultân Mustafa Han zemânında nizâm verilen Sapanca Gölü'nü İznikmid deryâsına karuşdurmak içün rabıta bulmuştur iken, bu âna gelince meks olunmuşdur idi. Şimdi bu târîhde, Ramazân'ın beşinci günü Abdi Bey'e kaftan ilbâs olunup, Binâ' Emîni nasb olunduğu İznikmid'den Sapanca'ya varınca ikisinin mâbeyninde olan mesâfeler iki gemi yanyana geçecek kadar yarılup, mezbûr küll-i deryâya karışmak içün me'mûr âdemler ta'yîn olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Der-zemân-ı Sultân Mahmûd-ı sânî. Mezbûr Abdi Bey, Aziz Paşa'dan me'zûnen Âstâne'ye geldiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 22 ZA. sene 1228 (16.11.1813). Âstâne'ye geldikde, ol tarafda küllî masârif olacağını vilâyetlere zarar-ı küllîsi olacağını haber verdikde, men'-i küllî ile men' ü meks olundu.

(vr. 23b) Vilâyet-i Anadolu'da Teke Mütesellimi Mehmed Ağa fevt olup, yerine oğlu A'yân-ı vilâyet oldukda, oğlundan babasının terekesi içün taraf-ı Devlet-i Osmâniyye'den otuz-kırk bin kîse akçe matlûb olundukda, mezbûr vermeyüp, isyân ettikde, taraf-ı devletden kendüye nefîr-i âmm olunup, paşalar ta'yîn olundukda, kal'aya girüp tahassun edüp, iki sene mütevâliyyen cenge tasaddî edüp, Çarhacı Ali Paşa'yı birkaç def'a perîşân edüp, âkıbet Çarhacı Ali Paşa azl olunup, Limni Adası'na nefy olundukda, sonra Kapûdân Paşa Donanma-yı hümâyûn ile ta'yîn olunup, birbuçuk sene kadar deryâdan ve karadan ceng edüp, âkıbet kara tarafından bir takrîb ile zaferyâb olup, kal'aya duhûl ve mezbûru hayyen ahz edüp, birkaç gün mürûrundan sonra katl olunup, ser-i maktû'u Bâb-ı hümâyûn'a vaz' olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 3 B. sene 1229 (21.6.1814).

Vilâyet-i Anadolu'da Eskişehir civârında mâ-i Sakarya'nın derûnunda ada içünde tavattun eden eşkiyâdan Kumarcı Ömer nâm kimesne, yirmi seneden

mütecâviz ada-yı mezbûrun derûnunda tahassun edüp, gāyet kendüye ve gerek zâd ü zahîresine ve olduğu adaya istihkâm verüp, Devlet-i aliyye’ye itâ‘at ü inkıyâd etmeyüp, etrafında olan kurâ’ vü kasabaların emvâl ve hayvanâtlarını dâ‘imâ gasb ü gāret edüp ve tarîk-i câddeden mürûr ü ubûr eden ibâdullahın önüne geçüp, nefislerini katl ve mâl [u] eşyâlarını yağma edüp, olduğu ada içine cem‘ edüp, dâ‘imâ böyle ibâdullaha zülm ü ta‘addiyyesi hâdden ziyâde olmağla ve olduğu ada dahi gāyet su‘ûbetli ve alınması güç olmağla Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa ordusuyla varup, birkaç gün ceng ü muhârebe edüp, bir türlü hakkından gelinmeyüp, bu âna kadar terk olunmamış idi. Şimdi, şevketlü efendimiz Sultân Mahmûd Han Bursa Vâlisi Mustafa Paşa’ya hitâben fermân-ı âlîşân ile eşkiyâ-yı mezbûrun üzerine me’mûr olup ve nefîr-i âmm ile katı vâfir asâkir cem‘ olup, Âstâne-yi aliyye’den balyemez toplar ve havan, humbara ta‘yîn olunup, eşkiyâ-yı mezbûrun olduğu adayı muhâsara edüp, kırk elli gün mıkdârı ceng ü muhârebe olup, âkıbetü’l-emr eşkiyâ-yı mezbûr hayyen ahz olunduğu, işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 27 N. sene 1229 (12.9.1814). Ba‘dehu cezâsı tertîb olunup, ser-i maktû‘u Bâb-ı hümâyûn’a vaz‘ olundu.

(vr. 24a) *Der-Menâsıb-ı Târîh-i İslâmbol Kādıları Beyân Olunur:* Mekkîzâde Efendi İslâmbol Kadısı oldu. Sene 1224 (1809/10). Beşinci senesi Muharrem’in âhirinde azl oldu. Ânın üzerine Ağaimâmızâde Ahmed Efendi Kādı oldu. Fî Gur. SA. sene 1225 (8.3.1810). Bu seneden kırkiki gün noksân kaldıkda azl oldu. Ânın üzerine Mustafa Edîb Efendi oldu. Fî 19 ZA. sene 1225 (16.12.1810). Mezbûr Edîb Efendi’nin seneyi tekmîline dört ay onbir gün var iken, bilâ-vakt azl oldu. Ânın üzerine Hammâmîzâde oldu. Fî Gur. Ş. sene 1226 (19.10.1811). Ânın dahi seneyi tekmîline ellidört gün var iken azl ve Gelibolu’ya nefy olunup, üzerine Emîn Mollâ Kādı oldu. Fî 6 C. sene 1227 (17.6.1812). Mezbûr Emîn Mollâ’nın vakt-i tekmîl olup, ânın üzerine Müheyzâde Efendi İslâmbol Kādısı oldu. Fî Gur. C. sene 1228 (1.6.1813). Sâbık Kādı-yı mezbûr Emîn Mollâ Nakîbü’l-eşrâf oldu. Fî 7 N. sene 1228 (3.8.1813). Müheyzâde Efendi vaktini tamam edüp azl

olundukda, ânın üzerine maktûl Halîl Paşazâde Ârif Bey oldu. Fî Gur. C. sene 1229 (21.5.1814).

(vr. 24b) *Der-Menâsıb-ı Vüzerâ ve Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Vüzerâ Beyân Olunur:* Sene 1229 (1814/15). Îd-ı fıtr, yevm beş. Sâbık Kā'im-mekām-ı Rikâb-ı hümâyûn Rüşdî Paşa'nın tuğları ibkā ve Silistre mansûb ve Sadr-ı a'zâm Hurşîd Paşa kayını Mehmed Râşid Ağa'ya müceddeden üç tuğ ihsân-ı hümâyûn olup, Cezîre-i Girid-i Kandiye kendüye mansûb ihsân olunmuşdur. Fî 5 L. sene 1229 (20.9.1814).

Kayseriyye Vâlisi Karslı Ali Paşa'ya Rumeli Vâliliği tevcîh olunmuşdur. Fî 5 L. sene 1229 (20.9.1814).

Rumeli Vâlisi Behrâm Paşa'ya Urfa mansıbı tevcîh olunmuşdur. Fî 5 L. 1229 (20.9.1814).

Silistre Vâlisi İpsalalı Ahmed Paşa'ya Kastamonu tevcîh olunmuşdur. Fî 5 L. sene 1229 (20.9.1814).

Teke Mütesellimi Elhâc Mehmed Ağa'nın oğlu katl olup, Devlet-i aliyye tarafından kabz-ı malı içün me'mûr olan sâbık Tersâne-i amîre Emîni Vâhid Efendi'ye Teke Vâlisi olmak üzere üç tuğ ihsân-ı hümâyûn olmuşdur. Fî 27 L. sene 1229 (12.10.1814).

[İsparta Vâlisi Eğinli Elhâc Mustafa Paşa'nın tuğları ref' olunmuşdu. Fevt şüd.][468]

Afyon Karahisâr Vâlisi Mehmed Paşa'nın tuğları ref' olundu. Fî 27 L. sene 1229 (12.10.1814).

Mezbûr Behrâm Paşa'nın tuğları ref' olunup, kendi Limye Cezîresi'ne nefy olunmuşdur. Fî 5 ZA. 1229 (19.10.1814).

Sivaslı Zarâlzâde torunu Lütfullah Bey'e müceddeden üç tuğ verilüp, Bolu mansıbı tevcûh oldu. Fî 3 M. sene 1230 (16.12.1814).

Bolu Vâlisi Gālib Paşa'ya Sivas Eyâleti kendüye tevcîh olundu. Fî 3 M. sene 1230 (16.12.1814).

İzmirli Yenicelioğlu Ahmed Ağa'ya müceddeden üç [tuğ] verilüp, Silitre mansıbı kendüye tevcîh olundu. Fî 13 SA. sene 1230 (25.1.1815).

Sultân Mahmûd'un Kahvecibaşılığı'ndan Mîr-i âhûr-i evvel olan Mustafa Ağa'ya üç tuğ müceddeden verilüp, Ma'den Emîni olup, Ma'den kendüye tevcîh olundu. Fî Gur. Z. sene 1228 (25.11.1813).

Sivas Vâlisi Baba Paşa'ya merhûm Ahmed Paşa'nın mansıbı Erzurum tevcîh olundu. Fî 3 M. sene 1230 (16.12.1814).

Morâvî Bekir Paşa'ya müceddeden üç tuğ verilüp, Selânik mansıbı kendüye tevcîh . Fî 3 B. sene 1228 (2.7.1813).

Bolu Vâlisi Gālib Paşa'ya Sivas tevcîh olunup, cânib-i Sivas'a azm-i râh etmişdir. Fî 3 M. sene 1230 (16.12.1814).

Zarâloğlu torunu Lütfullah Bey'e müceddeden üç tuğ ve Bolu Sancağı kendüye tevcîh olundu. Fî 3 M. sene 1230 (16.12.1830).

Diyarbekir Vâlisi Emîn Paşa bi-ecelihî fevt olup, mukaddemâ Diyarbekir kal'asını ta'mîr içün ol cânibe me'mûr oldu.

Kirmaslı Süleymân Bey'e müceddeden üç tuğ ve Diyarbekir mansıbı kendüye tevcîh olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 21 M. sene 1230 (3.1.1815).

(vr. 25a) *Der-Mansıb-ı Mevâli-yi izâm:* Sultân Ahmed Câmi'i'nde ders-i âmm Muzzaf Efendi Kuds-ı şerîf Mollâsı olduğu kayd şüd. Fî 2 M. sene 1228 (5.1.1813).

Şâhzâde Câmi'i'nde ders-i âmm Hoca Emîn Efendi Halep Mollâsı olduğu kayd şüd. Fî 2 M. sene 1228 (5.1.1813).

Hünkâr İmâmı, Kaz'asker-i Rumeli-i esbak Tatar Ahmed Efendi İmâm-ı evvel iken azl olup, ânın üzerine Şeyhü'l-islâm-ı esbak Sâlihzâde'nin imâmı, Sultân Mahmûd Han'a İmâm-ı sânî oldu. İmâm-ı sânî mukaddem İmâm-ı evvel olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 17 N. sene 1228 (13.9.1813).

Enderûn-ı hümâyûn'dan çırâğ olan Kahvecibaşı Rüstem Efendi'de Anadolu Kaz'askeri pâyesi var iken, Sultân Mahmûd efendimizden izn alup, tarîk-i Mevleviyyeti terk edüp, konağını ve yalısını cemî'-i îrâdını bey' edüp, terk-i diyâr olup, Mekke-i Mükerreme'de mücâveret ettiği işbu cerîdeye kayd olunmuşdur. Sene 1229 (1814/15).

Burnâz Beyzâde Derviş Bey, İzmir Mollâsı olup, Âstâne'den İzmir'e râhî oldu. Üsküdâr'dan gitti. Fî 13 RA. sene 1229 (5.3.1814).

Ders-i âmm Muzzaf Efendi ve Hoca Emîn Efendi, bu mezbûrân mansıblarını tekmîl etmeden bilâ-vakt nefy olundular. Altı mâh mürûrunda itlâk olunup, Âstâne'ye geldiler.

(vr. 25b) *Devlet-i Âl-i Osmân'ın azl ü nasb olan Ricâl ve Hâcegân ve Ricâl-i Ocaklar tahrîr ve beyân olunur:* Dârü's-sa'âde Ağası Kāsım Ağa azl olup, malı in'âm, Medine-i Münevvere'ye Şeyhü'l-harem nasb olunduğu kayd şüd. Fî 1 Z. sene 1227 (6.12.1812).

Başyazıcı Mehmed Efendi Sekbânbaşı'lıkdan azl olup, üzerine Serhâd Ağaları'ndan Deli Sa'dullah Ağa Sekbânbaşı olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 18 Z. sene 1227 (23.12.1812).

Mezbûr Sa'dullah Ağa yirmi gün ağalık edüp, ba'dehu azl olup, ânın üzerine Serdârlar Kâtibi Mehmed Efendi Sekbânbaşı olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 8 M. sene 1228 (11.1.1813).

Beyne'n-nâs meşhûr ve ma'rûf olan Baba Paşa'ya Sivas mansıbı tevcîh olundu. Fî 20 M. sene 1228 (23.1.1813).

Sultân Mahmûd efendimizin Vâlide Kethüdâsı fevt olup, ânın yerine Hoca Hanı kurbında Seyyid Mehmed Efendi Vâlide Kethüdâsı olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. RA. sene 1228 (4.3.1813).

Mezbûr Baba Paşa küliyyetlü asker ve mükemmel Kapu ile Üsküdâr'dan kalkup, mansıbına azm-i râh eyledi. Fî 19 R. sene 1228 (21.4.1813).

Vidin Vâlisi İdris Mollâ Paşa Âstâne'ye dâhil olduğu, behren, işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 21 CA. sene 1228 (22.5.1813).

Târîh: Moralı Bekir Bey Soğanağa Mahallesi’nde sâkin iken Arpa Emîni olup, sekizinci senesi rûz-ı Hızır’da zabt edüp, ba‘dehu Receb-i şerîf’in yirmialtıncı [pazar günü sâ‘at dört][469], mezbûr Bekir Bey’e üç tuğ ihsân-ı hümâyûn olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 26 B. sene 1228 (25.7.1813). Yevm-i Cum‘aertesi, sâ‘at dört.

Bekir Paşa’nın üzerine Alaca Mescid’de Şerbetçi damadı konağında sâkin Ser-Bevvâbîn-i Dergâh-ı âlî Sâlih Ağa’ya Arpa Emâneti verildi. Fî 1 Ş. sene 1228 (30.7.1813).

[Sadr-ı sâbık İbrâ’il Nâzırı Ahmed Paşa’nın tuğları ibkā ve Erzurum mansûb ve Şâhincibaşı kendüye mihmândâr olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 13 Ş. sene 1228 (11.8.1813).][470]

Mezbûr Bekir Paşa’ya vezâret verilüp, kırkiki gün kapusunu düzmek içün Âstâne’de oturup, kırküçüncü gün Ramazân’ın dokuzuncu yevm-i cum‘aertesi gemiye binüp, bahren mansıbı olan Selânik’e râhî olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 9 N. sene 1228 (5.9.1813).

Sultân Mahmûd efendimizin İkinci Kahvecibaşı’sı sâbık, Yazıcı Efendi’likden azl olup, Mîr-i âhûr-ı evvel olan Mustafa Ağa’ya şevketlü Pâdişâhımızın kendüye üç tuğ ile Ma‘den Emîni mansıbı ihsân-ı hümâyûn olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. Z. sene 1228 (25.11.1813).

(vr. 26a) Yenişehr-i fenâr’ından gelen Mîr-i ‘alem Âbidîn Bey Mîr-i âhûr-ı evvel olduğu bu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur.Z. sene 1228 (25.11.1813).

Mezbûr Mustafa Paşa Üsküdâr’dan kalkup, mansıbına azm-i râhî olduğu kayd şüd. An-el-yevm-i hamsîn. Fî 9 SA. sene 1229 (31.1.1814).

[İzmirli Yenicelioğlu Ahmed Ağa’ya üç tuğ ile kendüye vezâret ihsân-ı hümâyûn olup, Rumeli tarafına azm-i râh etti. Fî 13 SA. sene 1229 (4.2.1814).][471]

Ordu-yı hümâyûn Âstâne’ye geldikden kırk gün sonra Lokmacı Yeniçeri Ağası azl olup, ânın üzerine Başyazıcı-ı sâbık Sekbânbaşı Mehmed Efendi Yeniçeri Ağası oldu. Fî 5 RA. sene 1229 (25.2.1814). Yevm-i cum‘a.

Galatasaray Ağalığı’ndan Saray-ı cedîd’de Hasodabaşı Seyyid Mustafa Ağa Kapuağası oldu. Fî 5 R. sene 1229 (27.3.1814).

Soğanağa Mahallesi’nde Müderris Kütahyalı Halîl Efendi Sofya Mollâsı olup, Mart’ın yirmibirinci günü, mâh-ı Rebîü’l-âhir’in onbirinci cum‘aertesi günü, sâ‘at beş, Âstâne’den azm-i râh eyledi. Kayd şüd. Fî 11 R. sene 1229 (2.4.1814).

Tavşântaşı’nda sâkin Mâlikâne Halifesi Süleymân Efendi magzûben azl olup, ânın üzerine Kāsım Efendi oldu. Fî 25 C. sene 1229 (14.6.1814).

Nâs beyninde meşhûr olan Bostancıbaşı Küfrî Deli Abdullah azl olup, ânın yerine Baştebdîl Ali Bey Bostancıbaşı oldu. Haseki Ağa azl olup, ânın üzerine Başhaseki Haseki Ağa oldu. Hakezâ, Paşakapusu’nda Odabaşı ve Ağa Karakulağı tebdîl-i tagyîr olmuşdur. Fî 22 ZA. sene 1229 (8.12.1814).

Sâbık Rikâb Re’isi Bozoklu Mustafa Efendi Çavuşbaşı oldu. İşbu cerîdeye kayd şüd. Fî 5 L. sene 1229 (20.9.1814).

Mezbûr Çavuşbaşı Bozoklu Mustafa Efendi azl olup, Vezîr Kethüdâsı Mustafa Efendi’nin üzerine Kethüdâ Bey oldu. Mustafa Efendi, konağında meks olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 7 R. sene 1230 (17.2.1815).

Tezkire-i evvel Ahmed Bey, Bozoklu Mustafa Efendi’nin üstüne Çavuşbaşı oldu. Fî 7 R. sene 1230 (17.2.1815).

Soğanağa Mahallesi’nde Hindîzâde Mehmed Necîb Efendi Kethüdâ Kâtibi olduğu kayd şüd. Fî 12 RA. sene 1230 (22.2.1815).

Soğanağa Mahallesi ittisâlinde Hakkı Paşa konağı karşusunda Baruthâne Nâzırı Sa‘îd Efendi Defterdâr oldu. Kayd şüd. Fî 18 R. sene 1230 (30.3.1815).

(vr. 27b) *Der-Katl-i Eşkiyâ-yı Kalyoncu der-Cânib-i Bursa:* Zaman-ı Sultân Mustafa Han vaktinde Anadolu’da Bilecik nâm mahalde Kalyoncu nâm bir eşkiyâ zuhûr edüp, gün be-gün devlet ü serveti ve nâm ü şânı ziyâde olup, on ve onbeş sene zarfında gāyet şöhret bulup, katı çok asâkir ve mala mâlik olup ve çok vilâyet zîr-i destinde olmağla, kendüye

gurûriyyet gelüp, Devlet-i aliyye’ye itâ‘at etmeyüp, kendi aklına tâbi‘ olup, olduğu yere kal‘a binâ’ edüp, içine top vaz‘ edüp, gāyet kendüye istihkâm vermekle, Âstâne-i aliyye’den şevketlü Sultân Mahmûd efendimiz İznikmid Vâlisi Azîz Paşa’yı üzerine nefîr-i âmm eyledikde, çok asâkir ve kurb-ı cıvârında olan gaza ağaları cümlesi birden mezbûrun üzerine Bilecik’de olduğu mahalle varup, muhâsara ettiklerinde iki tarafdan cenge şürû‘ olunup, bir mıkdâr ceng olundukda, mezbûr Kalyoncu cesâret edemeyüp, havfe tâbî‘ olmağla, gece hafiyyen firâr edüp, her ne tarafa gitti ise, yolları bağlu olmağla bir türlü necât bulmayup, âkıbet üç âdem ile piyâde Domaniç Dağı’nda Çukurca nâm karye kurbında Nasefoğlu’nun âdemleri tutup, hayyen Bilecik’de Azîz Paşa’ya getürüp, ol dahi bir mıkdâr su’âl [ü] cevâbdan sonra katl edüp, ser-i maktû‘-ı menhûsesi Bâb-ı Hümâyûn’a vaz‘ olunup, cemî‘-i emvâl ü eşyâsı cânib-i mîriyye zabt olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 15 Ş. sene 1227 (24.8.1812).

Katl-i Es‘ad Bey Eşkiyâ-yı Sâkin-i Pazarköy der-Kurb-ı Yalova: Pazarköyü’nde bir mıkdâr ceng edüp, ba‘dehu nısfü’l-leylde kendü eliyle konağını ihrâk bi’n-nâr edüp firâr, Teke Mütesellimi’nin yanına, ânda bir mıkdâr meks edüp, ândan dahi Mısır cânibine firâr edüp, Reşîd’e vardukda, Mısır Vâlisi Ali Paşa bir tarîk ile ahz edüp ve katl edüp, ser-i maktû‘unu Âstâne’ye irsâl ve Bâb-ı Hümâyûn’a vaz‘ olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 13 B. sene 1228 (12.7.1813).

Katl-i Veli Paşa: Anadolu’da Divriğli Köse Paşa’nın[472] oğlu Veli Paşa, Devlet-i aliyye’ye itâ‘at ü inkıyâddan i‘râz edüp, ekser evkātda Devlet-i aliyye’ye muhâlefet etmesi ile hakkında katl içün evâmir-i aliyye sâdır olmağla, mezbûr Veli Paşa Kurı civârında olan âsî Kürt tâ’ifesinde firâr edüp, Baba Paşa mezbûrun katli içün ol havâlîye râhî olup, Kürt ile muhârebe edüp, ba‘dehu aman istediklerinde, Baba Paşa mezbûr Veli Paşa’yı Kürtler’den matlûb ettikde, Kürtler Veli Paşa’yı hayyen Baba Paşa’ya irsâl ettiklerinde, Baba Paşa mezkûr Veli Paşa’yı katl edüp, ser-i

maktû‘u Âstâne’ye gelüp, Bâb-ı Hümâyûn’a vaz‘ olunduğu, işbu cerîdeye kayd şüd. Fî sene 1228. 1 Îd-i fıtr. (27-30.9.1813).

Katl-i Eşkiyâ-yı Yılıkoğlu der-Cânib-i Silistre: Cânib-i Rumeli’nde Silistre nâm mahalde katı vâfir asâkir ile eşkiyâlık edüp, Devlet-i Osmâniyye’ye itâ‘at ü inkıyâd etmeyen Yılıkoğlu nâm şâkî Tuna sevâhilinde katı çok eşkiyâlık ve zorbalık edüp, çok yerleri harâb ve çok âdemleri katl ve çok kimesneler bunun yüzünden mutazarrır olup, ba‘de-zemân hafv kendüye târî olup, Mosko cânibine firâr edüp, nice müddet ânda kaldıkdan sonra yine Tuna cânibine geldükde ahz ve katl olunup, Vezîr Kethüdâsı Gālib Efendi adamıyla ser-i maktû‘u Âstâne’ye geldi. Bâb-ı Hümâyûn’a vaz‘ olundu. Fî 6 L. sene 1228 (2.10.1813).

(vr. 28a) *Târîh-i Şeyhü’l-islâm:* Binikiyüzyirmiüç senesi Ramazân-ı şerîf’in yirmiyedinci (16.11.1808) Kadir gecesi Alemdâr Mustafa Paşa’yı kapusunda basup, Paşakapusu’nu ihrâk bi’n-nâr edüp, malını yağma ve Mustafa Paşa’yı katl edüp, altıncı Pazar gün Şeyhü’l-islâm Sâlihzâde Şeyhü’l-islâm’lıkdan azl olup, ânın üzerine Dürrîzâde Abdullah Mollâ Şeyhü’l-islâm oldu. Fî 6 L. sene 1223 (25.11.1808).[473]

Mezbûr Şeyhü’l-islâm Abdullah Efendi yirmiiki mâh onaltı gün tamam oldukda azl olup, ânın üzerine beşinci senesi Şa‘bân-ı şerîf’in yirmiikinci sebt günü sâ‘at dört, Samânîzâde Ömer Hulûsî Efendi def‘a-i sâlisde Şeyhü’l-islâm oldu. Fî 22 Ş. sene 1225 (22.9.1810).

Samânîzâde Ömer Hulûsî yirmibir mâha sekiz gün tamamında azl olup, ânın üzerine def‘a-i sânîde mezbûr Dürrîzâde Seyyid Abdullah Mollâ Şeyhü’l-islâm olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. C. sene 1227 (12.6.1812).

Mezbûr Abdullah Mollâ otuzdört ay on gün[474] Şeyhü’l-islâm olup, Nevrûz-ı Sultâniyye’nin ibtidâ’ki çahârşenbe günü ale’s-sabâh azl olup, Üsküdâr nahiyesinde Kadıköyü’nde meks olunmasına irâde-i hümâyûn ta‘alluk edüp, ol gün gāyet fırtına olup ve kar yağmakla, Kadıköyü’ne

geçmek mümkün olmayup, Fındıklı'da ol gün meks olundu. Mollâ Gürânî'de sâbık Nakîbü'l-eşrâf Zihnî[475] Efendi Şeyhü'l-islâm olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 10 C. sene 1230 (20.5.1815).

(vr. 29a) Meydân Ustaları Yedikule Salhânesi'ne ta'yîn olunan lahm içün vardıklarında o sene bir mıkdâr lahm kıllet olmağla, Ustalar Kurna kâtibine ve Kassâbbaşı'na ba'zı hezeyân-ı kelâm ile şetm etmeğle, Kassâbbaşı Sadr-ı a'zam Hûrşîd Paşa'ya teşekkî edüp, ol dahi Sultân Mahmûd Han'a telhîs edüp, Sultân Mahmûd Han Yeniçeri Ağası'na tenbîh edüp, ol yaramazlık ve itâ'atsizlik eden Ustalar'ı tutup, cezâlarını tertîb eyle dedikde, Yeniçeri Ağası, dört Usta'nın ikisi firâr edüp ve ikisi ahz olunup, Başyamak ile Çardak'dan kal'aya ve yanınca cellâd beraber gidüp, kal'aya varıklarında cezâları tertîb olunmak içün kayığa koyup gönderildikde, Yeniçeri Ağası tebdîl Çardak Kulluğu'nda otururken, Eskiodalar'da olan Ustalar bir bir cem' olup, Karakullukcular'ı vesâ'ir yoldaşlara haber edüp, işidenler cem' olup silâhlanup, birkaç yüz âdem Ağakapusu'na varup, Ağa'yı ânda bulamayup, sonra Zindân'a varup, ânda dahi Ustalar'ı bulamayup, sonra Çardak'a vardıklarında Ağa'yı ânda bulup, Ağa'nın üzerine silâh ile cümlesi birden hücûm ettiklerinde, Ağa bunlara, ne istersiniz, deyu cevâb ettikde, bunlar, Ustalar'ı isteriz, deyu cevâblarında, Ağa tarafından kayık ile âdem gönderilüp, Ustalar gerü getirdiklerinde, Ustalar ve Yeniçeri Ağa'sı Çardak'dan beraber olup, Ağa'yı yayan önlerine katup, etrâfını silâhlı âdemler kuşatup, böyle hakāret ü rezâlet ile Ağakapusu'na getürüp, Kethüdâyeri Odası'na habs ettiler. Ba'dehu Paşakapusu'na birkaç kerre Başçavuş'u gönderüp, bizler bu Ağa'yı istemesiz, azl olunsun, dediklerinde, Vezîr Enderûn'a telhîs ettikde, Sultân Mahmûd musırran bir türlü Ağa'yı azl etmem dedikde, Ağakapusu'nda cem' olan asker ba'des-salâti'l-magrib sâ'at birde, Ağa-yı mezbûru paralayup, yerine Kulkethüdâsı'nı gönderüp, Ağa ettirdiler. Merhûm Ağa'yı tavhânede gasl edüp, Sultân Süleymân Türbesi yanına defn ettiler. Kayd şüd. Fî 5 R. sene 1230 (17.3.1815). Yevm-i salı, sâ'at sekiz.

(vr. 29b) Soğanağa Mahallesi'nde sâkin Kütâhyalı Müderris Halîl Efendi'nin Mehmed ismiyle bir oğlu dünyaya geldi. Zilka'ade'nin yirminci cum'a gecesi, sâ'at beş, dakîka kırkbeş. İşbu cerîdeye kayd şüd. Fî 20 ZA. sene 1226 (26.11.1811).

Katl-i Eşkiyâ-yı Â'yân-ı Hasköy fevt şüd an-cânib-i Rumeli: Cânib-i Rumeli'nde Edirne civârında Hasköy nâm mahalde Â'yân-ı vilâyet olan Emîn Ağa nâm kimesne, Devlet-i aliyye'ye isyân ü tuğyân etmekle, taraf-ı Devlet-i aliyye'ye isyân ü tuğyân etmekle, taraf-ı Devlet-i aliyye'den cem'-i gafîr ile üzerine nefîr-i âmm olup, katı çok zemân tarafeynden kıtâl olunup, âkıbet eşkiyâ-yı mezbûr firâr etmeğle, bir-takrîb ahz olunup ve ol tarâfda katl ve ser-i maktû'u Der-aliyye'ye irsâl olunup, Bâb-ı hümâyûn'a vaz' olunduğu kayd şüd. Fî 25 RA. sene 1228 (28.3.1813).

(vr. 30a) *Târîh-i Vak'a-yı İngiliz:* Binikiyüzyirmibirinci senesi mâh-ı Şevvâl-i şerîf'in birinci gününde (12.12.1806), Devlet-i Âl-i Osmân ile Devlet-i Rusya beyninde olan ahdnâmeye mugāyir harekâtda Mosko Devleti vâkı' olup, binâ'en-aleyh Sefer-i hümâyûn vâkı' olup ve sefer tedârükine şurû' olunurken İngiliz Devleti, benim Rusya Devleti ile beynimizde ahd-i va'dimiz vardır, ben de sefer ederim, deyu da'vâ edüp, bir türlü ilzâm olmayup, ol dahi sefer açup ve bir mıkdâr sefîne ile Akdeniz Boğazhisârı hâricinde sed-bend olup, Âstâne'ye gelen sefîneye mâni' olup, gāyet İslâmbol'u tazyîk ve muhâsara ettikde, Âstâne-i aliyye tarafından Kapûdân Sâlih Paşa sekiz on nefer beylik kalyon ile Çanakkal'a'sı önünde muhâfaza olup, ânda dururlar iken, Îd-i adhâ'nın ibtidâ'ki günü oniki kalyon ile Boğaz'dan içerü hucûm edüp, bizim kal'alardan top ve bizim kalyonlardan top atup, ânda katı vâfir ceng olup, âhirü'l-emr İngiliz gālib olup, bizim ânda olan kalyonları yakup kül eyledi. Ândan sonra Boğaz'dan içeriye geçüp, Îd-i adhâ'nın üçüncü cum'a günü, salâti'l-cum'adan sonra mezbûr İngiliz keferesinin içerü girüp, Âstâne'ye teveccüh ettiği haberi geldikde, Âstâne içinde bir haşyet ve bir havf düşdü ki, cümle zâbitân ve ahâlî-yi İslâmbol birbirlerine karışdı. Cum'a gün ba'de'l-'asr Barûthâne

önünden İngiliz gemileri göründü. Ba’de-salâti’l-magrib Kızıladalar önüne gelüp yattılar. Ehl-i islâma havf düşüp, gece ve gündüz çalışup, deryâ tarafından Yedikule ve Samatya ve Yenikapu ve Kumkapu ve Çatladıkapu ve Âhûrkapu ve İncili Köşk ve Topkapu, ve Yalı Köşkü ve İslâmbol Ağası İskelesi ve Kurşun Mağaza ve Tophâne’ye ve Üsküdâr’da Ayazma’ya ve Salacak ve Harem İskelesi’ne ve Haydarpaşa ve Lota Burnu’na ve Fenerbahçe’ye cümle tabyalar yaptırılıp, mükemmel toplar konup, bekçiler ve askerler koyup, gece ve gündüz beklediler. Hâlen Ordu-yı hümâyûn ve Sancak-ı şerîf Davudpaşa’ya çıkmamış idi. Cümle asâkir Âstâne’de olduğu ecilden, Tersâne’de mevcûd olan kalyonlar hazırlanıp, onar akçe ulûfe ile gemilere dalkılıç onsekizbin âdem yazdılar. Cümlesi hazırlanup durdular. Kefere’nin üzerine varmadılar. Kefere tarafından ve gerek bizim tarafdan aslâ bir top ve tüfeng atılmayup, on gün bu minvâl üzere böyle durdular. Onbirinci pazar gün, kable’z-zuhr İngiliz gemileri Kızılada tarafından kalkup, Marmara Adası’na aşağı gittiler. İki gün Marmara’da yatup, üçüncü gün ândan dahi kalkup, Boğaz Hisâr’a varup, ânda kal‘alar ile gāyet katı çok ceng edüp, ândan dahi darb-ı destî ile geçüp, Akdeniz’e geçüp gitti. Birkaç vakt mürûrunda İngiliz gelüp, Boğaz ağızına yatup, Âstâne’ye geçen sefînelere mâni‘ olup, ba‘zısını esîr ettikde, Âstâne tarafından Donanma-yı Hümâyûn ile Kapûdân Seyyid Ali Paşa Boğaz Hisâr’dan dışarı çıkup, İngiliz ile bizim donanma katı vâfir ceng edüp, bizim iki gemi batup ve kapûdân esîr olup, bizim baki gemiler Âstâne’ye gelüp, ta‘mîr oldu ve âhirü’l-emr İngiliz ile sulh olup, devlet barışdı ve Mosko Devleti ile sefer el-yevm baki duruyor.

Binikiyüzyirmibirinci senesi tamam, binikiyüzyirmiiki sene girdikde, Muharrem’in ondokuzuncu (29.3.1807) cum‘aertesi günü Nevrûz-ı sultân’ın sekizinci günü, Yeniçeri Ordusu, sâ‘at iki, alay koyulup, sâ‘at sekiz tekmîl oldu. Nevrûz’un dokuzuncu günü Konakcı Tuğları ânın ardınca Cebehâne Ordusu ve ânın ardınca Topçular ve ânın ardınca Arabacılar geçdikde tekmîl oldu. Muharrem’in yirmibir (31.3.1807), isneyn günü sâ‘at

bir, Sancak-ı şerîf Irgâdpazarı’na geldi. Sancak-ı şerîf alayın ibtidâ’-yı evvelinde Delibaşılar, ardınca Za‘îmler, ardınca Hâcegânlar, ardınca Mevâlî-i izâm ve ânın ardınca Kā’im-mekām Paşa ve ânın ardınca Sancak-ı şerîf ve ânın ardınca Vezîr ve Şeyhü’l-islâm ve ardınca Kethüdâ Bey ve ardınca Kâtibler ve ânın ardınca Sipâh ve Silâhdâr Ocağı ve ânın ardınca Sakalar bu tertîb üzere Davudpaşa Sahrâsı’na çıkdıkları kayd şüd. Fî 21 M. sene 1222 (31.3.1807).

(vr. 30b) *Târîh-i Masârifât-ı Câmi‘-i Süleymâniyye:* Merhûm Sultân Süleymân tâbe serâhu hazretleri câmi‘-i şerîfine ve etrâfında olan medreselere ve i‘mâret ve tavhâne ve dârü’ş-şifâ’ya ve sâ’ir cevânibinde olan tevâbi‘ ve levâhıkı olan binâ’larının mecmû‘una sarf olan masârifâtı ber-mûceb-i muhâsebe makbûl-ı Pâdişâhâne olup, deftere kayd olunan Peçevî Târîhi derûnunda tahrîr olunduğu vech üzere cemî‘-i masârifât bu minvâl üzere tahrîr olunmuşdur. Sekiz kerre yüzbin dahi doksanaltıbin üçyüzseksenüç filori sarf olunmuşdur. Bu vaktin hesâbınca ikibinikiyüzkırkbir yük akçeye baliğ olmuşdur. Bi-hesâb-ı kîse, 3735.

Merhûm Sultân Süleymân’ın pederleri Yavuz Sultân Selîm merhûmun ba‘de’d-defn üzerine binâ’ olunan Türbe-i şerîf ve Câmi‘-i şerîfine ve Mekteb-i münîf ve İmâret ve Dârü’ş-şifâ ve Medrese’lerine vesâ’ir cıvârında olan binâ’ların Peçevî Târîhi’nin derûnunda tahrîr olunduğu üzere mecmû‘an giden ve masârifât İçhazine’den verilen altun dörtyüzbin altun verilmiştir. Bi-hesâb-ı kîse 2200, 110 para.

Masârifât-ı Mâ’-ı Kırkçeşme: Merhûm Sultân Süleymân Âstâne’ye cereyân ettirdiği Kırkçeşme Suyu’na sarf olan masârifâtı Peçevî Târîhi’nin derûnunda tahrîr olunduğuna binâ’en ber-muceb-i muhâsebe mecmû‘-ı masârifât: 846 kîse, 166 kuruş, 80 akçe.

Masârifât-ı Uzunköprü der-Çekmece-i Kebîr: Büyük Çekmece’de olan kebîr köprüye sarf olan masârifât ol deftere göre mecmû‘-i akçe yüzonbeşbin akçedir.

[Binikiyüzyirmibeşinci senesi Îd-i adhiyye'nin ikinci (29.12.1810) yevm-i isneyn, ba'de'l-magrib alâmeti zuhûr edüp, îd-i şerîfin üçüncü gecesi salı gecesi, sâ'at iki, ba'de'l-işâ', oğlum Ahmed Reşîd dünyaya geldi. Hakk sübhanehu ve te'âlâ hakkımızda hayırlı halef eyleye, âlimînden, sâlihînden eyleye, âmîn. Bi-hakk-ı Tâhâ ve Yâsîn, bi-câhi nebiyyü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn. Fî 3 Z. sene 1225 (30.12.1810). Merhûm olmuşdur.][476]

(vr. 31a) *Târîh-i Gizli Sıtma Hacı İbrâhim Efendi ve gayrı:* Rebîü'l-evvel'in onyedinci (25.5.1807) perşenbe[477] günü sâ'at altıda İbrâhim Kethüdâ ahz olunup, katl olundukdan sonra[478], sekiz sâ'at, sâbık Duhân Gümrükcüsü iken Vezîr Kethüdâsı olan Memiş Efendi ve Re'is Efendi ve Bostancıbaşı ve Darbhâne Emîni Bekir Efendi, bu dört âdem ahz olunup, Paşakapusu'nda Kummeydânı'nda başları katl olup, cesedleri ânda kalup, serân-ı maktû'ları bir leğen içine vaz' olup, Etmeydânı'na ma'hûd âdemlere irsâl olundu. Re's-i maktû'lar meydâna vaz' olup, cümle nâs varup temâşa ettiklerinde ve Yeniçeri tâ'ifesinin ba'zısı ayaklarıyla tepüp ve ba'zısı bıçak ile çalup istihzâ ettiler. Ve Bolu Voyvodası Hacı Ahmedoğlu'nun kapuçukadârını dahi ânda paraladılar. Bu fetretin yârendesi cum'a günü [29 Mayıs] sâ'at dört, cemî'-i Ocaklı ve Ulemâ bir bir cem' olup, bayraklar ile ve nice bin âdem ile Bâb-ı Hümâyûn'a varup, Kapu'da bir mıkdâr meks edüp, ba'dehu Enderûn'dan Selîm Han'ı sâ'at beş indirüp, ânın yerine Sultân Mustafa ibn Abdülhamîd cülûs edüp, Ricâl-i devlet cümle bey'at ettikde, sâ'at altıya onbeş dakîka kala toplar atulup, altı sâ'at onbeş dakîka Ayasofya-yı kebîr ibtidâ' selâmlık olup, sâ'at yedi edâ-yı salâti'l-cum'a olup, herkes yerli yerine gitti. Mâbeynci Kör Ahmed Bey hayyen ahz olunup, Paşakapusu kurbında Alay Köşkü altında kılıç üşürüp, pâre pâre edüp parçaladılar. Yine ol cum'a günü ba'de's-salâti'l-'asr sâ'at on, Gizli Sıtma Hâcı İbrâhim Efendi'yi yalısında suyolu içinde bulup, alup Paşakapusu'na getirdiler. Paşakapusu'ndan Yeniçeriler alup, yalınayak başı açık hakāret ve zillet ile Divânyolu'ndan alup, Etmeydânı'na giderlerken, Sultân Bâyezîd Medresesi yanından geçüp, üçüncü uncu dükkânı önüne

vardıkda, mezbûr İbrâhim Efendi’nin takatı kalmayup, ânda yıkıldıkda, bıçak üşürüp, parça parça edüp, herbir parçalarını Sultân Bâyezîd Meydânı’nın bir tarafına attılar. Bir gece parçaları Meydân’da kalup, kelbler ekl edüp ve ba‘zısını devşirüp yârendesi gün getürüp defn ettikleri, işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 18 RA. sene 1222 (26.5.1807).

Yeniçeri Ağası Sadr-ı azam İbrâhim Paşa Ordu-yı hümâyûn’u Âstâne’den alup gittikden sonra, Rikâb Kethüdâsı Şamlı Râgıb Efendi’ye üç tuğ verilüp, mükemmel kapu ile Konya mansıbı ile Âstâne’den Üsküdâr’a geçüp azm-i râh etmiştir. Fî 15 SA. sene 1222 (24.4.1807).

Maktûl Memiş Efendi’nin müddet-i kethüdâlığı, 37 yevm.

Der-Beyân-ı Sefer-i Hümâyûn ale’l-Mosko: Devlet-i Âl-i Osmân Gâzi Sultân Selîm-i sâlis zamanında Rusya ve İngiliz Devleti beyninde olan şurût ve ahdnâmeye mugāyir olan şurût ve sulhnâmeye muhâlif hareket üzere olduklarına binâ’en-aleyh nakz-ı ahd vâkı‘ olmağla, mezbûr İngiliz’i ve Mosko devletleriyle sefer etmek iktizâ edüp, sefer tedârükine şurû‘ olunup, Mosko Devleti bayrakları altında olan keferelerin herbirlerine tenbîh ve sefîneleri ahz ve Tershâne’ye rabt olup ve Balyozları’na küşâd verilüp ve Âstâne-i aliyye’den ihtiyâten bin nefer âdem ile on Orta tertîb ve İsmâ‘il Kal‘ası’na ta‘yîn ve îrsâl olunup ve Karadeniz Boğazı’nda olan kal‘alara ve Akdeniz’de olan Boğaz Kal‘aları’na ve ba‘zı münâsib olan mahallere katı vâfir tedârük ve asâkir tertîb ve Sefer-i hümâyûn vâkı‘ olduğu cümlenin ma‘lûmu olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 7 L. sene 1222 (8.12.1807). Sene-i mezbûrda, Şevvâl-i şerîf’in onyedinci günü (18.12.) Sefer-i hümâyûn içün Sancak-ı şerîf’in Âstâne’den çıkmasıçün Paşakapusu’na Hatt-ı hümâyûn gelüp, kırâ‘at olunup selâtîn câmi‘lere du‘âlar sipâriş olunup, tedârük-i sefer içün Ricâl-i devlet’e, Ocaklılar’a tenbîh ve tekîd olundu. Ve bundan birbuçuk mâh mu’ahhar Mosko keferesi kable’l-muhârebe bir hîle vü hud‘a ile Hotin ve Bender kal‘aları’na duhûl edüp ve ahâlîlerini âhar diyâr-i islâma ihrâc edüp, kal‘aları ve derûnunda olan mâl-i emlâkini zabt edüp, derûnunda kefere iskân ettiği haberi Âstâne’ye geldi.

Binâ’en aleyh Sancak-ı şerîf hurûcu içün tevcîhât olup, sâbık Yeniçeri Ağası İbrâhim Sadr-ı a‘zam, Mustafa Refîk Efendi Kethüdâ-yı Sadr-ı âlî, Moravî Osmân Efendi Defterdâr, Mehmed Gālib Re’îsü’l-küttâb, İzzet Bey Âmedî, Halîl Ağazâde Es‘ad Bey Başbakikulu, Hâcı İbrâhim Efendi Nişâncı, Pehlivân Ağa Yeniçeri Ağası, Fetvâ Emîni Seyyid İbrâhim Efendi Ordu Kādısı olmuşdur. Fî 27 L. sene 1222 (28.12.1807). Mâh-ı Zilka‘ade’nin ondokuzuncu (18.1.1808) günü yevm-i isneyn sâ‘at beş, Sâhib-i mühr İbrâhim Paşa’nın tuğları Paşakapusu’na dikildi. Ol [gün] yirmisekiz Mosko esîri geldi. Mâh-ı mezbûrun onaltıncı günü (15.1.1808) burada [U]lah Beyi’nin babası katl olup, malı mîrîye zabt olundu.[479]

(vr. 31b) Soğanağa Mahalle[sinde] Büyük Tezkireci Gālib Efendi Mısır seferi feth olup, Ordu-yı hümâyûn Âstâne’ye geldikden sonra, Fransa Devleti’ne mükâleme içün elçilik ile Devlet-i Âl-i Osmân tarafından me’mûr olup, Âstâne’den azm-i râh etmişdir. Fî 28 ZA. sene 1216 (1.4.1802). Dokuz ay bir gün tamam oldukda Fransa’dan Âstâne’ye geldi. Ale’d-devâm dört sene dokuz ay onsekiz gün Büyük Tezkireci oldu. Binikiyüzyirmibirinci senesi Receb-i şerîf’in onsekizinci (1.10.1806) Perşenbe günü sâ‘at iki, Re’isü’l-küttâb olduğu kayd şüd.[480]

Târîh-i Muhârebe-i Kādı Paşa: Sultân Selîm Han Anadolu’yu Nizâm-ı cedîd etmek murâd ettikde, ahâlî-yi Rumeli kabûl etmeyüp, cemî‘-i Rumeli Edirne ile ittifâk edüp, Nizâm-ı cedîd’den imtinâ‘ ettiklerinde, Sultân Selîm Han musir olup, elbette ederim, deyü Âstâne’de olan Nizâm-ı cedîd asâkiri ile Anadolu askerine Kādı Paşa’yı Ser‘asker edüp, katı küllî asker ve top ve cebehâne ile Rumeli cânibine ta‘yîn olunup, Silivri’de bir müddet meks edüp, ba‘dehu Çorlu kasabasına vardıkda, ahâlî-yi Rumeli ile Kādı Paşa ve Nizâm-ı cedîd ânda cenge tasaddî ettiklerinde, birkaç gün ânda muhârebe olup, tarafeynden katı çok hasârat ve katl-i nüfûs olup, âhirü’l-emr Nizâm-ı cedîd tarafı bozulup perîşân olup, Kādı Paşa firâr ettikde, tarafeynden sulha rağbet olunup, Nizâm-ı cedîd askerine izin verilüp, her kimesne kendü

vilâyetlerine gittikleri işbu cerîdeye kayd olundu. Fî Gur. B. sene 1221 (14.9.1806).

Târîhî Sefer-i Hümâyûn: Binikiyüzyirmiikinci senesi Muharrem'in yirmibirinci (31.3.1807) günü, yevm-i isneyn, Sancak-ı şerîf ile sâbık Yeniçeri Ağası Sadr-ı a'zam İbrâhim Paşa Davudpaşa'ya çıkup, Davudpaşa'da oniki gün meks olunup, onüçüncü cum'aertesi Saferü'l-hayr'ın üçüncü (12.4.1807) günü, Sancak-ı şerîf ve Ordu-yı hümâyûn Davudpaşa'dan kalkup, Mosko seferine azm-i râh ettiler. Fî 3 SA. sene 1222 (12.4.1807).

Târîh-i Fetret-i Kal'alı Neferâtı: Ordu-yı hümâyûn Âstâne'den azm-i râh ettikden kırk gün sonra Sultân Selîm Han, bundan sonra Yeniçeri azaldı. İslâmbol'un cümlesini Nizâm-ı cedîd ederim, zu'mıyla birkaç bin Nizâm-ı cedîd esbâbı yapdırup, bir mıkdârını Bostancıbaşı'ya verüp, Boğaziçi'nde olan Ocaklar'a taksîm edeler, Nizâm-ı cedîd olmak içün. Ve bir mıkdârını dahi sâbık Re'îsü'l-küttâb Mahmûd Efendi'ye verüp, Rebîü'l-evvel'in onyedinci (25.5.1807) yevm-i isneyn, Karadeniz Boğazı'nda olan Kal'a Yamakları'na götür, bunları giyüp Nizâm-ı cedîd olsunlar, deyü teslîm olundukda, mezbûr Mahmûd Efendi esbâbları alup, ol tarafa vardıkda, Mahmûd Efendi kal'a-yı mezbûrların neferâtlarına ve zâbitlerine, Pâdişâhımızın emri böyledir, bunları giyüp Nizâm-ı cedîd olun, deyu, kendülere hitâb ettikde, ânlar kabûl etmeyüp ve bunlar dahi musırr olup ısrârlarında, kal'a neferâtlarında fitne zuhûr edeceği Mahmûd Efendi'nin yakınen ma'lûmu oldukda, kayığa binüp Âstâne'ye firâr ettikde, neferâtların dahi mecbûren firâr ettiği mesmû'ları oldukda, ânlar dahi birkaç kayığa binüp, ardınca sür'at edüp, kendüyi katl edüp ve yanında olan âdemlerden birkaç âdem katl oldukda, işbu haber ba'de'l-asr Âstâne'ye geldi. Ba'dehu bunda olan Ricâl-i devlet'in kalbine havf düşüp. Üç günden sonra, yevm-i perşenbe (28.5.) ale's-sabâh dört beş bin mıkdârı Yeniçeri ve kal'a neferâtları Tophâne Meydânı'na cem' olup, ândan mavnalarla ve kayıklar ile İslâmbol tarafından Çardak ve Unkapanı'na çıkup, Topçu ve

Arabacı ve Cebehâne Ocağı ve Yeniçeri cümlesi ale’l-ittifâk Etmeydânı’na cem‘ olup, ba‘dehu Şeyhü’l-islâm ve Kādı‘askerler ve Sekbânbaşı Ağakapusu’na cem‘ oldular ve Enderûn-ı Hümâyûn’a haber gönderdiler. Sultân Selîm nâdim olup, Nizâm-ı cedîd’e la‘net olsun, deyu münâdîler çarşularda nidâ ettiler. Enderûn’dan ve Ricâl’den ondört nefer âdem matlûb ederiz, deyu, tekrâr Enderûn’a haber gönderdiler. Pâdişâh cevâb verdi ki, bunlar benim yanımda değildir, konaklarını basup alsınlar, deyu cevâb ettikde, mezbûrun cümlesi katl edüp, İbrâhim Kethüdâ’yı Yenikapu’[da] Dülger Gülâbîoğlu’nun hânesinde hammâllar bulup, Mehterbaşısı Ali Ağa ile ikisini ma‘an, yalınayak, başı açık döve döve Etmeydânı’na yevm-i perşenbe sâ‘at altı götürüp, mezbûra kılıç üşürüp, parça parça edüp, her parçası kuruş kadar kalup, ayaklar altında mahv olup gittiği kayd şüd. Fî 17 RA. sene 1222 (25.5.1807).

(vr. 32a) *Târîh-i Matar-ı Şedîd der-İslâmbol:* Ba‘de’s-salâtü’z-zuhr ve kable’s-salâti’l-asr semâdan bir matar-ı şedîd zuhûr etti ki, aslâ misli mesbûk değildir. Ol kadar şedîd zuhûr etti ki, Âstâne’de Mahmûdpaşa Çarşusu ve Tavşântaşı cıvârları ve ba‘zı mahaller suyun darbından yarılup, birkaç âdem boyu çukur olup, aslâ mürûr u ubûru mümkün olmadığı işbu cerîdeye kayd şüd. Üsküdâr’da ve Kasımpaşa’da ve Eyyüp’de vesâ’ir mahallerde katı çok hasârât-ı küllî vâkı‘ olmuşdur. Fî 4 SA. sene 1204 (24.10.1789).

Cülûs-ı Sultân Selîm Han: Mart’ın yirmiyedinci gününde Şeref-i şems idi. Ol gün şevketlü, kudretlü, mehâbetlü Sultân Selîm-i sâlis ibn Sultân Mustafa Han amucası Sultân Abdülhamîd’in yerine Pâdişâh olup, taht-ı âlîlerine cülûs ettikleri işbu cerîdeye kayd şüd. Yevm-i salı, sâ‘at beş. Fî 11 B. sene 1203 (7.4.1789).

Târîh-i Katl-i Selîm Ağa ve Oğlu Nâzîf Efendi: Tahta cülûs ettikden otuzdört gün sonra Şa‘bân-ı şerîf’in onbeşinci (11.5.1789) yevm-i pazarertesi, Sultân Selîm Han tebdîlen Tersâne-i âmire’ye varup, Tersâne Emîni Hâcı Selîm Ağa’yı ânda katl ettiği bu cerîdeye kayd şüd. Selîm Ağa

merhûmun oğlu Ahmed Nâzîf Efendi dahi Kadir gecesi (20.6.1789) katl olunup, ser-i maktû'u Bâb-ı Hümâyûn'a vaz' olundu. Ramazân'ın yirminci günü Koca Yusuf Paşa Mühr'den azl olunmuşdur. Fî 20 N. sene 1203 (14.6.1789).[481]

Şevketlü Pâdişâhımız Sultân Mahmûd Han hazretlerinin kerîme-i muhteremeleri olan Fâtma Sultân kırk günlük oldukda, cum'a gününe tesâdüf edüp, kable's-salâti'l-cum'a sâ'at dört, çocuğu Mâbeyn'e götürüp, şevketlü efendimizin kucağına verdiklerinde, teşekküren birkaç kurbân zebh olundukda, Enderûn-ı Hümâyûn'da olan hademe-i devlet Şehzâde dünyaya geldi zannedüp, İslâmbol içinde olan Vezirler ve cümle Ricâl-i Devlet-i Osmâniyye ve Ulemâ-yı izâmlar taraf be-taraf cemî'-i etrâfın Hasekiler ve Teberdârlar ve Mehterler ve Çukadârlar müjdeler edüp ve bahşişler aldıklar[ından] sonra, Sadr-ı a'zam Yusuf Paşa Saray-ı Hümâyûn'a Karakulağı gönderüp, tashîh ettiklerinde, aslı olmayup yalan çıkup, herkes me'yûs oldukları işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 28 RA. sene 1224 (13.5.1809). Yevm-i cum'a sâ'at dört.

Târîh-i Âstâne'ye Kesret Kar Yağdığı: Binikiyüzyirmiüç Muharrem-i gurresi (28.2.1808) yevm-i sebt ve cemre-i sâniyenin ibtidâ'ki günü, Âstâne'ye dört parmak mıkdârı kar yağup, mâbeyni iki gün fasl olup, üçüncü yevm-i salı yine kar yağmağa başladı. Bir fırtına ile üç gün üç gece ol kadar kar yağdı ki, beş altı karış mıkdârı yağup, çarşu içleri ve Divân yolları ve mahalle aralarında olan yollara birbuçuk âdem boyu mıkdârı kar dolup, çarşulardan ve câddelerden bir türlü mürûr u ubûr mümkün olmadığı ecilden, bâ-Fermân-ı âlî çarşuları ve Divân yollarını vesâ'ir mahalleri lağımcılar kazup, karı kova ile denize ve ba'zı vîrânelere taşıyup attılar. Yirmibeş gün mıkdârı buz yüzünden kapandı. Ba'dehu mahv olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 5 M. sene 1223 (3.3.1808).

(vr. 32b) *Harîk-i Sarây-ı Şâh Sultân:* Mart'tan iki gün mukaddem cum'a gecesi ale's-sabâh Şâh-ı merhûmenin sarayının hariciyyesi muhterik olup,

katı vâfir zî-kıymet mal ve eşyâsı muhterik olup, mutazarrır ve mükedder olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 1 M. sene 1223 (28.2.1808).

Kā’im-mekām Tayyâr Paşa azl olup, ânın yerine sâbık Vezîr Kethüdâsı Eğinli Mustafa Efendi Kā’im-mekām olup, mezbûr Tayyâr Paşa Rumeli cânibine me’mûren Âstâne’den azm-i râh ettiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 18 M. sene 1223 (16.3.1808).

Elçi-i Acem: Acem tarafından Devlet-i Âl-i Osmân’a bir büyük elçi gelüp[482], Üsküdâr’da Nizâm-ı cedîd’de konak verilüp, ba‘dehu Âstâne’de Ekşikaradut cıvârında Şamlı Hüseyin Efendi konağına gönderilüp, ânda beş altı mâh mıkdârı sâkin olup, ba‘dehu izn-i Devlet-i Âl-i Osmân ile kendü vilâyetine gönderildüğü işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. SA. sene 1223 (29.3.1808).

Muhârebe-i Lâz Mollâ Mustafa der-derûn-ı Câmi‘-i Sultân Mehmed: Sultân Mehmed Câmi‘i etrâfında olan medreseler derûnunda sâkin olan mollâlardan bu Lâz mollâsı, câmi‘ avlusunda Yeniçeriler ile silâh ile kavga edüp, Yeniçeriler gālib olup, mezbûr mollâ silâh ile câmi‘ içine kapanup ve cemî‘-i zâbitân câmi‘-i şerîfin dışarısından pencerelerden câmi‘ içine kurşun atup, mezbûr mollâ mü’ezzin mahfiline çıkup, cebehânesini önüne döküp, dışarda olan zâbitân ile ceng ederken, dışarıdan atılan tüfengden bir kurşun mollânın cebehânesine dokunup, cebehânesi ateş alup yandıkda, mollânın esbâbı yanup bir türlü tahammül edemeyüp, câmi‘den taşra olup, Deremeydânı’na karşu kaçarken, bıçâk ile Yeniçeriler önüne karşu geldiklerinde birkaç âdem öldürüp, ba‘dehu kendi dahi helâk olduğu kayd şüd. Fî 28 M. sene 1223 (26.3.1808).

Muhârebe-i Eşkiyâ der-Üsküdâr Fesâd-ı azîm: Medine-i Üsküdâr’da Ellidokuz’un yoldaşlarından biri eşkiyâlık edüp, ümmet-i Muhammed, nisâ vü ricâl bunun şerrinden gāyet mutazarrır olup, ahâlî-yi Üsküdâr gelüp, Usta’ya şikâyet ettiklerinde, ol eşkiyâ silâh ile çarşuda gezerken, Usta ol eşkiyâyı tutmak kasdıyla üzerine vardıkda, eşkiyâ-yı mezbûr teslîm olmayup, silâhına yapuşup cenge tasaddî ettikde, mezbûru tüfeng ile vurup

katl ettiklerinden, Ellidokuz’un yoldaşları vesâ’ir eşkiyâ-yı Üsküdâr silâh ile pâre pâre cem‘ olup, Üsküdâr mahallesini çep-çevre tüfeng ile kuşatup, katı vâfir muhârebeden sonra, mezbûrlar ittifâk ile Üsküdâr Ustası ma‘iyyetinde olan Haseki-yi Hassa’yı tutup, Yenicâmi‘ avlusunda paraladıkları işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 21 SA. sene 1223 (18.4.1808).

Alizâde Efendi Sadr-ı Anadolu olup, üç mâh mürûrunda maktûl Mustafa Paşa hengâmında Kütahya’ya nefy olundu. Fî Gur. RA. sene 1223 (27.4.1808).

Fitne-i Kal‘alılar: Karadeniz Kal‘aları’nda olan Yamaklar pâre pâre cem‘ olup ittifâk ile oradan kalkup, Yemiş İskelesi’nde Çardak’a gelüp, gece Ağakapusu’nu basup, Sekbânbaşı’nı ve Karakulağı gece Ağakapusu’ndan alup, Çardak’a indirüp, mezbûrları bir sefîneye vaz‘ edüp nefy ettiler. Yerlerine bir gayrı kimesne nasb ettiler. Ol ecilden nâs beyninde bir azîm havâdis olup, nâsa bir havf târî oldu. Darbhâne Emîni azl olup, yerine Ahmed Şâkir Efendi oldu. Fî 17 RA. sene 1223 (13.4.1808).

(vr. 33a) *Bahr-i Esved Yamakları Fesâdı Beyân Olunur:* Bahr-i siyâh Kal‘aları neferâtları ale’l-ittifâk Âstâne’ye gelüp, Çardak’da Ellialtılar’ın Başyasakcıları Hasan Ağa yedlerinde, ânların birkaç yoldaşları mahbûs idi. Gelüp, Hasan Ağa’dan cebren mahbûslarını alup gittiler. Ândan sonra zâbitân, bu işler Hasan Ağa’nın fitne ve tahrikiyle oldu, deyu, mezbûru Çardak’dan tutup, ba‘de’l-asr Ağakapusu’na götürdüler. Kendüye bu işler su’âl ve cevâb olundukda, bir türlü cevâba ve nutka kādir olmadığı ecilden, cümle zâbitân ittifâklarıyla mezbûrun katl olunmasını murâd ettiklerinde, halâs olması bir türlü mümkün olamayup, mezbûr Hasan Ağa’yı Ağakapusu’nda Şadırvân Meydânı’nda kandil ipiyle boğup, ölüsünü Kapu önünde meydana attılar. Yarendeki günü Ellialtı’nın Çorbacısı’nı ve İkinci Yasakcı Osmân Ağa’yı Yenikapu’sunda bir sefîneye vaz‘ edüp, nefy ettikleri işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 1 RA. sene 1223 (27.4.1808).

Boğaz Kal‘ası Yamakları ittifâk edüp, dâ’imâ fitne vü fücûr Bahr-i Siyâh Kal‘ası neferâtından zuhûr ediyor, bizler ânların sebebiyle Devlet-i

aliyye’de lisâna geldik. Bizler ânları kabûl etmeziz, deyüp, gelüp birbirleriyle ceng ü muhârebe edüp, Macarlı’dan birkaç kimesne katl ve bakisi firâr ettikleri kayd şüd. Fî 27 RA. sene 1223 (23.5.1808).

Maktûl İbrâhim Kethüdâ’nın cemî‘-i emvâli mîriyye zabt olunup, ba‘dez-zuhr kable’l-asr zevcesini bâ-Fermân âlî Bursa’ya nefy olunduğu kayd şüd. Fî 2 R. sene 1223 (28.5.1808).

Şevketlü pâdişâhımız Sultân Mustafa Han tarafından Arab Hazinedâr Ağa yediyle Mühr-i Hümâyûn sâbık Sekbânbaşı Çelebî Ağa’ya gönderilmişdir. Fî 13 R. sene 1223 (8.6.1808).

Ordu-yı hümâyûn’u Âstâne’ye götüren Sadr-ı a‘zam İbrâhim Paşa’dan orduda Yeniçeriler cebren Mühr-i Hümâyûn’u alup, Âstâne’ye irsâl edüp ve mezbûru birkaç ricâl ile bir mahalde meks ettikleri işbu cerîde’ye kayd şüd. Fî 8 R. sene 1223 (3.6.1808).

Sultân Mustafa’nın Silâhdârı ve Hazine Kethüdâsı ve Başçukadâr Ağa Enderûn’dan çırâğ olup, çıktıkları kayd şüd. Fî 12 R. sene 1223 (7.6.1808).

Ser-i Maktû‘-ı Vâlide Kethüdâsı: Vâlide Kethüdâsı Yusuf Ağa’nın ser-i maktû‘u Bâb-ı Hümâyûn’a vaz‘ olundu. Yevm-i çahârşenbe. Fî 19 R. sene 1222 (26.6.1807).

Cümle Ocaklu ma‘rifetleri ile yevm-i salı Sekbânbaşı Ağa azl olunduğu kayd şüd. Fî 17 R. sene 1222 (24.6.1807).

Şâhsuvârzâde Kā’immekām olduğudur: Çavûşbaşı Şâhsuvârzâde Hamdullah Bey Kā’immekām Paşa olup, Hasan Hüseyin Efendi yerine Çavuşbaşı olup, Hubûbât Nâzırı Mustafa Efendi Vezîr Kethüdâsı olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî R. sene 1222 (Haziran 1807).

Galata’da Arabcâmi‘i kurbında gece sâ‘at yedi bir harîk zuhûr edüp, onyedi sâ‘at yandı. Galata’nın ekserî yerleri muhterik oldu. Hattâ Meyyit İskelesi’nde nihâyet buldu. Fî 4 CA. sene 1222 (10.7.1807).

Es‘adzâde Mehmed Atâ Efendi Meşîhat’tan azl olunup, yerine Samânîzâde Hulûsî Efendi olup (13.7.1807), onyedi sâ‘at mürûrundan sonra

Kal‘alılar azl ettirüp, yine kemâ fî’l-evvel Es‘adzâde Şeyhü’l-islâm olduğu kayd şüd. Fî 8 C. sene 1222 (14.7.1807). Yevm-i isneyn.

Sâbık Galata Mollâsı Şeytân Emîn ve Eyyüb’de Seyyid Efendi ma‘an nefy oldular. Kayd şüd. Fî 7 CA. sene 1222 (12.8.1807).

Musa Paşa def‘a-i sânîde yine Kā’immekām. Gur. C. [1222] (6.8.1807).

Hünkâr Başçukadârı nefy olup, malı mîriyye zabt olundu. Hazine Kethüdâsı Sâlih Bey Kadıköy’e nefy olunup, yerine bedel Sürre Emîni ettiler. Fî 27 CA [1222] (2.8.1807).

(vr. 33b) *Harîk-i Kebîr der-Uzunçarşu:* Tahtakal‘a kurbında bir harîk zuhûr edüp, Uzunçarşu muhterik olduğu kayd şüd. Fî 11 CA. sene 1222 (17.7.1807).

Acemoğlu Kışlası karşusundan bir harîk leylen sâ‘at beş zuhûr edüp, çok evler muhterik olup, Lâleli Câmi‘i’nde nihâyet buldu. Fî 15 C. sene 1222 (21.7.1807).

Soğanağa Mahallesi merhûm İbrâhim Kethüdâ’nın konağını Hadîce Sultân tarafından Mülknâme-i Hümâyûn ile alup, içine taşındılar. Fî 1 B. sene 1222 (4.9.1807).

Bizim mahallede sâbık Sandık Emîni Emîn Efendi İzmir Gümrüğü’nden azl olup, Âstâne’ye geldi. Fî 8 Ş. sene 1222 (11.10.1807).

Tayyâr Paşa itlâk olup, Âstâne’ye geldikde tuğları kendüye ihsân olup, Trabzon mansıbı ile ve Canik Muhâfızlığı ile kâmyâb olup, sonra Musa Paşa Kā’immekāmlık’tan azl olup, yerine Tayyâr Paşa Kā’immekām olup, iki ay yirmibeş gün Kā’immekām oldu. Fî 19. L. sene 1222 (20.12.1807). Ba‘dehu Tayyâr Paşa dahi azl olup, yerine sâbık Vezîr Kethüdâsı Hâcı Mustafa Efendi Kā’immekām oldu. Fî 14 M. sene 1223 (12.3.1808). Yevm-i cum‘a. Mezbûr Tayyâr Paşa Rumeli cânibine me’mûr olup, Âstâne’den azm-i râh etmişdir. Fî 18 M. sene 1223 (16.3.1808). Ba‘dehu Rumeli’nde iken Mustafa Paşa vezâretinde katl olup, ser-i maktû‘u Bâb-ı Hümâyûn’a vaz‘ olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd.

Elçi-i Acem ale'l-Fransa: Diyâr-ı Acem'den Âstâne'ye bir Büyük Acem Elçisi gelüp, Devlet-i Osmâniyye'ye çok hediyeler getürüp, Üsküdâr'da Nizâm-ı cedîd Kışlası'na konak verilüp, ba'dehu Âstâne'den Fransa Devleti'ne gittiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gu L. sene 1223 (20.11.1808).[483]

Ordu-yı hümâyûn'da Vezîr Kethüdâsı Mustafa Refîk Âstâne'ye gelüp, Re'îsü'l-küttâb olup, yine Ordu'ya râhî olduğu kayd şüd. Fî 5 N. sene 1222 (6.11.1808).

Der-beyân-ı Bakırcı Lâz Hâcı Mustafa: Sultân Bâyezîd Câmi'i ittisâlinde Bakırcı Lâz Hâcı Mustafa Ağa'ya Kapuçubaşılık verilüp ve Ma'den Emîni olup, bu tarafdan azm-i râh etmişdir. Fî 17 ZA. sene 1223 (4.1.1809).

Soğanağa Mahallesi'nde Gālib Efendi Ordu-yı hümâyûn'da tekrar Re'îsü'l-küttâb olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 17 SA. sene 1223 (14.4.1808)[484]

Ordu-yı hümâyûn Defterdârı Osmân Efendi azl olup, yerine Kâğıdhâne Nâzırı Behçet Defterdâr olup, Ordu'ya azm-i râh ettiği kayd şüd. Fî 10 RA. sene 1223 (6.5.1808).

Osmânpaşazâde İzzet Bey İzmir'e nefy olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 7 RA. sene 1223 (3.5.1808).

Eyyüb-i Ensârî'de bir cum'a gecesi harîk zuhûr edüp, ânda Yeniçeri Ağası duvardan düşüp öldüğü işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 26 Ş. sene 1221 (9.11.1806).

Mâte Re'îsü'l-küttâb Ahmed Vâsıf Efendi, defn-i Türbe-i Eyyüb, Vâlide Sultân. Fî 4 Ş. sene 1221 (17.10.1806)[485].

Vâlide Kethüdâsı Yusuf Ağa Hacca râhî olmuşdur: Vâlide Kethüdâsı Yusuf Ağa hacc-ı şerîfe niyyet edüp, bu tarafdan azm-i râh ettiği kayd şüd. Fî 12 B. sene 1221 (25.9.1806).

Harîk-i azîm der-Galata: Ramazân-ı şerîfin pazar gecesi iftârdan yarım sâ'at sonra Galata'da Sandıkcılar içinde bir harîk zuhûr edüp, onaltı sâ'at

mütemâdî yandı. Tophâne tarafından Kal‘akapusu’nda nihâyet bulup ve bir tarafı Kulkapusu’na, bir tarafı Balıkpazarı’na ve bir tarafı Arabcâmi‘i’ne varınca cümlesi muhterik olup, katı vâfir hasârat olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 30 N. sene 1221 (11.12.1806).

(vr. 34a) *Râgıb Efendi Defterdâr oldu:* Soğanağa Mahallesi’nde Mâlikâne Halifesi Râgıb Efendi Defterdâr oldu. Rikâb-ı Hümâyûn’a. Fî 10 B. sene 1222 (13.9.1807).

Köse Kethüdâ def‘aten yine Kethüdâ-yı Sadr-ı a‘zamî oldu ve Yusuf Âgâh Tersâne-i âmire Emîni oldu. Fî 28 B. sene 1222 (11.10.1807).

Soğanağa Mahallesi’nde mekteb karşusunda bir harîk zuhûr edüp, üç hâne muhterik oldu. Leylen sâ‘at sekiz. Fî 11. B. sene 1222 (14.9.1807).

Süleymâniyye kurbında sâbık Defterdâr Sa‘dullah Efendi’nin konağı muhterik oldu. Leylen sâ‘at sekiz. Fî 3 B. sene 1222 (6.9.1807).

Sadr-ı sâbık Kör Yusuf Paşa’ya Kars Vâliliği tevcîh ve Kars Ser‘askeri olduğu kayd şüd. Fî 21 B. sene 1222 (24.9.1807).

Râgıb Efendi Defterdârlık’dan azl olup, Büyük Rûznâmeci oldu. Yerine Yusuf Âgâh Defterdâr oldu. Gümrükcü Hasan Ağa, Âgâh’ın üzerine Tersâne-i âmire Emîni olduğu bu cerîdeye kayd şüd. Fî 7 Z. sene 1222 (5.2.1808).

Der-Beyân-ı Kaht-ı Kahve: Kahvenin yirmibeş dirhemi seksen paraya beyne’n-nâs bey‘ olunup, bir türlü tahammül olunmayup, tahmîsi kapayup, şerbete izin[486] verildiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 1 L. sene 1221 (12.12.1806).

Sâbık Vezîr Kethüdâsı Ahmed Âtıf Efendi’nin Kırkçeşme’de olan konağı içinden leylen sâ‘at yedi harîk zuhûr edüp, malıyla ma‘an muhterik oldu. Fî 9 ZA. sene 1221 (18.1.1807).

Pâzbânoğlu fevt şüd: Vidin Muhâfızı Pazbânzâde Osmân Paşa kendi eceli ile fevt olup, fevt-i hayrı Âstâne’ye geldiği kayd şüd. Fî 15 ZA. sene 1221 (24.1.1807).

Çelebî Efendi, ya‘ni Köse Kethüdâ Defterdârlık’dan azl olup, üzerine Moravî Osmân Efendi oldu. Fî 13 B. sene 1221 (26.9.1806).

Nizâm-ı cedîd Defterdârı Feyzullah azl olup, ânın üzerine Süleymâniyye’de Ahmed Bey Defterdâr oldu. Fî 3 B. sene 1223 (25.8.1808)[487]

Vezîr Kethüdâsı İbrâhim Efendi azl olup, ânın üzerine Mektûbcu Mustafa Refîk Vezîr Kethüdâsı oldu. Fî 3 B. sene 1221 (16.9.1221).

Mısır Seferi’nde Kul Kethüdâsı olan Kāsım Ağa’ya iki tuğ ile İznikmid mansıbı ihsân-ı Hümâyûn olmuşdur. Fî 15 RA. sene 1220 (13.6.1805). Kāsım’dan onsekiz gün evvel Âstâne’ye kar yağdı. Bir karış gāyet berd-i şedîd olup, der-akab hareket-i arz vâkı‘ oldu. Fî 19 Ş. sene 1220 (12.11.1805).

Azl-i İsmâ‘il Paşa: Sadr-ı a‘zam İsmâ‘il Paşa Mühür’den azl olup, ânın üzerine Yeniçeri Ağası Hâfız İbrâhim Paşa Vezîr-i azam oldu. Fî sene 1 B. sene 1221 (14.9.1806). Mezbûr İsmâ‘il Paşa’nın müddet-i vezâreti birbuçuk seneden yirmiiki gün noksân vâkı‘ olmuşdur.

Kıllet-i Lahm-ı Ganem: Bin[iki]yüzondokuzuncu senesi Îd-i fıtr’dan sonra (15.1.1805) lahm-ı ganemin gāyet kılleti olduğundan kıyyesi altmış paraya bey‘ olundu.

Bin[iki]yüzondokuzuncu senesi Mart’ın yirminci (20.3.1805/18 Z 1219) günü Âstâne’ye parmak mıkdârı kar yağdı. Yirmiikinci gün yine Âstâne’ye bir karışdan ziyâde yağdı. İki gün zarfında cümlesi mahv oldu. Der-akab çağla bademi geldiği işbu cerîdeye kayd şüd. Sene 1219 (1805).

Yeniodalar Kışlası derûnunda bir harîk zuhûr edüp, birkaç kışla muhterik oldu. Fî 13 M. sene 1220 (13.4.1805).

Râhî-i İzmir: Soğanağa Mahallesi’nde sâkin sâbık Sandıkemîni Seyyid Mehmed Efendi İzmir’e Gümrükcü olup, Âstâne’den azm-i râh [etti].

Sadâret-i uzmâ İsmâ‘il Paşa olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. İbtidâ-yı Nisân yevm-i sebt[488], nehâren sâ‘at sekiz, dakîka kırk. Fî 13 M. sene 1220

(13.4.1805).

Sadr-ı a‘zam Kör Yusuf Paşa azl olup, ânın üzerine sâbık Bostancı İsmâ‘il Paşa Sadr-ı a‘zam oldu. Fî 22 M. sene 1220 (22.4.1805).

Üsküdâr’da sâkin sâbık Bostancıbaşı Hâcı Ağa Kapûdân paşa oldu. Mezbûr Yusuf Paşa yalısında ikāmet etti.

(vr. 34b) Mezbûr Kör Yusuf Paşa’nın ibtidâ’ Mühr’e gelüp, bu azli târîhine gelince müddet-i vezâreti ne mıkdâr olduğu beyân olur. İbtidâ gelüp Arzodası’na cülûs etdüği târîh: Fî 16 CA. sene 1213 (26.10.1798)[489], yevm-i perşenbe, sâ‘at beş, dakîka kırk. Müddet-i vezâreti, sene altı, mâh sekiz, yevm altı.

Ahz-ı İsmâ‘il Paşa ba’de-fevti’l-Cezzâr: Akka Vâlisi Cezzâr Ahmed Paşa merhûm oldukdan sonra cebren yerini zabt eden İsmâ‘il Paşa’yı tutup, Âstâne’ye ihzâr olunup, Âstâne’ye duhûl ettikde, üç sâ‘at mıkdârı Bostancılar Ocağı’nda sâkin olup, bilâ-su’âl ve’l-cevâb katl olup, ser-i maktû‘u Bâb-ı Hümâyûn’a vaz‘ olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 2 SA. sene 1220 (2.5.1805).

Gedik Paşa Tatlıkapusu kurbında sâ‘at altı, bir harîk zuhûr edüp, Bursevî Esîrci’nin konağı ile vâfir evler muhterik oldu. Sene 1220 (1805).

Hazirân’ın cum‘a gecesi sâ‘at bir, dakika on, Ay külliyyen tutulup, altı sâ‘at mıkdârı kaldı. sene 1220 (1805).

Soğanağa Mahallesi’nde sâbık Sandıkemîni Efendi’nin haremi İzmir’e gittiği kayd şüd. Fî 27 CA. sene 1220 (23.8.1805). Yevm-i perşenbe.

Sâbık Emîrü’l-hâc Azmzâde Abdullah Paşa menfî iken itlâk olup, tuğları yine ibkā, müceddeden Emîr-i hâc oldu. Fî 7 RA. sene 1220 (5.6.1805).

Vefât-ı Vâlide-i Sultân Selîm Han: Sultân Selîm Han’ın Vâlidesi[490] merhûme olup, çahârşenbe günü kable’z-zuhr ve ba‘de’l-asr Eyyûb-i Ensârî’de kendi yaptırdığı türbesine defn olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 22 B. sene 1220 (16.10.1805).

Zifâf-ı Hîbetullah Sultân: Sultân Abdülhamîd'in kerîmesi Hîbetullah Sultân Seyyid Ahmed Paşaoğlu Alâ'eddîn Paşa'ya akd olup, bunca alaylar ile düğünler edüp, zifâf olduğu bu cerîdeye kayd şüd. An-zemân-ı Sultân Selîm. Fî 18 L. sene 1218 (31.1.1804).

Cezzâr Paşa fevt şüd: Akka Vâlisi Cezzâr Ahmed Paşa merhûm olup, mevti haberi Âstâne'ye geldi. Fî 1 SA. sene 1219 (12.5.1804).

Ta'mîr-i Menzil-i İmâm-ı Soğanağa: Soğanağa Câmi'i'ne muttasıl, mutasarrıf olduğum menzilimin ta'mîrine bed' olunduğunu ve ne mıkdâr masârıf olduğunu gerek üstâdiyye ve amele ve gerek sâ'ir masârıfât min-haysü'l-mecmû' 850 kuruş, su getürmek içün olan masârıf ve sonra olan ta'mîrât 350 kuruş. Ta'mîre bed' olunduğu târîh, Fî 27 RA. sene 1219 (6.7.1804), Yevm-i perşenbe. Tekmîl olduğu târîh, 12 CA. (19.8.1804) Tekmîl, yevm-i sebt.

Tekā'üd-ı Tokadlı Mustafa Ağa: Dergâh-ı âlî Yeniçeri Ağası Tokadlı Mustafa Ağa azl olup, Üsküdâr Nâhiyesi'nde Kādıkaryesi'nde tekā'üd oldu. Fî 12 CA. sene 1219 (19.8.1804).

Ve ânın üzerine Sadr-ı a'zam İbrâhim Paşa Yeniçeri Ağası olmuşdur.[491] Kapûdân-ı Deryâ Kādir Paşa donanma ile Âstâne'ye geldikden üç gün sonra azl olup, ânın üzerine Bostancıbaşı Kapûdân Paşa olduğu kayd şüd. Fî 27 Ş. sene 1219 (1.12.1804)[492].

Rumeli'nde eşkiyâda derebeyi Tokacıklıoğlu'nun Filibe Nâzırı Hüseyin Bey'in ve Mennik Â'yânı'nın cezâları tertîb. Ser-i maktû'ları geldi. Fî Gur. B. sene 1219 (6.10.1804).

Vefât-ı Kâtib-i Sultân Bâyezîd Han Câmi'i, Fî 25 C. sene 1219 (1.9.1804). Vefât-ı zevce-i Elhâc Zihnî Efendi Ser-levhâ-i yemîn. Fî 15 B. sene 1219 (20.10.1804). Yevm-i cum'a.

Divânyolu'nda Irgatpazarı'na karîb Sinekli Medrese'yi Sadr-ı a'zam Kethüdâsı Kâtibi Tayfûr Efendi ba'de'l-harîk müceddeden binâ' edüp,

ba‘de’d-du‘â vü senâ mollâlar duhûl ettikleri işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 22 Z. sene 1217 (15.4.1803).

Zuhûr-ı harîk der-Çatalçeşme: Çatalçeşme kurbında Kā’immekām-ı merhûm Abdullah Paşa’nın konağından leylen sâ‘at yedi bir harîk zuhûr edüp, Acıhammâm ve Divânyolu ve etrâflarında katı çok yerler muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 7 Z. sene 1217 (31.3.1803).

Defterdâr Pepegî Hasan [Tahsin] Efendi azl olup, yerine Feyzullah Efendi Defterdâr olmuşdur. Fî [12 SA]. sene 1218 (3.6.1803).

(vr. 35a) Es‘adzâde Mehmed Atâ’ullah Efendi Sultân Selîm’in vak‘ası hilâlinde Şeyhü’l-islâmlık’dan azl, yerine Samânîzâde Şeyhü’l-islâm olup, onyedi sâ‘at mürûrunda mezbûr Samânîzâde azl olup, ânın yerine yine Mehmed Atâ’ullah oldu. Fî 8 CA. sene 1222 (14.7.1807).

Sâlihzâde Efendi Şeyhü’l-islâm oldu. Fî 5 SA. sene 1218 (27.5.1803)[493]. Mezbûr Sâlihzâde azl yerine Şerîf Efendizâde Atâ’ Efendi oldu. Fî 1 B. sene 1221 (14.9.1806)

Sâlihzâde’nin müddet-i meşîhati sene üç, mâh dört, yevm iki. Samânîzâde azl olup, yerine Sâlihzâde olmuşdur. Fî 26 M. sene 1218 (18.5.1803)

Şeyhü’l-islâm Hamîdîzâde azl olup, nefy oldu. Fî 10 B. sene 1205 (15.3.1791).

İvâzpaşazâde Mollâ Bey[494] meşîhatten azl olup, müddet-i meşîhati yevm seksendört, yerine Arabzâde Atâ’ Efendi Şeyhü’l-islâm oldu. Fî 14 Ş. sene 1199 (22.6.1784).

Arabzâde Efendi fevt şüd[495]. Yerine Nakîbü’l-eşrâf Ârif Efendi. Fî 18 L. sene 1199 (24.8.1785)[496].

Müftîzâde Ahmed Efendi Şeyhü’l-islâm oldu. Fî 23 R. sene 1200 (23.2.1786)[497].

Azl-i Şeyhü’l-islâm Mekkî Efendi ve yerine Dürrîzâde Ârif Efendi. Fî 23 ZA. sene 1206 (13.7.1792)[498].

Mâte Şeyhü'l-islâm Tevfîk Efendi. Müddet-i meşîhati, yevm onüç. Fî 23 B. sene 1205 (28.3.1791)[499].

Şeyhü'l-islâm Mollâ Bey fevt şüd. Fî 2 ZA. sene 1212 (18.4.1798).

Şeyhü'l-islâm Âşir Efendi fevt şüd. Fî 26 Ş. sene 1219 (30.11.1804).

Mâte Tatarcıkzâde Abdullah Mollâ. Fî 20 ZA. sene 1211 (17.5.1797).

Vefât-ı Anadolu Kādı'askeri Kocamüftîzâde Seyyid Mehmed Efendi. Fî 14 SA. sene 1212 (8.8.1797).

Mâte Keçecîzâde Efendi Sadr-ı Anadolu. Fî 28 N. sene 1214 (23.2.1800).

Mâte Arabzâde Sâdık Efendi Sadr-ı Anadolu. Fî 14 CA sene 1200 (15.3.1786).

Becâyiş-i Sadr-ı Rûm Mekkî Efendi. Fî 14 C. sene 1200 (14.4.1786).

Mâte Sadr-ı Anadolu Osmân Mollâ. Becâyiş-i Dürrîzâde Abdullah Mollâ Sadr-ı Anadolu. Fî 8 SA. sene 1220 (11.12.1785).

Mâte Sadr-ı Rûm Velî Efendizâde. Fî 22 Ş. sene 1220 (20.6.1786). Perşenbe gecesi.

Dürrîzâde Abdullah Efendi Sadr-ı Anadolu'dan azl, becâyiş-i Emînpaşazâde Emîn Bey. Fî 8 SA. sene 1221 (27.4.1806).

Alizâde Efendi Sadr-ı Anadolu olup, üç mâh mürûr ettikde Kütahya'ya nefy olunmuşdur. Fî 1 RA. sene 1223 (27.4.1808).

Müftîzâde Selîm Mollâ İslâmbol Kādısı oldu. Fî 15 Z. sene 1217 (8.4.1803).

Merhûm Sultân Selîm'in Kahvecibaşısı Rüstem Ağa Mekke pâyesiyle mevleviyyetle Enderûn'dan çırâğ oldu. Fî 20 C. sene 1218 (7.10.1803).

Arabzâde Ârif Mollâ ibtidâ' Sadr-ı Rûm oldu. Fî Gur. B. sene 1215 (18.11.1800). Def'a-i sânîde Sadr-ı Rûm oldu. Fî Gur. Ş. sene 1220 (25.10.1805). Def'a-i sâlisede Şeyhü'l-islâm olup, müddet-i kalîlde azl oldu. Fî 28 CA. sene 1223 (22.7.1808)[500].

Sadr-ı Anadolu Mollâcıkzâde azl. Fî Gur. M. sene 1215 (25.5.1800).

Alizâde Efendi İslâmbol Kādısı olmuşdur. Fî 15 C. sene 1213 (24.11.1798).

İsmet Bey Sadr-ı Rûm oldu, ibtidâ'. Fî Gur. B. sene 1214 (29.11. 1799).

İslâmbol Kādısı Nakibzâde Ahmed Efendi azl, becâyiş-i Sırkâtibi Efendi. Fî 16 M. sene 1213 (30.6.1798).

İslâmbol Kādısı İshâk Efendizâde Mehmed Atâ azl oldu. Becâyiş-i Süleymâniyye kurbında Osmân Mollâ Efendi. Fî 10 C. sene 1210 (22.12.1795).

Âşir Efendi Rûmeli Kādı'askeri iken vilâyeti Kastomonu cânibine nefy olunup, ba'de-mürûri'z-zemân itlâk olunup, Âstâne'ye geldiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 3 ZA. sene 1215 (17.4.1801).

Cevdet Efendi İslâmbol Kādısı iken Gelibolu'ya nefy olundu. Fî 26 ZA. sene 1206 (16.7.1792).

Çavuşzâde Ahmed Şemseddin İslâmbol Kādısı iken azl olunup, ândan sonra İsmet Bey Kādı oldu. Fî 25 N. sene 1207 (6.5.1793).

Sâlihzâde Efendi'nin Sadr-ı Rûm olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. B. sene 1209 (22.1.1795).

Hekîmbaşı Hayrullah Efendi'nin Sadr-ı Rûm olduğu kayd şüd. Fî Gur. B. sene 1209 (22.1.1795).

Mollâcıkzâde Mehmed Atâ Efendi'nin İslâmbol Kādısı olduğu kayd şüd. Fî 20 C. sene 1209 (12.1.1795).

Azl-i İslâmbol Kādısı Mollâcıkzâde. Ânın yerine Osmân Mollâ. Fî 20 C. sene 1210 (1.1.1796).

Osmân Mollâ dahi azl olup, ânın üzerine Hamdullah Bey Kādı oldu. kayd şüd. Fî 11 C. sene 1211 (12.12.1796).

Tatarcıkzâde Abdullah Mollâ Manisa'ya nefy oldu. Ve Keçecizâde Konya'ya nefy olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. [Fî] Sene 1209 (1795), ba'de'l-mağrib.

Velî Efendizâde Sadr-ı Rûm olduğu kayd şüd. [Fî] Gur. B. sene 1216 (7.1.1801).

Samânîzâde Hulûsî Efendi Sadr-ı Rûm olduğu kayd şüd. [Fî] Gur. B. sene 1212 (20.12.1797).

Büyük Hâne-i hassa ... dâriyye Mahallesi'nde Haremeyn Câbîsi Kara Hâcı Hasan Efendi mevt şüd. Fî 28 ZA. sene 1203 (15.8.1789).

(vr. 35b) Mazrûbî Ahmed Efendi Tefsîr-i şerîf'i hatm edüp, Süleymâniyye Câmi'i'nde gāyet cem'iyyet-i uzmâ ile hatm du'âsı vâfir efendilere iznnâme verildiği kayd şüd.Fî 3 Z. sene 1211 (30.5.1797).

Hayri Efendi merhûmun dâmâdı Elhâc Sa'îd Efendi'nin Yenişehr-i fenâr Kādısı olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. N. sene 1219 (4.12.1804). Zabtı.

Râşid Efendizâde Ca'fer Fevzî Bey İzmir Kādısı olup, bu tarafdan azm-i râh eylediği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 5 N. sene 1222 (6.11.1807).

Vefât-ı Mazrûbî Efendi: Mevâlî-yi izâm'dan meşhûr ve ma'rûf-ı fâzıl ü müfessîr Mazrûbî Ahmed Efendi dâr-ı bekāya intikāl etti. Fî 12 Ş. sene 1225 (12.9.1810). Yevm-i salı.

Ayasofya-yı kebîr'de Cum'a Şeyhi Enfîzâde Hacı Sırrî Efendi fevt şüd. Fî 17 CA. sene 1205 (22.1.1791).

Azl-i Cezâyirli Hasan Paşa: Cezâyirli Kapûdân-ı Deryâ Hasan Paşa Âstâne'de Kā'immekāmlık'tan azl olup, Şumnu cânibine Ser'asker olup, Âstâne'den kavî asker ile ol cânibe azm-i râhî oldukda, ol cânibe varup, bir mıkdâr ânda meks ettikde, orada mezbûr Gāzî Hasan Paşa kendü eceliyle âhirete intikāl şüd. Fî 12 B. sene 1204 (28.3.1790).

Dârendeli Mehmed Paşa merhûmun torunu Hasanpaşa Hanı verâsında sâkin iken, Çavuşbaşı olup, el-yevm Çavuşbaşı iken, Ramazân-ı şerîf'in onuncu günü hasta olup, konağında merhûm olup, Sultân Bâyezîd Türbesi'ne defn olundu. Fî 22 L. sene 1225 (20.11.1810). Yevm-i isneyn, sâ'at sekiz.

Rikâb Kethüdâsı Ahmed Bey fevt şüd: Süleymâniyye kurbında sâkin el-yevm Rikâb-ı Hümâyûn Kethüdâsı Ahmed Bey fevt şüd. Fî 21 ZA. sene 1225 (18.12.1810). Yevm-i isneyn.

Soğanağa Mahallesi'nde Re'îsü'l-küttâb Gālib Efendi'nin vâlidesi Ümmühan Hatûn binti Süleymân fevt şüd. Fî 24 Z. sene 1225 (20.1.1811).

Nasb-ı İbrâhim Kethüdâ def'a-i sânî: Vezîr Kethüdâsı İbrâhim Efendi def'a-i sânîde Âtıf Efendi üzerine tekrâr Sadr-ı Âsafî oldu. Fî 17 SA. sene 1212 (11.81.1797).

Kalpakçılarbaşı'nda leylen sâ'at dört bir harîk zuhûr edüp, Divânyolu'na kadar mecmû'u muhterik oldu. İbtidâ'-i Ağustos, sene 1218 (1803).

Zuhûr-u harîk kurb-ı Cebehâne: Ayasofya-yı kebîr karşısında Bâb-ı Hümâyûn'a karşu Sultân Sarayı'nın yanında, pazar gecesi sâ'at dört bir harîk zuhûr edüp, Cebehâne kurbında İshâk Paşa mahallesi külliyyen ve Bayram Furunu'na kadar Kabasakal Mahallesi'ne varınca cümlesi muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 17 C. sene 1218 (4.10. 1803).

Ta'mîr-i Konak-ı Gālib Efendi: Soğanağa Câmi'i'ne karşu Re'îsü'l-küttâb Gālib Efendi'nin konağının ta'mîrine bed' olundu. Gurre-i Muharrem ta'mîr tekmîl oldu. Fî 25 C. sene 1218 (12.10.1803).

Çırâğ-ı Kapûdân Hüseyin Paşa: Sultân Selîm Han'ın Başçukadâr'ı Küçük Hüseyin Ağa, Enderûn-ı Hümâyûn'dan Kapûdân Paşalık ile çırâğ olduğu kayd şüd. Fî 16 B. sene 1206 (10.3.1792). Yevm-i cum'a sâ'at dört.

Mezbûr Hüseyin Paşa âhirete intikāl etti. Sene oniki, yevm-i perşenbe toprağa düştü. Müddet-i vezâreti ale'd-devâm sene onüç[501].

Kā'immekām Yenişehirli Mustafa Paşa Mora Vâlisi olup, Âstâne'den azm-i râh eylediği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 20 R. sene 1217 (20.8.1802).

Zuhûr-ı Harîk der-Irgatpazarı: Irgatpazarı kurbında Hüseyin Ağa Mahallesi'nde sâ'at dört, leylen çahârşenbe gecesi, bir harîk zuhûr edüp, Hüseyin Ağa Mahallesi ve Câmi'i, Uçurlu câmi'i ve Esîr Pazarı ve

Çilingirler cümle muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. [Fî 7 RA.] sene 1217 (7.8.1802).

(vr. 36a) Dergâh-ı âlî Yeniçeri Ağa[sı] azl olup, ânın yerine Sekbânbaşı Halîl Bey Ağa olduğu kayd şüd. Fî 20 CA. sene 1217 (18.9.1802).

Zuhûr-ı Harîk derûn-ı Kışla-yı Cebehâne: Ayasofya-yı kebîr karşusunda Cebehâne Kışlası derûnundan leylen sâ‘at altı bir harîk zuhûr edüp, mecmû‘-ı kışlayı ve Arslânhâne ve Nakkaşhâne ve hammâm katı çok yerler muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 12 Ş. sene 1217 (8.12.1802).

Kitâbcılarbaşı’nda bir harîk zuhûr edüp, leylen sâ‘at yedi, Ilıca Hammâm ve katı çok yerler muhterik olduğu kayd şüd. Fî 15 C. sene 1217 (13.10.1802).

Mükâleme-i Françe der-Gālib Efendi: Fransa keferesi Mısr-ı Kahire’den çıkup, kendü vilâyetine gemi ile gittikden sonra, Sultân Selîm Han tarafından mükâleme içün me’mûr olan Âmedci Gālib Efendi’nin bu tarafdan Fransa vilâyetine varup, bu tarafa gelmesi mecmû‘-ı mâh dokuz, yevm on. Sene 1217 (1802).

Yeniçeri Ağası Mahmûd Paşa’nın oğlu Cebecibaşı Osmân Ağa’ya üç tuğ verilüp, Hanya mansıbıyla çırâğ oldu. Kayd şüd. Fî 21 Ş. sene 1217 (17.12.1802).

Sâbık Vezîr Kethüdâsı Moravîzâde Osmân Efendi Çavuşbaşı olup, üç gün sonra azl olup, Edirne’ye ta‘yîn olundu. Fî 6 L. sene 1217 (30.1.1803).

Irgadpazarı’nda İplikçihanı kapusunda muttasıl kürkçü dükkânından leylen sâ‘at beş bir harîk zuhûr edüp, katı çok yerler muhterik oldu. Fî 9 L. sene 1217 (2.2.1803).

Vefât-ı Şâh Sultân: Sultân Mustafa’nın kerîmesi Şâh Sultân merhûme olup, sâ‘at dokuz nehâren, Lâleli Câmi‘i’nde namazı kılınup, Edirnekapusu haricinden çıkarup, Eyyüb kurbında olan türbesine kable-salâti’l-mağrib defn olundu. İşbu cerîdeye kayd şüd. Fî 17 ZA. sene 1217 (11.3.1803). Yevm-i cum‘a.

Feth-i İskenderiyye: Sultân Selîm Han zemân-ı saltanatlarında İskenderiyye feth olup, yevm-i perşenbe, miftâhını Âstâne'ye getürüp, Alay ile Saray-ı Hümâyûn'a geldiği kayd şüd. Fî 27 C. sene 1216 (4.11.1801).

Receb-i şerîf'in onbirinci çahârşenbe gecesi İskenderiyye fethi içün beş gün deniz donanması olup, katı vâfir sürûr olup, denizden çadır uçurdukları[502] gāyet sürûr-ı Hümâyûn olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 29 CA. sene 1216 (7.10.1801).

Rûz-ı Kāsım'ın otuzuncu günü, Şa'bân'ın gurresinde (7.12.1801)[503] yevm-i isneyn sâ'at üç, Kapûdân-ı Deryâ Gāzi Hüseyin Paşa Mısr-ı Kahire'yi feth edüp, Donanma-yı Hümâyûn ile mesrûren Âstâne'ye dâhil olup, Taraf-ı devlet'den kendüye çok ihsân-ı Hümâyûn olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Sene 1216 (1801).

Kā'immekām Abdullah Paşa fevt şüd: Îd-i fıtr'ın üçüncü cum'aertesi [3 L 1216/6.2.1802] sâ'at üç tevcîhât günü, Kā'immekām Abdullah Paşa Arzodası'nda füc'eten merhûm olup, ânın yerine Yenişehirli Çavuşbaşı Mustafa Bey Kā'immekām olup, Tezkire-i evvel Ârif Efendi Çavuşbaşı olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 3 L. sene 1216 (6.2.1802).

Zuhûr-ı Sârik-i Sultân Selîm: Deniz donanması günü gece bir sârik Sultân Selîm Câmi'i'nin yukarı tabakasına girüp, ânda olan ümmet-i Muhammed'in sandıklarından katı küllî mal sirk edüp, mezbûr sârik ahz olunup, Muhzır Ağa Tomruğu'na habs olunup, ânda birkaç gün sâkin oldukdan sonra bir gece sârik-i mezbûr Tomruk'dan hufyeten firâr edüp, Taraf-ı devlet'den mezbûrun bulunması içün gāyet ihtimâm olup, taraf be-taraf mezbûru ararlarken, bir gün Aksaray cıvârında bir yerde ahz olunup, Alayköşkü önünde katl olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 12 L. sene 1216 (15.2.1802).

Fevt şüd: Melek Mehmed Paşa merhûm olup, Soğukçeşme karşusunda Zeynep Sultân türbesine defn olundu. Fî 15 L. sene 1216 (18.2.1802).

Sadâret-i Ömer Paşa: Filibe Âyânı Çelebî Ömer Ağa'ya Belgrad muhâfızı ile kendüye üç tuğ ihsân-ı Hümâyûn oldu. Fî 24 L. sene 1216 (27.2.1802), yevm-i sebt.

Büyük Çamlıca'da sâkin Küçük Hüseyin Efendizâde Silâhdâr-ı hâssa Elhâc Mahmûd Sa'îd Bey fevt şüd. Fî 2 ZA. sene 1216 (6.3.1802).

Soğanağa Mahallesi'nde Âmedci Gālib Efendi Fransa'ya mükâleme içün taraf-ı Devlet-i aliyye'den me'mûr oldu. Fî 12 ZA. sene 1216 (6.3.1802).

(vr. 36b) Sultân Ahmed Câmi'i kurbında Kabasakal Mahallesi'nde leylen sâ'at on bir hârik zuhûr edüp, Şeyhü'l-islâm Samânîzâde'nin konağı ve birkaç konaklar muhterik oldu. Hakezâ ol gece Şam Kapukethüdâsı Süfyân Ağa fevt şüd. Fî 18 ZA. sene 1216 (22.3.1802).

Şeyhü'l-islâm Samânîzâde Tavşântaşı kurbında Kā'immekām Mustafa Paşa konağına nakl etmişdir. Fî 22 ZA. [1216] (26.3.1802) Hakkı Paşa'nın tuğları ref' olundu. Fî 18 ZA. [1216] (22.3.1802).

Soğanağa Mahallesi'nde Âmedci Gālib Efendi elçilik ile Fransa'ya azm-i râhî oldu. Fî 28 ZA. sene 1216 (1.4.1802). Yevm-i isneyn.

İsyân ü Tuğyân: Gürcü Osmân Paşa tuğyânlık edüp, binâ'en-aleyh tuğları ref' olup, katline fermân olup, mezbûr Osmân Paşa katı vâfir asâkir ile Âstâne'ye azîmet ettikde, Devlet-i aliyye tarafından nefîr-i âmm olup, mukātele içün Kapûdân Hüseyin Paşa üzerine ta'yîn olunup, katı vâfir asâkir ile Davudpaşa Sahrâsı'na ordusunu kurup, yirmi gün mıkdârı ânda meks edüp, ba'dehu beşyüz kîse akçeye musâlaha olundukları kayd şüd. Fî 20 SA. sene 1217 (22.6.1802).

Ayasofya-yı kebîr Câmi'i Şeyhi Mardinî Efendi fevt şüd. sene 1215 (1800/81).

Mart'ın yirmiiki[nci] günü, cum'a sâ'at üç, Âstâne'ye kar yağdı. Yirmiüçüncü günü gāyet soğuk olup, kar yağdı. Yirmidördüncü gün Kızıl yumurta-yı keferî[504] oldu. Fî 21 ZA. sene 1215 (5.4.1801).

Fî binikiyüzonbeşinci senesi, RA. 6 (28.7.1800), Mısr-ı Kahire'nin fethi müjde-i haberi Âstâne'ye gelüp, Sultân Selîm ba'de'l-magrib toplar atup, sürûr ettiler.

Yalı Donanması: Binikiyüzonaltı senesi mâh-ı Cemâziye'l-evvel'in onikinci (20.9.1801) pazar günü kable'z-zuhr Kapûdân Hüseyin Paşa tarafından Âstâne-i aliyye'ye, İskenderiyye feth oldu, deyu meserret [haberi] geldikde, ba'de'l-magrib toplar atulup ve Boğaziçi'nde olan yalılar iki taraf Rumeli ve Anadolu Kavağı'na varınca kandiller ve mahyalar donandı. Paşakapusu ve Ağakapusu donanup, katı vâfir sürûr olduğu bu cerîdeye kayd şüd. Fî 13 CA. sene 1216 (21.9.1801).

İnhizâm-ı Yusuf Paşa: Mısır tarafına Ser'asker olan Vezîr-i a'zam Yusuf Paşa, Mısır'da bozulup perîşân olup, Ariş tarafına firâr ettiği haberi Âstâne'ye gelüp şuyû' buldu. Fî 22 ZA. sene 1214 (17.4.1800).

Katl-i Hüseyin Paşa: İznikmidli Hüseyin Paşa'yı Saray-ı cedîd derûnunda Bostancılar Ahuru içinde boğup, ser-i maktû'u Bâb-ı Hümâyûn'a vaz' olundu. Fî 28 Z. sene 1214 (23.4.1800).

Sâbık Duhân Gümrüğü'nde, Sandıkemîni Seyyid Mehmed Emîn Efendi zindândan halâs olup evine geldiği kayd şüd. Fî 10 M. sene 1215 (3.6.1800).

Mezbûr Emîn Efendi'nin karındaşı Pîr Efendi ihzâren Selânik'den gelüp, Duhân Gümrükcüsü Memiş Efendi konağına geldiği kayd şüd. Fî 22 RA. sene 1215 (13.8.1800).

Zuhûr-ı Lâz Küçük Ali der-Galata: Galata'da atîk Yağkapanı İskelesi'nde kahveci Lâz Küçük Ali nâm kimesne, iki âdem katl edüp, mezbûrun dahi katli içün Devlet-i aliyye'den fermân sâdır olup, mezbûr Lâz Ali bir türlü ele geçüp, katl olmak mümkün olmadığı ecilden, Yeniçeri Ağası ve Tersâne-i âmire Emîni ve Bostancıbaşı vesâ'ir zâbitân, mezbûrun kahvesini birkaç yüz âdem ile çevirüp, ol içerüden bunlar dışardan bir gün bir gece tüfeng ile ceng edüp, Lâz Ali yalnız olduğu hâlde yine birkaç âdem katl edüp ele gelmedi. Âhirü'l-emr dükkânının altını lağım ettiler. Lağım ile

mezbûr Lâz Ali ve dükkânını barut ile havaya atup katl olduğu kayd şüd. Fî 28 RA. sene 1215 (19.18.1800).

Mısır vak‘asında Yusuf Paşa’nın Kā’immekām’ı Bekir Paşa azl olup, ânın yerine sâbık Çavuşbaşı Abdullah Bey Kā’immekām oldu. Fî 10 B. sene 1214 (8.12.1799).

Soğanağa Mahallesi’nde Hacegân-ı Divân-ı Hümâyûn Rif‘at Ahmed Bey fevt şüd. Fî 8 N. sene 1214 (3.2.1800).

Duhân Gümrükcüsü Selânikli Osmân Ağa fevt şüd. Yevm-i cum‘aertesi sâ‘at sekiz. Fî 20 N?. sene 1214 (15.2.1800).

(vr. 37 a) Mısr-ı Kahire derûnunda olan Fransa keferesiyle Sadr-ı a‘zam Yusuf Paşa beyninde sulha binâ’en sefîne-i tüccâr ve gerek sefîne-i mîrî ve gerek gayr-ı sefînelerin Âstâne tarafından Mısır cânibine âzim olup, Mısır’da olan Fransa’yı alup, kendü vilâyetlerine götürmek içün bu tarafdan kırkbeş sefîne İskenderiyye’ye irsâl olunduğu kayd şüd. Fî 13 N. sene 1214 (8.2.1800).

Yenişehirli Mustafa Bey Çavuşbaşı ve Şerîf Efendi Tersâne-i âmire Emîni oldukları bu mecmû‘aya kayd şüd. Fî 4 L. sene 1214 (1.3.1800).

Re’îsü’l-küttâb Âtıf Efendi azl, ânın üzerine Cânibî Efendi Re’îsü’l-küttâb olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 20 ZA. sene 1214 (15.4.1800).[505]

Başmuhâsebe Kîsedârı Peksimetcibaşızâde Feyzî Efendi Defterdâr oldu. Fî 20 ZA. sene 1214 (15.4.1800)[506].

Sâbık Esmâ Sultân Kethüdâsı Çelebî Efendi fevt şüd. Fî 14 Z. sene 1214 (9.5.1800).

Boynueğri Abdullah Paşazâde Mehmed Sa‘îd Bey fevt şüd. Fî 10 L. sene 1213 (17.3.1799).

Darbhâne-i ma‘mûre Emîni Kanbur Mustafa Bey fevt şüd. Fî 1 ZA. sene 1213 (6.4.1799).

Sultân Ahmed Han mekteb hocası Kayseriyyeli Hâcı Hâfız fevt şüd. Fî 1 ZA. sene 1213 (6.4.1799).

Kapucu Hâcı Mahmûd Ağa Soğanağa Mahallesi'nde fevt şüd. Fî Gur. R. sene 1217 (1.8.1802).

Ve tarîk-i hac avdetinde Pirinç Ovası'nda Rodoslu Ahmed Ağa fevt şüd. Fî 20 SA. sene 1214 (24.7.1799).

Sadr-ı Anadolu Keçecizâde Efendi fevt şüd. Fî 28 N. sene 1214 (23.2.1800).

Zevcem Vâhide bint-i Halîl fevt şüd. Fî 13 RA. sene 1214 (15.8.1799). Yevm-i cum'a nehâren, sâ'at altıbuçuk. Hukuk-ı zevciyyet: altı sene, onbir mâh beynehümâda.

Âhbâbımızdan Gedikpaşa Mahallesi'nde sâkin Mü'ezzin Mustafa Efendi fevt şüd. Fî 12 RA. sene 1212 (4.9.1797).

Yağcı Ömer Ağa'nın zevcesi Nesîbe Hatûn fevt şüd. Fî 6 R. sene 1212 (28.9.1797).

Soğanağa Mahallesi'nde sâkin Re'îsü'l-küttâb Mehmed Râşid Efendi fevt şüd. Fî 15 N. sene 1212 (3.3.1798), yevm-i sebt.[507] Ânın üzerine Âmedci Ahmed Âtıf Efendi Re'îsü'l-küttâb oldu. Fî 17 N. sene 1212 (5.3.1798).

Sâbık Çavuşbaşı Genç Osmân Ağa fevt şüd. Fî 20 L. sene 1212 (7.4.1798).

İvâzpaşazâde Şeyhü'l-islâm-ı esbak İbrâhim Beyefendi fevt şüd. Fî 2 ZA. sene 1212 (18.5.1798).

Soğanağa Mahallesi'nde bizim mü'ezzinin mektebinin mütevellisi fevt şüd. Fî 23 RA. sene 1211 (26.9.1796).

Sadr-ı Rûm-ı sâbık Hekîmbaşı Hayrullah Efendi attan düşüp üç gün mürûrunda fevt şüd. Fî 29 N. sene 1210 (7.4.1796).

Sadr-ı Anadolu-yı esbak Yenişehirli İbrâhim Bey fevt şüd. Kadir gecesi defnihu, makbere-i Sultân Bâyezîd. Fî 27 N. sene 1210 (5.4.1796).

Soğanağa Mahallesi'nde Gözlemeci Ali Ağa fevt şüd. Fî 4 Z. sene 1210 (10.6.1796).

Tatarcıkzâde Abdullah Mollâ fevt şüd. Fî 20 Z. sene 1210 (26.6.1796).

Sadr-ı Anadolu-yu esbak Kocamüftîzâde Seyyid Mehmed Efendi fevt [şüd]. Fî 14 SA. sene 1212 (8.8.1798).

Zihnî Efendi'nin kayınpederi Ali Efendi fevt şüd. Fî 29 B. sene 1212 (17.1.1798).

Dizdâriyye Mahallesi'nde Bostânî Hâcı Hasan Ağa'nın zevcesi Emîne Hatûn fevt şüd. Fî 29 B. sene 1209 (19.2.1795).

Sahhâf Kara Mustafa fevt şüd. Fî 25 L. sene 1209 (15.5.1795).

Râşid Efendi'nin mühürdârı Hâcı Şevkî fevt şüd. Fî 9 CA. sene 1210 (21.11.1795).

İbrâhim Kethüdâ'nın vekilharcı Kubûr Ârif fevt şüd. Fî 21 B. sene 1225 (22.8.1810).

(vr. 37b) Fransa keferesi Mısr-ı Kahire'ye girüp zabt ettikde, Pâdişâhımız Sultân Selîm Han ibn Sultân Mustafa Han, Vezîr-i a'zam Kör Yusuf Paşa'yı Ser'asker nasb edüp, karadan Şam-ı şerîf cânibinden Ariş üzerinen Mısır'a müteveccih oldukları tahrîr ü beyân olunur. Fî Gu ZA. sene 1213 (6.4.1799), Ser'asker nasb olundu. Îd-i adhiyye, yevm-i 11 [ZA] (16.4.1799) günü Yeniçeri Ağası onbeş Orta ile Üsküdâr'a geçüp, Haydarpaşa'ya çadırlarını kurup oturdular. Herbir Orta'ya Taraf-ı devlet'den üçer kîse akçe ihsân-ı Hümâyûn oldu. Zilhicce-i şerîf'in onbeşinci (20.5.1799) günü sadr-ı a'zam ordusu Üsküdâr'a alay ile geçti. Haydarpaşa'da ikāmet ettiği, yevm oniki. Onüçüncü günü Ordu Üsküdâr'dan kalkup azm-i râh ettiler. Fî 28 Z. sene 1213 (2.6.1799).

Soğanağa Mahallesi'nde merhûm Râşid Efendi'nin konağını Vezîr Kethüdâsı İbrâhim Efendi mülkünü satun alup, konağın içine nakl ettiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 8 CA. sene 1214 (8.10.1799). Mezbûr İbrâhim Efendi, derûn-ı konakda yedi sene onbir mâh sâkin olup, ba'dehu eşkiyâlar vak'asında katl olunduğu kayd şüd.

Testerecilerbaşı'nda leylen sâ'at beş bir harîk zuhûr edüp, katı çok yerler muhterik olduğu yine ol gün yevm-i perşenbe nehâren sâ'at iki, menfasında

sâkin olan İzzet Mehmed Paşa Mühür’den ve Şeyhü’l-islâm Dürrîzâde, ikisi birden azl oldular. Fî 18 RA. sene 1213 (30.8.1798).

Fransa Balyosu Yedikule’ye kaldurulup ve Sefer-i Hümâyûn zuhûr ettiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 20 RA. sene 1213 (1.9.1798)[508].

Ma‘den Emîni Yusuf Paşa ibtidâ’ki vezâretinde Âstâne’ye gelüp Sadr-ı a‘zam olduğu beyân olunur. Fî 16 CA. sene 1213 (20.10.1798). Yevm-i perşenbe, sâ‘at beş, dakîka kırk, Arzodası’na cülûs etti.

Rûmeli Vâlisi Alo Paşa’yı Kapûdân Hüseyin Paşa, Rûmeli’nde Pâzbânoğlu kavgası avdetinde bir konak yerinde ale’l-gafle mezbûr Alo Paşa’yı kurşun ile vurup katl edüp ve ser-i maktû‘unu Âstâne‘ye irsâl eylediği kayd şüd. Fî 12 C. sene 1213 (21.11.1798).

Moravîzâde Osmân Efendi Çavuşbaşı olduğu kayd şüd. Fî 10 C. sene 1213 (19.11.1798).

Sandıkemîni Efendi’nin etbâ‘ı İbrâhim Ağa’nın bir oğlu dünyaya geldi. Fî 22 N. sene 1213 (27.2.1799).

Zemân-ı Sultân Selîm’de Cezzâr Ahmed Paşa’ya Ser‘askerlik içün, Emîr-i hâclık içün, Çerde[ci]lik içün, Akkâ Vâlisi ve Mısır Vâliliği içün, bir günde beş mansûba Kapukethüdâsı’nın kaftân giydiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 16 B. sene 1213 (24.12.1798).

Venedik Körfezi’nde Korfu nâm mahalli bahren Donanma-yı Hümâyûn ve Donanma-yı Mosko ehl-i islâm ma‘iyyetinde ma‘an muhâsara edüp ve berren Tepedelenli Arnavud Ali Paşa asâkir-i küllî ile muhâsara ve tazyîk edüp, bahren Korfu Kal‘ası’nı feth edüp, fetihnâme ve meserret haberi Âstâne’ye geldikde, Devlet-i aliyye’den, gelen âdemlere semmûr kürk ilbâs, katı çok ikrâm olduğu bu cerîdeye kayd şüd. Fî 10 L. sene 1213 (17.3.1799).

Kapûdân Hüseyin Paşa Vidinli Pazbanoğlu’na Ser‘asker olup, tuğları dikilüp, kendü Eyyüb-i Ensârî tarafından katı küllî asâkir ile alay edüp,

Davudpaşa Sahrâsı'na çıkup, Vidin cânibine müteveccih olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 24 L. sene 1212 (11.4.1798).

Boğaziçi'nde Arnavudköyü'nde bir harîk-i azîm zuhûr edüp, karye-i mezbûr bi'l-külliyye muhterik olduğundan başka yemîn ü yesârlarında olan yalılardan çok yalı gerek Müslüman gerek kefere yalıları muhterik olup, katı küllî mazarrat oldu. Fî 2 ZA. sene 1212 (18.4.1798).

(vr. 38a) Fransız kefere altıyüz sefîne ile hufyeten Mısır cânibine teveccüh eyleyüp, yetmişbin kâfir ile İskenderiyye nâm mahalle varup, İskenderiyye'yi zabtedüp, ba'dehu Mısr-ı Kahire'yi zabt ve cemî'-i emvâl ü eşyâları yağma ve içinde olan ümmet-i Muhammed'i esîr eyleyüp, ümmet-i Muhammed'i katı küllî tazyîk ettiğinin haberi ibtidâ'en Âstâne'ye geldiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 12 M. sene 1213 (26.6.1798)[509].

Sadr-ı a'zam Kethüdâsı Şerîf Efendi azl olup, ânın üzerine Vezîr Mektûbcusu İbrâhim Efendi ibtidâ'en Vezîr Kethüdâsı oldu ve ânın yerine Mektûbî Başhalifesi Mustafa Refîk Efendi Sadr-ı âlî Mektubcusu olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 24 SA. sene 1213 (7.8.1798).

Şâh Sultân Kethüdâsı İbrâhim Efendi azl olup, ânın üzerine Azîz Efendi Sadr-ı a'zam Kapukethüdâsı oldu. Fî 25 M. sene 1213 (9.7.1798).

Soğanağa Mahallesi'nde sâkin Râşid Efendi'nin Tersâne-i âmire Emîni olup, üçanbârlı kalyonu ibtidâ'en deryâya ilkā edüp, kendüye Taraf-ı devlet'den katı küllî in'âm olunup, mezbûr kalyona *Selimiyye* tesmiye olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 3 Îd-i fıtr, sene 1210 (11.4.1796). Râşid Efendi onyedi ay Tersâne Emîni olmuşdur.

Mart'ın onüçüncü günü Cum'a gecesi, Ramazân-ı şerîf'in yirmibeşinci (24.3.1797) günü, İslâmbol'a kar yağup, gāyet berd-i şedîd olup, bir karış mıkdârı yağdı, cemî'-i sular donduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Sene 1211 (1797).

Bizim, kendimiz Zihnî Efendi konağından Kaşıkcı Hâcı Hâfız'ın evine nakl olunduğu kayd şüd. Fî 20 ZA. sene 1211 (17.5.1797).

[Cum‘aertesi gecesi sâ‘at beş, dakîka elli, oğlum Süleymân dünyaya geldiği kayd şüd. Fevt şüd, Fî 23 ZA. sene 1211 (20.5.1797).][510]

Merhûm Râşid Tersâne Emâneti’nden azl olup, def‘a-i sânîde Re’îsü’l-küttâb olup, ile’l-vefât azl olmadı. Fî 25 SA. sene 1212 (19.8.1797).

Şâh Sultân Kethüdâsı İbrâhim Efendi Tersâne Emîni oldu. Fî 25 SA. sene 1212 (19.8.1797).

Vezîr Kethüdâsı Abdullah Efendi Büyükrûznâmçe oldu. sene 1212 (1797).

Bâzergânbaşızâde Râsih Efendi Riyâset’den azl. Fî 25 SA. sene 1212 (19.8.1797).

Hakkı Paşa’nın tuğları ref‘ olundu. Nefy olundu. Fî 8 SA. sene 1212 (2.8.1797).

Atina Voyvodası Elhâc Ali Ağa katl olup, ser-i maktû‘u Bâb-ı Hümâyûn’a vaz‘ olunduğu kayd şüd. Fî 25 M. sene 1210 (11.8.1795).

İzzetpaşazâde Sa‘îd Bey Çavuşbaşı olup, selefi Selânikli Mustafa Paşa’nın malını cânib-i mîriyye zabt içün me’mûr olmuşdur. Fî 10 B. sene 1210 (20.1.1796).

Şevketlü Sultân Selîm Han Hakkı Bey’e üç tuğ ihsân edüp, Rûmeli Vâlisi olup, nizâm-ı Rûmeli içün bu tarafdan kendüye on top ve iki havan humbara verilüp ve katı küllî asâkir ve mükemmel Kapu ile Âstâne’den Edirne cânibine râhî olduğu kayd şüd. Fî 13 Ş. sene 1210 (22.2.1796).

Şerbetci Dâmâdı, Hubûbât Nezâreti’nden azl, yerine Hâcı İbrâhim Efendi Hubûbât Nâzırı olduğu kayd şüd. Fî 2 N. sene 1210 (11.3.1796).

Re’îsü’l-küttâb Râtıb Bekir Efendi azl ve Rodos’a nefy olunup, ânın üzerine Bâzergânbaşızâde Râsıh Efendi Re’is [oldu]. Fî 20 SA. sene 1211 (25.8.1796).

Bizim câmi‘de sâkin Karamânî Seyyid Mustafa Efendi, Hûrşîd Efendi ile Hacc-ı şerîf’e râhî oldular. Fî 7 RA. sene 1211 (10.9.1796).

Rûmeli ... azl, bir gayrı mansûb verdikleri kayd şüd. Fî 19 ZA. sene 1211 (16.5.1797).

(vr. 38b) Şa‘bân-ı şerîf’in beşinci (25.2.1795) çahârşenbe gecesi sâ‘at onbir dakîka yirmiüç, oğlum Mehmed Emîn Efendi dünyaya teşrîf eyledi. Hazret-i Hakk ü sübhânehu ve te‘âlâ ömrünü uzun eyleyüp, ulemâ-yı âmilînden ve âlimînden eyleyüp, din-i Muhammedî’ye hâdim eyleye. Âmîn. Bi-hakk-ı Tâhâ ve Yâsîn. Bi-câhi nebiyyü’l-enbiyâ ve’l-mürselîn. Dört sene sekiz ay sekiz güne bâliğ oldukda, vâlidesi merhûme oldu.[511] Allahü te‘âlâ kendüye hayırlı, uzun ömür vere. Âmîn. sene 1209 (1795).

Vezîr Hamîd Halîl Paşa azl olunup, Şeyhü’l-islâm Tâ’if’e nefy olunup, Halîl Paşa Bozcaada’ya nefy olunup, ba‘dehu mezbûr Halîl Paşa katline emr-i âlî sâdır olup, mezbûru mahallinde katl edüp, ser-i maktû‘u Bâb-ı Hümâyûn’a vaz‘ olunduğu kayd şüd. Fî 22 C. sene 1199 (2.5.1785)[512].

Kadırga Limânı koyunda Esmâ Sultân[513] fevt şüd. Fî 11 ZA. [1202] (13.8.1788) Gece sâ‘at yedi.

Filibe Mollâsı Erzurûmî Seyyid Abdullah Efendi fevt şüd. Fî 21 N. sene 1206 (13.5.1792). Yevm-i cum‘aertesi.

Soğanağa Mahallesi’nde Re’îsü’l-küttâb Râşid Efendi’nin vâlidesi Ümmügülsüm Hatûn fevt şüd. Fî 25 N. sene 1207 (6.5.1793).

Firdevsî Efendi Re’îsü’l-küttâb iken azl olup, ânın üzerine Râtıb olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 1 Z. sene 1219 (3.3.1805)[514].

Hasır İskelesi kurbında gece sâ‘at iki, bir harîk zuhûr edüp, Büyük Gümrük’den Ayazmakapusu’na ve Kantarcılar içine varınca Kal‘a’nın iç tarafı ve dışarısı ve Balıkpazarı Tahmis önü ve Tahtakal‘a ve cıvârında olan Haffâflar ve Zindânkapusu ve Kuruyemişciler ve Teknecileriçi ve Taşçılar ve Zeytinyağcılar ve Odunkapusu ve Keresteciler ve Duhân Gümrüğü bunların cümlesi muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 20 Z. sene 1209 (8.7.1795).

Soğanağa Mahallesi’nde İshâkcı Mütevellisi Hâcı Ali Ağa’nın bir oğlu dünyaya geldi. Rûz-ı Kāsım’da yevm-i cum‘a, vaktü’z-zuhr. Sene 1210 CA. (14.C.1210/26.11.1795).

Cezzâr Ahmed Paşa Emîr-i hâclıkdan azl ve yerine Âzmzâde Abdullah Paşa Emîr-i Hâc oldu. Fî 15 R. sene 1210 (29.10.1795).

Silâhdâr-ı hazret-i Şehriyârî Bey ile Abdullah Ağa Enderûn-ı Hümâyûn'dan çırâğ olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 22 C. sene 1210 (3.1.1796).

Mîr-i âhûr-ı evvel Câbirzâde azl olup, ânın yerine Başçukadâr Ağa Mîr-i âhûrluk ile Enderûn-ı Hümâyûn'a çırâğ oldu. Fî 22 C. sene 1210 (3.1.1796).

Paşakapusu derûnundan gece bir harîk zuhûr olup, Paşakapusu dâ'iresi bi'l-cümle muhterik olduğu kayd şüd. Fî 23 RA. sene 1203 (22.12.1788).

Paşakapusu'nu yapmak içün Vezîr Kethüdâsı Sâlih Efendi Binâ' Emîni nasb olunup, binâ'sı tekmîl olup, içine girdiler. Fî Gur. Ş. sene 1203 (27.4.1789).

Uzunçarşu başından harîk zuhûr edüp, katı vâfir yerler muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 20 B. sene 1204 (5.4.1790).

Yağlıkçılar içinde Evliya Câmi'i kurbında gece bir harîk berber dükkânından zuhûr edüp, Yağlıkçılar çarşusu ve Yorgancılar çarşusu ve Haffâflar çarşusu ve Kavukçular ve Sipâh çarşusu ve Abacılar ve Bitpazarı ve Bozmacılar ve Hallâclar çarşuları ve Bedesten Kapusu'na varunca katı çok hanlar cümlesi muhterik olup, katı küllî zarar olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 15 B. sene 1205 (20.3.1791). İsneyn gecesi.

Âhûrkapu cıvârında Arabacılar Kışlası yanından zuhûr edüp, harîk-i azîm kışla-yı mezbûr ve cemî'-i cıvârları tâ ki, Küçük Ayasofya'nın mihrâbına varınca, bu etrâflar cümlesi muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 10 Ş. sene 1212 (28.1.1798).

(vr. 39a) *Der-beyân-ı harîk-i azîm fî İslâmbol:* Ramazân-ı şerîf'in onüçüncü gecesi sâ'at üç, ba'de't-terâvîh Unkapanı kurbından bir harîk zuhûr edüp, mütemâdi altmışüç sâ'at İslâmbol muhterik olup kül oldu. İslâmbol'un ekserî mahalleleri muhterik olup, ekalli baki kalup, bu misillü harîk aslâ İslâmbol'da misli mesbûk olmadığı kayd şüd. Fî 13 N. sene 1196 (22.8.1782).

Filibe Mollâsı Erzurûmî Seyyid Abdullah Efendi’nin oğlu Mehmed Râşid ba‘de’z-zuhr kable’l-asr sâ‘at sekiz yevm-i salı dünyaya geldi. Fî 3 C. sene 1199 (13.4.1785).

Soğanağa Mahallesi’nde Beylikci Mehmed Râşid Efendi’nin ibtidâ’en Re’îsü’l-küttâb olduğunun târîhi kayd şüd. Fî 12 RA. sene 1202 (22.12.1787)[515].

Okçularbaşı’nda leylen sâ‘at on, bir harîk zuhûr edüp, Okçularbaşı ve cıvârında katı vâfir yerler muhterik olduğu kayd şüd. Fî 5 Z. sene 1199 (9.10.1785).

Nazîf Ahmed Efendi’nin Defterdâr olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 12 SA. sene 1201 (4.12.1786)[516].

Kuyucu Kethüdâsı Yusuf Ağa’nın Darbhâne Emîni olduğu, Ellilik ve Yüzlük ibtidâ’ îcâd ettiği târîh kayd şüd. Fî 10 C. sene 1201 (30.3.1787).

Kassâbbaşı ve sâbık Gümrükcü Elhâc İsmâ‘il Ağa’ya üç tuğ ihsân-ı hümâyûn olup, ibtidâ’en Kütahya mansubı ile çıktı. Fî 13 R. sene 1201 (2.2.1787).

Sâbık Duhân Gümrükcüsü es-Seyyid Elhâc Selânikî Nu‘mân Bey nefy olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 18 B. sene 1201 (6.5.1787).

Karadeniz’de Mosko keferesinin bir beylik kalyonu fırtına ile Boğaz’dan içeri girüp, derûnunda dörtyüz nefer âdem gelüp, Tersâne’ye bağladılar. Fî 20 Z. sene 1201 (3.10.1787).

Re’îsü’l-küttâb Râşid Efendi’nin Çavuşbaşı olduğu kayd şüd. Fî 12 Ş. sene 1206 (5.4.1792).

Bağçekapusu kurbında Âşir Efendi’nin konağının ittisâlinden leylen sâ‘at bir harîk zuhûr edüp, eski Mengene ve Çatal saraylara varınca katı vâfir yerler muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 23 N. sene 1206 (15.5.1792).

Kantarcılar içinde nehâren sâ‘at üç bir harîk zuhûr edüp, Uzunçarşu başından baştanbaşa Yağlıkcılar içine varınca cümlesi muhterik olduğu işbu

cerîdeye kayd şüd. Fî 23 M. sene 1206 (22.9.1791).

Def‘aten Unkapanı’ndan nehâren sâ‘at yedi, bir harîk zuhûr edüp, tâ ki Şeyh Vefâ Meydânı’na varınca kadar cümlesi muhterik olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 27 SA. sene 1207 (14.10.1792).

Abdülhamîd’in Kahvecibaşısı Hüsem Ağa üç tuğ ile Enderûn-ı Hümâyûn’dan çırâğ olmuşdur. Fî 12 M. sene 1207 (30.8.1792).

Târîh-i Matar-ı şedîd: Âstâne-i aliyye’de, yevm-i salı nehâren sâ‘at yedibuçuk, bir matar-ı şedîd zuhûr edüp, katı küllî hasârât edüp, çok yerleri harâb ettiği işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 27 M. sene 1208 (4.9.1793).

Fî 9 M. sene 1208 (17.8.1793) yevm-i perşenbe, nehâren sâ‘at yedibuçuk, gün tutuldu.

Saray-ı atîk derûnunda gece sâ‘at yedi, bir harîk zuhûr edüp Helvacı Ocağı ve Aşcılar Ocağı cümle muhterik oldu. Fî 8 CA. sene 1208 (12.12.1793).

Devlet-i aliyye ile Mosko Devleti barışup, Mosko Devleti tarafından gelen elçiye[517] cemî‘-i Ricâl-i devlet ikrâm ve ziyâfet edüp, nevbet Re’îsü’l-küttâb Râşid Efendi’ye geldikde, Soğanağa Mahallesi’nde Râşid Efendi’nin konağında azîm alay ile elçinin geldiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 22 CA. sene 1208 (26.12.1793).

Melek Mehmed Paşa’nın vezâretinde Arzodası’nda bir yalancı şâhidi tutup, ters işkenbe vurup, yüzünü boyalayıp, omuzlarına çan asup ve etrâfında külhânî uşaklar bağrışup ve Âstâne sokaklarında gezdikleri işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 16 C. sene 1208 (19.1.1794).

Okçularbaşı’nda kebâbcı dükkânı üzerinde gece sâ‘at iki, bir harîk zuhûr edüp, vâfir yerler muhterik olduğu kayd şüd. Fî 1 B. sene 1208 (2.2.1794).

Soğanağa Mahallesi’nde Daltabançeşmesi fevkinde Hindîzâde Hüseyin Efendi fevt şüd. sene 1209. Nehâren Îd-i fıtr’ın ibtidâ’sında, nehâren sâ‘at on, dakîka elli, ba‘de’l-asr yevm-i pazarertesi. (21.4.1795).

(vr. 39b) Târîh: Velâdet-i Sultân Mustafa-yı merhûm ibn Sultân Abdülhamîd Han dünyaya teşrîf etti. Fî 27 Ş. sene 1196 (7.8.1782). Yevm-i salı sâ‘at sekiz.

Târîh: Velâdet-i Sultân Mahmûd Han ibn Abdülhamîd Han dünyaya teşrif etti. Fî 13 N. sene 1199 (20.7.1785). Nehâren sâ‘at dört.

Târîh: Vezâret-i Şahin Ali Paşa Âstâne’ye gelüp, Paşakapusu’na oturup hâmil-i mühr olduğu kayd şüd. Fî 1 B. sene 1199 (10.5.1785).

Târîh-i Kapûdân Hüseyin Paşa. Mezbûr Hüseyin Paşa Enderûn-ı Hümâyûn’da Başçukadâr Ağa iken Sultân Selîm Han hazretleri kendüye üç tuğ verüp, Kapûdân Paşalık ile kendü Enderûn-ı Hümâyûn’dan çırâğ ettiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 16 B. sene 1206 (10.3.1792), yevm-i cum‘a sâ‘at dört.

Târîh-i Koca Yusuf Paşa. Def‘a-i sânîde Sadr-ı a‘zam olup, Paşakapusu’na oturduğu kayd şüd. Fî 14 C. sene 1205 (18.2.1791).

Rusçuklu Şerîf Hasan Paşa Sadr-ı a‘zam iken İsmâ‘il Kal‘ası’na imdâd etmediği ecilden katl olunup, ser-i maktû‘u Bâb-ı Hümâyûn’a vaz‘ olundu. Fî 14 C. sene 1205 (18.2.1791).

Mosko keferesi İsmâ‘il Kal‘ası’na hücûm edüp, katı küllî asâkir ile muhâsara-i küllî ile cebren ve kahren aldığı kayd şüd. Fî 1 CA. sene 1205 (6.1.1791).

Sadr-ı a‘zam Koca Yusuf Paşa’nın tuğları Sefer-i Hümâyûn içün Davudpaşa Sahrâsı’na çıktı. Yevm-i salı. Fî 4 C. sene 1202 (9.2.1788).

Altıncı gün Mart’ın ibtidâ’sında[518], Yeniçeri Ordusu Davudpaşa Sahrâsı’na çıktılar. Sekizinci gün Cebehâne çıktı, dokuzuncu gün Topçuarabacı Ordusu çıktılar. Onuncu gün, yevm-i isneyn Sancak-ı şerîf Davudpaşa Sahrâsı’na çıktı. Fî 10 C. sene 1202 (18.3.1788).

Avdette Sancak-ı şerîf Edirne’ye geldi. Fî 5 B. sene 1206 (28.2.1792).

Edirne’den kalkup Sancak-ı şerîf Âstâne’ye gelüp mahalline vaz‘ olundu. Fî 10 Ş. sene 1206 (3.4.1792), yevm-i isneyn sâ‘at yedi.

Târîh-i Koca Yusuf Paşa. İbtidâ'-i vezâretinde Mühr-i Hümâyûn'u alup, Paşakapusu'na oturduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 23 R. sene 1200 (24.1.1786).

Mezbûr Şâhin Ali Paşa vezâretten azl olundu. Cemî'-i müddet-i vezâreti, mâh sekiz, yevm yirmibeş[519]. Fî 26 RA. sene 1200 (27.1.1786).

Târîh-i zuhûr-ı Sefer-i Hümâyûn der-zemân-ı Sultân Abdülhamîd Han-ı Gāzi rahmetu'llahi aleyhi rahmeten vâsi'aten. Fî 10 CA. sene 1201 (28.2.1787). İbtidâ' sefer havâdisi zuhûr edüp, Devlet-i aliyye ihtiyâten serhâdlere ve ba'zı mahallere Yamaklar ve asâkir-i vâfire Âstâne'den ta'yîn olunup ve Kassâbbaşı İsmâ'il Paşa'yı Özi Muhâfızı edüp, Âstâne'den gönderüldüğü kayd şüd. Fî 2 R. sene 1201 (23.12.1786)[520].

Târîh-i mezbûrdan yedi ay mürûr edüp, ba'dehu mâh-ı Z. fî 3 (16.9.1787), Mosko Balyozu'nu Yedikule'ye kaldırdılar. Ândan sonra Âstâne'den on Orta, bin nefer âdem ile tertîb ü ta'yîn olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 15 Z. sene 1201 (28.9.1787).

Hamsîn'in onuncu günü cum'aertesi, sâ'at dört dakîka otuzyedi, Sadr-ı a'zam Koca Yusuf Paşa'nın tuğları ba'de'd-dû'a ve's-senâ Paşakapusu'na dikildi. Fî 2 CA. sene 1202 (9.2.1788).

Vezîr-i a'zam Koca Yusuf Paşa seferden avdet edüp, Livâ'-i sa'âdeti Âstâne'ye getürüp, mahalline vaz' olundukdan sonra, otuzbir gün mürûrunda, yevm-i perşenbe rûz-ı Hızır'ın ibtidâ'sında ba'de'z-zuhr sâ'at yedi Mühür'den azl olup[521], ânın üzerine Melek Mehmed Paşa sadr-ı a'zam oldu. Mehmed Paşa taşrada bulunmağla, ânın yerine Çeğizlikli[522] Ali Paşa kā'immekām oldu. Sadr-ı sâbık Yusuf Paşa'ya Trabzon mansûb ve Anapa Muhâfızı olduğu kayd şüd. Fî 11 CA. sene 1206 (6.1.1792)

Ali Paşa kā'immekāmlıkdan azl olup, kendü mansıbı Konya cânibine müteveccih ve azm-i râh etmişdir. Fî 17 L. sene 1206 (8.6.1792).

Vefât-ı Çeğizlikli Ali Paşa vâli-i Konya. Fî 13 N. sene 1208 (14.4. 1794)

Re’îsü’l-küttâb Süleymân Paşa[523] fevt şüd. Fî ... sene 1208 (?. 1794/95).

(vr. 40a) *Târîh-i İbtidâ-yı zuhûr-ı Dağlılar der-Rûmeli:* 1208 sene-i mezbûrda Edirne Bostancıbaşı azl olup, yerine olan Serbostâncıyân ma‘iyyetine Âstâne’de olan Ocak-ı Bostâncıyân herbirlerinden Ocak’ına göre onar onbeşer, yirmişer, otuzar âdemler ta‘yîn olunup, birkaç yüz müsellah âdemler bu tarafdan ibtidâ’en gönderildiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 25 L. sene 1208 (26.5.1794).

Rûmeli diyârında ondört sene Dağlılar eşkiyâlık edüp, Sultân Mustafa cülûsunda nihâyet bulup, ortalık bu misillü eşkiyâlar şirretinden emîn oldular. Bu eşkiyâların hasâreti cümlenin ma‘lûmudur. Fî 20 RA. sene 1222 (28.5.1808).

Târîh-i riyâseti Râşid Mehmed Efendi: İlâ-vefâtihî yedi seneden kırk gün noksân Re’îsü’l-küttâb olmuşdur. Sadr-ı a‘zam Mehmed Melek Paşa vezâretden azl olup, ânın yerine sâbık Darbhâne Emîni Mısır Vâlisi İzzet Paşa Sadr-ı a‘zam oldu. Mezbûr Melek Paşa yalısında tekā‘üd olmuşdur. Fî 26 RA. sene 1209 (21.10.1794). Yevm-i isneyn sâ‘at bir.

Târîh-i Vezâret-i Musa Paşa: İbtidâ’en Yenişehirli Serbevvâbîn-i Dergâh-ı âlî Musa Bey’e ibtidâ’en üç tuğ verilüp, Cerde mansıbıyla çıktı. Fî 1 R. sene 1209 (26.10.1794).

Târîh-i vezâret-i Selânikî Mustafa Paşa: Mezbûr Büyük Gümrük Emîni iken azl olup, Çavuşbaşı olup, onaltı gün mürûrundan sonra kendüye üç tuğ verilüp, Rûmeli Vâlisi olup, Âstâne’den azm-i râh etti. Fî 12 C. sene 1209 (4.1.1795).

Mezbûr Mustafa Paşa bir sene on gün mürûr ettikden sonra tuğları ref‘, malı ve eşyâsı mîrîye zabt olunmuştur. Fî 21 B. sene 1209 (11.2. 1795).

Vezâret-i Bekir Paşa: Sâbık Kethüdâ-yı Sadr-ı âlî Lokmacı Elhâc Bekir Ağa’ya[524] üç tuğ ile Kütahya mansıbı kendüye ihsân olunmuşdur. Fî 21 B. sene 1209 (11.2.1795).

Târîh-i Câmi'-i Selimiyye: Üsküdâr'da Harem İskelesi'nde Sultân Selîm Han'ın müceddeden binâ' vü ihyâ buyurdukları câmi'-i şerîfin ibtidâ'en temeline bed' ü şürû' olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 25 ZA. sene 1216 (29.3.1802). Câmi'-i mezbûrun binâ'sı tekmîl olup, edâ-yı cum'a olunacak vakit Yeniçeriler ile Nizâm-ı cedîd beyninde nizâ' vâkı' olduğuna binâ'en, ibtidâ'-yı salâti'l-cum'ada Sultân Selîm kendü bi'n-nefs varmayup, haftaya bir cum'a günü câmi'-i şerîf açılup, edâ-yı salâti'l-cum'a olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 15 M. sene 1220 (15.4.1805).[525] Câmi'-i mezbûr dört sene bir ayda tekmîl olmuşdur. Sahîh ve esahh olmak üzere böyle ma'lûm ola.

Târîh-i Câmi'-i Eyyüb Sultân: Selîm Han'ın Vâlidesi, Eyyûbî Ensârî'nin kadîmü'l-eyyâm câmi'-i şerîf'ini külliyyen hedm ettirüp ve cıvârında olan ba'zı tevâbi' ve levâhık-ı lâzimeyi câmi'e ilâve ile câmi'-i şerîf tevsî' ve müceddeden binâ' vü inşâ edüp ve kurb-ı civârında imâret ve türbe ve sebîl ve mekteb-i münîf-i hayrât tekmîl olup ve ibtidâ' cum'a namazını Sultân Selîm ile ma'an câmi'-i şerîfde edâ ettiğime binâ'en câmi'-i şerîfin küllühu tekmîl olduğu târîh işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 4 Z. sene 1215 (18.4.1801).

Târîh-i Kışla-yı cedîd der-Üsküdâr: Harem İskelesi'nde Sultân Murâd'ın sarayını Nizâm-ı cedîd kışlası olmak içün İrâde-i aliyye-i şâhâne-i Selîmî vâki' olup, saray-ı mezbûr hedm olunup, arsası üzerine müceddeden binâ' olunacak Nizâm-ı cedîd'in kışlasının temellerine ibtidâ'en bed' olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. RA. sene 1215 (23.7.1800). Kışla-yı mezbûru Sultân Mahmûd'un tahta culûsu günü Yeniçeri tarafından ihrâk bi'n-nâr edüp ve cıvârında olan dekâkîn ve hâneler cümlesi muhterik olup, bir sene hâlî ve mu'attal kalup, ba'dehu nısfı âhara bey' olunup, arsası mu'attal kaldığı işbu cerîdeye kayd şüd. Sene 1223 (1808/09).

Ayasofya-yı kebîr karşusunda Cebehâne Kışlası harîk ve muhterik olup, ibtidâ'. Fî 18 ZA. sene 1217 (12.3.1803). Nehâren sâ'at iki, dakîka kırkdört, yevm-i sebt. Ba'dehu arsası üzerine müceddeden binâ' olunmak irâde-i hümâyûn vâkı' olmağla mezbûr kışlanın müceddeden binâ'[sı] içün temel

direkleri dikildi. Binâ'sı tekmîl olup, kışlanın derûnuna duhûl ettikleri işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 22 RA. sene 1218 (12.7.1803). Dört sene mürûr edüp, beşinci sene ki, binikiyüzyirmiüçüncü senesi (1808) Mustafa Paşa vak'asında Ayasofya-yı kebîr harîkında def'a-i sânîde yine muhterik olup, arsası hâlî kaldığı işbu cerîdeye kayd şüd. sene 1223 ([Kasım]1808).

(vr. 40b) Selânikî Elhâc Nu'mân Bey İsmâ'il kal'ası'na Binâ' Emîni olup, ânda iken kendi eceli ile vefât edüp, bu tarafa mevt haberi gelüp Devlet-i Osmâniyye tarafından cemi' emvâl ve eşyâsı mîrîye zabt olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 2 ZA. sene 1208 (11.6.1794).

Soğanağa Câmi'i Mü'ezzini Sâlih Efendi'nin oğlu Ahmed dünyaya geldiği târîhdir. Fî 11 Z. sene 1208 (10.7.1794), ba'de'z-zuhr.

Galata kulesi kurbından gece sâ'at dört harîk zuhûr edüp katı çok yerler ve kule muhterik olduğu kayd şüd. Fî 29 Z. sene 1208 (28.7.1794).

Târîh-i vefât-ı Soğanağa Câmi'i İmâmı Mehmed Efendi'nin vâlidesi Fatma Hatûn binti İbrâhim fevt şüd. Fî 23 CA. sene 1209 (16.12.1794).

Vefât-ı Re'îsü'l-küttâb Dürrî Efendi sâkin-i Hocapaşa, füc'eten fevt şüd. Fî 13 C. sene 1209 (5.1.1795).

Tezkîre-i evvel Firdevsî Efendi Re'îsü'l-küttâb olduğu bu cerîdeye kayd şüd. Fî 14 C. sene 1209 (6.1.1794).

Soğanağa Câmi'i Kayyûmu Hâfız Mehmed Efendi fevt şüd. Fî 28 C. sene 1209 (20.1.1795).

Şâhzâde Câmi'i'nin Şeyhi Hamza Efendi vilâyeti Adana'ya nefy olunup, ânda fevt şü. Fî 6 L. sene 1209 (26.4.1795).

Ayasofya-yı kebîr Cum'a Şeyhi Bozoklu Hâcı Mehmed Efendi fevt şüd. Fî 28 Ş. sene 1212 (15.2.1798). Ânın yerine Mardinî Ayasofya Şeyhi olduğu kayd şüd. Fî 29 Ş. sene 1212 (16.2.1798).

Sâbık Vezîr Kethüdâsı Lâleli Mustafa Efendi fevt şüd. Fî 29 Ş. sene 1212 (16.2.1798).

Mütevellîsi olduğum Soğanağa Câmi‘i’ne muttasıl Acıçeşme’nin mecmû‘u ... tecdîd olundu. Fî 29 Ş. sene 1212 (16.2.1798).

Soğanağa Mahallesi’nde Zihnî Efendi’nin konağını Sandıkemîni alup, ta‘mîrine bed’ oldu. Fî 2 Z. sene 1211 (29.5.1797). Ta‘mîri tekmîl oldu. Fî 9 RA. sene 1212 (1.9.1797).

Sultân Bâyezîd Câmi‘i’nin usûl-ı vâkıfdan ta‘mîrine bed’ olundu. Fî 2 M. sene 1212 (27.6.1797). Ta‘mîri tekmîl olup, edâ-yı salâta bed’ olundu. Fî 2 B. sene 1212 (21.12.1797).

Soğanağa Mahallesi’nde sâkin İranlı Kara Hâcı Ali Ağa fevt şüd. Fî 22 N. sene 1217 (16.1.1803).

Anadolu cânibinden Alo Paşa katı çok asâkir ve alay ile Üsküdâr’da Haydarpaşa’ya nüzûl etti. Fî 10 M. sene 1212 (5.7.1797).

Soğanağa Mahallesi’nde Civân Mustafa Efendi fevt şüd. Fî 18 N. sene 1209 (8.4.1795). Ve zevcesi Emîne Hatûn müteveffiyye şüd. Fî 20 Ş. sene 1211 (18.2.1797).

Mezarlığa dikilen erik ağacı. Fî 21 Ş. sene 1209 (13.3.1795).

Mazrûbî Efendi Tefsîr-i şerîf’in kırâ’atini tekmîl edüp, Süleymâniyye Câmi‘i’nde du‘â olunudu. Fî 3 Z. sene 1211 (30.5.1797).

Bizim Soğanağa Mahallesi’nde Sandıkemîni Efendi’nin karındaşı Pîr Efendi bu tarafdan Selânik’e râhî olmuşdur. Fî 23 RA. sene 1215 (14.8.1800), yevm-i perşenbe.

Bizim câmi‘-i şerîfde olan odaya Karamanî Seyyid Mustafa’yı vekîl nasb edüp vaz‘ olundu. Fî 16 L. sene 1206 (7.6.1792).

Soğanağa Mahallesi’nde sâbık Sandıkemîni Seyyid Mehmed Emîn Efendi Şeyhü’l-islâm Samânîzâde’ye Mektûbcu olduğu kayd şüd. Fî 29 Ş. sene 1225 (29.9.1810). Mektûbcu Efendi azl olduğu kayd şüd. Fî 10 CA. sene 1226 (2.6.1811).

Kezâlik sene-i mezbûrun Ramazân-ı şerîfi gurresi cum‘aertesi gecesi sâ‘at dört isbât olunup, selâtîn câmi‘lerde kandiller yanup, ezân-ı şerîf okunup,

terâvih-i şerîf kılındığı işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 1 N. sene 1225 (30.9.1810).

(vr. 41a) Soğanağa Mahallesi'nde Soğukçeşme yanında Niğbolulu Abdülganî Ağa'nın bir kerîmesi dünyaya geldi. Fî 3 L. sene 1223 (22.11.1808). Yevm-i Îd-i fıtr nehâren sâ'at 10.

Hakkı Paşa'nın vefâtı haberi Âstâne'ye geldiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 19 B. sene 1226 (9.8.1811).

Sarrâf Karamanî Seyyid Hâcı Mustafa'nın bir kerîmesi dünyaya geldiği işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 16 SA. sene 1226 (12.3.1811). Yevm-i isneyn.

Soğanağa Mahallesi'nde Şekerci Bekir Ağa'nın oğlu dünyaya geldi. Fî 7 M. sene 1226 (1.2.1811).

Soğanağa Mahallesi'nde Şeyhü'l-islâm Samânîzâde Mektûbcusu Seyyid Mehmed Emîn Efendi'nin oğlu lâlâsı İbrâhim Ağa merhûm olduğu kayd şüd. Fî Gur. Z. sene 1225 (28.12.1810).

Sahhâflar Çarşısı'nda Tatlıkapu İmâmı Sahhâflar Şeyhi olup, beş on sene mıkdârı Şeyh olup cümle ahâlî-yi esnâf ittifâklarıyla mezbûru azl edüp, ânın yerine cümle esnâf ittifâkı ve ma'rifetleriyle Soğanağa Câmi'i İmâmı Efendi Sahhâflar Şeyhi olduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 21 L. sene 1225 (19.11.1810), yevm-i ehad, sâ'at yedi. Otuzüç ay on [gün] sonra Şeyh azl olup, yeni Tatlıkapu İmâmı def'a-i sânîde Şeyh oldu. Fî 18 B. sene 1228 (16.8.1813).

Binyüzdoksandokuz senesi mâh-ı Zilka'ade'nin yirmiyedinci günü Soğanağa Câmî'-i şerîfinin imâmetine bâ-berât mutasarrıf olduğum işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 27 ZA. sene 1199 (1.10.1785).

Bâ-berât-ı âlîşân Soğanağa Câmi'-i şerîfinin hitâbetine mutasarrıf olup, ibtidâ' kırâ'at-ı hutbe ettiğim işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 26 C. sene 1204 (13.3.1790).

Oğlum Mehmed Emîn Efendi çahârşenbe günü sâ'at üç, hıfzını dinletmeye bed' olunup, sâ'at onbir tekmîl edüp, yârendesi perşenbe gün

Soğanağa Câmi‘i derûnunda sâ‘at dört azîm cemiyyet ve ziyâfet ve du‘âsı olup, gāyet azîm düğün olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 9 CA. sene 1226 (1.6.1811).

Derviş Efendi evkāfından yirmiüç akçe vazîfe ile Eczâhân cihetine oğlum Hâfız Mehmed mutasarrıf olduğu kayd şüd. Fî Gur. RA. sene 1227 (15.3.1812).

Saltanat-ı Sultân Selîm Han zemanında müceddeden binâ’ ve ihdâs olunan Hasköy’de Humbaracı ve Lâğımcı Kışlaları ve Tophâne ve Demirhâne’nin binâ’ları tekmîl olup, ba‘de’d-du‘â ve’s-senâ taraf-ı Devlet-i aliyye’den içine vaz‘-ı asâkir-i cedîd olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 22. B. sene 1208 (23.2.1794).

Üsküdâr’da Büyük İskele’de olan Mihrimân Sultân’ın Vakıf Han’ı ve Çukur Hammâm’ı nutk-ı Hümâyûn ile hınta ve şa‘îr ve darı anbârları olup, derûnuna vaz‘-ı hınta ve şa‘îr olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 28 CA. sene 1208 (1.1.1794).

Ve Tophâne’de olan Topçu ve Arabacı Ocakları ve Tophâne ve sâ’irleri cümlesi binâ’ları tekmîl ve derûnlarına vaz‘-ı asâkir-i cedîd olmuştur. Fî 28 B. sene 1208 (1.3.1794).

Ve Beyoğlu’nda müceddeden binâ’ ve ihdâs olan kebîr Topçu Kışlası ve derûnunda Câmi‘-i şerîf binâ’sı tekmîl olup, derûnuna Topçu asâkiri vaz‘ olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî sene 1221(1807/08).

Soğanağa Mahallesi’nde Silâhşör Abdullah Ağa’nın dünyaya bir oğlu geldi. Fî Z. 18 sene 1226 (3.1.1812).

Nu‘mân Efendi’nin Mühürdârı evini ta‘mîr edüp, nakl ettiği kayd şüd. Fî 10 R. sene 1227 (23.4.1812).

(vr. 41b) Mollâcıkzâde sâbık Rûmeli Kādı‘askeri Ahmed Muhtâr Efendi fevt şüd. Bi-emri’llahi te‘âlâ. Fî Gur. CA. sene 1226 (24.5.1811).

Daltaban Mahallesi’nde Hubûbât Kâtibi Lutfullah Efendi Ordu-yı hümâyûn’a Nüzûl Emîni olup, Âstâne-i aliyye’ye azm-i râh ettiği gün işbu

cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. CA. sene 1226 (24.5.1811).

Binikiyüzyirmialtı senesi Cemâziye’l-evvel’in yirmiyedinci salı gün ba‘de’s-salâti’l-fecr azîm yağmur zuhûr edüp, Beşiktaş’da ve Kasımpaşa’da vesâ’ir yerlerde ol kadar kesret-i bârân oldu ki, nîce evler ve dükkânlar ve hammâmlar yıkılup ve nîce hayvânât ve insân helâk ve telef ve zâyi‘ olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 27 CA. sene 1226 (19.6.1811).

Anadolu Kādı‘askeri Tâhir Efendi azl olup, ânın üzerine Çahârşenbe Pazarı’nda Şeyhzâde Efendi Anadolu Kādı‘askeri olmuşdur. Fî Gur. C. sene 1226 (23.6.1811).

Osmânpaşazâde İzzet Bey Rûmeli [Kādı‘askeri] oldu. Sene 1224 (1810). Altı yedi ay mıkdârı Kādı‘asker olup, ba‘dehu vakti temâm olmadan magzûben bilâ-vakt azl olup ve Bursa’ya nefy olup ve ânın üzerine Mollâcıkzâde Atâ Efendi Sadr-ı Rûm oldu. Fî 21 Ş. sene 1225 (21.9.1810). Atâ Efendi vakti müddeti tamâm olup ve azl olup ve ânın üzerine dahi Âşir Efendi’nin Hafîd’i[526] Sadr-ı Rûm olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 21 Ş. 1226 (10.9.1811). Mezbûr Âşir Efendizâde Hafîd Efendi üçbuçuk ay Kādı‘asker olup, ba‘dehu merhûm oldu. Ândan sonra Alizâde Efendi Sadr-ı Rûm olduğu kayd şüd. Fî 7 Z. sene 1226 (23.12.1811).

Mezbûr Sadr-ı Rûm Alizâde Efendi Manisa’ya nefy olunup, ânın yerine Hünkâr İmâmı Büyük İmâm Tatar Ahmed Efendi Rûmeli Kādı‘askeri oldu. Alizâde Efendi dört ay beş gün Kādı‘asker olmuşdur. Nefy târîhi, 10 R. sene 1227 (23.4.1812).

Sadr-ı Anadolu-yu sâbık Köstendilli Tâhir Efendi bâ-hatt-ı Hümâyûn Aydın’da kendinin arpalığı Tire’ye nefy olunup, ânda tekā‘üd olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 21 CA. sene 1227 (2.6.1812). Tire’den Saruhan’a nakl olunmuş iken, İzmir’den kalktıkda tarîk-i râhda fevt olmuşdur. Fî Z. 1228 (25.11-12.1813).

Sâbık İzmir Mollâsı Abdülmünîb Efendi gazab-ı Pâdişâh ile Engürü’ye nefy olunup, ânda katı vâfir vakt sâkin iken, ânda dahi kendü hâli üzere

olmayup, umûr-ı vilâyete karuşup, memleketi müşevveş etmekle, ândan dahi kendü vatan-ı aslîsi olan vilâyet-i Ayntâb'a nefy olduğu kayd şüd. Fî 19 CA. sene 1227 (31.5.1812).

Üsküdâr Mollâsı Bozoklu Osmân Efendi kemâl-i irtikâbından nâşî altı mâh mürûrunda bilâ-vakt azl olup, ânın üzerine Ebezâde Efendi Üsküdâr Mollâsı olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 1 CA. sene 1227 (13.5.1812).

Eskisaray ittisâlinde Burnaz Beyzâde Müderris Derviş Bey Rûmeli'nde Tatarpazarcığı'na bâ-fermân-ı âlî nefy olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 12 CA. sene 1227 (24.5.1812).

(vr. 42a) Sâbık Darbhâne Emîni iken Kā'immekām olan Ahmed Tâhir Paşa'nın Baştebdîl'i ve Anbâr Emîni, sâbık İslâmbol Kādısı Hammâmîzâde'nin vikāyesi Rif'at Efendi ve Kethüdâ'sı ve İslâmbol Kādısı konağında Muhzırlar Kethüdâsı Ali Ağa, bu beş nefer âdemler bir günde nefy olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 14 C. sene 1227 (25.6.1812).

Şeyhü'l-islâm-ı sâbık Samânîzâde'nin Kapu Kethüdâsı Seyyidâ Efendi ile Çukadâr'ı Sâlih Ağa Sinop'a nefy olundukları kayd şüd. Fî 15 B. sene 1227 (25.7.1812).

Ayasofya Câmi'i karşusunda Cebehâne Kışlası Âlemdâr Mustafa Paşa vak'asında muhterik olup, birkaç sene hâlî ve mu'attal kalup, ba'dehu Sultân Mahmûd Han hazretlerinin emriyle Köse Kethüdâ'nın Mühürdârı Edhem Efendi Binâ' Emîni olup, yediyüzelli kîse akçeye keşf olunup, ibtidâ' mezbûr kışlanın binâ'sına şurû' olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 15 SA. sene 1228 (17.2.1813).

Ordu-yı hümâyûn Edirne'de iken vezîr Kethüdâsı Gālib Efendi Moravî Bekir Paşa'nın konağını satın alup, Fî 15 L. sene 1228 (11.10.1813), yirmidokuzuncu senesi Muharrem'in ondördünde (6.1.1814) konağa tapû koyup, Muharrem'in onsekizinci günü (10.1.1814) yevm-i isneyn eşref sâ'atde haremi Bekir Paşa konağına nakl ettikleri işbu cerîdeye kayd şüd. Muharrem'in yirmibeşinci günü (17.1.1814) Gālib Efendi konağına kendi geldi. Gālib Efendi üç tuğ ile Bolu Vâlisi oldukda haremini ol tarafa

istedikde, haremi bu tarafda olan konaklarını boşaltıp, Bolu tarafına râhî olduklarının târîhidir. Fî 10 Z. sene 1229 (23.11.1814). Yevm-i isneyn sâʻat üç. Bu tarafda kendi konağını ve Bekir Paşa'nın konağını deynine bedel sarrâfa fürûht etmişdir. Kîse 1000.

(vr. 42b) Târîh-i Sadr-ı Anadolu: Köstendilli Tâhir Efendi Anadolu Kādıʻaskeri olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 1 C. sene 1225 (4.7.1810). Vakt-i müddeti tekmîl olup azl oldu. Ânın üzerine Çahârşenbepazarı'nda Şeyhzâde Efendi Anadolu Kādıʻaskeri oldu. Fî 1 C. sene 1226 (25.6.1811). Ânın dahi vakt-i müddeti tamâm olup, ânın üzerine Mekkîzâde Efendi Anadolu Kādıʻaskeri olduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. C. sene 1227 (12.6.1812). Mekkîzâde Efendi müddeti tekmîl olup azl oldukda, ânın üzerine sâbık Şeyhü'l-islâm Sâlihzâde Efendi'nin oğlunun Anadolu Kādıʻaskeri olduğu kayd şüd. Fî Gur. C. sene 1228 (1.6.1813). Sâlihzâde'nin oğlunun vakti tamâm olup azl oldukda, ânın üzerine Bekir Ağazâde Anadolu Kādıʻaskeri olduğu kayd şüd. Fî Gur. C. sene 1229 (21.5.1814). Bekir Ağazâde dört ay yedi gün Anadolu Kādıʻaskeri olup, magzûben azl olup, ânın üzerine Haffâfzâde Şeytân Emîn Efendi Sadr-ı Anadolu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 7 L. sene 1229 (22.9.1814).

Osmânpaşazâde İsmet Bey Sadr-ı Rûm oldu. Altıbuçuk mâhdan sonra magzûben bilâ-vakt azl ve Bursa'ya nefy olundu. sene 1224 (Eylül 1809). Ânın üzerine Mollâcıkzâde Atâ Efendi Sadr-ı Rûm oldu. Müddeti tekmîl olup azl oldu. Fî 21 Ş. sene 1225 (21.9.1810). Ve ânın üzerine Âşir Efendizâde Hafîd Mollâ Kādıʻasker oldu. Fî 21. Ş. sene 1226 (10.91.1811). Üçbuçuk aydan sonra merhûm olup, ânın üzerine Alizâde Efendi Kādıʻasker oldu. Fî 7 ZA. sene 1226 (23.11.1811). Dört aydan sonra Manisa'ya nefy olup, ânın üzerine İmâm-ı evvel-i Hünkâr Tatar Ahmed Efendi Kādıʻasker oldu. Fî 10 R. sene 1227 (23.4.1812). Müddeti tekmîl olmağla on gün kala azl olup, ânın üzerine Hazine Kethüdâsı Halîl Efendi Kādıʻasker oldu. Fî Gur. R. sene 1228 (3.4.1813). Mezbûr Halîl Efendi'nin bir sene vakti tamâm olup azl olup, ânın üzerine Mekkîzâde Âsım Efendi

Sadr-ı Rûm oldu. Fî Gur. R. sene 1229 (23.3.1814). Âsım Efendi'nin bir sene müddeti tekmîl olup azl oldukda, ânın üzerine tekrâr İzzet Bey Sadr-ı Rûm olduğu kayd şüd. Fî Gur. R sene 1230 (13.3.1815).

(vr. 43a) Soğanağa Mahallesi'nde Çukadâr Velî Ağa fevt şüd. Sene 1208. Îd-i adhiyye, yevm dört cum'a günü (20.6.1794).

Ayasofya-yı kebîr Şeyhi Bozoklu Hâcı Mehmed Efendi fevt şüd. Fî 28 Ş. sene 1212 (15.2.1798).

Lâleli sâbık Vezîr Kethüdâsı Abdullah Efendi fevt şüd. Fî 29 Ş. sene 1212 (16.2.1798).

Soğanağa Mahallesi'nde İranlı Kara Hâcı Ali fevt şüd. Fî 22 N. sene 1217 (16.1.1803), yevm-i sebt.

Soğanağa Mahallesi'nde Hürrem Çavuş Mütevellisi Kalyoncu Nuh fevt şüd. Fî 16 Z. sene 1211 (12.6.1797).

Soğanağa Mahallesi'nde Hindîzâde Hüseyin Efendi fevt şüd. Sene 1209. Îd-i fıtr (21.4.1795), nehâren sâ'at on, dakîka elli, yevm-i pazarertesi.

Soğanağa Mahallesi'nde Civân Mustafa Efendi fevt şüd. Fî 18 N. sene 1209 (8.4.1795), yevm-i salı. Zevcesi Emîne Hatûn fevt şüd. Fî 18 Ş. sene 1211 (16.2.1797).

Soğanağa Mahallesi'nde Cezâyirli Hasan Paşa'nın ikinci Çukadârı Hasan Ağa fevt şüd. Fî 13 C. sene 1211 (14.12.1796).

Soğanağa Mahallesi'nde Kebâbcı Ahmed Ağa tarîk-i hâcda fevt şüd. Fî 11 Z. sene 1211 (7.6.1797).

Soğanağa Mahallesi'nde Rodoslu Ahmed Ağa'nın vâlidesi fevt şüd. Fî 3 B. sene 1209 (24.1.1795)

Soğanağa Câmi'i Kayyûmu Mehmed Emîn fevt şüd. Fî 28 C. sene 1209 (20.1.1795), yevm-i salı.

Soğanağa Mahallesi İmâmı'nın vâlidesi Fatma kadın fevt şüd. Fî 26 CA. sene 1209 (19.12.1794), yevm-i salı.

Tavşantaşı’nda Saka Murtaza fevt şüd. Fî 22 CA. 1209 (15.12.1794), yevm-i cum‘a.

Soğanağa Mahallesi’ndeki medresenin müderrisi Abdurrahman Efendi fevt şüd. Fî 27 SA. sene 1209 (23.9.1794).

Selânikî Elhâc Nu‘mân Bey İsmâ‘il’de fevt şüd. Fî 24 ZA. sene 1208 (22.6.1794).

Soğanağa Mahallesi’nde Re’îsü’l-küttâb Râşid Efendi’nin vâlidesi Ümmügülsüm Hanım fevt şüd. Fî 25 N. sene 1207 (6.5.1793).

Sahhâf Elhâc Abdî Efendi fevt şüd. Fî 6 C. sene 1208 (9.1.1794), yevm-i cum‘a.

Cezâyirli Hasan Paşa Şumnu’da fevt şüd. Fî 12. B. sene 1204 (28.3.1790)

Ayasofya-yı kebîr Şeyhi Enfîzâde Elhâc Sırrî fevt şüd. Fî 17 CA. sene 1205 (22.1.1791).

Dizdâriyye Medresesi’nde Humbaracı Abdullah Efendi fevt şüd. Fî 18 N. sene 1205 (21.5.1791).

Dizdâriyye Mahallesi’nde Haremeyn Câbisi Hasan Ağa fevt şüd. Fî 28 ZA. sene 1203 (20.8.1789).

Soğanağa Mahallesi’nde Mühürdâr Şevkî Hâcı Yusuf Efendi fevt şüd. Fî 9 CA. sene 1210 (21.11.1795), yevm-i cum‘a.

Dizdâriyye Mahallesi’nde Bostanî Elhâc Hasan Ağa zevcesi Emîne Hatûn fevt şüd. Fî 29 B. sene 1209 (19.2.1795).

Soğanağa Mahallesi’nde Zihnî Efendi’nin konağında Ahıskavî ihtiyâr ? Ali Efendi fevt şüd. Fî 4 Z. sene 1210 (10.6.1796).

Tatarcık Abdullah Efendi fevt şüd. Fî 14 SA. sene 1211(19.8.1796).

Soğanağa Mahallesi’nde Gözlemeci Ali Ağa fevt şüd. Fî 4 Z. sene 1210 (10.6.1796).

(vr. 43b) Soğanağa Mahallesi’nde Mü’ezzin Sâlih Efendi’nin mektebinin mütevellisi Senâî Efendi fevt şüd. Fî 22 RA. sene 1211 (25.9.1796).

Soğanağa Mahallesi’nde Kantarcı Elhâc Mehmed Ağa fevt şüd. Fî 2 Z. sene 1212 (18.5.1789).

İvâzpaşazâde Şeyhü’l-islâm İbrâhim Beyefendi fevt şüd. Fî 2 Z. sene 1212 (18.5.1789).

Çavuşbaşı Genç Osmân Ağa ba‘de’l-azl fevt şüd. Fî 20 L. sene 1212 (7.4.1789).

Soğanağa Mahallesi’nde Re’îsü’l-küttâb Râşid Efendi fevt şüd. Fî 15 N. sene 1212 (3.3.1789), yevm-i sebt.

Bâlîpaşa Mahallesi mü’ezzini Mustafa Efendi fevt şüd. Fî 17 RA. sene 1212 (9.9.1797). Kürt Alo Paşa’yı Kapûdân Hüseyin Paşa, Rûmeli’nde katl edüp, fevt şüd. Fî 12 C. sene 1213 (21.10.1798).

Sadr-ı Anadolu Keçecizâde Efendi fevt şüd. Fî 28 N. sene 1214 (23.2.1800).

Zevcem Vâhide kadın bint-i Halîl fevt şüd. Fî 13 R. sene 1214 (14.9.1799), yevm-i cum‘a.

Rikâbdâr-ı Hazret-i Şehryârî Rodoslu Ahmed Ağa tarîk-i hâcda maktûlen fevt şüd. Fî 20 SA. sene 1214 (24.7.1799).

Darbhâne-i amîre Emîni Kanbûr Mustafa Bey fevt şüd. Fî 1 ZA. sene 1213 (6.4.1799).

Ve Abdullah Paşazâde sâbık Kapucular Kethüdâsı Mehmed Sa‘îd Bey fevt şüd. Fî 13 L. sene 1214 (10.3.1800).

Esmâ Sultân Kethüdâsı Çelebi Efendi fevt şüd. Fî 14 Z. sene 1214 (9.3.1800).

Duhân Gümrükcüsü Selânikî Seyyid Osmân Ağa fevt şüd. Fî 21 N. sene 1214 (16.2.1800). yevm-i sebt.

Enderûn’dan çıkma sâbık Başmuhâsebe Rif‘at Ahmed Bey fevt şüd. Fî 8 N. sene 1214 (3.2.1800).

Soğanağa Mahallesi’nde Derviş Paşa Divitdârı Sâlih Efendi fevt şüd. Fî 27 R. sene 1215 (17.9.1800). Yevm-i çahârşenbe.

Medine-i Münevvere Muhâfızı Koca Yusuf Paşa fevt şüd. Fî 23 RA. sene 1215 (14.8.1800).

İznikmidli Hüseyin Paşa Saray-ı cedîd derûnunda katl olup, fevt şüd. Fî 1 R. sene 1217 (1.8.1802).

Soğanağa Mahallesi'nde Kapucu Elhâc Mahmûd Ağa fevt şüd. Fî 15. sene 1215 (1800/01).

Soğanağa Mahallesi'nde Çardaklı Hoca kadın fevt şüd. Fî 15 L. sene 1215 (1.3.1801).

Soğanağa Mahallesi'nde Çukadâr âver-zâver Halîl Ağa fevt şüd. Fî 1 B. sene 1215 (18.10.1800).

Soğanağa Mahallesi'nde Gümüş Terâzili Halîl Bayrakdâr fevt şüd. Fî 28 B. sene 1215 (15.12.1800).

Ayasofya-yı kebîr Şeyhi Mardinî Efendi fevt şüd. Fî 27 B. sene 1215 (14.12.1800).

İbrâhim Kethüdâ'nın babalığı Arabacıbaşı fevt şüd. Fî 5 B. sene 1216 (11.11.1801).

Sahhâf Tatar Musa Efendi fevt şüd.

Şeyhü'l-islâm Müftîzâde Efendi fevt şüd. Fî 14 SA. sene 1212 (8.8.1797).

Sadr-ı Anadolu Büyük Müftîzâde Hoca fevt şüd. Fî 18 ZA. sene 1216 (22.3.1802).

Paşakapusu Süfyân Ağa fevt şüd.

(vr. 44a) Küçük Hüseyin Efendizâde Silâhdâr Elhâc Sa'îd Bey fevt şüd. Fî 2 Z. sene 1216 (5.4.1802).

Vezîr-i a'zam Melek Mehmed Paşa hazretleri fevt şüd. Fî 15 L. sene 1216 (18.2.1802).

Îd-ı fıtr'ın üçüncü tevcîhât günü Kā'immekām Abdullah Paşa fevt şüd. Fî 3 L. sene 1216 (6.2.1802).

Kayyûm-ı Câmi'-i Soğanağa'nın zevcesi Ayşe Hatûn fevt şüd. Fî 3 R. sene 1216 (13.8.1803).

Soğanağa Mahallesi’nde Kaşıkcı Hâfız’ın zevcesi Hâciye Hanım fevt şüd. Fî 2 C. sene 1216 (10.10.1801).

Yekce Elhâc İbrâhim Çavuş Ağa’nın zevcesi Nafiyye Hatûn fevt şüd. Fî 27 C. sene 1217 (25.10.1802).

Sultân Mustafa’nın kerîmesi Şâh Sultân fevt şüd. Fî 17 ZA. sene 1217 (11.3.1803).

Kapûdân-ı deryâ Gāzi Hüseyin Paşa fevt şüd. Fî 24. Ş. sene 1218 (9.12.1803).

Soğanağa Mahallesi’nde Derviş Paşa Silâhdârı Mehmed Ağa fevt şüd. Fî 16 CA. sene 1218 (3.9.1803).[527]

Sâbık Re’îsü’l-küttâb, Sultân Bâyezîd’de, Râsih Efendi fevt şüd. Fî 15 CA. sene 1218 (2.9.1803).

Serlevha-i yemîn Elhâc Zihnî Efendi’nin zevcesi Ayşe Hatûn fevt şüd. Fî 15 B. sene 1219 (20.10.1804).

Davudpaşa İskelesi’nde sâkin Sultân Bâyezîd Kâtibi fevt şüd. Fî 24 C. sene 1219 (30.9.1804).

Okçularbaşı’nda Kahveci Hâcı Hüseyin Ağa fevt şüd. Fî 2 L. sene 1219 (4.1.1805).

Sahhâflar Şeyhi Kādıçeşmeli Mustafa Efendi fevt şüd. Fî 7 Z. sene 1220 (26.2.1806).

Sâbık Şeyhü’l-islâm Mustafa Âşir Efendi fevt şüd. Fî 26 Ş. sene 1219 (30.11.1804).

Akka Vâlisi Cezzâr Ahmed Paşa fevt şüd. Fî 1 SA. sene 1219 (12.5.1804).

Sultân Selîm-i sâlis-i merhûmun vâlidesi fevt şüd. Fî 22 B. sene 1220 (16.10.1805).

Cezzâr Paşa’nın yerine geçen İsmâ‘il Paşa Âstâne’de katl fevt şüd. Fî 2 SA. sene 1220 (2.5.1805).

Süleymâniyye’de Abdullah Mollâzâde Sadr-ı Anadolu Osmân Mollâ fevt şüd. Fî 8 SA. sene 1220 (8.5.1805).

Sadr-ı Rûm Velî Efendizâde fevt şüd. Fî 22 Ş. sene 1220 (15.11.1805).

Hasan Paşa Hanı kurbında sâkin Feyzullah Ağa fevt şüd. Fî 21 ZA. sene 1220 (10.2.1806).

Büyük Râşid Efendi’nin Emîn Ağa’sı fevt şüd. Fî 26 M. sene 1221 (15.4.1806).

Sâbık Re’îsü’l-küttâb Vâsıf Ahmed Efendi fevt şüd. Fî 4 Ş. sene 1221 (17.10.1806).[528]

Eyyüb’de gece zuhûr eden harîkde duvar altında kalan Yeniçeri Ağası fevt şüd. Fî 26 Ş. sene 1221 (8.11.1806).

Soğanağa Mahallesi’nde Kaşıkcı Hâcı Hâfız Efendi fevt şüd. Fî 7 CA. sene 1223 (1.7.1808).

Soğanağa Mahallesi’nde Müderris Seyyid İsmâ‘il Efendi fevt şüd. Fî 16 CA. sene 1223 (10.7.1808).

(vr. 44b) Sâbık Şeyhü’l-islâm Es‘ad Efendizâde Atâ Efendi Aydın’da Güzelhisar’da fevt şüd. Fî 12 N. sene 1226 (30.9.1811).

Soğanağa Mahallesi’nde Kürt Elhâc Mehmed Ağa fevt şüd. Fî 19 C. sene 1220 (14.9.1805).

Soğanağa Mahallesi Mü’ezzini Sâlih Efendi’nin oğlu Mollâ Ahmed fevt şüd. Fî L. sene [12]28 (15.10-15.11.1813).

Rûmeli Kādı‘askeri Mollâcıkzâde Ahmed Muhtâr Efendi fevt şüd. Fî 1 CA. sene 1226 (24.5.1811).

Hakkı Paşa hazretleri merhûm fevt şüd. Fî 19 B. sene 1226 (9.8.1811).

Sâbık Kapûdân Hüseyin Paşa Kethüdâsı Kapûdân-ı Deryâ Kara Hüseyin Paşa fevt şüd. Fî 20 Z. sene 1226 (5.1.1812).

Bi’l-fi‘l Sadr-ı Rûm iken Âşir Efendizâde Hafîd Efendi fevt şüd. Fî 6.Z. sene 1226 (22.12.1811). Yevm-i pazar.

Sâbık İslâmbol Kādısı İmâmzâde Ahmed Efendi fevt şüd. Fî 13 M. sene 1227 (28.1.1812). Yevm-i isneyn.

Samokovîzâde Efendi min-rütbe-i Kādı-yı Mekke-i mükerreme fevt şüd. 19. M. sene 1227 (3.2.1812).

Defterdâr Râgıb Efendi orduda Şumnu'da iken fevt şüd. Fî 21 M. sene 1227 (5.2.1812).

Soğanağa Mahallesi'nde Berber Mustafa Ağa'nın vâlidesi Ayşe Hatûn fevt şüd. Fî 2. RA. sene 1227.

Sultân Mahmûd'un ibtidâ'ki evlâdı Fatma Sultân'ın vâlidesi fevt şüd. Fî 5 RA. sene 1224 (20.4.1809).

Hürrem Çavuş mütevelliyesi Zelihâ'nın zevci Berber Mustafa'nın vâlidesi Ayşe Kadın fevt şüd. Fî Gur. B. sene 1227 (11.7.1812).

Sarrâc İshâk Câmi'i Kayyûmu Kādıoğlu Ahmed Efendi fevt şüd. Fî 2 R. sene 1227 (15.4.1812).

Soğanağa Câmi'i İmâmı'nın oğlu Ahmed Neş'et onyedi mâh, yirmisekiz gün mu'ammer olup fevt şüd. Fî 11 C. sene 1227 (22.6.1812). Yevm-i pazar.

Şâhzâde-i Sultân Mahmûd üç ay üç gün mu'ammer olup, ba'dehu fevt şüd. Bâyezîd Şâhzâde. Fî 14 C. sene 1227 (24.6.1812).

Şâhzâde Sultân Murâd sekiz ay bi't-tamâm mu'ammer olup, yevm-i sebt sâ'at onbir fevt şüd. Fî 9 B. sene 1227 (19.7.1812). Ba'de'l-magrib sâ'at iki cenâzesi Sarây-ı cedîd'den çıkup, leylen sâ'at yedi, Abdülhamîd Türbesi'ne defn şüd.

Soğanağa Câmi'i'nin İmâmı'nın oğlu Hâfız Mehmed onsekiz yaşında iken mat'ûnen fevt şüd. Fî 28 Ş. sene 1227 (6.9.1812), yevm-i ehad, sâ'at nehâren dörtbuçuk.

Soğanağa Câmi'i Mütevellisi Elhâc Abdurrahman Ağa bir ay mıkdârı hasta olup fevt şüd. Fî 4 L. sene 1227 (11.10.1812).

Soğanağa Mahallesi’nde Tatar Mehmed Ağa fevt şüd. Fî 7 L. sene 1227 (14.10.1812). Yevm-i isneyn.

Sâbık Şeyhü’l-islâm Samânîzâde Ömer Hulûsî Efendi fevt şüd. Fî 9 L. sene 1227 (16.10.1812). yevm-i çahârşenbe.

Manisa’da tekā‘üd Sadr-ı esbak İzzet Mehmed Paşa fevt şüd. Fî 8 N. sene 1227 (15.9.1812).

Şerîf Halîl Ağazâde Kapuçubaşı Es‘ad Bey fevt şüd. Fî 23 L. sene 1227 (30.10.1812).

Elmâspaşâzâde Mehmed Sâdık Bey fevt şüd. Fî 19 L. sene 1227 (26.10.1812).

Enderûn-ı Hümâyûn’dan çıkma Hurşîd Efendi fevt şüd. Fî 20 L. sene 1227 (27.10.1812).

Soğanağa Câmi‘i Mü’ezzini Mollâ Sâlih’in kerîmesi fevt şüd. Fî 25 L. sene 1227 (1.11.1812).

Soğanağa Mahallesi’nde Berber Ahmed Ağa’nın oğlu Bekir Efendi fevt şüd. Fî 6 ZA. sene 1227 (11.11.1812).

(vr. 45a) Osmâniyye kurbında Abdullah Efendizâde Müneccimbaşı Efendi fevt şüd. Fî 7 Z. sene 1227 (12.12.1812).

Soğanağa Mahallesi’nde sâkin Armud İbrâhim Ağa fevt şüd. Fî 15 ZA. sene 1227 (20.11.1812).

Soğanağa Mahallesi’nde Hüseyin Bey zevcesi Nâ’ile binti Mehmed Emîn fevt şüd. Fî 2 Z. sene 1227 (7.12.1812).

Soğanağa Mahallesi’de Vezîr Kethüdâsı İbrâhim Kethüdâ’nın oğlu Kadîr Bey fevt şüd. Fî 12 Z. sene 1227 (17.12.1812).

Soğanağa Mahallesi’nde Hindî Hüseyin Efendi’nin oğlu Nûh Efendi fevt şüd. Fî 13 Z. sene 1227 (18.12.1812).

Soğanağa Mahallesi’nde Darbhâne Emîni Hazînedâr Mehmed Emîn fevt şüd. Fî 2 M. sene 1228 (5.1.1813).

Ordu-yı hümâyûn Kādısı Müftîzâde Selîm Mollâ Edirne’de fevt şüd. Fî 3 M. sene 1228 (6.1.1813).

Mollâcık-zâde Rûmeli Kādı‘askeri Atâ Efendi fevt şüd. Fî 5 SA. sene 1228 (7.2.1813).

Cirâzlı dâmâdı ricâl-i Devlet-i aliyye’den Hasan Efendi fevt şüd. Fî 10 SA. sene 1228 (12.2.1813).

Silâhşörân-ı hassa Soğanağa Mahallesi’nde Elhâc Abdullah Ağa fevt şüd. Fî 9 SA. sene 1228 (11.2.1813).

Demirkapu’da sâbık Beyhân Sultân Kethüdâsı ve Re’îsü’l-küttâb Arif Efendi fevt şüd. Fî 11 SA. sene 1228 (13.2.1813).

Kudüs-i şerîf’den bâ-fermân Âstâne’ye gelen Ebu’s-su‘ûd Efendi fevt şüd. Fî 15 SA. sene 1228 (17.2.1813).

Sultân Mahmûd Han’ın vâlidesi kethüdâsı Kara Hüseyin Ağa fevt şüd. Fî Gur. RA. sene 1228 (4.3.1813).

Soğanağa Mahallesi’nde Bedestân Elhâc İbrâhim Ağa’nın zevcesi fevt şüd. Fî 7 RA. sene 1228 (10.3.1813).

Soğanağa Mahallesi’nde Kethüdâ-yı Sadr-ı âlî Gālib Efendi’nin odalığı fevt şüd. Fî 25 RA. sene 1228 (28.3.1813).

Soğanağa Mahallesi’nde Şekerci Ahmed Ağa fevt şüd. Fî 15 R. sene 1228 (17.4.1813).

Serezli meşhûr İsmâ‘il Bey fevt şüd. Fî 3 B. sene 1228 (2.7.1813).

Karavezîr’in karındâşı Şâh Sultân’ın kocası Mustafa Paşa fevt şüd. Fî 13 B. sene 1228 (12.7.1813).

Vidin Kal‘ası Muhâfızı Mollâ Paşa İdris Paşa Üsküdâr’da fevt şüd. Fî 17 N. sene 1228 (13.9.1813).

İshâk Paşa Medresesi’nde Bafravî Seyyid Ali Efendi fevt şüd. Fî 3 L. sene 1228 (28.9.1813).

Lüleci Seyyid Mehmed Ağa’nın kerîmesi Fatma Hatûn fevt şüd. Fî 24. N. sene 1228 (20.9.1813).

Soğanağa Mahallesi’nde Hürrem Çavuş mütevellîsinin kerîmesi fevt şüd. Fî 10 L. sene 1228 (6.10.1813).

İmâm Efendi’nin mahdûmu Mehmed Es‘ad altı aydan üç gün eksikde, yevm-i isneyn fevt şüd. Fî 8 Z. sene 1228 (2.12.1813).

Soğanağa Mahallesi’nde Attâr Seyyid Abrurrahman Efendi fevt şüd. Fî 9 Z. sene 1228 (3.12.1813).

Soğanağa Mahallesi’nde Sandık Emîni’nin gelini Münîre fevt şüd. Fî 12 Z. sene 1228 (6.12.1813). Yevm-i cum‘a. Bu merhûme Münîre’nin vâlidesi Hafize Hatûn [bint-i] Edhem Efendi fevt şüd. Sene 1228 (1813).

(vr. 45b) Cebehâne-i âmire’nin Binâ’ Emîni Edhem Efendi fevt şüd. Fî 7 Z. sene 1228 (1.12.1813).

Soğanağa Mahallesi’nde Dârendevî Torun Bey lâlâsı Mehmed Ağa fevt şüd. Fî 14 Z. sene 1228 (8.12.1813).

Soğanağa Mahallesi’nde sâkin Sa‘dullah Beyzâde Hüseyin Bey fevt şüd. Fî 6 M. sene 1229 (29.12.1813).

Soğanağa Mahallesi’nde Mu‘tâf İsmâ‘il Ağa’nın zevcesi Azmiye fevt şüd. Fî 15 M. sene 1229 (7.1.1814).

Saruhan Sancağı Mutasarrıfı Azîz Ahmed Paşa Bursa’da sâkin iken fevt şüd. Fî 13 M. sene 1229 (5.1.1814).

Rûmeli nâm mahalde Rusçuk A‘yânı Boşnak Ağa fevt şüd. Fî 19 M. sene 1229 (11.1.1814).

Sahhâf Koca Yusuf Efendi Ferâ’izci sâkin-i Meydân-ı Vefa fevt şüd. Fî 1 SA. sene 1229 (23.1.1814).

Komşumuz Sahhâf Uzunsakal Eskişehirli Hasan Efendi fevt şüd. Fî 21 SA. sene 1229 (12.2.1814).

Soğanağa Mahallesi’nde Bedestânî Elhâc İbrâhim Ağa’nın zevcesi Saraylı fevt şüd. Fî 23 RA. sene 1229 (15.3.1814).

Soğanağa Mahallesi’nde sâkin Sandık Emîni Selânikî Seyyid Mehmed Efendi mâh-ı Rebîü’l-âhir’in onbirinci cum‘a günü ba’del-asr onbire çeyrek

var iken, Mart'ın yirminci günü dâr-ı fenâdan dâr-ı bekāya rıhlet eyledi. Fî 11 R. sene 1229 (2.4.1814), yevm-i cum'a.

Ayasofya-yı kebîr Cum'a Şeyhi Şâkir Efendi ve Re'isü'l-kurrâ fevt şüd. Fî 14 C. sene 1229 (3.6.1814). Yevm-i perşenbe.

Soğanağa Mahallesi'nde Rikâbdâr Sa'id Ağa'nın kethüdâsı Mustafa Ağa fevt şüd. Fî 9 B. sene 1229 (27.6.1814).

Soğanağa Mahallesi'nde sâkin Sultân Bâyezîd Câmi'i'nde İmâmvekîli Ömer Efendi fevt şüd. Fî 21 L. sene 1229 (6.10.1814).

Hekîmoğlu Ali Paşa'nın neslinden İsmâ'il Beyzâde Abdullah Bey fevt şüd. Fî 22 L. sene 1229 (7.10.1814).

Sadr-ı sâbık İbrâ'il Nâzırı Ahmed Paşa Erzurum'da vâli iken ânda fevt şüd. Fî 15 Z. sene 1229 (28.11.1814).

Sâbık Kā'immekām Eğinli Elhâc Mustafa Paşa Bursa'da menfî iken ânda fevt şüd. Fî 20 Z. sene 1229 (3.12.1814).

Şeyhü'l-islâm-ı esbak Sâlihzâde Ahmed Efendi fevt şüd. Fî 11 M. sene 1230 (24.12.1814) .

Soğanağa Mahallesi'nde Baştebdîl Hâcı Hasan Ağa'nın zevcesi Ayşe Hatûn fevt şüd. Fî 12 RA. sene 1230 (22.2.1815).

(vr. 46b)[529] Derviş Paşa Silâhdârı'nın konağını Pertâv Efendi mülkiyyet üzere alup, küllî ta'mîr edüp, içinde girüp oturdular. Fî 20 M. sene 1229 (12.1.1814). Mezbûr Pertâv Efendi Bolu Vâlisi Gālib Paşa'ya Divân Efendi olup, Âstâne'den azm-i râh etmişdir. Fî 15 L. sene 1229 (30.9.1815).

Soğanağa Mahallesi'nde Kütahyalı Halîl Efendi Sofya Mollâsı iken senesi tekmîl olmasına dört ay var iken, azl olup yine Âstâne'ye geldiği târîh. Fî 18 M. sene 1230 (31.12.1814).

Binikiyüzyirmidokuzuncu senesi Rûz-ı Kasım'ın evvelinden Erbâ'in'e gelince, Erbâ'in ibtidâ'sından binikiyüzotuzuncu senesi Hamsîn âhirine gelince aslâ ve kat'â kış olmayup, bahar eyyâmı gibi vakitler böyle geçti. Lâkin hamsîn tekmîl olup, ertesi Nevrûz günü yevm-i çahârşenbe günü

ale’s-sabah bir fırtuna ile kar yağmağa başladı. Ol gün akşama kadar bir buçuk karış mıkdârı kar yağup, ertesi gün saçaklar ve ve sular donup buz bağladı ve gāyet soğuk-ı şedîd oldu. Ağaçlar ve nebâtât incindiği işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 10 C. sene 1230, yevm-i Nevrûz.

(vr. 47a) Hitâbet yevmî 10 akçe. Vakt-i zuhr ile vakt-i asr imâmeti içün yevmî 5 akçe, devrhân-ı sânî 25, çeşmeye tas asmak içün yevmî 2, eczâhân aded 2, yevm altı, mecmû‘u vezâ’if-i yevmî 26 akçe an-evkāf-ı merhûm Derviş Mustafa Efendi vâlidesi merhûme Hâcce Emîne Hatûn vakfından sene 1227 (1813). El-mutasarrıf-ı hâzâ’l-vazîfe-i İmâm-ı Câmi‘-i Soğanağa Hâfız Mehmed Efendi ibn Süleymân. Vazîfe-i Soğanağa vazîfe-i Derviş: 26+27=53.

Vazîfe-i imâmet-i Câmi‘-i Soğanağa yevmî 15, vazîfe-i Kayyûm yevmî 5 akçe, vazîfe-i Kitâbet yevmî 2, vazîfe-i Cibâyet yevmî 1, vazîfe-i Nezâret yevmî 1, vazîfe-i İhlâshân yevmî 2, vazîfe-i Eczâhân yevmî 2, def‘a-i vazîfe-i Eczâhân yevmî 2, mecmû‘-i vezâ’if yevmî 22+5=27. Vazîfe-i Tevliyet yevmî 5 akçe. sene 1228 (1813).

Târîh-i Soğanağa Câmi‘-i şerîf tevliyetine mutasarrıf olduğumu beyân eder. Fî 29 M. sene 1228 (1.2.1813).

Soğanağa Mahallesi’nde sâkin Sa’dullah Beyzâde Hüseyin Bey bi-emri’llahi te‘âlâ fevt olup, sâkin olduğu bütün menzili mahlûl olup, taraf-ı vakıfdan mezâd olup, Sûk-ı Sultânî’de dörtbinbeşyüz kuruş mahalle İmâmı Mehmed Es‘ad Efendi üzerine karâr edüp, resm-i mütevellî 450, dellâliyye 90, ahbâriyye 50, harc-ı istikā 225, harc-ı hüddâmiyye 125, masârıf-ı vakf 157, mecmû‘u 1000 kuruş masârıf olup, zâyi‘ ? baki 3500 kuruşunu, onu onbuçuk kuruş hesâbı üzere bâ-izn-i hâkim-i Kādı-yı İslâmbol ve Nâzır-ı vakf-ı mezbûr bâ-hüccet-i şer‘iyye ve devr-i şer‘î üzere mütevvellî-i vakf-ı mezbûr olan mahalle İmâmı Mehmed Es‘ad Efendi’ye mal edüp ve kendüye meblağ-ı mezbûru teslîm olunduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Harc-ı hüccet-i istidâne içün 36 kuruş verildi. Muhâsabeye idhâl olmadı. Fî 23 M. sene 1229 (15.1.1814).

125+125+450+95+50+2,5+157,5=1000+3500 mesârif-i mu‘ay-yene=4500 baki mâl-ı vakf-ı mezbûr.

(vr. 47b) Vezâ’if-i İmâm-ı Câmi‘-i Soğanağa an-evkāf-ı Derviş Mustafa Efendi yevmî 26 akçe.

Vezâ’if-i eczâ-i şerîf der-Câmi’-i Soğanağa evkāf-ı Derviş Mustafa Efendi merhûm: sene 1228, 1229, 1230. M/8, SA/8, RA/8, R/8, CA/6, C/6, Ş/6, N/6, L/6, ZA/6, Z/7.

Vezâ’if-i Emîn-i Gümrük-i Emti‘a: sene 1229, 1230. M/2, SA/2, RA/2, R/2, CA/2, C/2, B/2, Ş/2, N/2, L/2, ZA/2, Z/2.

Vezâ’if-i Gümrük-i Kahve: sene 1230. M, SA, RA, R, CA, C, B, Ş, N, L, ZA, Z.

(vr. 48a) *Zuhûr-ı Tâ‘ûn der-İslâmbol:* Binikiyüzyirmiyedinci senesi Cemâziye’l-evvel’in (Mayıs 1812) içinde İslâmbol içinde tâ‘ûn zuhûr edüp, gün be-gün müşedded olup, sekizinci senesi Muharrem gāyetine gelince (2.2.1813) dokuz ay sürdü. Sabî-i sübyân ü nisvân ve fukarâ vü gurebâ İslâmbol’da, Eyyüb’de, Galata ve Tophâne ve Üsküdâr vesâ’ir etrâflarda ber-mûceb-i tahmîn yüzbin belki daha ziyâde kimesne merhûm olmuşdur. Binâ’en-aleyh işbu cerîdeye kayd olundu. Fî Gur. CA. sene 1227 (13.5.1812). Bir mesâ’ib oldu ki, cemî‘-i ibâdullah, mü‘min ve kâfir cümle nâs işlerinden ve maslahatlarından fâriğ olup, ecellerine muntazır olmuşlardı ve çok âdemlerde, mü’min ve kâfir İslâmbol’dan firâr edüp, diyâr-ı âhara gittiler.

Binikiyüzyirmisekizinci senesi Muharrem’in onsekizinci günü (21.1.1813), Erbâ‘în’in otuzuncu çahârşenbe günü kar yağup ol kadar gece soğuk oldu ki, Unkapanı ve Balat taraflarında deniz dondu. Ba‘zı mahallerde kayıklar işlemediler. Binâ’en-aleyh işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 18 M. sene 1228 (21.1.1813).

Târîh-i Şiddet-i Şitâ: Def‘a, sene-i mezbûrda Erbâ‘în’in yirmidördüncü gecesi gāyet fırtuna ile birbuçuk karış mıkdârı kar yağup, gāyet kış şedîd olmuşdur. Tâ ki Hamsîn’in nihâyetine gelince Âstâne’de kar mütemâdî

durdu. Mart'ın dokuzuncu günü bir fırtuna ile dört gün mütemâdî kar yağup, soğuk-ı şedîd olup, mağazalarda bir türlü kömür kalmayup, okkası on paraya ve yüz vakiyyesi otuz kırk kuruşa bey' olunup, gāyet kış uzayup, ibâdu'llâh ve hayvânât zahmet çekmiştir. Rûz-ı hazara kadar soğuk-i şedîd olup, sebzevât bulunmayup, pırasanın ve ıspanağın kıyyesi sekiz on paraya ve lahm-ı ganem yüz paraya ve sabunun kıyyesi beş altı kuruş ve zeytinyağı kıyyesi iki kuruş ve yüz paraya ve mumun kıyyesi üçbuçuk kuruşa vesâ'ir me'kûlât ve meşrûbât buna kıyâ-sen, pirinç kilesi yirmibeş kuruşa bey' olunup, ibâdu'llâh gāyet meşakkat çeküp ve muzdarib olup mükedder olduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî M ilâ gāyet-i R. sene 1228 (Ocak- 1 mayıs 1813).

Târîh-i Ebu's-su'ûd-ı Kudsî: Kudüs-i şerîf kurbında Hazret-i Musa aleyhi's-selâm'ın türbedârı mazinne-i kirâm ve ulemâ-i izâmdan Ebu's-su'ûd Efendi nâm kimesne, şevketlü Pâdişâh'ımız Sultân Mahmûd Han'ın mesmû'-ı devletleri olup, Âstâne'ye gelmesi içün irâde-i Hümâyûn ta'alluk etmekle, bâ-fermân-ı âlîşân mezbûr Muharremü'l-haram'ın yirmi-üçüncü günü (26.1.1813) yevm-i salı Âstâne'ye dâhil olup, mâh-ı Saferü'l-hayr'ın onbeşinci (17.2.1813) salı günü merhûm olup, Kā'im-mekām ve Şeyhü'l-islâm vesâ'ir Ulemâ ve Ricâl cenâzesinde hâzır olup, Eyyüb-i Ensârî'de defn olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 15 SA. sene 1228 (17.2.1813). Mecmû'u Âstâne'de yirmiiki gün mihmân olmuşdur.

Def'a, binikiyüzyirmisekiz senesi (1813) yine Âstâne'de tâ'ûn zuhûr edüp câ be-câ ba'zı mahallerde çok kimesne fevt olduğu kayd şüd.

(vr. 48b) Cârr Mollâ Sıkmaz İbrâhim Efendi ve karındâşı Veli Ağa ile ? iki karındâşı biribirine ve biribirine akd-i nikâh olup, zifâf oldukları işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 22 C. sene 1227 (3.7.1812). Cum'a gecesi.

Mezbûr İbrâhim Efendi'nin bir oğlu dünyaya geldi. Kayd şüd. Fî 2 L. sene 1228 (28.9.1813). Ve karındâşı Veli Ağa'nın dahi bir oğlu dünyaya geldi. Fî 17 CA. sene 1229 (7.5.1814).

Cemîle binti Yusûf Mehmed ibn Süleymân def‘a-i sânîde Mekteb Hocası Elhâc İbrâhim Efendi ve Mü’ezzin Mollâ Sâlih ve Mollâ Hüseyin ve Çukadâr İbrâhim Ağa şehâdetleriyle mezbûr Mehmed bin Süleymân akd ü tezvîc olundu. Mihr-i mü’eccel 60 kuruş. Fî 23 ZA. sene 1227(28.11.1812).

Binikiyüzyirmisekiz senesi mâh-i Cemâziye’l-evvel’in onbirinci (12.5.1813) gecesi çahârşenbe gecesi, sâ‘at ikide vakt-i salâti’l-‘işâ mahdûmum oğlum Mehmed Es‘ad dünyaya geldi. Hakk sübhânehu ve te‘âlâ kudûmunu mübârek eyleyüp, hakkımızda hayr-ı halef eyleye, âlimîn ve sâlihînden eyleye. Âmîn.

Kurb-ı cıvârımızda komşumuz Kütahyalı Müderris Halîl Efendi’nin bir oğlu dünyaya geldi. Fî Gur. C. sene 1228 (1.6.1813). Nehâren, yevm-i pazar. Altı aydan üç gün noksân vefât etti.

Soğanağa Câmi‘i Mü’ezzini Sâlih Efendi’nin bir kızı dünyaya geldi. Fî 20 CA. sene 1229 (10.5.1814). Yevm-i çahârşenbe gecesi.

Soğanağa Mahallesi’nde Niğbolulu Abdülganî Efendi’nin kerîmesi Esmâ’nın dünyaya bir oğlu geldi. Fî 23 B. sene 1229. Yevm-i isneyn.

Soğanağa Câmi‘-i şerîfi İmâmı Mehmed Es‘ad Efendi merhûm Hüseyin Bey menzilini satın alup, gecesi içine nakl etti. Hakk sübhânehu ve te‘âlâ mübârek eyleye. Âmîn. Fî 22 Z. sene 1229 (10.7.1814). Yevm-i pazar, isneyn gecesi. Kıymet, 5000 kuruş.

Soğanağa Mahallesi’nde Za‘îm Hüseyîn Ağa’nın bir oğlu dünyaya geldi. Kayd şüd. Fî 6 M. sene 1230 (19.12.1814).

Soğanağa Mahallesi’nde Balmumcu Behrâm Ağa’nın dünyaya bir oğlu geldi. İşbu cerîdeye kayd şüd. Fî 28 RA. sene 1230 (10.3.1815). Yevm-i cum‘a, sâ‘at altı, vakt-i namâz.

Bizim sokak içinde olan evi Avratpazarlı Mutâf Seyyid Mehmed Ağa’ya bey‘ ettim. Ol da[hi] menzil-i mezbûre gelüp, nakl etti. Fî 6 RA. sene 1230 (16.2.1815), yevm-i isneyn.

Soğanağa Mahallesi’nde Abdülganî Ağa’nın eniştesi Kaşıkcı Ali Ağa’nın dünyaya bir oğlu geldi. Bu mahalle kayd şüd. Fî 25 SA. sene 1230 (6.2.1815).

Soğanağa Mahallesi’nde Kâtib Pertev Efendi’nin bir oğlu dünyaya geldiği bu mahalle kayd şüd. Fî Gur. R. sene 1230 (13.3.1815), yevm-i isneyn, sâ‘at bir, dakîka elli.

Kezalik ol gün Pertev Efendi’nin vekîlharcının bir kızı dünyaya geldi. Kayd şüd. Fî 1 R. sene 1230 (13.3.1815).

Soğanağa Mahallesi’nde Sultân Bâyezîd Rûznâmeci Nazîf Efendi’nin dünyaya bir oğlu geldi. Kayd şüd. Fî 20 RA. sene 1230 (2.3.1815).

Soğanağa Mahallesi’nde Niğbolulu Abdülganî Ağa’nın bir kerîmesi dünyaya geldi. Kayd şüd. Fî 3 Îd-i fıtr, sene 1226 (21.10.1815), nehâren sâ‘at on.

Soğanağa Mahallesi’nde Silâhşör Elhâc Abdullah Ağa’nın oğlu Selîm Bey dünyaya geldi. Kayd şüd. Fî 18 Z. sene 1226 (4.12.1811).

(vr. 49a) Soğanağa Mahallesi’nde Es‘ad Bey Anadolu’nun sağkolu tarafına asker sürmeğe me’mûr olup, azm-i râh olduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 8 RA. sene 1224. Yevm-i sebt.

Sultân Mahmûd’un Başkadın’ı Fatma Sultân’ın vâlidesi fevt şüd. Fî 5 RA. sene 1224 (20.4.1809).

Mezbûr Es‘ad Bey Soğanağa Mahallesi’nde olan konağını Sultân Bâyezîd Rûznâmecisi Ahmed Efendi’ye bey‘ edüp, mahalleden gitmişdir. Fî 12 L. sene 1226 (30.10.1811).

Halebli’nin yerine Hattât Osmân Efendi geldi ve Hasan Efendi menziline ta‘mîr içün bed’ eyledi. Fî 11 L. sene 1225 (9.11.1810).

Soğanağa Mahallesi’nde İshâkçı Mütevellîsi Elhâc Baltacı Ali Ağa’nın kerîmesi Şerîfe Hanım Çavuşzâde’nin mühürdârı ile zifâf olduğu işbu cerîdeye kayd olundu. Fî 17 CA. sene 1227 (29.5.1812).

Muhâf Köstencevîzâde Mehmed Sa‘id Şerîfe binti Mehmed’e akd olmuşdur. Fî 6 RA. sene 1229 (26.2.1814). Mihr-i mü’eccel 85 kuruş

Mahallemizde Hürrem Çavuş Mütevellîsi ve Sultân Bâyezîd Hatîbi ve hâcılar Abdurrahman Kapûdân sefînesiyle kalkup gittikleri günü tahrîr olundu. Mevlâ-yı mute‘âl hayr ü selâmet versün. Fî 14 C. sene 1229 (3.6.1814). Yevm-i perşenbe.

Soğanağa Mahallesi’nde Nakkâş İbrâhim Beşe fevt şüd. Fî 4 RA. sene 1226. Yevm-i cum‘a ve zevcesi fevt şüd. Fî 26 M. sene 1228 (29.1.1813).

Bizim Mektûbcu Efendi’nin hidmetkâr ve emekdârı İbrâhim Ağa fevt şüd. Fî Gur. Z. sene 1225 (28.12.1810). Yevm-i perşenbe.

Bizim mahallede Deli Emîn’in eniştesi Müderris Efendi Malkara Nâ’ibi olup, bu tarafdan gitti. Fî 28 ZA. sene 1225 (25.12.1810). Bu tarafdan Aksaray’a nakl ettiler. Fî 13. L. sene 1226 (31.10.1811).

Şişmân Mustafa zevcesini tatlîk etti. Fî 5 SA. sene 1223 (14.4.1807), yevm-i salı. Def‘a-i sânîde tatlîk etti. Fî 20 SA. sene 1227 (5.3.1812).

Bizim tavuk çıkdığı gün, 9 RA, yevm-i ehad. Evvelki piliç, Gur. R. Beyaz tavuğun piliçi, fî 12 R. yevm-i cum‘a.

Hüseyin Bey beyaz câriye 10050. Emîn Efendi siyah câriye 700 alındığı tahrîr olunmuşdur. Fî Gur. Ş. sene 1224 (11.9.1809).

Gecelik ... kavuk 2, fî 1 RA. [sene] 1227 (15.2.1812).

Siyah harmani yed olundu. Fî 24 ZA. sene [sene] 1224 (31.12.1809). 10 Erba‘în.

Elden ? alındı. Fî 18 Z. sene 1224 (24.1.1810).

İbtidâ’-yı Nevrûz-ı Sultânî’de gāyet soğuk ve kış olup, mütevâliyyen dört gün kar yağdığı işbu cerîdeye kayd şüd. Fî Gur. RA. sene 1226 (26.3.1811).

İbtidâ’-yı Ramazân-ı şerîf yevm-i cum‘a’dır. Sene 1228 (28.8.1813).

Evimde olan çalar sâ‘at İsmetbeyzâde’den bey‘ olundu. Kıymet, 128 kuruş. Fî 1 N. sene 1228 (28.8.1813).

Karagümrük’de bir Müslüman avreti bakkal keferesiyle baskun verip, ol mahalde olan Kulluk Çorbacısı bakkaldan bin kuruş alup, bakkala küşâd vermiş. Ba‘dehû haber alındıkda bakkal ile avret ma‘an oldukları mahalle salb oldular. Çorbacılık üzerinden ref‘ olup ve kendi diyâr-ı âhara nefy olunduğu işbu cerîdeye kayd şüd. Fî 25 Z. sene 1229 (8.11.1814).

396 Mürekkep dağılmasından okunamıyor.
397 Metinde sehven 1229.
398 Mürekkep dağılmasından okunamıyor.
399 Mürekkep dağılmasından okunamıyor.
400 Dolayısıyla bu, 7.7.1808 perşenbe günü olmalıdır.
401 Es‘adzâde’den kasıt Topal Ataullah Efendi’dir. azli “ikinci gün” değil perşenbe günüdür.
402 4.7.1808 perşenbe olup, ertesi gün defn edildiği kayd edildiğine göre 5 Temmuz, dolayısıyla 5.C. olmalıdır.
403 29.5.1808 (21 RA.1222) cuma günü III. Selim’in tahtan indirildiği tarihdir.
404 26.Ş.1193/7.9.1779 olacak.
405 Aynı olayın anlatımı için krş. *Câbî Tarihi*, (yay. M. A. Beyhan) s. 1027. Burada tarih: 5 B. 1223 (10.10.1808)’dür.
406 3 Şevval 1223/22. Ekim 1808 salı günü, Danişmend, *Kronoloji*, s. 70
407 3 Şevval 1223/22 Ekim 1808 Salı, Danişmend, *Kronoloji,* s. 151
408 5 Şevvâl (1223) çarşanba günü olmalıdır.
409 Üstü çizilmiştir.
410 11 Receb 1203/ 7 Nisan 1789 salı olacak.
411 Sekbân askerinin kuruluşunun 47. günü anlamındadır.
412 18 Kasım 1808.
413 II. Mahmud’un tahta çıkışı, 4 C.1223/28.7.1808 perşembe günüdür.
414 26 N. 1223/15 11.1808 salı.
415 Sadrıazam olarak atanan Kör Yusuf Ziya Paşa Halep valisi olduğundan, İstanbul’a gelene kadar sadaret kaymakamlığına Çarhacı Ali Paşa atanmıştır. Ziya Paşa 23 Nisan 1809’da İstanbul’a gelmiştir.
416 Bir üstteki kayıtda, bu günün “yevm-i sebt” olduğu belirtilmiş olduğuna göre, cuma gününe tesadüf etmediği açıktır.
417 Metinde sehven 1223.
418 Metinde sehven 1223.
419 Danişmend’e göre 20 Mart 1809 (3 SA.1224), *Kronoloji,* s. 224.
420 Metinde sehven 1223.
421 Danişmend’e göre 8 RA. pazar günü gelmiştir.
422 Danişmend’e göre, 7.6.1809 (23 R. 1224) çarşamba günü.
423 20.7.1809’da Davudpaşa Sahrası’na geldikleri kaydından hareketle, bu tarih üzerine geçen onbir gün, 17 C 1224/30.7.1809 olmalıdır.
424 Yukarıdaki hesaba göre, 26 C 1224/8.8.1809
425 Ancak anlatımdan hareketle, Davutpaşa Sahrası’na 5.7.1809 (22.CA 1224) gelindiğine göre, 17 gün sonraki tarihin 9 C 1224/22.7.1809 olması icab etmektedir.
426 Limni.

427 Metinde sehven Emîn.
428 15 RA için yevm-i sebt denilmiş olmakla beraber, bir üstteki kayıtda aynı tarih için yevm-i perşenbe denilmektedir.
429 Sâati gösterilmemiştir.
430 Sahifenin sonunda olan bu kayıt herhalde sonradan ilave edilmiş olmalıdır.
431 1227 senesine ait olan bu son cümle sonradan ilâve edilmiş olmalıdır.
432 Hakkında bk. Salih Erol, *Pehlivan İbrahim Paşa Vakayiʻnâmesi (Baba Paşa Tarihi)*. Eskişehir Anadolu Üni. SBE. Yüksek Lisans tezi, 2007.
433 II. Mahmud'un bizzât sefere niyetlenmesi hakkında bkz, Ş. Mutlu, *Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati. Mehmed Dâniş Bey ve Eserleri*, İstanbul 1994, s. 28 vd.
434 Köşeli parentez içine alınan kayıtların üzerleri çizilidir.
435 Altmışbir gün ilavesiyle tayin tarihi 20.RA.1226/14.4.1811 çıkmakla beraber, Danişmend'de bu 16.RA 1226/10.4.1811 olarak gösterilmektedir.
436 Danişmend'e göre, 3 L 1223/22 Ekim 1808.
437 Davutpaşa'da 11 gün oturulduğuna göre, bu tarih 3 C 1224/1.7.1809 pazar olmalı.
438 Verilen bu bilgilere göre, Edirne'ye muvasalat 11.7.1809 tarihinde olmalıdır.
439 Danişmend'e göre 16 R 1226/10.4.1811, çarşanba. *Kronoloji*, s.71
440 Ârif Mehmed Efendi'nin tayini, Danişmend'de gün ve ay verilerek gösterilememiştir. *Kronoloji*, s. 354.
441 Mehmed olacak. Bkz. Danişmend, *Kronoloji*, s. 224-225.
442 Râgıb Efendi'den sonra Hüseyin Hüsni Bey defterdâr olup, Mehmed Emîn Raûf ve Hacı Mehmed Saîd efendilerden sonra sözü edilen Mustafa Mazhar Efendi sadaret kethüdalığından mazûl olarak defterdâr olmuştur (Mart 1817). Bkz. Danişmend, *Kronoloji*, s. 304-305.
443 Paris ve Londra'daki maslahatgüzarların vefatları sebebiyle boşalan temsilciliklere, Necîb Efendi ve Hâmid Bey'in elçi olarak tayinleri kesinleşmiş olmakla beraber, Avrupa'daki gelişmeler dikkate alınarak yollanmaları tahakkuk etmemiştir. Bâbıâlî, Fransa ile Rusya arasında savaşın çıkmak üzere olmasından ve Fransa'nın Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti ile ittifâk yapmayı düşünmesinden; İngiltere'nin de Fransa'ya karşı Bâbıâlî'yi kendi tarafına çekmek istemesinden ötürü, şimdilik zikredilen merkezlere elçi gönderilmesini askıya alarak, Avrupa'daki siyasi gelişmelerin açıklık kazanmasını beklemeyi uygun görmekteydi. Konu ile ilgili çalışmalarda sözü edilmeyen bu atamalar için bkz. *BOA. Cevdet-Hariciye*, nr. 4361 (25 M. 1227/9 Şubat 1812).
444 Eskiye dönük bir hatırlatma olduğu hemen alttaki kayıtdan anlaşılmaktadır.
445 Mehmed olacak.
446 Mehmed olacak.
447 Bu kayıt tarihinden 33 gün düşülmesi neticesinde Kara Hüseyin Paşa'nın 3 ZA.1226/19.11.1811 tarihininde kaptanlığa getirildiği anlaşılıyor.
448 Dayezâde damad Küçük Hüseyin Paşa'nın kethüdalığında bulunmasından ötürü metinde Hüseyin Paşa olarak geçen bu zatın ismi Kara Kethüda Mehmed Paşa'dır. Bkz.Danişmend, *Kronoloji*, s. 226. Keza Hüsrev Paşa'nın atanma tarihi 6 Z 1226/22.12.1811 olarak verilmektedir.
449 Köşeli parantez içindeki bu satırların üstü çizilmiştir.
450 Köşeli parantez içine alınan satırların üztü çiziktir.
451 Bükreş görüşmeleri ve barışı hakkında mükâleme mazbataları ışığında olmak üzere bk. Mehmet İlkin Erkutun, *Mevridü'll-Uhûd. 1812 Bükreş Andlaşması ile ilgili Galib Paşa Evrâkı*. İstanbul Üni. SBE. Yüksek Lisans tezi. 1997. Danışman Kemal Beydilli.
452 Danişmend'e göre 27 Ş 1227/5.9.1812, *Kronoloji*, s. 71

453 Divân tercümanı Demetrius Murusi ve kardeşi Panagiotes'dir. Üçüncü kardeşleri Aleksander ise kürek cezasına çarptırılmıştır. Jorga'ya göre Fransız elçisinin yönlendirmesiyle suçsuz olarak cezalandırılmışlardır. *Osmanlı Tarihi*, V, 212, Çev. B. S. Baykal, Ankara 1948.

454 Danişmend'de 27 Şaban 1227/5.9.1812 olarak gösterilmektedir.

455 Danişmend'e göre, 30 M.1229/22 1. 1814.

456 Galib Efendi'nin azil ve Seyyidâ Efendi'nin tayin tarihi, Danişmend'de (*Kronoloji*. s. 354) tam olarak tesbit edilememiş olup, Receb ortaları/Temmuz ibtidâsı olarak gösterilmiştir.

457 Mükerrer kayıd olup, Danişmend'de tayini 27 Ş 1227 olarak gösterilmiştir.

458 Danişmend'de, azli ve dolayısıyla halefi Mehmed Emin Rauf Paşa'nın tayin tarihi, 20 R 1230/1.4.1815.

459 Melekgirmez sokağındaki yıkım ve yapılacak câmi sebebiyle isminin değiştirilmesi için bkz. *BOA. Hatt-ı Hümâyûn*, nr. 16589. (M. 1228 / Ocak 1813) ve *Câbî Tarihi*, s. 914.

460 Köşeli parantez içinde gösterilenlerin üstü çizilmiştir.

461 Köşeli parantez içinde gösterilenlerin üstü çizilmiştir.

462 Köşeli parantez içinde gösterilenlerin üstü çizilmiştir.

463 Köşeli parantez içinde gösterilenlerin üstü çizilmiştir.

464 Bkz. *BOA. Hatt-ı Hümâyûn*, nr. 17050

465 Köşeli parantez içinde gösterilenlerin üstü çizilmiştir.

466 Köşeli parantez içinde gösterilenlerin üstü çizilmiştir.

467 Yazı değişikliğinden hareketle, çok daha geç tarihli olan bu satırlar sonradan ilave edilmiş olmalıdır.

468 Üstü çizilmiştir.

469 Üstü çizilmiştir.

470 Üstü çizilmişdir.

471 Üstü çizilmiştir.

472 Köse Paşa için bkz. Necdet Sakaoğlu, *Anadolu Dereboyu Ocaklarından Köse Paşa Hanedânı*, Ankara 1984.

473 Bu azil ve tayinler 3 L 1223/22.11.1808 tarihli olarak gerçekleşmiştir. Danişmend, *Kronoloji*, s. 150-151.

474 2 sene 9 ay 10 gün olacak. Azil tarihi, 10 R 1230/22.3.1815, Danişmend, *Kronoloji*, s.151

475 Zeynî olacak, Atama tarihi, 10 R 1230/ 22.3.1815, Bkz. Danişmend, *Kronoloji*, 151

476 Herhalde vefâtından ötürü olacak ki üstü çizilmiştir.

477 Pazartesi olmalıdır.

478 Yakalanış ve öldürülmesi 28 Mayıs perşenbe'dir.

479 Kasdedilen firârî Eflâk Voyvodası Konstantin İpsilanti'nin babası Aleksander İpsilanti'dir. İsim verilmemekle beraber, katli için bkz. *Âsım Tarihi*, I, 214-215.

480 Danişmend'de tayin tarihi tam olarak verilememekte ve Şa'bân iptidâları/Teşrinievvel ortaları denilmektedir. (*Kronoloji*, s. 353) Bu bakımdan tam tarih verilmiş olması ayrı bir kıymet arzetmektedir.

481 Danişmend'de, 13 R.1203/7 Haziran 1789, *Kronoloji*, s. 66

482 Bkz. n. 84.

483 Napoléon nezdine gönderilen Asker Han, *Âsım Tarihi*, II, 170-171

484 Danişmend'de 19 SA/16.4 olarak gösterilmekte, *Kronoloji*, s. 354.

485 Aynı kayıt için mükerreren bkz. vr. 44a. Kaynaklar Vâsıf'ın ölüm tarihini vermemek-tedir. Mezartaşı 7 Ş 1221 tarihlidir. Bkz. İlgürel, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakaikü'l-ahbâr*, İstanbul 1978 s. XXXVI ve n. 124.

486 Devlet kalemlerinde kahve ikrâmından vazgeçilerek şerbet ikramı anlaşılmalıdır.

487 Feyzullah olarak kayd edilen şahıs Çavuşbaşı Feyzi Beyzâde Mehmed Emin Bey olup, Danişmend, *Kronoloji*, s. 304'de azil tarihi 11 RA 1223/7.5.1808 olarak verilmekte ve halefi olarak Ahmed Efendi atlanarak, Behic Efendi gösterilmektedir.

488 1 Nisan 1805 Julien takvimine göredir. Tayin tarihi Danişmend'de 24.4.1805/24 M 1220 olarak gösterilmektedir.

489 Danişmend'de 15 CA, perşenbe, *Kronoloji*, s. 69.

490 Mihrişah Sultan.

491 İbrâhim Paşa'nın sadareti eyyâmında (14 Ekim 1806-18 Haziran 1807) yapıldığı anlaşılan bu kayıd, paşanın sadrıazamlığından evvel olan Yeniçeri Ağalığına işaret etmektedir. Yeniçeri ağalığından sadarete geçmiştir.

492 Abdülkadir Paşa'nın azli ve halefinin tayini 20 Ş 1219/24.11.1804 olarak verilmektedir. Bkz. Danişmend, *Kronoloji*, s. 221

493 Danişmend'de tayini 29 M 1218/21.5.1803 olduğundan verilen bu tarih defterdeki kayıt tarihi olmalıdır.

494 İvâzpaşazâde İbrâhim Beyefendi. Hakkında bkz. M. İpşirli, *DİA*, XXI, 290-291.

495 Arabzâde Ahmed Ataullah Efendi, ölümü, 15/16 L 1199/21/22.8.1785.

496 Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi'nin atama tarihi Danişmend'de 17 L 1199/23.8.1785.

497 Müftizade'nin tayini Danişmend'e göre, 10 R 1200/10.2.1786.

498 22 ZA 1206/12.7.1792 olarak Danişmend, *Kronoloji*, s.148.

499 22 B 1205 27.3.1791.

500 Şeyhülislam oluş tarihi 27 CA 1223/21.7.1808, Danişmend, *Kronoloji*, s. 150.

501 Ölümü 22 Ş 1218/ 7.12.1803. Kaptanlık müddeti 11 sene, 8 ay, 27 gün (Danişmend, *Kronoloji*, s. 221). Kayıttaki "*sene oniki*" ifadesi kaptan paşalık devrine işaret olup, "*müddet-i vezâreti*" beyanınından ise, paşalığa yükseltilmesi anlaşılmak gerekmekle beraber, bu yükselmesinin kaptan paşalığı ile beraber olduğu bilinmektedir.

502 Kasdedilen mühendis Selim'in yaptığı balondur. Bkz. K. Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishâne, Mühendishâne Matbaası ve Kütüphânesi (1776-1826)*, İstanbul 1995, s. 54.

503 Şa'bân'ın gurresi 25 Kasım'a tekabül etmektedir.

504 Paskalya yortusu.

505 Âtıf Efendi'nin azli 9 ZA 1213/14.4.1799 olup, halefi Mustafa Rasih Efendi'dir. Cânibî Mehmed Sâlih Efendi'nin atanması 4 CA 1232/22.3.1817 tarihindedir.

506 Tayini, 12 SA 1218/3.6.1803, Danişmend, *Kronoloji*, s.303

507 Üçüncü reisliğidir. Danişmend. *Kronoloji*, s.351.

508 Fransız temsilcisi Ruffin, 1 Eylülde ilan edilen savaşın ertesi günü, 2 Eylül'de Yedikule'ye nakl edildi.

509 İskenderiye'ye yapılan Fransız saldırısı 2 Temmuz 1798'de başladığına göre, bu haberin İstanbul'a Haziran'da gelmesi mümkün değildir.

510 çizilmiştir.

511 Bu hesaba göre 30 CA 1214/30.10.1799.

512 Azli 20 CA 1199/31.3.1785 tarihindedir. Aynı tarihte kendisiyle beraber azl edilen Şeyhülislam Dürrîzâde Seyyid Mehmed Atâullah Efendi'dir.

513 III. Ahmed'in kızı, 1726'da doğdu. Hakkında bkz. Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara 1980, s. 90-91.

514 Tayini 6 ZA 1209/25.5.1795 olup, 1209 olarak tashihi gerekmektedir.

515 Tayin tarihi gün olarak Danişmend'de (Kronoloji, s. 349) belirtilmemiştir.
516 İkinci defterdarlığıdır.
517 General Kutusow. 26 Eylül 1793'de İstanbul'a gelmiştir.
518 1.3.1788/4.C 1202.
519 Dokuz ay yirmidört gün olacak.
520 Kassapbaşı'nın bu tayini 1201 senesindedir Bkz. M. İlgürel, *Mehâsinü'l-âsâr*, s. 379.
521 12 N 1206/4.5.1792.
522 Danişmend'de (Kronoloji, s.68) "İznikli".
523 Süleyman Feyzi Efendi/Paşa.
524 Temmuz 1798'de Fransızların Mısır'a saldırdıkları esnada Mısır Valisi olan zâttır.
525 Bu tarih metinde sehven 1200 olarak gösterilmişdir. Müteakib cümlede caminin dört senede bitirildiği kayd edilmekte olduğuna göre doğrusu 1220 olmalıdır.
526 Kasd edilen hemen müteakib cümlede adı geçen Âşir Efendizâde Hafîd Efendi'dir.
527 Terekesi için bkz. *BOA. Cevdet-Maliye*, nr. 24603.
528 Vâsıf'ın ölüm tarihi kaynaklarda gün olarak belirtilmemektedir. Mezartaşı üzerindeki 7 Ş. 1221 tarihi ölüm tarihi olarak kabul edilmekte olmasından ötürü (Bkz. M. İlgürel, *Mehâsinü'l-âsâr*, XXXVI, n. 79), bu mükerrer kaydın ayrı bir önem taşıdığı açıktır. Bkz. n. 83.
529 vr. 46a boş bırakılmıştır.

Kaynaklar

YAZMALAR

Soğanağa Camii İmamı Mehmed Efendi'nin Ceridesi, Süleymaniye Kütp. Zühtü Bey. nr. 453

Tanzimattan Sonra Yayımlanan Kanun ve Nizamnameler, İÜ. Kütp. nr. 3236

[*Muharrerât-ı mütenevvi'a*], İÜ. Kütp. Ty. nr. 5945

I- BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

Ali Emiri, *IV Mustafa*, nr. 1927

Anadolu Muhasebesi, nr. 4222

Ayniyat Defteri, nr. 939

Bâb-ı Defterî Asâkir-i Mansûre, nr. 37478/146

Bâb-ı Defterî Masârifât, nr. 32162

Bâbıâlî Evrak Odası, nr. 317028, 326374, 328443, 329487, 329900, 330776, 343435

Cevdet-Askerî, nr. 4047, 4077, 37838

Cevdet-Dahiliye, nr. 1379, 2985, 5911, 7790, 7889, 12116, 13353, 15110

Cevdet-Evkaf, nr. 114, 943, nr. 988, 1738, 5228, 6273, 7225, 8467, 8817, 8864, 10986, 11382, 11457, 11559, 11802-A, 11802-B, 11874, 11892, 12785, 12891, 12992, 13577, 15846, 16861, 15864, 16553, 16725, 16749, 16861, 16962, 17727, 17755, 18237, 18267, 18556, 19031, 19051, 19936, 21047, 22644, 25890, 26854, 26937, 27252, 27283, 27882, 29173, 29438, 30758 30881, 31100, 31725, 31768, 32484, 33108

Cevdet-Hariciye, nr. 4361

Cevdet-Maarif, nr. 502, 506, 943, 2280, 2364, 4225

Cevdet-Maliye, nr. 24603.

Cevdet Saray, nr. 682, 2016, 2408, 2629, 4077, 4246, 4766 , 8893

Cevdet-Timâr, nr. 8060

Dahiliye Hukuk Müşâvirliği, nr. 2-6, nr. 2058
Dahiliye İdâre, nr. 126/51, nr. 21-2/44
Dahiliye Nezâreti Umûr-ı Vilâyet Müdiriyeti, nr. 1/1
Hariciye Mütenevvi, nr. 56-36
Hatt-ı Hümayun, nr. 1029, 3007, 10637, 11072, 12435, 16589, 17050, 17256, 17318, 17405, 17405-B, 17602, 20844, 24031, 25705, 26114, 26757, 26764, 27022, 27231, 27250, 27302, 27315, 27321, 27325, 27366, 27374, 27958, 26517, 30091, 32153, 33453-A, 38241, 43663, 44084, 48112, 48344-A, 48400, 59298, 59299, 59303, 59312, 59314, 59330, 59338
İrâde-Dahiliye, nr. 108, 1440, 1569, 2866, 2964, 6751, 7184, 7479, 8033, 10841, 11336, 11372, 18836, 23487, 24730, 26477, 26658, 27649, 30007, 30010, 30390, 34218, 36714, 37680, 37900, 40539, 41525, 43592
İrâde-Hariciye, nr. 2054
İrâde-Meclis-i Vâlâ, nr. 1150, 3537, 3930, 4835, 12405, 14967, 18428, 18865, 18886, 18970, 24845, 26251, 26811
Kamil Kepeci, Ermenilerin Atîk Ahkâm Defteri, nr. 10
Kanunnâme-i Askerî Defteri, nr. 6
Maliyeden Müdevver Defterler, nr. 9002
Meclis-i Mahsûs, nr. 44, nr. 3847
Meclis-i Vükelâ, nr. 138
Muhâberât-ı Umûmiyye İdâresi, nr. 18
Mühimme Defteri, nr. 234, nr. 242
Şurâ-yı Devlet Tanzimât, nr. 652/48, nr. 658/19, nr. 651/50
Şurâ-yı Devlet, nr. 212/3. Leff 2, nr. 50/30, nr. 98/35, nr. 98/51, nr. 1825/31, nr. 2239/4, nr. 2361 / 2, nr. 2391/15, nr. 2664/41, nr. 2664/42, nr. 2706/58, nr. 2713/23, nr. 2713/27, nr. 2793/45, nr. 2799/44, nr. 1873/37
Trabzon Ahkâm Defteri, nr. 4
Yıldız Arşivi Hususi, 2. 4. 1301, 176/56, 306/28,
Yıldız Mütenevvi, nr. 303/124
Yıldız Perakende Evrâkı Arzuhal ve jurnallar, Dosya nr. 55, Gömlek nr. 64
Yıldız Sadaret Resmî, 1222, 3-6; 1305. 6. 10; 1305. 6. 10; 1321. 12-24; 1324. 1-9

II- BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Nr. 051. V 28, 3.21.6. Tarih: 9 Nisan 1929.

YAYINLAR

Abdulhak Mollâ, *Târîh-i Livâ*. İÜSBE, Basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 1995. Haz. Mehmet Yıldız

Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet ve Merasim ve Tabirleri*, I, İstanbul 1995.

Akgünlü, Volkan Levent, *Temettü Defterleri'ne göre XIX. yüzyılın ortalarında Muğla'nın sosyo-ekonomik yapısı*, İÜSBE, Basılmamış yüksek lisans tezi, 2001

Albayrak, Sadık, *Osmanlı'da Sosyal Yapı ve İstanbul*, İstanbul 1999.

Âsım Tarihi, I, İstanbul tz.

Aydın, Bilgin, "Osmanlı dönemi İstanbul mahkemelerinde sicillerin korunması ve şer'iye sicilleri arşivinin kurulması", *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, I, İstanbul 1999

Aydın, M. Âkif, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul 1985

Aydın, Mahir, *Şarkî Rumeli vilâyeti*, Ankara 1992

Babuna, Aydın, *Die nationale Entwicklung der bosnischen Muslime. Mit besonderer Berücksichtigung der österreichisch-ungarischen Periode*, Frankfurt 1996

Bakırcan, İsmail, *İstanbul Kadılığı 94 numaralı şer'iye siciline göre 1807-1808 senelerinde İstanbul'un sosyal ve iktisadi hayatı*, İÜSBE, basılmamış lisans tezi, İstanbul 1991

Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, Haz. Ali Şükrü Çoruk, İstanbul 2001

Barkan, Ö. L.-Ayverdi, E. H., *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri (953/1546 Tarihli)*, İstanbul 1970

Barnes, J. R., *An Introduction to Religious Foundations in the Ottoman Empire*, Leiden 1986

Basiretci Ali Efendi, *İstanbul Mektupları*, Haz. Nuri Sağlam, İstanbul 2001

Beydilli, Kemal, *Türk Bilim Tarihinde Mühendishâne, Mühendishâne Matbaası ve Kütüphânesi (1776-1826)*, İstanbul 1995

———, "Küçük Kaynarca'dan Tanzimat'a İslahat Düşünceleri", *İlmî Araştırmalar*, VIII, İstanbul 1999

Cevdet Paşa, *Marûzât*, Yay. Yusuf Halacoğlu, İstanbul 1980

———, *Cevdet Tarihi*, I, VI, VII, VIII, XII, XIII

Çadırcı, Musa, "Tanzimat döneminde çıkarılan men'-i mürûr ve pasaport nizamnameleri", *Belgeler*, XV/19, Ankara 1993

———, "Türkiyede muhtarlık teşkilatının kurulması üzerine bir inceleme", *Belleten*, XXXVI, Ankara 1970

Danişmend, İ. H. , *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1971

Düstur, 2. Tertip/II, VI, VII; Zeyl/II

Emecen, M. Feridun, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989

Ercan, Yavuz, *Osmanlı Yönetiminde Gayrımüslimler, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal Ekonomik ve Hukuki Durumları*, Ankara 2001

Ergenç, Özer, *XVI. yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara 1995

Ergin, O. N., *Türkiye Maarif Tarihi*, I, İstanbul 1977

ERKUTUN, Mehmet İlkin, *Mevridü'l-Uhûd. 1812 Bükreş Andlaşması ile ilgili Galib Paşa Evrâkı*. İstanbul Üni. SBE. Yüksek Lisans tezi. 1997. Danışman Kemal Beydilli.

Es'ad Efendi Tarihi, Yay. Ziya Yılmazer, İstanbul 2000

Ferâ'izci-zâde Mehmed Said, *Gülşen-i Maarif*, II, İstanbul 1252

Genç, Mehmet, "Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi", *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2000

Gökbilgin, T., *XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa livasındaki Has-mukataa, Mülk ve Vakıflar*, İstanbul 1952

Gülsoy, Ufuk, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli'den Rusya'ya Göçürülen Reâyâ*, İstanbul 1993

Günay, Mehmet, *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Manisa'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (1659-1675)*, İÜSBE. Basılmamış doktora tezi, 2000

Hüseyin Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, İstanbul 1281

İlgürel, Mücteba, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakaikü'l-ahbâr*, İstanbul 1978

İnal, E. Mahmud-Hüsameddin, H., *Evkaf-ı Hümâyûn Nezâretinin Târihçe-i Teşkilâtı ve Nuzzârın Terâcim-i Ahvâli*, İstanbul 1335

İnalcık, H., "Osmanlılarda Raiyyet Rüsûmu", *Osmanlı İmpatorluğu. Toplum ve Ekonomi üzerinde Arşiv çalışmaları, İncelemeler*. Eren yay. İstanbul 1993

İpek, Nedim, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Ankara 1994
İpşirli, Mehmet, "Huzur Dersleri", *DİA*, XVIII
———, "II. Mahmud Devrinde Vakıfların İdaresi", *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri. Bildiriler,* İstanbul 1990
———, "İvâzpaşazâde İbrâhim Beyefendi", *DİA*, XXI, 290-291
Johansen, B., "The Servants of the Mosques", *The Maghreb Review*, VII/1-2, 1982
Jorga, N. , *Osmanlı Tarihi*, V, Çev. B. S. Baykal, Ankara 1948
Kansu, Aykut, *1908 Devrimi*, İstanbul 1995
Kazıcı, Ziya, "Osmanlılarda mahalle imâmlarının bazı görevleri", *İslam Medeniyeti*, V/3, İstanbul 1982
Kemper, Michael, *Sufis und Gelehrte in Tatarien und Baschkirien, 1789-1889. Der islamische Diskurs unter russischer Herrschaft*, Berlin 1998
Kethüda Said Tarihi, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Basılmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale 1999, Haz. Ahmet Özcan
Kreiser, Klaus, "Zur inneren Gliederung der osmanischen Stadt", *Istanbul und das Osmanische Reich. Städte, Bauten, Inschriften, Derwische und ihre Konvente*, İstanbul 1995
———, *Istanbul, Ein historisch-literarischer Stadtführer*, München 2001
Kurt, İsmail, *İstanbul Kadısı Ahmed Arif efendinin 23 Ş. 1225 / 23 Eylül 1810 tarihli 106 nolu ferman sicili transkribesi*, İÜSBE, Basılmamış yüksek lisans tezi. İstanbul 1987
Kütükoğlu, M. S., *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983
———, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Ankara 2000
Laqueur, Hans-Peter, *Hüve'l-baki. İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Çev. Selahattin Dilidüzgün, İstanbul 1997
Levy, Avigdor, "Osmanlı Ulemâsı ve Sultan II. Mahmud'un Askerî Islahatı", *Modern Çağda Ulemâ*. Yay. Ebubekir A. Bagader. Terc, Osman Bayraktar, İstanbul 1991
Lubenau, R., *Beschreibung der Reisen des Reinhold Lubenau*, Yay. W. Salm, Königsberg 1914
Lütfi Tarihi, II, V, VIII

Majer, Hans Georg, “Die Kritik an den Ulema in den osmanischen politischen Traktaten des 16.-18. Jahrhunderts”, *Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Yay. O. Okyar-H. İnalcık, Ankara 1980

McCharty, Justin, *Sürgün ve Ölüm. Osmanlı Müslümanlarına Karşı Yürütülen Ulus Olarak Temizleme İşlemi*, Terc. Bilge Umar, İstanbul 1998

Mehmed Emin Behîç, *Sevânihü’l-levâyih*, MÜTAE, Basılmamış yüksek lisans tezi. İstanbul 1992. Haz. Ali Osman Çınar

Mordtmann, A. D., *İstanbul ve Yeni Osmanlılar*. *Bir Osmanlı’dan Siyasi, Sosyal ve Bibliyografik Manzaralar*, Leipzig 1877. Çev. G. Songu-Habermann, İstanbul 1999

Mutlu, Şamil, *Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı ve II. Mahmud’un Edirne Seyahati. Mehmed Dâniş Bey ve Eserleri*, İstanbul 1994

Ortaylı, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul 2000

Ömer Fâik, *Nizâmü’l-atîk*, İÜ. Kütp. nr. 5836, İÜEF. Tarih Bölümü mezuniyet tezi, 1979, Yay. Ahmet Sarıkaya

Özcan, Abdülkadir, “Hassa Ordusunun Temeli Mu‘allem Bostaniyân-ı Hassa Ocağı, Kuruluşu ve Teşkilatı”. *İÜEF, Tarih Dergisi*, 34, İstanbul 1984

Pamuk, Şevket, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi*, İstanbul 1999

Panzac, Daniel, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Veba (1700-1850)*, Çev. Serap Yılmaz, İstanbul 1997

Raymond, A., *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri*, Çev. Ali Berktay, İstanbul 1995.

Sakaoğlu, Necdet, *Anadolu Dereboyu Ocaklarından Köse Paşa Hanedânı*, Ankara 1984

———, “Bezmiâlem Valde Sultan”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, İstanbul 1994

Sırkâtibi Ahmed, *Rûznâme*, Haz. Sema Arıkan, Ankara 1993

Simavi, Lütfi, *Osmanlı Sarayının Son Günleri*, Yay. Şemsettin Kutlu, İstanbul tz.

Şahin, İlhan, “Akşehir”, *DİA*, II, İstanbul 1989

Şemdanîzâde Fındıklılı Süleyman, *Mür’i’t-tevârîh*, Yay. M. Aktepe, II- A, İstanbul 1978

Taşkömür, Hikmet, “Osmanlı mahallesinde Beşeri Münasebetler”, *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, I. Yay. Vecdi Akyüz-Seyfettin Ünlü. İstanbul 1996.

“Tüfengçibaşı Ârif Efendi Tarihçesi”, Yay. Çetin Derin, *Belleten*, XXXVIII/151, Ankara 1974

Tozduman, Arzu, *Aydın Güzelhisarı’nın Sosyal ve İktisâdî Durumu (1844)*, İÜSBE. Basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 1992

Uluçay, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara 1980

Uzunçarşılı, İ. H., *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988

YEŞİL Fatih, *İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasî ve Askerî Anatomisi* / Nizâm-ı Kadîm’den Nizâm-ı Cedîd’e III. Selim ve Dönemi = Selim III and his Era from Ancien Régime to New Order, İstanbul 2010,

YILDIZ, Aysel Danacı, *Asiler ve gaziler; Kabakçı Mustafa risalesi. / Ubeydullah Kuşmani Ebubekir Efendi*. İstanbul 2007

Yılmaz, Fikret, *XVI. Yüzyılda Edremit Kazası*, EÜSBE, Basılmamış doktora tezi, İzmir 1995

Yüksel, İ. Aydın, “Soğanağa Mescidi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, İstanbul 1994

Salih Erol, *Pehlivan İbrahim Paşa Vakayi‘nâmesi (Baba Paşa Tarihi)*. Eskişehir Anadolu Üni. SBE. Yüksek Lisans tezi, 2007.